

LUPTA ÎNREGULUI POPOR

4 (18)

1988

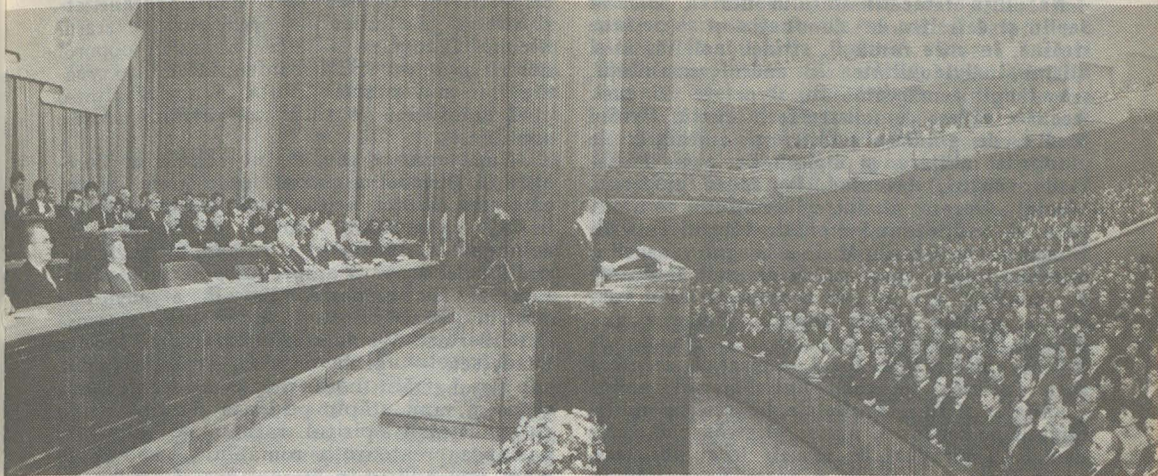

Colegiul de redacție

- **ILIE CEAUȘESCU**
(președintele
Comisiei Române
de Istorie Militară)
- **GHEORGHE
ARĂDĂVOAICE**
- **ION ARDELEANU**
- **CONSTANTIN
CĂZĂNIȘTEANU**
- **FLORIN
CONSTANTINIU**
- **VASILE MOCANU**
- **MIRCEA MUȘAT**
- **ȘTEFAN PASCU**
- **IOAN TALPEȘ**
- **GHEORGHE TUDOR**
- **GHEORGHE ZAHARIA**

- **Opera secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind legitimitatea Marii Uniri din 1918 — Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT** 1
- **Adevărul, integritatea și demnitatea istoriei — Prof. univ. dr. GH. PLATON** 4
- **„Unirea dinainte de unire”**
  - Statul geto-dac, realitate istorică remarcabilă în anti-chitatea europeană — **Dr. ION HORĂȚIU CRIȘAN** 8
  - Sinteza daco-romană: unitate, continuitate, perenitate — **Prof. univ. dr. doc. DUMITRU BERCUI** 11
  - Poporul român unic și unitar de o parte și de alta a Carpaților și Dunării, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași — **Dr. ȘTEFAN OLTEANU** 14
  - Unitatea statală în conștiința și acțiunea politică medievală românească — **ȘTEFAN S. GOROVEI** 18
  - Mihai Viteazul, „Restitutor Daciae” — **ALEXANDRU DIȚA** 21
  - Unitatea națională, obiectiv major în programele politice din secolul revoluțiilor — **Colonel CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU** 25
  - Rezistența românilor în fața presiunii, imixtiunii și opresiunii străine — **Conf. univ. dr. VASILE CRISTIAN** 29
- **1918. Marea Unire a românilor — Marea Dreptate istorică**
  - Unire pentru toate veacurile — **Prof. univ. dr. DUMITRU ALMAȘ** 32
  - Mărturie. Grupaj realizat de **ANDREI BUSUIOCLEANU**, maior **GHEORGHE VARTIC**, **AUGUSTIN CHIRILĂ**, dr. **DUMITRU ZAHARIA**, **ȘTEFAN LASCU**, locotenent-colonel **I.C. PETRIȘAN**, căpitan de rangul III **ILIE MANOLE** 34
  - 1918, anul afirmării obiective a dreptului inalienabil al națiunilor la dezvoltare liberă, de-sine-stătătoare — **Dr. DORINA N. RUSU** 35
  - Marea Unire din 1918, opera întregului popor român — **Acad. ȘTEFAN PASCU** 40
  - În gările naționale românești din Transilvania, „luptătorii pentru pace și libertate, pentru limbă, lege și moșie” — **Conf. univ. dr. LIVIU MAIOR** 47
- **Confirmarea internațională a Marii Uniri românești din 1918 — Conf. univ. dr. ION ARDELEANU** 50
- **Adevăruri fundamentale ale istoriei naționale. Unirea românilor în 1918, împlinirea unei legități istorice obiective, eveniment de seamă al istoriei universale — General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU** 54
- **Fundamente ale doctrinei militare românești. Consensusul întregii națiuni în lupta pentru apărarea statului național unitar român în anul 1919 — Colonel dr. GHEORGHE TUDOR** 60
- **Mari bătălii**
  - Posada, 9—12 noiembrie 1330. O strălucită biruință militară cu implicații decisive în afirmarea statalității românești — **Colonel dr. VASILE ALEXANDRESCU** 64
  - Kulikovo, 8 septembrie 1380 — **SERGIU IOSIPESCU** 66
- **Mari comandanți — ADRIAN PANDEA** 67
- **Monumentele Unirii românești — Dr. FLORIN TUCĂ, MIRCEA COCIU** 69
- **Clarificări. Atitudini**
  - Falsul și denigrarea nu pot schimba realitatea istorică inexorabilă a Marii Uniri din 1918 — **Dr. FLORIN CONSTANTINIU** 72
  - Reabilitarea lui Horthy?! — **Dr. CONSTANTIN BOTORAN** 74
- **Memoria documentelor. „Povestea neamului românesc” sau istoria primului film dedicat reintegrării naționale — Maior VIOREL DOMENICO** 79
- **Incredibil, dar adevărat. Programul revizionist al regimului horthyst (VII) — MIHAI RETEGAN** 81
- **Cartea de istorie — Dr. FLORIN CONSTANTINIU, maior SIMION BONCU, căpitan GAVRIL PREDA** 83
- **Din activitatea Comisiei Române de Istorie Militară — Maior dr. MIHAIL E. IONESCU, căpitan ILIE SCHIPOR** 87
- **Dialog cu cititorii — REDACȚIA** 96

Cu patosul ardent al iubirii de țară, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă, de la înalta tribună a Conferinței Naționale a partidului, necesitatea ca fiecare cetățean al țării să-și facă datoria aici pe pământul strămoșilor noștri, să servească cu credință, în orice împrejurări, poporul, să apere independența și suveranitatea României socialiste.

OPERA SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, PRIVIND LEGITIMITATEA MARII UNIRI DIN 1918

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

Coordonată fundamentală și permanentă a istoriei României, rezultat logic al evoluției societății românești, lupta pentru unitate și independență națională a constituit idealul și năzuința multiseclară a poporului român. Ea fost grefată pe temelia de granit a dezvoltării poporului român — popor care s-a plămădit unitar în vatra strămoșească a Daciei și care a avut dintotdeauna una și aceeași patrie.

Din cele mai vechi timpuri, poporul român s-a dezvoltat într-o continuă confruntare cu piedici și greutăți de tot felul, cu nenumărate adversități și vicisitudini istorice. Valurile populațiilor migratoare, abătute secole întregi

peste patria noastră, poziția de răscruce la interferența intereselor rivale ale celor mai mari imperii din Europa — otoman, habsburgic și țarist —, războaiele pustitoare duse pe teritoriul țărilor române, distrugerile sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale, toate acestea, la care s-a adăugat, uneori, divizarea țărilor române între marile imperii ale timpului, au frînat considerabil progresul social-economic al poporului român. Dar, în pofida acestor grele furtuni ale istoriei, cu o mină pe plug și cu alta pe sabie, el și-a păstrat flința etnică și de stat, hotărîrea de a fi unit, liber și pe deplin stăpîn în propria țară.

Năzuința refacerii statului unitar, eliberat deplin și definitiv de dominație și opresiune străine, în care românii, strînși laolaltă, să-și afirme individualitatea în cadrul umanității, s-a făcut remarcată în repetate rânduri. Aceasta a fost demonstrată, în cursul Evului Mediu, de gindirea politică și culturală, de planurile militare și diplomatice ale înaintașilor noștri, devenind, în epoca modernă, idealul suprem al întregii națiuni române, telul ei politic fundamental. Idealul libertății naționale a înaripat de-a lungul veacurilor mintea, inima și pana celor mai înalțate personalități ale culturii românești, din substanța multor scrieri tipărite dincoace sau dincolo de Carpați, dincoace sau dincolo de Mîlcov, alintînd focul aspirației seculare spre unitatea tuturor românilor, în pofda granițelor fictive, artificiale, trasate de marile imperii pe teritorii unitar al străvechii vetre dacice. Îmbrățișat de masele largi populare, acest ideal a dobîndit o forță de nestăvilit, ideea unirii și neatinării poporului român regăsindu-se în toate marile acte istorice ale poporului român în epoca modernă.

cercetării științifice spre contemporaneitate și viitor. De milenii — reliefează tovarășul Nicolae Ceaușescu — aici s-a născut poporul nostru și aici a trăit, a înfruntat multe greutăți, dar și-a păstrat ființa și a dezvoltat-o până la nivelul de astăzi al națiunii noastre socialiste“.

trii. Astfel, înrădăcinarea tradițiilor economice și de luptă comună și aspirația spre întregire au devenit trăsături înconfundabile, coordonate majore în viața poporului nostru. Înfruntând furtuni pustiitoare — spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — ținând piept tuturor vitregiilor, el a adus o contribuție de preț la apărarea civilizației în această parte a lumii, la lupta popoarelor împotriva asupritorilor. Păstrând nestinsă flacăra idealului de libertate, de independență și neatinare, poporul român a dat, de-a lungul milenarei sale istorii, nenumărate pilde de eroism și spirit de jertfă. Datorită eroicilor lor rezistențe în fața regatelor și imperiilor cotoptitoare, țările române nu au putut fi supuse prin forță, ele păstrându-și ființa statală autonomă.

Apărindu-și propria lor independență sau prezervând într-o perioadă un statut de autonomie, țările române au zădărnicit multă vreme ofensivele cotoptitorilor, jucind un rol preponderent în apărarea Europei. Eforturile celor trei țări în acest sens au asigurat apusului și centrului continentului răgazul pentru a-și crea mijloacele necesare progresului economic și cultural. „În timp ce o mare parte a avuției poporului nostru — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — încăpea pe minile exploatareilor și asupritorilor străini, iar țara era secătuită, zbătindu-se în lipsuri și sărăcie, statele occidentale pornite pe drumul capitalismului își dezvoltau industria, își clădeau puternice lăcașuri de cultură și știință, mergeau hotărît pe drumul civilizației”.

Românii au păstrat totdeauna vie conștiința unității lor, conștiință determinată de faptul că limba, portul, tradițiile și credințele, modul de viață, firea le-au fost aceleași. Granițele artificiale impuse de marile imperii și regate dintr-o epocă sau alta n-au putut constitui o piedică în afirmarea unitară a idelilor și tradițiilor, fiind permanent evidentă comunitatea de aspirații spre unitate și libertate ale tuturor românilor, indiferent de stăpânirea străină sub care s-au aflat. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Păstrarea acestor legături și comunități nu ar fi fost posibilă dacă între toate aceste teritorii, între populația care a locuit de milenii aici nu ar fi existat o strânsă unitate din toate punctele de vedere”.

Tendințele de făurire a unui organism politic unitar, capabil să înfrângă acțiunile ostile ale puterilor vecine și-au găsit o puternică expresie în Unirea Munteniei cu Transilvania și Moldova sub sceptrul politic al domnitorului Mihai Viteazul în anii 1599—1600. La 27 mai 1600, el se intitula cu demnitatea dreptului istoric: „Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”. Viteazul domn își va da seama că independența și apărarea ființei de stat, unice pentru toate țările române, erau imposibile fără unitatea lor politică, o amenințare pentru una dintre ele fiind în același timp motiv de îngrijorare pentru celelalte două. Dar împotrivirea Marilor Puteri ale timpului a distrus vremelnic opera

politică a Marelui Voievod. Înfăptuirea unității, chiar dacă de foarte scurtă durată, s-a răsfrint în evoluția politică viitoare tocmai fiindcă răspundea unei adânci necesități istorice. Pe bună dreptate Nicolae Iorga scria: „După Mihai Viteazul nici un român n-a mai putut gândi unirea fără urlașul lui personalitate, fără paloșul lui ridicat spre cerul dreptății”. Numele și fapta politică a marelui domn vor fi marcate de urmași ca puncte de sprijin pentru demonstrarea acestei necesități. Poporul n-a încetat niciodată — după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să năzuiască spre țelul unirii.

Preluind programul politic de importanță fundamentală lăsat de prima unire politică a țărilor române, înfăptuită sub sceptrul lui Mihai Viteazul, generațiile secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea vor continua lupta pentru unitate națională și de stat. „O însemnătate deosebită pentru fundamentarea științifică a ideii unității de neam, de origine etnică și limbă a tuturor românilor — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — au avut cronicarii și învățații poporului nostru din toate cele trei provincii”. În împrejurările politice ale acestor secole ideile umaniste despre originea comună a poporului nostru erau propulsate de Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir și alții. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, după înfrângerea revoluției populare conduse de Horea Cloșca și Crișan, esența programelor naționale ale românilor demonstra dreptul istoric al românilor din Transilvania asupra pământului strămoșesc, continuitatea lor de milenii în vatra străbună, ceea ce implica revendicarea unității politice românești și revendicarea libertății naționale, în virtutea principiului modern al autodeterminării. În timpul luptelor purtate de masele populare s-a pronunțat limpede dorința de „unire cu țara”, ideea unei Daco-Români cîștigînd tot mai mult teren. Apoi „Aspirațiile poporului român spre unire — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au fost exprimate cu deosebită pregnanță în cursul revoluției de la 1848, care a izbucnit aproape simultan în cele trei țări române, fiind însoțită de aceleași idealuri și revendicări”. Rămînea poporului român să mai facă, după cum a subliniat marele patriot Nicolae Bălcescu, alte două revoluții: o revoluție pentru unitatea statală și, mai tîrziu, pentru independența națională, pentru ca astfel națiunea să intre în posesia deplină a drepturilor sale naturale. Au urmat unirea Moldovei cu Muntenia în ianuarie 1859 și războiul de independență din 1877—1878, la care au participat, într-o impresionantă solidaritate națională, numeroși români transilvăneni.

Idealurile nobile de unitate și independență, proclamate cu tărie și înfăptuite în secolul al XIX-lea, cu profunde și binefăcătoare consecințe pe toate planurile pentru întreaga națiune română, constituie premise ale înfăptuirii actului istoric de la 1 Decembrie 1918 și reprezintă o necesitate inexorabilă, un răs-

puns legitim dat îndemnulor neîncetate și puternice ale trecutului. Marea Unire din 1918 este rezultat al unei lupte a cărei trăsătură distinctivă fundamentală a fost caracterul de masă. Acest eveniment istoric crucial — antrenînd muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pătri ale societății — a jalonat procesul istoric al ascensiunii și afirmării națiunii române.

Recunoașterea în repetate rînduri de către Marile Puteri ale Antantei a principiului autodeterminării popoarelor și a dreptului legitim al poporului român la unitate națională și statală, afirmarea înalțelor principii de echitate și dreptate ce urmau a sta la baza organizării postbelice a lumii, toate acestea erau de natură să sporească încrederea Românelor, ca și a altor state mici și mijlocii, în opera ce urma să o înfăptuiască Conferința de pace. Mai ales că România aducea spre recunoașterea oficială a acestui for internațional hotărîrile istorice ale poporului român, proclamate solemn și definitiv în 1918, în adunările reprezentanților maselor largi populare de la Chișinău (27 martie/9 aprilie), Cernăuți (15/28 noiembrie) și Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie). De aceea, Conferința păcii de la Paris nu a fost în situația de a crea ea un stat român întregit. Acesta era deja înfăptuit prin opera poporului român. Conferința a fost chemată să dea consacrare juridică noului statut teritorial și politic, prin recunoașterea principiului autodeterminării naționale. Poporul român pune, și de această dată, comunitatea internațională în fața unui fapt împlinit, ca și la 1859 și 1877.

Așadar, Conferința de pace nu urma să ofere României un „dar”, ci ea trebuia să consacre o cerință de bază a dreptului istoric care s-a dezvoltat cu atîta putere în fața întregii

lumi, încă și cei mai neîmpăcați adversari al poporului român au trebuit să înțeleagă această cerință fundamentală a istoriei. Pentru realizarea acestei cerințe România intrase în primul război mondial, transformînd participarea sa într-un război al întregului popor. Tocmai de aceea marile puteri nu puteau ignora situația de fapt din această parte a Europei, unde pe ruinele fostelor imperii se realizaseră statele naționale unitare.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român realizate în 1918 și confirmarea lor prin hotărîrile Conferinței de pace pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau prin cîștigurile aduse de hazardul biruinței într-un război, ci a fost expresia vie, dinamice, a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională”.

Făurirea statului național unitar român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înfrîurire pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării, pentru afirmarea ei pe arena internațională ca un stat unitar, suveran, animat de dorința menținerii păcii și colaborării între popoare.

ADEVĂRUL, INTEGRITATEA ȘI DEMNITATEA ISTORIEI

Prof. univ. dr. GHEORGHE PLATON

Denunțînd primejdia specializării înguste, deformate, care poate avea drept consecință scufundarea civilizației occidentale „într-o atroce barbarie tehnică”, H. J. Marrou și, împreună ca dînsul, mulți alți istorici ai zilelor noastre se pronunță în favoarea înscrierii „pe frontispiciul Propyleelor noastre” (ale acelor care duc către istoriografie) a maximei platoniciene: Nimeni să nu intre aici dacă nu este filozof — dacă nu a reflectat mai

întîi asupra naturii istoriei și condiției istoricului¹. Nevoia, acut resimțită, astăzi, a reflecției filozofice conștiente și critice în complicația problematică teoretică și metodologică a științei istorice izvorăște, organic, din cerințele multiple ale timpului nostru, la frontiera spre un nou mileniu, din uriașa dezvoltare a tehnicii, din tensiunea generată de mulțimea, gravitatea și varietatea contrastelor prezente, din îndoielile, neliniștea și temerile viitorului.

Istoria vremurilor noastre trebuie să fie pe măsura acestor cerințe: să formuleze întrebări și să dea răspunsurile de care oamenii de astăzi și cei de mâine au nevoie. De aceea, Istoria se orientează tot mai deplin — reevaluându-și și redimensionându-și conținutul și metodologia — în direcția totalității. Mai mult decât oricând, istoriografia, indiferent de concepția politică sau filozofică pe care o profesază slujitorii ei, are șansa și mijloacele de a explica lumea în viziune globală, integratoare. Aceasta însă impune obligația, sugerată și de avertismentul formulat de istoricul francez, de a folosi toate șansele prin utilizarea mijloacelor și metodologiilor indicate de vremurile noastre, în apărarea integrității și demnității istoriei, prin profesarea, neabătută, a adevărului.

Ca și medicii — care, apărând legile profesiunii, respectă jurământul lui Hippocrate — istoricii, în slujba apărării sănătății morale a omenirii, încă de la începutul existenței științei pe care o profesază, au situat la baza construcției lor — în acord cu epoca și condițiile sale — cercetarea corectă pentru descoperirea și stabilirea adevărului, capabil să slujească scopurilor înalte, constructive și educative, pe care, întotdeauna, de-a lungul vremurilor, le-a urmărit scrisul istoric.

Înșușită în semnificațiile sale majore, maxima lui Juvenal — *Vitam impendere vero* — a devenit o normă de conduită în activitatea celor din breasla istoricilor. Adevărul — acest atribut „tot atât de modest ca și lumina”, care se afirmă direct și nu tolerează obstacolele — este condiția fundamentală a cunoașterii. „Adevărata cercetare — remarcă, în acest sens, Karl Marx — este adevărul în desfășurare”².

Firește, cunoașterea istorică și, ca urmare, istoriografia fiecărei epoci sunt determinate, între alți factori, de concepția filozofică adoptată, de informația accesibilă, de modul de interogație a faptelor, de preocupările culturale ș.a. Obsesiile curente se răsrîng asupra acestora, conferindu-i o coloratură specifică³. Din această situație se naște necesitatea ca fiecare generație, respectînd adevărul și numai adevărul, să-și refacă istoria în acord cu propria sa imagine asupra trecutului, cu opțiunile și năzuințele sale, în viziunea și în orizontul care-i sînt proprii. Construcția nouă, însă, nu se realizează numai pe ruinele generațiilor anterioare; ea se sprijină pe realizările pozitive ale acestora⁴. Drept urmare, istoria — adică reflectarea acesteia în scrisul istoric — nu este niciodată încheiată, definitivă; ea este un proces, adevărurile sale avînd un caracter cumulativ, adițional⁵.

Istoriografia universală, în evoluția sa, oferă imaginea reconfortantă a strădaniilor slujitorilor săi în direcția impunerii în lume a unui climat moral și a unui echilibru politic de natură să stimuleze înțelegerea între state și popoare. Exemplul și experiența românească sînt semnificative în ceea ce privește rolul pozitiv al istoriografiei în drumul națiunilor spre colaborare și viață demnă.

În legătură cu specificul dezvoltării istoriografiei românești, din capul locului trebuie reținut un fapt: orientarea spre istorie a multora dintre cîrturarii noștri, așa cum bine s-a observat, „nu a fost altă biruință unei vocații, cît o necesitate izvorîtă din condițiile specifice ale vieții naționale. Scrisul n-a fost pentru ei «o iscusită zăbavă», un joc gratuit al inteligenței, ci un mesaj, un răspuns adecvat la comandamentele epocii. Istoriografia izvoră, astfel, nu atât din nevoia de cunoaștere — afirmată, totuși, de cei mai iluștri reprezentanți — cît din imperative patriotice, iar evoluția ei spre zona mai calmă a interesului pur științific nu s-a desprins și nu se poate desprinde, practic, niciodată de ideea apărării idealului național”⁶. Istoricii români — mari personalități ale vieții noastre culturale totodată — au înțeles, devreme, că istoria unui popor se cere apărată și ea, o dată cu pămîntul și demnitatea valorilor sale spirituale. Lupta cu armele pentru drepturile națiunii a fost însoțită de lupta istoricilor împotriva neadevărului. Așa cum s-a remarcat, istoricii au fost „al doilea nostru corp diplomatic”⁷, vrednici mesageri ai intereselor naționale.

Militantismul a fost una din trăsăturile esențiale ale istoriografiei românești. Nu întîmplător, desigur, în continuarea scrierilor umanistilor, dar și în perspectiva deschisă de unitatea politică săvîrșită de Mihai Viteazul, în 1600, a planurilor de unitate care au urmat, secolul al XVII-lea — secolul de aur al culturii românești — a deschis drumul istoriografiei. Opera lui Miron Costin — unul din cei mai reprezentativi cîrturari — respiră o conștiință militantă dintre cele mai active. „Biruit-au gîndul” de a scrie istoria țării sale, mărturisește istoricul, din dorința de a înlătura „basneli” și „ocările” aruncate asupra poporului român de interpolările incluse în cronică lui Grigore Ureche. Dimitrie Cantemir, la rîndul său, în pragul „veacului luminilor”, considera scrisul istoric drept un mod de a face țării „slujbă dreaptă și neobosită”. „Ostenelile” sale au drept fîntă istoria românilor în întregul ei. În acest sens se înscriu, semnificativ, cele mai reprezentative opere ale sale. „Sufletul odihnă nu poate afla — își mărturisește el, limpede, crezul — pînă nu găsește adevărul”. Un adevăr care justifică încrederea în destinul poporului său, ale cărui „suvițe răsfirate” le dorește adunate într-un mînnunchi puternic⁸.

În secolul al XVIII-lea, se știe, centrul activității politice și culturale românești, naționale, se deplasează în Transilvania. În acest sanctuar al spiritualității neamului, pe temelia acumulărilor secolului al XVII-lea, Școala ardeleană, într-un spirit profund militant, definește componentele ideologiei naționale. Istoriografia românească de aici — replică națională la operele străine care-i denigrau pe români — joacă un important rol în realizarea acestui obiectiv. Nu este o simplă întîmplare că acum, cînd națiunea română devine o realitate, afirmîndu-și ideologia, opțiunile politice și năzuințele prin intermediul

Supplex-ului și al mișcării generate de el, ca și dimensiunile sociale prin revoluția lui Horea, iau naștere teoriile care contestă continuitatea românilor, dreptul lor asupra pământului strămoșesc. Scrisul istoric românesc este pus, și de această dată, în slujba apărării și promovării intereselor naționale. În celebra sa *Istorie pentru începuturile românilor în Dacia* (1812), Petru Maior subliniază caracterul polemic, angajant, al scrisului său. El mărturisește faptele istorice „întru adevăr”, ridicându-se împotriva aserțiunilor tendențioase ale unor scriitori străini, care „socotesc că lumea toată e datoare să creadă nălucirile lor; ba, de o bucată de vreme — notează el în continuare — precum măgariu pre măgariu scarpină așa unii de la alții împrumutînd defăimările, fără de nici o cercetare a adevărului, de nou le dau la stampă [tipar] și cu cit români mai adînc tac, nemica răspunzînd nedreptăților defăimătoare, ei mai virtos se împulpe pe români a-i împresora și cu volnicie a-i batjocori”⁹.

Scrisul lui Mihail Kogălniceanu — cenzurat, și el, de „vecinicul adevăr” — și al lui Nicolae Bălcescu, întemeietori ai istoriografiei moderne românești, fără a se abate de la imperativele adevărului, se situează pe aceeași linie a apărării intereselor naționale, într-o vreme în care națiunea se angajase, cu toate forțele, pe calea regenerării, unității, independenței și modernizării societății românești. Oamenii acestor vremuri au fost oameni de factură totală; ei au scris și au săvîrșit istorie, contribuind, prin fapta lor civică și scrisul lor, la promovarea conștiinței naționale, la popularizarea în lume a realităților și valorilor românești, fiind mesagerii, dar și apărătorii intereselor naționale.

A.D. Xenopol a dat expresie convingerilor sale de savant-cetățean, de istoric, în monumentală lucrare *Istoria românilor din Dacia Traiană*, precum și în răspunsul pe marginea teoriei lui Roessler, care încerca să reînvie teoria imigraționistă, cu toate implicațiile sale dăunătoare adevărului istoric. Mînat de „nevoia descoperirii adevărului”, ținînd suprema a istoricului, convins că înțelegerea propriei sale istorii va asigura poporului „traul îndelungat în omenire” și conlucrarea sa la „izbînzile civilizației”, Xenopol își exprima bucuria de a-și fi scris istoria fără să renunțe o singură clipă la convingerile sale științifice. Nu m-am aflat niciodată, mărturisește el, „în uricioasa dilemă”, „de a pune în cumpănă sau adevărul istoric sau interesul poporului meu”¹⁰. „N-am îndrăznit niciodată, adaugă el, a sfîșia acest adevăr însuși cînd venea în slujba sentimentului. Viitorul țării, își exprimă el convingerea, nu putea fi așezat durabil pe acest îngust pământ, unde neamurile neîncăpătoare se zdrobesc și se înghit, decît pe temelile adevărului.”¹¹

Nicolae Iorga — cel pentru care, în scrierea istoriei, adevărul trebuia să steie „înainte de toate”¹² — a izbutit să săvîrșească ceea ce predecesorii săi au urmărit: să stabilească locul și

rolul românilor în istoria universală¹³, să dea expresie aspirațiilor poporului român către universalitate, către totalitate. Opera de istorie universală a savantului, punctul cel mai înalt atins în practica mondială¹⁴, și-a doborît scoată în relief acele momente din istoria noastră cînd omenirea s-a găsit unită în nume unor valori superioare. În concepția lui Nicolae Iorga, ca și în aceea a lui Vasile Pârvan prin intermediul istoriei, „conștiința de simțumanității ca tot”, omul trăiește întru viață a trecutului, poate ajunge la comoră neprețuită a experienței și bogăției umanității, poate deveni mai bun, fericit.

Am notat aceste fapte, fără a stărui asupra lor, pentru a putea sublinia, cel puțin, că lucruri importante în problema ce-o urmăm. Trebuie reținută, mai întîi, tradiția umanităţii în spiritul respectării adevărului și al valorilor fundamentale ale omenirii, de colaborare pe care istoriografia română contemporană le-a moștenit, le păstrează și le dezvoltă astăzi cînd națiunea și-a definit, atît de limpede personalitatea și opțiunile. În al doilea rînd nu este lipsit de importanță să se noteze faptul că, tot astăzi, într-o lume în care se afirmă neobosit, principiile conviețuirii pașnice, de colaborării și respectului reciproc, au fost reînviolate, revigorate și actualizate în alese teorii vechi, condamnate de istorie; că a pusă din nou la ordinea zilei problema identității noastre etno-culturale. Astfel, sint testate temeiurile înseși ale existenței noastre istorice, ale unității naționale. N-ar exista se spune în acest sens, o legătură de continuitate între geto-daci, romani și români, că mîinii ar fi emigrat în propria lor țară venind din sudul Dunării, că unirea din 1859 ar fi un act aventurist, rezultat al unei cuceriri armate. Este subliniat rolul „progresist” al imperiilor multinaționale din zonă, în tinu ce constituirea pe ruinele acestora a statelor naționale unitare este prezentată drept operă de regres ș.a. Cine citește, de pildă, *Tratatul de Istorie a Transilvaniei*, editată de Academia ungară, va constata, fără mare dificultate, măsura în care, în literatura istorică modernă, sînt ignorate spiritul științific și criteriile adevărului.

Firește, ne bucurăm atunci cînd membrii breslei, mînași de interes, pasiune sau în imboldul imperativului cunoașterii istorice, se apleacă asupra istoriei românești. Din adîncurile acesteia se desprinde o bogată experiență de viață, de colaborare, un spirit de toleranță care pot îmbogăți tezaurul umanității, pot servi interesului contemporan de cunoaștere și de colaborare. Dar, așa cum bine s-a remarcat a lipsi un popor de istoria lui, a i-o răstălmăci cu bună știință, nu e mai puțin grav decît a iefui teritoriul și a-l lipsi de mijloacele existenței. „Istoria e un bun inalienabil și se curtează a fi privită în mod serios, cu respectul datorat oricărei strădănuințe spre mai bine”¹⁵. Respectul față de moștenirea istorică a unui popor este în perfectă concordanță cu principiul con-

impune a se acorda fiecarei cee-ai aparțin-ne¹⁶. Este, aceasta, o modalitate de a milita pentru demnitatea istoriei, respectându-i adevărul și valorile.

Așa cum se poate constata din evoluția istoriografiei românești, în succesiunea etapelor istoriei naționale s-au schimbat doar combatanții și condițiile istorice; obiectivele generale, însă, au rămas aceleași. În asemenea împrejurări, misiunea istoriografiei noastre pe linia cu care tradiția ne-a obișnuit trebuie să fie perseverarea în adâncirea cercetării în problemele esențiale, în respectarea cu strictețe a adevărului științific, „pledoariul” cel mai important în judecarea realităților istoriei românești.

Ajunși la acest punct, se cuvine să ne oprim asupra unui fapt, esențial, se pare, în problematica ce ne interesează. Rațiunile care stau la temelia operației de mistificare a datelor istoriei naționale sînt străine și contravin spiritului și adevărului științific. Ele aparțin nu politicii în general, ci unei „anumite politici”. Raportul între istorie și politică este limpede definit în câmpul istoriografiei. Sintagma lui W. Bauer — Istoria e politica trecutului, iar politica este istoria prezentului — este înțeleasă, mai ales astăzi, în adevărata sa accepțiune. Politica și istoria sînt menite să concureze fără a se confunda. Politica își limpezeste programul prin apelul la istorie și își fortifică armătura ideologică prin invocarea trecutului¹⁷. Această complementaritate este și mai evidentă în cuprinsul istoriografiei românești, al cărei militantism politic a reprezentat una din trăsăturile ei distinctive.

Ea se ilustrează, tot mai sensibil, în împrejurările în care istoria — în specificitatea noii noastre societăți — a devenit o dimensiune a vieții contemporane. Pe arena vieții noastre politice, în spiritul valorilor generale ale umanității, în concordanță cu cele naționale, cele două realități: istoria și politica lucrează, neabătut, pentru promovarea intereselor inalienabile ale poporului român. Factorul politic, prin autoritatea și prestigiul său, promovează investigația istorică, adevărul istoriei fiind în perfectă concordanță cu opțiunile naționale. Ațiutudinea a însuși șefului statului nostru rămîne pilduitoare în această privință. Ea conferă, totodată, substanță și cercetării istorice, oferind argumentului istoric ponderea și valoarea politică în sensul militantismului național. Afirmarea constantă a necesității de scriere a istoriei așa cum a fost reprezentată o limpede și fermă expresie a pledoariei pentru adevăr, a respectării raportului strict dintre istorie ca știință și politică. „Istoria — se pronunță secretarul general al partidului — trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității

șii sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criteriul de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții”¹⁸.

Nenumăratele aprecieri și îndemnuri, referințe cu certă valoare științifică și metodologică, reliefează liniile unei colaborări în cuprinsul căreia istoriografia și cercetarea istorică, cu un statut întărit, ocupă un loc privilegiat.

În tendința sa spre globalitate, spre totalitate, istoria zilelor noastre nu poate renunța la specificitățile care o alcătuiesc și care-i conferă materia, revitalizînd-o mereu. Împărtășim credința conștientului care consideră că — asemenea mișcării ecologiste, generată de tendința de a asigura salubritatea mediului, amenințată de industrialismul excesiv — este necesară o mișcare care ar trebui, poate, să vizeze și știința istoriei, „nu mai puțin importantă pentru destinul umanității”¹⁹, să-i asigure demnitatea și integritatea, prin efort de comprehensiune, prin rostirea adevărului în implicațiile și semnificațiile lui adînc umane.

Istoria, așa cum a afirmat-o, cu luciditate, Marc Bloch — în ultima sa lucrare, o adevărată profesiune de credință a unei mari conștiințe civice —, este o vastă experiență a diversității umane, o lungă întîlnire a oamenilor. Viața, ca și știința, va avea de cîștigat dacă această întîlnire rămîne una frățească²⁰. Nu alta este — și trebuie să rămînd — și convingerea noastră, a tuturor.

- 1 H. J. Marrou, *De la connaissance historique*, Editions du Seuil, Paris, 1959, p. 10 și urm.
- 2 Marx-Engels, *Despre literatură și artă*, București, 1959, p. 539—540.
- 3 Al. Zub, *Biruit-au gîndul*, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 222 și urm. și *passim*.
- 4 Ch. Samaran, *L'histoire et ses méthodes*, Paris, 1961, p. IX.
- 5 Adam Schaff, *Istorie și adevăr*, Editura Politică, București, 1982, p. 314, 321.
- 6 Al. Zub, *op. cit.*, p. 233.
- 7 Ilie Minea, *Adevăr și neadevăr relativ la istoria românilor*, Iași, 1932, p. 12.
- 8 Apud Al. Zub, *op. cit.*, p. 52, 56—57.
- 9 În legătură cu problema românească în conștiința contemporanilor și dezbateră polemică, a se vedea Ladislav Gyémánt, *Miscarea națională a românilor din Transilvania 1790—1848*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 60 și urm.
- 10 A. D. Xenopol, *Românii și Austro-Ungaria*, Iași, 1914, p. 9.
- 11 Idem, *Nicolae Kretzulescu*, București, 1915, p. 146.
- 12 N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, București, 1944, p. 36.
- 13 N. Iorga, *La place des Roumains dans l'histoire universelle*, publiée par Radu Constantinescu, postface de Virgil Căndea, Editions Scientifiques et Encyclopedique, Bucarest, 1980.
- 14 Dan Zamfirescu, *N. Iorga. Etape către o monografie*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 107.
- 15 Al. Zub, *op. cit.*, p. 351.
- 16 *Ibidem*, p. 352.
- 17 *Ibidem*, *passim*.
- 18 Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul dezvoltării construcției socialiste*, vol. 1, Editura Politică, București, 1968, p. 338.
- 19 Al. Zub, *op. cit.*, p. 353—354.
- 20 Marc Bloch, *Apologie pour l'histoire*, preface par Georges Duby, Armand Collin, Paris, 1974, p. 121.

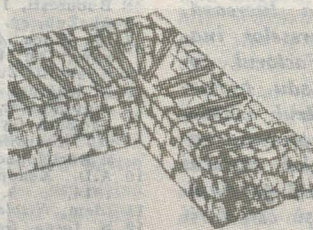

Statul geto-dac REALITATE ISTORICĂ REMARCABILĂ ÎN ANTICHITATEA EUROPEANĂ

Dr. ION HORĂȚIU CRIȘAN

Sînt foarte puține poaze din istoria antică a Europei, în afara lumii greco-romane, care să fi ajuns la un stadiu superior de dezvoltare: cel statal. Printre acestea se numără geto-dacii. Herodot vorbind despre Zalmoxis îi amintea pe „fruntașii țării”. Sofocle, contemporan cu Herodot, amintește pe un Charnabon, care „domnește peste geți”. Athenaios relatează despre căsătoria lui Filip al II-lea al Macedoniei cu Meda, fiica regelui Khotelos, care domnea undeva în sudul Dunării. Pe la anul 339 î.e.n. se vorbea de un „rege al Istriei” care se opunea pătrunderii sciților conduși de Atheas. **Regele Dromichaites** pe la anul 292 î.e.n. se lupta cu Lisimach. Un **dinast local din nordul Dobrogei** pe nume **Moskon**, purtînd titlul de basileus, în secolul al III-lea î.e.n. bătea monede după model elenistic. În secolele III-II î.e.n. documente epigrafice descoperite la Histria vorbeau despre **regi geți ca Zalmodegikos sau Rhemaxos**. Evident, folosirea unor titlaturi ca cea de **basileus**, încă din secolul V î.e.n. și apoi consecvent întîlnită pe parcursul secolelor următoare, nu este întîmplătoare. Ea exprimă societatea scindată social, cu virfuri conducătoare, aristocrați și oameni de rînd.

Evoluția firească a societății geto-dace, a cărei dezvoltare ascendentă poate fi urmărită pe cale arheologică — și ea a fost făcută grație cercetărilor numeroase din ultima vreme — a dus la începutul secolului I î.e.n. la formarea unor pături sociale dominante și a masei producătorilor de bunuri materiale. Aceasta reiese și din textul lui Strabon. Indiscutabil, textul literar cel mai amplu cu privire la structura societății geto-dace este cel al lui Iordanes, care afirmă că: „**acel dintre ei care erau de neam s-au numit la început tarabostes, iar apoi pileati**”. Pe baza acestui text, încă din secolul trecut s-a formulat concluzia că socie-

Murus dacicus, o dovadă a performanțelor arhitectonice ale civilizației dacice

tatea geto-dacă era împărțită în nobili (**pileati**) și oameni de rînd (**comati**). Totodată, nu poate fi exclusă existența unor sclavi de tip patriarhal, prezenți

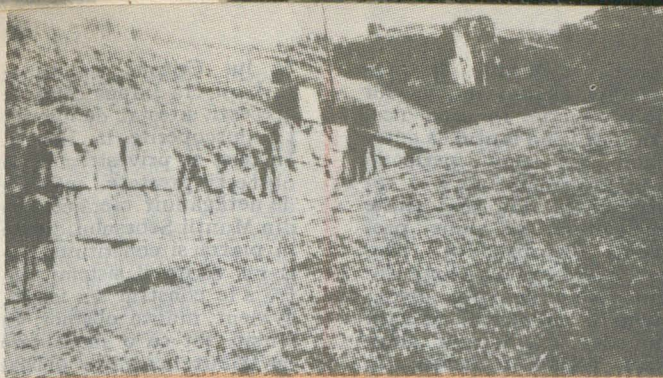
în toate societățile antice. Era foarte probabil vorba de prizonieri de război sau de cei care își pierduseră libertatea în urma datoriilor pe care le-au contractat.

Din cele arătate se desprinde concluzia că procesul de împărțire în clase sociale a societății geto-dace începuse cel puțin în secolul V î.e.n. și că el s-a adîncit treptat, ajungînd la începutul secolului I î.e.n. să ducă la cristalizarea claselor sociale, la formarea unor pături sociale dominante și exploatare și la constituirea masei producătoare de bunuri materiale, diferențiată și ea pe baza diviziunii sociale a muncii; pe lângă agricultori, apăruseră deja, cu siguranță, meșteșugari și negustori. Aceste elemente intrau în structura formațiunilor politice în fruntea cărora se găseau regi ca **Rhemaxos** (circa 200 î.e.n.) ori **Oroles**, dar mai ales **Burebista**, „cel dintîi și cel mai mare

Tezaurul dacic de la Sîncrăieni include și acest măiastru bol de argint

Costești. Poarta principală a cetății dacice

dintre regii din Tracia", cum aflăm din decretul cetății Dionysopolis. Era secolul I î.e.n. De-acum, izvoare diverse (literare, epigrafice, arheologice, numismatice), mai numeroase, dovedesc că, în urma unei evoluții ascendente îndelungate, geto-dacii trecuseră la o formă politică de organizare superioară: cea a statului centralizat. Pentru a se ajunge aici trebuie să se fi petrecut numeroase prefaceri de ordin social, politic și militar în sinul comunității gentilice, care își găsesc explicația în dezvoltarea forțelor de producție și exercitarea puterii atât în interesul comunității, cât și în raporturile cu entitățile învecinate.

Textul de bază cu privire la domnia lui Burebista rămâne cel al lui Strabon, din care reiese că Burebista a preluat conducerea statului; deci ar fi vorba de o conducere instituționalizată și transmisă, opinie sprijinită și de inscripția histriană, în care se vorbește de fiul regelui Rhemaxos, care exercita funcții regale. Excepționala înfățișare a lui Burebista a fost realizarea în puțini ani a acelui „mare imperiu”, „mare stat”, și Strabon nominalizează și modalitățile folosite: mai întâi, a pus capăt neînfruntărilor războaielor care sînt caracteristice democrației militare; de asemenea, Burebista a omogenizat un nou tip de armată, transformînd însăși esența în-

deletnicirilor militare în instrument al unei politici de stat; de o importanță sporită pentru problema pe care o discutăm este cea de-a treia modalitate, „ascultare față de porunci”, „supuneri la legi”, adică îndeplinirea edictelor regale; ne-a mai rămas de amintit partea finală a pasajului din textul lui Strabon, care vorbește de supunerea celor mai mulți dintre vecinii care amenințau stabilitatea acestui „mare stat”.

Pentru a putea cunoaște forma statului geto-dac întemeiat în prima jumătate a secolului I î.e.n. va tre-

Sabia emblemă descoperită la Medgidia

bui mai întâi să vedem care au fost instituțiile acestuia. În fruntea statului se găsea **regele**, ce îndeplinea în primul rînd funcții politico-militare. Dintre celelalte instituții, prima și cea mai importantă, ca în toate societățile scindate în clase antagoniste, era fără îndoială **armata**. Cea a lui Burebista, afirmă Strabon, avea circa 200 000 de oameni. Începînd cu Burebista, în jurul regilor geto-daci izvoarele literare și epigrafice menționează diferiți demnitari „**slujitori ai regelui**”, cum îi numea Strabon. De la Criton aflăm că pe vremea lui Decebal unii dintre „**cel din jurul regelui erau rînduiți la fortificații, iar alții erau puși peste cel care muncea pămîntul**”. Pentru diferite demersuri, regele recurgea și la serviciile unor soli iscusiți, imputerniciți să poarte mesaje. Dintr-o inscripție descoperită la Dionysopolis aflăm că **Acornion**, de pildă, era „**în cea dinții și cea mai mare prietenie**” pe lângă Burebista, îl sfătua pe rege „în ceea ce privește chestiunile cele mai importante” și a fost „**trimis ambasador la Cnaeus Pompelius**”. Titlul aulic **protos kal megistos philos** pe care îl purta Acornion semăna celui folosit la curțile regilor elenistici, ceea ce legitimează presupunerea după care în organizarea statului geto-dac s-au folosit modelele greco-macedonene.

Lui Deceneu, Iordanes ne spune că Burebista i-a acordat putere aproape regală (**pene regiam potestatem**). Conform relatării lui Dio Cassius, în aceeași demnitate îl vom găsi, mai târziu pe Vezinas, „care venea în locul al doilea, după Decebal”. Diferite **dragătorii** la curtea regilor geto-daci îndeplineau și unii dintre membrii familiei regale. De exemplu, Diegis, fratele lui Decebal, a purtat tratative de pace cu Domitian.

Organizarea statală geto-dacă implica, firește, și **activități monetare**. O

dată cu domnia lui Burebista și instituirea statului, monetăria geto-dacă a intrat într-o nouă fază. Monetăriile locale au încetat și s-a instituit un sistem unitar, care imita denarii republicani romani. Emisia monetară era controlată foarte probabil de rege și așa va fi pe toată durata de existență a statului geto-dac.

În sfârșit, în rezolvarea problemelor interne, regele și preoții exercitau și **funcții judecătorești**.

Așadar, în antichitate ce fel de stat era constituit în spațiul carpato-danubiano-pontic? Nu există temeiuri pentru a considera statul geto-dac drept sclavagist începător. Statul geto-dac poate fi comparat cu alte state consolidate, cunoscute chiar din lumea tragică — cu regatul odrisilor, de pildă, definit ca un stat de „tip teritorial”, în sensul că trăsătura lui esențială o constituie larga extensiune asupra unui vast teritoriu, caracteristică ce se întâlnește și în cazul „imperiumului” lui Burebista. O altă trăsătură comună a celor două state o reprezintă împrumuturile luate din lumea grecească sau elenistică în domeniul organizării statale și al administrației. Baza economiei statului odris, cit și a celui geto-dac o forma agricultura, practică în cadrul obștilor sătești. În ambele cazuri nu există încă un aparat administrativ și o forță de constrângere bine dezvoltate.

Statul geto-dac întemeiat de Burebista a fost comparat și cu regatul lui Filip al II-lea al Macedoniei, avându-se în vedere că cei doi regi au făcut eforturi de integrare în regatele lor a unor orașe-state grecești, apoi ei au dus o politică internă de consolidare a monarhiei prin anularea puterii dinastiilor locali și organizarea unei armate regale unice.

Pentru a putea determina tipul statului geto-dac, criteriul principal îl

constituie **forma de proprietate** asupra mijloacelor de producție. În cazul nostru, dat fiind faptul că getodacii din acea perioadă erau în primul rând și în co-virșitoarea lor majoritate agricultorii, se pune problema proprietății asupra pământului. Toate documentele de care dispunem în momentul de față dovedesc că țăranii getodaci trăiau în **obști**, în care proprietatea funciară avea caracter comunitar.

Sarmizegetusa. Sanctuarul dacic

În antichitate, forme tipice de obști sătești existau în Orient, Egipt, Mesopotamia, India, China etc., unde ființa modul de producție numit de Marx „asiatic”. S-a arătat însă că termenul propus pentru acest mod de producție, deosebit de cel sclavagist, nu este propriu și s-a înlocuit, în general, cu cel de producție „tributal”. Un asemenea mod de producție se caracteriza în esență prin existența contradicției fundamentale dintre comunitățile aservite și clasa dominantă în întregul său, prin proprietatea comună asupra pământului (dublată de o proprietate a puterii supreme, coexistind cu proprietatea privată), printr-un regim de stat despotice și prin caracterul sporadic al sclavajului.

În legătură cu perceperea tributului în natură, la geto-daci stă mărturie fragmentul păstrat din ope-

ra lui Criton: un tribu în bani era impus cetăților grecești, atestat de inscripții descoperite la Histria. În ceea ce privește munca obștești prestate, mărturie de netăgăduit oferă cetății din Munții Sebeșului, ducând în piatră și constituite într-un veritabil sistem; pentru a le construi s-a folosit evident, munca obștilor. În sfârșit, tot ca o modalitate de tribut, amintim obligația pe care o aveau obștile sătești de a furniza ostar-

Așadar, statul geto-dac a fost generat și caracterizat prin modul de producție tributual, care cunoștea o răspândire cu mult mai largă decât cel sclavagist și îmbrăca o mare varietate de forme.

Astfel, în evoluția ei milenară, societatea geto-dacă a ajuns în secolul I î.e.n. să depășească cadrele comunei primitive și să treacă la o formă superioară de organizare: cea statală. Realizarea cea mai importantă a lui Burebista a constituit-o unificarea tuturor geto-dacilor de pe vasta lor arie de locuire, înscrisă între Balcani (Stara Planina de azi) și Carpații nordici, pe de o parte, și între Dunărea mijlocie și litoralul de vest al Mării Negre, pe de altă parte. Burebista a stăpânit toate cetățile grecești de pe malul de apus al Pontului Euxin de la Olbia (azi Porutino, în U.R.S.S.)

pină la Apollonia (Sozopol, în Bulgaria). El i-a învins pe celții conduși de Criasiros și pe bastarnii de neam germanic ce pătrunseseră în spațiul geto-dacic. Stăpîn pe un vast teritoriu și în fruntea unei enorme armate, Burebista va deveni în scurt timp dușmanul romanilor care tindeau la cucerirea și stăpînirea lumii. El — ne spune Strabon — „a ajuns să fie temut și de romani”, fapt pentru care Caesar plănuia

să poarte un mare război cu geto-dacii. Dar n-a mai apucat să-l înceapă pentru că a fost ucis la idele lui Marte ale anului 44 î.e.n. Cam în același fel și aproximativ în același timp a fost ucis și marele său rival: Burebista.

Statul geto-dac întemeiat de Burebista în prima jumătate a secolului I î.e.n. va cunoaște multiple modificări de-a lungul veacurilor, cu perioade de progres și de regres. După formarea poporului român

— proces care a decurs din continuitatea înaintașilor noștri în vatra carpato-danubiano-pontică — a urmat o perioadă grea, corespunzătoare migrației populațiilor, care a adus asupra autohtonilor nenumărate vitregii și căreia îi va pune capăt alcătuirea primelor formațiuni statale românești, păstrătoare a vechilor tradiții daco-romane și purtătoare, în același timp, a unor noi elemente de civilizație.

SINTEZA DACO-ROMANĂ: UNITATE, CONTINUITATE, PERENITATE

Prof. dr. doc. DUMITRU BERCIU

Sinteza daco-romană a fost factorul hotărîtor al etnogenezei românești, elementul fundamental al unității noastre de neam. La temelie acestei sinteze a stat însă fondul unitar traco-geto-dac, de mai multe ori milenar, pe care avea să se altoiască factorul roman după un lung proces de contacte, de influențe reciproce, de conviețuire, de

întrepătrunderi și contopire etnoculturală și de altă natură. Un atare fenomen a fost posibil datorită faptului că lumea geto-dacă se găsea, în momentul cînd s-a produs impactul cu lumea romană, într-un stadiu de dezvoltare socială, economică și culturală înaintat, care a ușurat primirea și asimilarea unor bu-nuri de civilizație superi-

oară, cum era atunci cea romană. De fapt, geto-dacii cunoscuseră mai înainte civilizația elenică și avuseseră relații cu scii, celții și persii, așa încît ei nu rămăseseră în afara lumii antice, în care au fost și mai puternic integrați în timpul contactului cu romanii.

Dacii au fost unul dintre popoarele principale ale antichității, care s-au ridicat pe o înaltă treaptă de civilizație, ei fiind un popor statornic, de agricultori, crescători de animale și meșteșugari, la curent mereu cu progresele tehnice ale vremii, așa cum o dovedesc descoperirile arheologice din așezările dace și din cetățile dacice. Noile descoperiri arheologice — care sporesc an de an — vin să întregască imaginea reală a străvechiului substrat etnic și să-i sublinieze și mai mult locul și rolul ce le-a avut în perenitatea milenară a poporului român la Carpați, la Dunăre și la Mare, cit și în influențele, sub formă

Vastul spațiu al cărui nucleu îl constituia vatra carpato-danubiano-pontică, unde Burebista — „cel dinții și cel mai mare dintre regii care au domnit vreodată în Tracia” — își exercita prerogativele

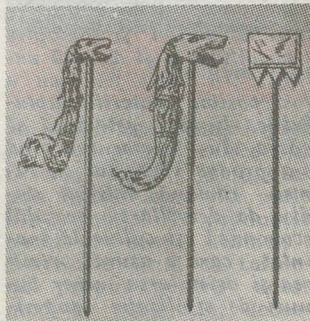

Ajunse pe malul sudic al Dunării, oștile Romei sînt transbordate peste fluviu (imagine de pe Columna traiană)

de persistență și moșteniri, transmise și altor popoare, care s-au așezat și format mai tîrziu în aceste părți ale Europei sud-estice. Această moștenire tracică unește și azi toate popoarele din regiunea carpato-danubiano-balcenică, dar nici unul dintre aceste popoare, în afară de cel român, nu-și înfige rădăcinile sale în istoria de patru ori milenară a aceluiași pămînt străbun, unde se găsește și azi. Vigoarea romanității noastre a crescut pe rădăcina străveche traco-geto-dacă, printr-un proces autohton și unitar.

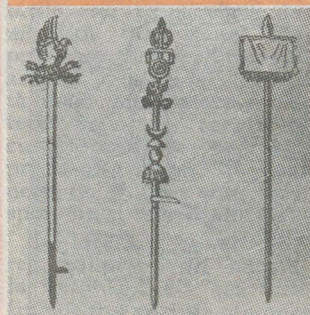
Fără îndoială că poporul român s-a format în aria locuită de traci și de descendenții lor direcți și autentici, geto-dacii, și în cadrul romanității orientale. Concepția privind această romanitate avea o sferă mai restrînsă, ea cuprinzînd — după opinia unor istorici — numai teritoriile stăpînite direct de statul roman prin armată și administrație. În romanitatea orientală înțeleasă în acest sens erau incluse, evident, provincia Dacia romană și Moesia, cu Dobrogea actuală. Pornind de la acest mod de a vedea constituirea romanității orientale și mai ales a sectorului său carpato-dunărean, problema continuității s-ar limita doar la provincia Dacia, și în special la Transilvania, iar procesul formării sintezei daco-romane s-ar reduce doar la zonele foste

sub stăpînire militară romană. Se înțelege de la sine că în felul acesta însăși baza geografică și etnică a etnogenezei românești ar fi micșorată. În aceeași viziune, evident, și vechimea procesului constituirii sintezei daco-romane se considera că începea abia din momentul cuceririi unei părți din Dacia în 106 e.n. Se creau, astfel,

Insemne militare ale dacilor

Insemne militare ale romanilor

breșe în concepția de ansamblu privind dacomanismul nostru și continuitatea, ceea ce a permis formularea premiselor a unor concluzii științifice.

Dar în lumina bogatei documentări arheologice obținute de intensele cercetări din ultimele trei decenii în România și țările vecine, problemele sclate mai sus ne apar într-o altă viziune, și încet încet se desprinde imaginea unei realități viitoare, aceea a Dacoromâniei, ca noțiune istorică geografică și etnică. Istoriografia română actuală adăncit — am putea spune pînă la izvoarele primare — cunoașterea istoriei naționale străvechi a patriei noastre și a valorificat tezaurul moștenirii dacice și romane. Se constată că prin continuitatea traco-geto-dacii s-au salvat și unele moșteniri indoeuropene carpato-danubiene, fără a mai vorbi de cele dacice și romane. Dacii și daco-românii, prin stăruirea lor pe aceleași meleaguri, au conservat, dezvoltat și transmis civilizației europene medievale timpurii multe din bunurile culturii materiale și spirituale autohtone și ale antichității romane. Autohtonii au transmis asemenea bunuri și populațiilor migratoare.

Blocul daco-roman, care corespunde teritorial cu ceea ce numim Dacoromania, ni se conturează azi cu toată claritatea, în deosebi după 271 e.n., anul retragerii armatei și administrației romane pe alt aliniament dacic, la sud de Dunăre. Premisele lui erau însă puse cu mult înainte de cucerire, în primul rînd la sud de Dunăre, în sectorul geto-moesico-dacic, mai înfri prin pătrunderea unor prieteni și a monedei Romei republicane, apoi a negustorilor și prin stabilirea pe Dunăre — la începutul erei noastre — a stăpînirii efective romane în vremea împăratului Augustus. Tot

Regatul viteazului Decebal nu a putut fi cucerit decât după jefra supremă a ilustrului său conducător (imagini de pe Columna Traiană)

atunci se poate spune — așa cum tot descoperirile arheologice arată — că pătrunderea romanității la nord de Dunăre și peste Carpați, spre inima însăși a Daciei, se intensifică sensibil. Răspîndirea monedei republicane romane a fost excepțional de intensă, în special cu cât ne apropiem de epoca lui Decebal. Numai pe teritoriul României se cunosc aproximativ 26 000 de asemenea monede, ceea ce înseamnă că Dacia fusese deja prinsă în circuitul economic universal, care atunci era dominat de cel roman.

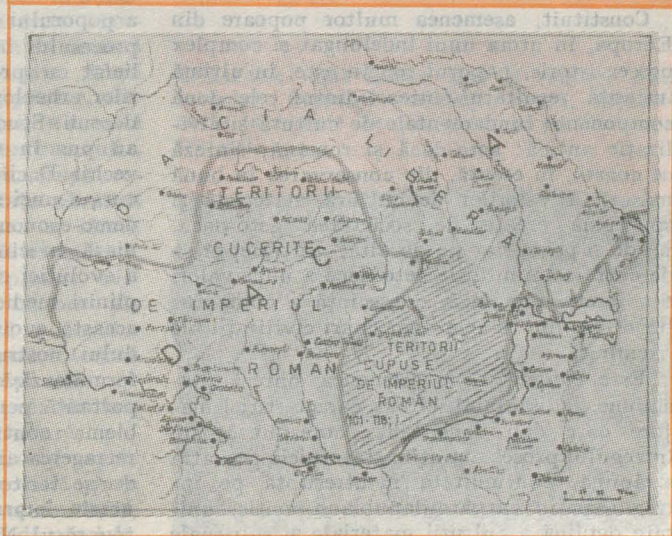
Constatarea pe care o considerăm de importanță istorică fundamentală este aceea că întregul teritoriu locuit de geto-daci este cuprins în structura civilizației și economiei romane, urmare firească a unității etnoculturale dacice. Fenomenul roman venea nu numai să recunoască atare unitate, dar prin vitalitatea sa contribuia la fortificarea ei, la asigurarea continuității, perpetuității sintezii daco-romane ce se închea, încet-încet, pe vasta unitate a neamului daco-geților. Dorim să subliniem că descoperirile monetare romane și imponente, tot romane, sînt întâlnite și în finiturile intracarpătice, și în cele extracarpătice. În Moldova se cunosc nume-

roase tezaure monetare romane sau descoperiri izolate, care ajung pînă în Bucovina și chiar mai departe. Renunțarea la moneda tradițională și imitarea de către daci a denarului republican roman în sec. I î.e.n. erau o urmare firească, dar noua monedă — unică — venea să contribuie și la cristalizarea mai pronunțată a structurii economice și politice a statului dac, centralizat și independent creat de Burebista. Totodată, descoperirea în 1979 în cetatea Bu-

ridava de la Ocnița, jud. Vilcea a celor mai vechi măturii cunoscute pînă acum privind folosirea de către daci a alfabetului latin dovedește că încă din sec. I î.e.n. geto-dacii trebuie să fi cunoscut și limba latină. În vremea lui Augustus ei mai utilizau și alfabetul și limba greacă, după cum arată importanta inscripție a regelui Thiamarcus de la Buri-dava-Ocnița.

Observațiile obținute în cursul cercetărilor din Subcarpații vilcenți, ai Gorjului, Muscelului și Buzăului, cît și în Cîmpia Română duc la concluzia că zona extracarpatică intrase nu numai sub influența romană, dar și sub controlul politic și militar roman încă din timpul lui Augustus, cînd diferiți regi sau basilei locali — ca acela de la Ocnița — ar fi trebuit să depîndă, într-o formă sau alta, de autoritatea romană. Premisele unei Dacoromanii carpato-dunărene se puseseră, prin urmare, înainte de 106 e.n., anul cuceririi unei părți din Dacia, adică a bastionului dacic din Carpați, a teritoriului Ol-

Dacia între anii 106—275

teniei de azi și a Banatului de răsărit. Deci după 106 e.n., o parte a statului dac al lui Decebal este încorporată efectiv în romanitatea orientală. Aci se va dezvolta, pe solul geto-dac, ca și în Moesia, o civilizație urbană superioară, iar între localnici și romani are loc o puternică influență, care nu este numai într-un singur sens, cel roman, fiindcă autohtonii imprimă și ei o anumită componentă dacică înseși civilizației provinciale romane din Dacia. Este suficient să ne gândim la monumentul funerar de la Căței din Transilvania ca să observăm că și în arta funerară romană

— mai conservatoare decât alte domenii — localnicii au reușit să transmită anumite aspecte din viața lor proprie, legată de pământ și de ocupațiile lor.

Întreaga documentare arheologică din cuprinsul fostei provincii romane Dacia atestă continuitatea nedezmănițită a dacilor după 106 e.n. Ei sînt documentați nu numai în mediul sătesc, dar și în castele (Apulum, Olteni, Covasna, Drobeta etc.) și în orașele romane, în jurul cărora dacii erau mereu prezenți, ca și în interiorul lor, unde s-au descoperit numeroase mărturii arheologice dacice. Faptul că orașele romane au preluat denumi-

rile centrelor importante dacice (Apulum, Napoca, Porolissum, Sarmizegetusa, Drobeta, Buridava etc.) iar apele și-au păstrat cele anterioare cucurbitiforme documentează, implicit, continuitatea populației dacice.

Rezultatul cel mai important al procesului de continuității și al romanizării a fost nașterea, pe solul Daciei, a sintezei etno-culturale daco-romane. Fără îndoială că aceasta se datorește permanenței populației daco-romane pe același meleaguri ale ei, de intrate după 106 e.n. în cadrul statului roman. La baza noii sinteze stau fonda-

(continuare în pag. 11)

Poporul român unic și unitar de o parte și de alta a Carpaților și Dunării, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași

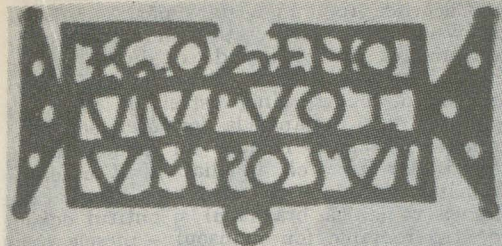
Dr. ȘTEFAN OLTEANU

Constituit, asemenea multor popoare din Europa, în urma unui îndelungat și complex proces istoric, poporul român este, în ultimă instanță, rezultatul sintezei dintre cele două componente fundamentale de cultură și civilizație antică: geto-dacă și romană; sinteză ce constă, în esență, din conservarea în bună măsură a valorilor de cultură materială și spirituală create de societatea geto-dacă, pe de o parte, iar pe de alta, din receptarea de către comunitățile geto-dace a unor valori din lumea romană, consecință a contactului direct dintre cele două mari civilizații ale vremii.

Este evident că o asemenea sinteză presupune, indiscutabil, cîteva caracteristici majore care dau consistența corespunzătoare întregului proces amintit: statornicie pe vatra străbună, continuitate neîntreruptă pe întregul spațiu carpato-danubiano-pontic, unitate deplină a culturii materiale și spirituale

a poporului nostru, particularități ce conferă procesului în sine caracter de unicatate, reliefat cu pregnanță de rezultatele cercetărilor arheologice și istorice din ultimele două decenii. Studiile elaborate în această privință au pus în evidență existența pe teritoriul vechii Dacie, pe tot parcursul mileniului I e.n., a unei societăți sedentare, cu o dinamică demo-economică și social-politică ce subliniază, în ciuda unor perioade de temporizare a evoluției ei, un continuu progres spre împliniri medievale românești. Referindu-se la această evoluție, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu formulează o apreciere de o deosebită importanță pentru orientarea cercetării în problema continuității noastre istorice după retragerea armatelor și administrației romane de pe teritoriul de la nord de Dunăre. „În aceste împrejurări poporul nostru — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a rămas și

O dovadă a continuității poporului nostru în vatra strămoșească este și donariul descoperit la Bier-tan (jud. Sibiu); „ego Zenovius votum posui”.

facă față singur, prin propriile-i forțe, valurilor migratoare ce aveau să treacă peste terito-riile sale”¹.

Aceleași rezultate ale cercetărilor arheolo-gice și istorice scot în evidență și alt aspect al procesului etnogenetic românesc, anume cel al moștenirii pe care strămoșii noștri au transmis-o poporului român. Sintetizînd în mod remarcabil rezultatele cercetării în aceas-tă privință, președintele țării noastre abor-dează cu aceeași claritate și fermitate această problemă într-una din cuvîntările sale: „După cum atestă scrierile vremurilor respective, cer-cetările arheologice, datele științifice, în această perioadă s-a realizat simbioza daco-romană... Așa s-a născut poporul român. După re-tragerea armatelor romane din fața năvălirilor popoarelor migratoare, noul popor a rămas să-și apere glia și comunitatea de Interese”².

Cercetări științifice multidisciplinare evi-dențiază unele particularități majore ale etnogenezei românești ce conferă poporului nostru caracterul unitar și reliefează totodată moștenirea transmisă de înaintășii săi.

Spre deosebire de originea și epoca de for-mare a popoarelor care ne înconjoară, po-porul român este singurul moștenitor și repre-zentant al romanității, fiind în această parte orientală a Europei „o insulă a romanității”, cum se specifică și în unele lucrări de speciali-

tate apărute peste hotare³. Etnogeneza româ-nească s-a petrecut, spre deosebire de cea a popoarelor vecine, în cadrul aceleiași teritoriu locuit de înaintășii săi, fiind vorba, deci, de un proces direct de continuitate istorică în cadrul aceluiași limite teritoriale ale strămo-șilor săi.

Cercetările au demonstrat că teritoriul vechii Dacii a fost locuit neîntrerupt pe tot parcursul epocii marilor migrații de către populația autohtonă (daco-romană, româ-nească). Nimic nu pledează pentru o cezură demografică în această vreme. Din contra, evidența și cartarea obiectivelor arheologice din secolele III-XII e.n., așezări și necropole identificate pînă în prezent (cercetate inte-gral sau parțial și depistate prin investigații de suprafață) pe întregul teritoriu al țării constată, sub raport statistic, existența pentru secolele III-V e.n. a unui număr de circa 400 așezări și necropole aparținînd populației autohtone, repartizate astfel: peste 200 la est de Carpați, circa 60 la vest și nord de aceștia, restul între Dunăre, mare și Carpații Meridionali⁴. Pentru perioada secolelor VI-VIII, numărul obiectivelor se ridică la aproape 300, fiind repartizate astfel: aproximativ 100 în Moldova, circa 80 în Transilvania și peste 70 în Muntenia (inclusiv Dobrogea). În fine, pentru secolele VIII-IX numărul acestor obiective arheologice (așezări și ne-cropole) crește la peste 1500, ceea ce înseamnă un spor demografic apreciabil în raport cu situația din etapa anterioară. De remarcat că, pe lîngă unele așezări care continuă să ființeze neîntrerupt pe toată perioada amin-tită a secolelor III-XII, gruparea lor în anu-mite zone geografice, în concentrări demo-

Crîncenele lupte dintre daci și romani s-au încheiat. Oamenii — bărbați, femei, copii — revin la vetrele lor (imagine de pe Columna traiană)

grafice alcătuite din mai multe sate grupate la un loc, se menține pe tot parcursul secolelor III-XII, fapt care prezintă semnificații foarte importante pe linia organizării politico-statale.

Această evoluție demografică neîntreruptă a comunităților autohtone de pe cuprinsul vechii Dacii pe întreaga perioadă a mileniului marilor migrații demonstrează cu putere continuitatea noastră istorică pe meleagurile de baștină ale poporului român, infirmînd pentru totdeauna așa-zisa teorie a „vidului”

Și femeile, și copiii eternizați pe această metopă constituie un argument al continuității autohtonilor după războaiele daco-romane (imagine de la Monumentul Triumfal de la Adamclisi)

demografic în spațiul carpato-danubiano-pontic, vid cauzat, chipurile, atît de retragerea armatelor și administrației romane în anii 271-275 e.n., cît și de pătrunderea aici a marilor „pulsății” ale stepelor asiatice, a populațiilor migratoare.

Se cunoaște cît de unitară în compartimentele sale esențiale a putut fi civilizația societății geto-dace din perioada ei clasică, manifestată ca o unitate de neam și de limbă⁵. Multe din valorile de cultură și civilizație geto-dace s-au transmis și în cadrul societății daco-romane, fiind aplicate în practica socială pînă tîrziu, în evul mediu. Este cazul de pildă al perenității cuptorului de redus minereul de fier, cuptor cu deschidere laterală, creație a meșterilor geto-daci⁶, întîlnit în cursul secolelor următoare (în cadrul activității de valorificare a bogățiilor miniere de către populația autohtonă) atît pe teritoriul Transilvaniei, cît și pe cel al Moldovei și Munteniei. Asemenea exemple pot fi citate și în cazul unor practici și tehnici meșteșugărești, de exemplu în domeniul ceramicii, al prelucrării și realizării unor obiecte și unelte specifice dacilor, în artă etc.

Cucerirea romană a unor părți din Dacia a avut drept consecință fundamentală intensificarea contactului direct dintre valorile materiale și spirituale ale celor două mari civilizații, contribuind astfel la realizarea sintezei daco-romane, la formarea poporului român. Cercetări recente au demonstrat cu toată claritatea că, imediat după cucerirea romană, geto-dacii au receptat și asimilat din lumea romană brăzdarul și cuțitul de fier de tip roman (cu manșon) — piesele principale ale plugului, care au fost folosite o perioadă alături de cele specifice dacice (brăzdarul de fier „dacic”). O evidență sumară arată că pentru perioada secolelor II-IV s-au descoperit pînă în prezent brăzdare de plug romanice în peste 50 localități (33 pe teritoriul Transilvaniei, 10 pe cel al Munteniei, 6 pe cel al Moldovei). Această realitate arată că, așa cum era și firesc, receptarea noului tip de unealtă s-a făcut mai rapid și mai deplin pe teritoriile supuse Romei, dar că și în celelalte spații ale vechii Dacii procesul de asimilare a noii tehnici a avut loc. Începînd din secolele IV-V e.n., datorită calităților tehnico-economice prezentate de noul tip de brăzdar și cuțit de plug, societatea l-a preferat pe cel cu randament economic superior, astfel că după această dată se folosește în exclusivitate brăzdarul roman. Situații asemănătoare se constată și în evoluția altor unelte agricole, precum secerile și cosorul de fier. Preluarea unor tipuri noi din lumea romană dovedește că societatea le-a receptat și le-a adoptat, aproape în exclusivitate, pe cele care răspundeau mai bine prin calitățile lor tehnico-economice nevoilor de sporire a producției cerealiere. Este vorba deci de un proces de asimilare tehnologică — petrecut în cadrul societății daco-romane la nivelul întregului spațiu carapato-danubiano-pontic — a unor valori ale civilizației romane, proces desfășurat în cadrul celui de contopire a celor două componente fundamentale ale etnogenezei românești.

Un caracter profund unitar se constată și în evoluția structurilor social-politice și militare din cadrul comunităților umane de pe teritoriul vechii Dacii. Obștea satească teritorială, moștenită de la geto-daci, distinctă prin instituțiile sale specifice de structura socială a populațiilor în migrație, devine în mileniul I e.n. celula social-economică și politico-militară fundamentală a societății noastre de pe întregul teritoriu al țării. Obștea, îndeplinind printre alte sarcini și funcția de apărare la nivelul uniunilor de obști în caz de pericol extern, face dovada capacității poporului nostru de a-și crea structuri social-politice și militare proprii, necesare apărării libertății și ființei sale etnice. La finele mileniului I e.n., asemenea structuri vor evolua în acele voievodate și țări românești menționate de izvoare scrise, ceea ce reprezintă o etapă superioară de organizare politico-statală și militară a poporului român, consolidată la mijlocul secolului al XIV-lea prin constituirea la nivelul provinciilor noastre

Brucla (Aiud, jud. Alba), secolul II. Familie de daco-romani

istorice a statelor feudale românești, de sine stătătoare, Transilvania, Muntenia și Moldova.

Pe baza celor expuse până aici, se poate considera că manifestarea fenomenelor și proceselor prezentate mai sus pe întreg spațiul românesc al vechii Dacii, sincronizarea lor, conținutul instituțional identic al structurilor economice, sociale și politico-militare, similitudinea manifestărilor artistice și de comportament în cadrul societății de pe teritoriul carpato-danubiano-pontic demonstrează cu putere unitatea etno-culturală a po-

Pahar de argint descoperit la Porțile de Fier

porul nostru, efortul acestuia de a-și făuri propria-i cultură și civilizație, în pofida vicisitudinilor istorice.

Statuia unui zeu Iar, descoperită la Sucidava (Celei, jud. Olt) — înc. a un argument al permanenței daco-romane în secolele II—III

1. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 14, București, 1977, p. 317—320.
2. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, București, 1982, p. 11.
3. *Histoire Universelle*, vol. V, Paris, 1975.
4. Evidența a fost întocmită de noi, ea urmînd a fi valorificată în cadrul lucrării noastre intitulate *Societatea românească în secolele III—XII: statornicie, continuitate, devenire* (în curs de elaborare).
5. H. Daicoviciu, *Epoca lui Burebista*, în Potaissa, Turda, 1980, p. 5 și urm.; M. Babeș în SCIVA, 1979, 3, p. 329.
6. Ioan Glodariu, Eugen Ianilavski, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n. — I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1979, p. 35.

UNITATEA STATALĂ ÎN CONȘTIINȚA ȘI ACȚIUNEA POLITICĂ MEDIEVALĂ ROMÂNEASCĂ

Drumul pe care poporul român l-a avut de străbătut pînă la construcția statului național unitar constituie un capitol deosebit de interesant, ilustrativ pentru istoria zburciurnată a spațiului românesc. Dacă etapa finală a acestui drum s-a desfășurat doar pe parcursul a șase decenii — de la Unirea din 1859 pînă la Unirea

La Posada, românii din Țara Românească Muntenia au zdrobit oastea ungară agresoare.

cea Mare —, în schimb partea cealaltă, care a precedat și a pregătit cele două mari evenimente legitime este mult mai îndelungată, ocupînd cea mai mare parte a evului nostru de mijloc și a epocii moderne. Ea se confundă total cu drumul străbătut de poporul român spre stabilirea identității naționale, al cărei corolar trebuia să fie — și a și fost — adunarea într-un singur stat a tuturor românilor locuitori de o parte și de alta a Carpaților. Această mare etapă are un punct de răscruce, marcat cu pregnanță de fapta lui Mihai Viteazul, la 1600; tot ceea ce a urmat s-a desfășurat sub sem-

nul acestei fapte; tot ceea ce a precedat a premers această faptă, a pregătit-o, a condus mersul Istoriei spre ea.

O formulă poetică bine-cunoscută și scumpă inimilor noastre evocă unirea din cugete și din simțiri care s-a realizat mult înaintea unirii politice. Și înaintea acesteia, îndelung, răbdător și cu sacrificii pregătite de bărbății cei mai luminați ai neamului, a existat o altă, mai veche, expresie a unității funcționale a poporului însuși. „Cea dintîi unire a românilor — scria N. Iorga — a existat cînd în capul cărturarilor nu răsărise această idee, în unitatea perfectă a vieții economice, așternută pe unitatea perfectă a vieții generale. Ardealul a intrat și el în această viață prin intercircularitatea românească: un singur corp, un singur sistem, am zice, vînos, prin care străbătea același singe viu”. Întreaga evoluție a românilor a marcat drumul spre constatarea deplină a identității între locuitorii care, numindu-se cu un singur nume — români — arătau că vorbesc aceeași limbă — română —, atestînd prin însăși această conștiință unității lor.

Această conștiință e desigur mai veche decît cele mai vechi atestări documentare. Însăși existența Romanilor populare, genial intuită de N. Iorga, e o dovadă. Din aceste Romanii derivă numele Vlaștilor sau Valahiilor pentru orice țară locuită de români, ca o mărturie puternică a unității și a romanității în același timp. Secolul al XIV-lea, care a văzut apariția celor două principate românești extracarpătice ca formațiuni independente, nu a anihilat această realitate și nu a

dus — cum afirmă istoricii străini, a căror năcredință trebuie serios să la îndoială — la formarea unor popoare debitate. Asemenea valahii țării românești erau pe întinsul pămîntului de români, în nordul, ca în sudul Dunării. O asemenea terra blacorum atestată la 1222 în Făguraș și mai tirziu Transilvania însăși au fi societate o Valahie. Același îl găsim și pentru formațiunile politice românești la sud și est de Carpați. Astfel, o walachen lant menționată pentru anul 1307 și o Valachia la 1418 în spațiul est-carpatic; între Carpați și Dunăre, și pînă la est, sînt stăruite lucit atestate de celebra diplomă a Cavalerilor la niți, din 1247.

Evoluția unitară și relativ sincronă a românilor dinăuntrul și dinafara cului carpatic ar fi îndreptățit alcătuirea mai demnă a unui stat unic, prin adunarea pămînturilor românești în jurul Transilvaniei; dar presiunea timp

Mănăstirea Moldovița. În blou votiv reprezentînd familia lui Petru Rareș, domnitor care și-a pus cugetul fapta în slujba unității românești

rie a regalității arpadiene asupra acestei țări românești pe de o parte, năvălirea mongolă și dominația tătarilor pentru aproape un veac în ținuturile sud-carpătice și est-carpătice, pe de altă parte, au făcut imposibilă realizarea unui stat unic în veacul XIV, determinând constituirea celor două principate românești extracarpătice. Cel dintâi apărut pe harta politică a Europei s-a numit așa cum trebuia să se numească, Țara Românească, perpetuând, în felul acesta, străvechea conștiință a Romanilor. Cîțiva ani mai tîrziu, apariția celui de-al doilea stat românesc, între Carpați, Nistru și Marea Neagră, a consfințit existența încă a unei țări românești pe aceeași hartă politică a Europei; după numele râului pe malurile căruia se încheasă creșterea unificator al ținuturilor est-carpătice, noul stat s-a numit Moldova, Țara Moldovenească, dar alături de această titlatură oficială existau și alte nume (unele dintre acestea folosite și de cancelaria statului) care marchează existența aceleiași conștiințe a unității; ce altceva înseamnă, de pildă, Moldovlahia?! Cele două state românești extracarpătice erau denumite de multe ori cu același nume, Valachia minor pentru Moldova, Valachia maior pentru Muntenia. În conștiința publică și în actele oficiale ale principatului est-carpatic întotdeauna Moldova era considerată o țară românească. Dovada cea mai bună în acest sens provine de la Ștefan cel Mare. În 1477, în mesajul transmis dogelui Veneției prin unchiul său Ioan Țamblac (Tzemplakon), principele moldav numea Țara Românească „l'altra Valachia”, cealaltă Valahie, dovadă clară că el considera și Moldova să tot o Valahie. Această realitate era cunoscută și atestată și de cărturarii veacurilor XIV-XVI. Arhiepiscopul Ioan

de Sultanieh, care a cunoscut pe români spre sfîrșitul secolului al XIV-lea, a semnat cu acest popor se mîndrește cu originea sa romană și că vorbește o singură limbă, care e asemenea cu cea a vechilor romani. Unitatea lingvistică a fost, dintotdeauna, dovada cea mai clară și mai categorică a unității românilor: sînt două Valahii care vorbesc aceeași limbă, spune un izvor din 1437. Cărturarul italian Antonio Bonfini (1434 — 1503), care a trăit la curtea regelui Matias Corvinul al Ungariei, scria că „Transilvania este încinsă de cele două Valahii”. Raguzanul Michael Bocignoli, care în primul deceniu al veacului XVI a stat în Țara Românească, arată că „această Valahie se mîrginește dinspre răsărit cu cealaltă Valahie”. Ștefan Brodaric, sloven de origine, ajuns episcop în Ungaria, scrie și el (înainte de 1527) despre „cele două Valahii”.

Această realitate a fost deosebit de bine pusă în evidență și de cărturarul dalmatin Anton Verancic (1504—1573), în a sa Descriere a Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești. Cleric, diplomat și istoric,

ajuns, la sfîrșitul vieții, arhiepiscop de Esztergom și vicerege al Ungariei, Verancic a fost unul din cei mai înverșunați adversari ai principelui Moldovei, Petru Rareș (1527 — 1538, 1541—1546), ceea ce nu l-a împiedicat să prezinte în cartea sa, cu erudiție și obiectivitate, adevărul despre români (incluzînd și romanitatea lor), accentuînd și argumentînd ceea ce constituie și pînă azi cele trei linii de forță ale istoriei noastre: daco-romanitatea, continuitatea și unitatea românilor. Faptul că Verancic a scris astfel, schițînd istoria celor trei țări, privity în chip unitar, de la geto-dacii lui Burebista, nu e întîmplător. Verancic recunoștea și exprima o realitate, trăind în momentul cînd unitatea românească a început să acționeze ca o forță în planul politic. Acest moment, al transformării conștiinței într-o forță capabilă să influențeze acțiunea politică, l-a marcat tocmai acel principel al Moldovei menționat mai sus, Petru vodă Rareș. Încă de acum cinci decenii, Nicolae Iorga, desăvîrșit cunoscător și înțeleghător, pînă în cele mai adînci subtilități, al izvoa-

Țara Românească Dobrogea are între conducători pe jupan Dimitrie (anul 943), atestat de inscripția descoperită la Mircea Vodă, Constanța

relor istoriei noastre, a în-
tuit acest lucru și l-a afir-
mat cu deosebită claritate
în ultima sa sinteză: Pe-
tru Rareș — scria marele
nostru istoric — „a voit a
face Dacia din și prin
Moldova sa“.

Neîndoielnic, și Rareș a
avut cunoștință despre stră-
vechea unitate dacică a pă-
mînturilor românești și
tocmai în această trebuie să
vedem un temei — poate
unul de frunte — al acți-
unilor sale în Transilvania.
Contemporanii au notat cu
uimire „îndrăzneala“ prin-
cipelui moldav, care se lă-
uda peste tot că a luat Tran-
silvania cu sabia și nu o
va da nimănui, că țara îi
este supusă lui și că nu va
cunoaște alt stăpîn; „Mol-
doveanul (Petru Rareș—
n.n.) nu dorește nimic mai
mult pe lume decît Transil-
vania“, conchidea în 1535
un diplomat care îl cunos-
cuse pe Rareș. În 1533, prin-
cipele moldav a fost vizi-
tat, în reședința sa de la
Vaslui, de un monah atho-
nit, Macarie de la Hilan-
dar, venit să ceară ajutoare
pentru obștea monahală al
cărei conducător era; de-
mersul său se justifica
prin faptul că Hilandarul
fusesse cîtorit de vechii su-
verani sîrbi, a căror urmașă
era însăși soția lui Petru
Rareș, Doamna Elena-E-
caterina Brancovici. Prin
1526—1528, acest Macarie
făcuse o interpretare a unui
pasaj dintr-un manual le-
gislativ bizantin, Sintag-
ma lui Matei Vlastares
(datînd din secolul XIV);
ghidîndu-se după Geogra-
fia lui Ptolemeu, el a iden-
tificat Daciile din textul
bizantin cu ținuturile nord-
dunărene: „Dacia [...] este
Țara Moldovlahia și Un-
grovlahia, care și Munte-
nia se cheamă, iar „Da-
cia Mediteranea acum este
Hașegul și Ardealul și Mun-
cacul“.

Unității desăvîrșite —
lingvistice în primul rînd,
dar și în celelalte domenii
— a românilor i se adăuga,
astfel, argumentul adus din
istorie, argument care a pu-
tut fi decisiv și care, ori-

cum, introduce un element
nou în înțelegerea acțiuni-
lor lui Petru Rareș pen-
tru a-și consolida și men-
ține influența în Transil-
vania și la sud de Carpați.
De aceea, nu e lipsită de
temei afirmația, făcută în
anii din urmă, că în fap-
tele lui Petru Rareș se poa-
te vedea o „repetiție gene-
rală moldovenească“ a e-
popei lui Mihai Viteazul.
Momentul a fost prea im-
portant pe calea spre rea-
lizarea unității de stat ca
să nu fi fost surprins de
contemporani. Același Ve-
rancic spune că sultanul
Soliman Magnificul — alt
adversar al lui Rareș —
nutrea temerea că acest prin-
cipe român ar putea uni

unității într-o forță, și
ceasta la un nivel tot
general. Unul din pașii
re merită o atenție deose-
bită: s-a realizat la 1570.
Atunci, Coresi, cărturar ma-
tean lucrînd la Brașov,
tipărit în limba română
carte de cult, în epilog
căreia folosește formula
românii“. Deci încă o
dovadă că deplina identifi-
carea românilor din cele
trei principate era perfect
conștientizată. În numele
acestui „noi, românii“, izbu-
nit din inima unui cărmă-
rar patriot, va ridica Mi-
hai Viteazul steagul luptei
care se va încunună cu
înfrîngerea celor trei principate
sub un singur sceptru. „A-
cei „noi, românii“ rostii

Tîrgoviște, 1595. Forțele unite ale țărilor române Munte-
Transilvania și Moldova înfruntă oștile agresoare otomane

cele trei principate romă-
nești, pentru a le ridica îm-
potriva Semilunii.

Pînă la momentul Mihai
Viteazul, câteva decenii a-
veau să se mai scurgă. Și
aceste decenii au marcat
pași importanți atestînd
transformarea conștiinței

cumpăna vremii dintre
tru Rareș și Mihai Vi-
teazul a fost și a rămas
veacuri dovada cea
bună a conștientizării
tății de neam, care
să ducă, prin acțiunea
litică, la unitatea de

■ ȘTEFAN S. GORUN

MIHAI VITEAZUL, „RESTITUTOR DACIAE”*

● 1 noiembrie 1599:

„După aceasta (după bătălia de la Șelimbăr din 28 octombrie 1599 — n.n.), ades menționatul voievod (Mihai Viteazul — n.n.) s-a îndreptat cu românii săi spre Alba Iulia, venind în întâmpinarea sa, distanță de o milă, un cortegiu măreț cu conducerea și locuitorii orașului, primindu-l cu mare reverență și însoțindu-l la Alba Iulia. Acolo, ca și în toate orașele au răsunat salve de bucurie ca semn special al victoriei”¹.

La începutul lunii noiembrie [Mihai] a intrat în marș triumfal în oraș (Alba Iulia — n.n.); la apropierea lui au venit în întâmpinare grupuri de preoți îmbrăcați în negru, în frunte cu episcopul Demeter [...] I-a urât bun venit, apoi după sălutul festiv s-a rugat pen-

tru el, implorînd cerul să domnească mult timp în țara dobîndită, în sănătate, să obțină victorii după victorii”².

● **Aprilie-mai 1600**, în timpul campaniei din Țara Românească Moldova: „Rămase românul stăpîn al Moldovei și se întreceau supușii între ei să-i prezinte cheile fortărețelor și să fie primii care să-i jure credință”³.

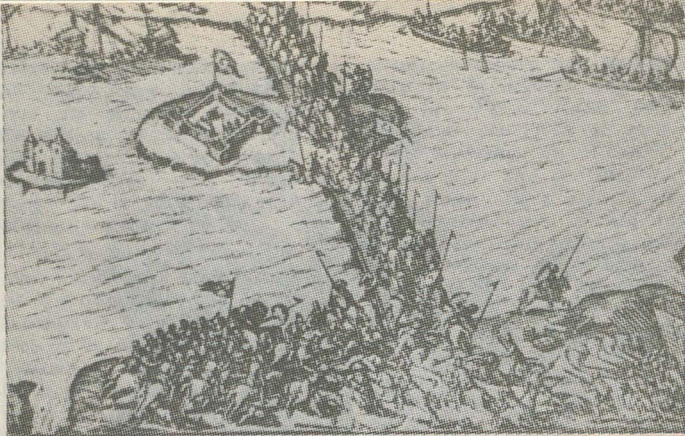
Aceste mărturii strict contemporane evenimentelor descrise consemnează cu sinceritate cele două momente esențiale prin care Mihai Viteazul a devenit domn al tuturor românilor, primul „rex Daciae” al istoriei noastre medievale și cel de-al treilea după Burebista și Decebal. Era încununarea unui îndelungat efort pe care cei mai vechi și cei mai numeroși locuitori ai

spațiului de străveche locuire românească îl depuneau de secole pentru a reuși să-și pună în acord geografia etnică cu geografia politică⁴, deziderat împotriva căruia a acționat, permanent și brutal, obstrucția interesată a marilor puteri limitrofe. Fie că s-au numit regatul ungar sau regatul polon, Imperiul otoman, habsburgic ori țarist, fiecare dintre acești puternici vecini ai României medievale, fără excepție, au avut un singur obiectiv prioritar: anihilarea ca forță politică și militară a românilor.

Tocmai de aceea, istoria realizării unității poporului român în cadrul aceleiași stat este istoria unei lupte permanente împotriva circumstanțelor vitrege care i se opuneau, este istoria unei mari și

* „Mihai Viteazul” (pictură de Valentin Tănase)

**Giurgiu, octombrie 1595. Ultimele momente ale dramaticel în-
cleștări în care oștile conduse de Mihai resping peste Dunăre
pe otomani (stampă din 1596)**

unice **Reconquiste**, nu împotriva unui singur cotropitor, cum este cazul Spaniei, ci împotriva unui nesfârșit șir de adversități și adversari, care se schimbă necontenit. Iar aceasta nu dintr-o singură direcție, ci dinspre toate punctele cardinale deodată.

În pofida pluralismului statal nord-dunărean⁵ — el însuși o consecință a perturbărilor generate de factorii externi ce au afectat procesul de constituire a unui stat național medieval românesc unitar încă din prima jumătate a mileniului doi al erei noastre —, românii sînt locuitorii unei singure **Țări Românești** —, a cărei străveche tradiție de existență politică unitară își avea începutul în puternicul regat al Daciei, singurul stat al antichității clădit pe baze etnice. Marile noastre personalități politico-militare, de talia lui Mircea cel Mare, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare și Petru Rareș — dar nu numai ei —, au făcut din „blocul românesc” fundamentul luptei pentru independență și unitate românească. Or, „dacă la Ștefan cel Mare care, politizînd ideea unității de neam, o vedea realizîndu-se printr-o uniune dinastică de caracter feudal, la Petru Rareș se înregistrează o cristali-

zare excepțională în planul ideologiei politice românești, conceptul de «uniune dacică», — suport al independenței depline, — devenind de acum o cauză conștientă pentru a cărei realizare generații de-a rîndul nu-și vor precupeți eforturile”⁶.

În secolul al XVI-lea, **Restitutio Daciae** se pune cu acuitate, mai ales spre a evita catastrofa integrării întregii lumi românești între hotarele Imperiului otoman, ajuns la apogeul puterii sub Soliman Magnificul, care lichidează regatul ungar și-și poartă armatele pînă în centrul Europei, sub zidurile Vienei. Documentele vremii afirmă explicit despre el că „Soliman s-a temut că nu cumva, cînd ar încerca el

să ocupe Transilvania sau Țara Românească sau Moldova, toate aceste țări să se unească împreună și să se apere”⁷. Cît a trăit acest „cel mai puternic” împărat otoman nu s-a putut realiza această unire, dar nici nu s-a putut obține integrarea planificată la Istanbul. Dar se va înălța, cu statură de epopee, de erou antic și de baladă populară, Mihai Viteazul. Lui îi va reuși ceea ce Rareș urmărise fără izbîndă, ceea ce Despot Vodă proclamase, fără nici o perspectivă, dar nu fără o profundă semnificație și ceea ce principele Transilvaniei, Sigismund Bathory, îndrăznise să-și înscrie fără echivoc în titulatura sa: Mihai va reuși să fie, pentru o clipă, **Rex Daciae**.

Ignoranța penibilă a unor pseudoistorici, rea-ua credință programată a altora au încercat să-l asimileze pe Mihai Viteazul cu un „condottiere” sau ca un simplu cuceritor, așa cum au fost priviți, de o anumită istoriografie occidentală și marii cneji ai Moscovei, în acțiunea lor de „adunare a pămînturilor rușești” și de creare a statului rus.

În realitate, Mihai Viteazul a fost exponentul de excepție al unui moment istoric hotărîtor în destinele României medievale și al sud-estului european, cînd, după moartea

**Apărarea independenței românești a implicat deseori oștile
țării conduse de Mihai Viteazul pe frontul sudic dunărean
(pictură de Th. Aman)**

1600. Așteptat de Istorie, Mihai Viteazul își face intrarea triumfală în Alba Iulia (pictură de lt. col. Dumitru Taflan și col. r. Nicolae Popescu; în dreapta jos, pecetea, autograful și semnătura lui Mihai Vodă Viteazul)

Handwritten text in Romanian script, likely a signature or official document of Mihai Viteazul.

sultanului Soliman Magnificul, în 1566, Imperiul otoman trece pe panta declinului. În același timp, din două direcții apar aspirații la moștenirea acestei superputeri ce obligase de foarte mult timp întreaga Europă să o privească cu teamă și respect, să-i caute bunăvoința și să încheie cu ea chiar alianțe, așa cum procedase Francisc I, regele Franței. Imperiul în formare al Habsburgilor dinspre apus și regatul Poloniei dinspre nord adulmecau prada și privirile lor se ațintesc automat asupra țărilor române care le stăteau în cale. Habsburgii intenționează cucerirea imediată a Transilvaniei, de la care fuseseră respinși cîndva de Petru Rareș; regatul Poloniei socotește că a sosit momentul dobindirii mult rîvnitei Moldove, pentru care odinioară regele Ioan Albert suferise dezastrul din Codrii Cosminului.

Momentul istoric era indiscutabil unul dintre cele mai grele din cîte s-au abătut asupra poporului român pe parcursul multilenarei sale istorii.

Cele trei mari puteri limitrofe României medievale, depășindu-și, fiecare în parte, dorința de acapărare a întregului teritoriu nord-dunărean, ajunseseră la un consens tacit dictat de dorința satisfacerii imediate a poftelor cuceritoare: automulțumirea reciprocă, deocamdată, „firește”, cu cîte unul din principatele românești — Imperiul otoman cu Muntenia, Imperiul habsburgic cu Transilvania, regatul polon cu Moldova. Înțelegînd această primejdie dezintegratoare ce plana asupra teritoriului românesc, Mihai Viteazul și-a dat seama că doar alianța, colaborarea între cele trei țări române devenise inefficientă, că era momentul realizării unei țări unice, sub o singură cîrmă, care să desăvîrșească procesul început cu secole în urmă, cînd cei mai vechi locuitori ai teritoriului jalonat de Tisa Nistru și Dunăre reușiseră să întemeieze cea dintîi „Țară Românească”, menită, programatic, a-i cuprinde între hotarele sale pe toții românii, urmașii direcți ai poporului

geto-dac. Aceste hotare sînt ale statului dacic, și el constituit pe o bază etnică unitară, de al căruia nume și destin se leagă numele regelui Decebal și al împăratului Traian. Însă în mentalitatea politică a Europei postantice — începînd cu bizantinii și terminînd cu diplomații Rusiei țariste —, conceptul „Dacia” va defini invariabil **totalitatea românilor nord-dunăreni**, deci **Dacia** regelui Decebal și nu provincia romană cu același nume, creată de Traian. Este, firește, și optica sub unghiul căreia contemporanii lui Mihai Viteazul i-au înțeles faptele. În 1598, cu numai un an înaintea marelui act al unificării Țării Românești intracarpătice cu Muntenia, italianul Lazaro Soranzo scria: „Fără îndoială, transilvănenii sînt socotiți printre cei mai războinici din Europa. Aceștia, împreună cu moldovenii și cu valahii, sînt vechii daci, atît de temuți de romani, care învinseseră armatele lui Domițian, romanii înșși fiind forțați să plătească tribut sub același Domițian, sub Nerva și la începutul domniei lui Traian, pentru ca să nu treacă Dunărea cauzîndu-le pierderi; turcii o știu foarte bine, din cauza înfrîngerilor pe care le-au suferit, de mai multe ori”⁶⁸.

Adevărul nu putea fi escamotat în fața realității zdrobitoare, sub semnul căreia Unificatorul își realiza grandioasa operă. Suabul Ioannis Bisselius afirmă răspicat: „La acestea (enumerase anterior calitățile morale și iscusința militară ale voievozului — **n.n.**) se adaugă faptul că mai toți provinciații [transilvăneni] țineau mai mult la unul de-al lor, la un dac ca Mihai, decît la un străin ca Baza”⁶⁹.

Este aproape de prisos a ne mai întreba dacă înșuși Mihai Viteazul a fost propulsat de pofte „cuceritoare, de mărire”,

sau a acționat minat de o împedecă conștiință națională. O facem numai spre a-i „edifica” pe acei istorici — nu atât scrupuloși, cât interesați — care, în dorința de a „explica” cât mai exact realitatea, ne-o ascund, întunecînd-o.

Documentele emanate direct de voievod sau sub dicteul său sînt incuștabile și, totodată, lămuritoare în această privință. Ele probează efortul lui Mihai Viteazul de a face ca România medievală — ca stat unificat și independent — să aibă hotare identice cu ale Daciei străbune. Drept urmare, în calitate de „domn al Valahiei și al Ardealului și a toată Țara Moldovei”¹⁰, solicită împăratului habsburgic, Rudolf II, să-i recunoască acest statut: „Să dea înălțimea sa — precizau, printre altele, în vara anului 1600, solii întorși la Viena de la Curtea lui Mihai — **in perpetuum** Ardealul, Moldova și Țara Românească lui Mihai și fiului său”¹¹. Mai mult chiar, știind că hotarul vestic și nord-vestic al României medievale era amputat de mai multă vreme, cere aceluiași Rudolf, în termeni fără echivoc, remedierea acestei situații: „pohtesc de la împăratul și de la țara ungurească, cum ce hotar au făcut pîrintele mării lui, Maximilian împărat, cu al doilea Ianăș craiu între Ardeal și între țara ungurească, acela hotar să fie și acum; den care hotar den ceastă vreme de răzmiriță au tras la împărăția lui: una, Oradea cu ținutul Biharului, și Husul cu ținutul Maramurașului și ținuturile Crasnei și ale So(l)nocului și ale Sărăndului și Nag-Baia cu Baia de Sus și toate ținuturile lor, carele au fost date de Maximilean împărat supt Ardeal, măriia lui împăratul să le lase să fie iar suptu Ardeal, cum au fost mai dentiu”¹². Aceeași grijă

o are domnul român și pentru ținuturile vestice și sud-vestice aflate sub dominație otomană: „Cum cetățile de pre margini, ce se vor slobozi den mîna păgînilor spre domnealui: Timișoara, Felnacul, Cenadul, Beșcherecul, Pančova, Berinul, cu toate ținuturile cite sînt pîn în Dunăre, să fie moșie fir pre fir, și pre feate”¹³.

Dar dacă hotarul vestic se afla sub incidența Imperiului habsburgic, pentru cel estic și sud-estic Mihai dorea garanții de la regele Poloniei, căruia, totodată, îi cerea și recunoașterea sa ca domn al tuturor românilor.¹⁴

Este limpede, deci, că intenția lui Mihai Viteazul era să elibereze și să unifice statului său întregul teritoriu de străveche locuire românească, să refacă în hotarele sale naturale și firești Dacia regelui-erou Decebal. Era o „îndrăzneală” pe care marile puteri n-o puteau „îngădui”, căci un stat al tuturor românilor ar fi fost în măsură nu numai să-i azvîrle pe otomani în Asia, dar și să pună sub semnul întrebării însăși autoritatea și expansionismul „marilor puteri” europene, în primul rînd a lui Rudolf II, „stăpînul” declarat al continentului: „Începu deci să trimită scrisori și soli — consemnează Bisselius —, să trateze fără nici o sfială cu sultanul turcesc, cu polonii lui Zamoyski, cu tătarii — pe care li bătuse pe toți de curînd — în ce chip ar putea a ajunge, vreodată, el și fiul său Pătrașcu, domni supremi, deloc tributari împăratului, ai celor trei Dacii”¹⁵.

Reacția a fost instantanee, coaliția antiromânească — polono-otomano-habsburgică — reușind să lichideze simultan, prin forță, **ctitoria** și **ctitorul**: statul român unitar centralizat și independent înfiptuit la 1599—1600 sub sceptrul lui Mihai Viteazul. „Unirea de la 1600

a fost lichidată”¹⁶ din afară, nu năruită pentru că ar fi fost lipsite chipurile, de temelii.

Și totuși, lupta pentru unitate a reușit. În care an, la 1 Decembrie, poporul român sărbătorește și propria izbîndă, re-minteste tuturor celor dă-nici de libertate, domn de a fi stăpîni la ei acasă, ce uriașe forțe sălășăluie în voința popoarelor de a fi și a rămîne ele însele. Sub semnul acestui ideu au stat gîndul și fap-marelui erou al neamul românesc care este Mihai Viteazul Unificator.

■ ALEXANDRU D.

- 1 Hieronymus Ortelsius în Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. 2, București, 1983, p. 59.
- 2 Stephanus Szamosközy ibidem, p. 178.
- 3 Ciro Spontoni în ibidem, p. 108.
- 4 Ilie Bădescu, Timp și loc, București, 1983, p. 11.
- 5 General-locotenent dr. C. Ceaușescu, Transilvania străvechi pămînt românesc, București, 1984, p. 25—26.
- 6 Istoria militară a poporului român, vol. II, București, 1986, p. 25—26.
- 7 Anton Verancsics în Cu-tori străini despre țările noastre, vol. I, București, 1983, p. 418.
- 8 Lazaro Soranzo în Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. 2, p. 246.
- 9 Ioannis Bisselius în ibidem, p. 302.
- 10 Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească, vol. XI, București, 1975, p. 553.
- 11 Eudoxiu de Hurmuzachi, Documente privitoare la istoria românilor, vol. XII, București, 1903, p. 960.
- 12 Documente și însemnări din mănăstiri din secolul al XVI-lea, București, 1979, p. 11.
- 13 Ibidem, p. 146.
- 14 Ion I. Nistor, Tratatul lui Mihai Viteazul cu Polonia, în „Analele Academiei Române. Memoriile Științelor Istorice, s. III, t. XVI (1935)”, p. 64.
- 15 Ioannis Bisselius în vol. 2, p. 304.
- 16 Dan Zamfirescu, Independența și cultura, București, 1983, p. 69.

UNITATEA NAȚIONALĂ

obiectiv major în programele politice din secolul revoluțiilor*

Horea, f. Nicola Urzic, Crisohan Gijesq, Klerzia Ivan

In Wien vor haben bei Antonius Alvisius Hoehne Kupferst.

SECONDE LETTRE

D'UN DÉFENSEUR DU PEUPLE

A L'EMPEREUR JOSEPH II,
SUR SON REQUEMANT CONCERNANT L'EMIGRA-
TION, ET PRINCIPALEMENT SUR LA RÉVOLTE
DES VALAQUES;

Où l'on discute à fond le droit de révolte du Peuple.

« Tous les faits qu'on s'écarte de la fin des Gouvernements
« de que la liberté publique est en danger, que tout autre
« intérêt de la Nation est sacrifié, le peuple peut, et a le
« droit de réformer l'ancien gouvernement, et de s'en établir
« un nouveau. Le droit de non résistance est reconnu
« comme arbitraire et absurde, futile, et destructif du bien
« et du bonheur du genre humain. »

Qualifikation de l'Etat de Maryland, Art. 4

DUBLIN,
M. DCC. LXXXV.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pe măsura progresului societății românești și a consolidării conștiinței naționale, este tot mai acut percepută de unanimitatea claselor și categoriilor sociale necesitatea constituirii statului național, adică a cadrului politic și instituțional corespunzător evidentei realități care era națiunea română.

Revoluția lui Horea, înțelesul reper cronologic al secolului revoluțiilor, a fost caracterizată nu numai de dimensiunile desfășurărilor militare și de vitejia dovedită în luptă de oastea țărănească, ci și de specificul ei românesc, de adâncire a legăturilor, existente și pînă atunci, între românii de pe ambele versante ale Carpaților, de afirmare a con-

științei solidarității care lega cele trei țări române. Semnificativ apare în acest sens faptul că nobilii, în demersurile întreprinse pe lingă autorități, cu intenția de a le determina să intervină mai energic împotriva țăranilor români, care dăduseră semnalul luptei de emancipare, avertizau că aceștia „stăteau în corespondență” cu țările vecine Moldova și Muntenia, de la care așteptau ajutor și că pe la începutul anului 1785 vreo 30 000 de români de la est de Carpați voiau să năvălească în Transilvania prin pasul Ghimes. Nu întîmplător autoritățile imperiale au întărit paza granițelor Transilvaniei spre celelalte țări românești de la sud și est de Carpați, iar la procesul intentat conducătorilor revoluției, ancheta-

torii s-au oprit stăruitor asupra legăturilor lui Horea cu conaționali săi din Muntenia. Însuși Horea avea să apară contemporanilor ca un „rex Daciae”, continuator al faței celuilalt „Restitutor Daciae”, care fusese Mihai Viteazul. Ideea unității românești era astfel prezentă în cugetul țăranimii transilvane și ea își găsea expresia cea mai grăitoare în reînvierea unității dacice. Toate acestea dovedesc că revoluția din 1784 a contribuit la cimentarea legăturilor dintre toți românii, indiferent de statutul politic care le era impus sau granițele artificiale ce-i despărțeau prin puterea forței. Astfel, revoluția a avut un rol de seamă în realizarea coeziunii națiunii noastre. Prin program, consecințe și e-

* În imagine, Horea, Cloșca și Crișan, așa cum îi prezenta gravura lui Antonius Alvisius Hoehne; în facsimil, al doilea memoriu pe care Horea — „apărătorul poporului”, cum îl numește în 1785 editorul din Dublin — l-a trimis împăratului Iosif al II-lea

Conducătorul revoluției române din 1821 (pictură de Th. Aman; în dreapta, facsimil din a treia proclamație a lui Tudor Vladimirescu adresată către bucureșteni și către „tot norodul”)

cou în celelalte teritorii românești, revoluția a cuprins în fapt întreaga arie românească. După caracterizarea lui Nicolae Bălcescu, prin ea s-au scris de fapt „drepturile nației române și programa politică și socială a revoluției viitoare”.

Într-adevăr, următorul eveniment de mare importanță — revoluția din 1821 — a exprimat aceeași ardență, voință și acțiune a societății românești pentru a-și redobândi libertatea și unitatea. Deși a avut ca arie principală de desfășurare Muntenia, ea a antrenat în mersul ei și Moldova și Transilvania. Tudor însuși recomanda

cooperarea cea mai strînsă cu moldovenii, subliniind comunitatea etnică cu aceștia „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege”, obiectivul final fiind ca „la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor prințipaturi, ajutîrîndu-ne unii pe alții”¹. Țărănimea română din Transilvania a întîmpinat, la rîndu-i, cu mari speranțe revoluția lui Tudor Vladimirescu, al cărei conducător a fost considerat un nou Horea. Astfel, în comuna Hălmagiu (județul Arad) un țăran a spus că dacă robota era cerută în continuare, atunci „va fi lumea lui Ho-

ria”². Starea de agitație din rîndurile țăranimii transilvane a provocat alarma autorităților care au concentrat trupe³, au confiscat armele și au asigurat o largă difuzare enciclicii papale din 13 septembrie 1821, care condamna activitatea societăților secrete cu caracter revoluționar. Neliniștea autorităților a fost sporită de convingerea că trupele însele erau nesigure, fapt confirmat, printre altele, de discuția dintre doi ostași români din regimentele grănicerești: „Cel mai bătrîn spunea celui mai tînăr că în două-trei săptămîni avea să vină aici Todoruț să facă alte rînduiri”⁴.

Nicolae Bălcescu, cel care, cum s-a văzut, a relevat continuitatea procesului revoluționar, prin trecerea „ștafetei” de la Horea la Tudor, a înțeles corect că unitatea națională va fi unul din obiectivele fundamentale ale revoluției viitoare, lucru pe care-l vestea în 1847, în următorii termeni: „Țînta noastră domnilor socotesc că nu poate fi alta decît *Unitatea Națională a Românilor*, unitate mai întîi în idei și în simfăminte, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică, care să facă din munteni, din moldoveni, din basarabeni, din bucovineni, din transilvăneni, din bănățeni, din cuțovlahi, să facă un trup politic, o nație românească, un stat de șapte milioane de români”⁵.

Într-adevăr, în revoluția de la 1848, ce a cuprins într-o formă sau alta tot spațiul românesc de locuire, unitatea națională a stăpînit toate spiritele înaintate, toate conștiințele neamului, manifestînduse și în unele din acțiunile revoluționare de amploare. Larg dezbătută în presa revoluționară a timpului, exprimată rîscipat pe Cîmpia Blajului la 3/15 mai 1848 — cînd, în prezența reprezentanților muntenilor și moldovenilor, 40 000 de transilvăneni, sub

1859. Al.I. Cuza este ales, inițial, domnitor la Iași, apoi la București. Peste voința marilor puteri, poporul român realizează Unirea Principatelor (pictură de Ilie Grigoraș)

lozinca „Noi vrem să ne unim cu țara!”, au dat glas năzuinței tuturor românilor de a se aduna într-un singur stat —, unitatea a fost înscrisă la loc de frunte și în programele mișcării de înnoire a societății românești de la jumătatea secolului trecut.

Chiar dacă la 1848 soluția „micii uniri” apărea ca singura posibilă, viziunea Daco-României, a „marii uniri”, a fost prezentă în cugetele multor spirite și în unele planuri de acțiune, neliniștind profund diferiți reprezentanți ai celor trei imperii — habsburgic, otoman sau țarist — care și exercitau în modalități diferite dominația asupra teritoriilor românești. Deosebit de semnificativ din acest punct de vedere este nota circulară a Curții de la Petersburg, din 19/31 iulie 1848, care atrăgea atenția asupra gravelor urmări pe care le-ar genera pentru echilibrul european o atare situație. Documentul sublinia că revoluția din Muntenia țintea „de a restaura vechea lor naționalitate (a românilor — n.n.), de a înceta să mai fie provincii și de a constitui, sub numele de regat daco-român, un mare stat separat și independent, la alcătuirea căruia cheamă pe frații lor din Bucovina, din Transilvania și din Basarabia. Realizarea unui asemenea plan, dacă s-ar îngădui, ar determina consecințe serioase [...]”⁶

Dar conducătorii revoluției române de la 1848, înăbușită prin intervenția militară a imperiilor înconjurătoare, desprinseseră din deznodământul singeros al acesteia concluzia că, dacă apariția pe harta Europei a unui stat care să reînvie Dacia de odinioară era, în condițiile de atunci, imposibilă, puteau spera și milita hotărât pentru unirea, deocamdată, a celor două principate extracarpatic. Perioada post-revolucionară s-a caracterizat prin intensificarea a-

tit în țară, cît și peste hotare a inițiativelor pentru unirea Moldovei și Munteniei, devenită de acum o problemă de interes internațional major. Aceasta a facilitat înlăturarea obstacolelor ridicate de factorii externi, interesați în menținerea fărâmițării politice a românilor.

După actul de la 24 ianuarie 1859, simțămintele și acțiunile favorabile unirii întregii națiuni se manifestau cu egală forță de o parte și de alta a Carpaților. Însăși dubla alegere a colonelului Alexan-

tă provincie, stimulînd lupta lor pentru unire cu țara”⁷. Pentru românii transilvăneni devenise limpede că dorința de a se uni cu Țara făcuse la 1859 un mare pas spre realizare. Transilvania era o componentă de bază a unității românești și atît timp cît ea rămînea sub stăpînirea Imperiului austriac, statul român, apărut pe harta Europei în 1859, păstra caracterul — evident pentru oricine — al vremelnicei nedesăvîrșiri. Pe această constatare se întemeia memoriul înain-

Primele steme ale României în timpul domniei lui A.I.I. Cuza (desene de D. Pecurariu)

dru I. Cuza fusese salutată cu entuziasm și speranță de românii transilvăneni. Pentru ei, Unirea Principatelor a însemnat un viguros imbold dat luptei lor de emancipare socială și națională. Frații din provinciile extracarpatic le ofereau deopotrivă o pildă și un îndemn, care aveau să găsească amîndouă un amplu ecou, reverberat de istoria însăși. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Unirea Principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern. Ea a avut un puternic ecou și în Transilvania, întărind conștiința unității naționale a maselor populare din aceas-

tat în 1860 de Al. Papiu-Ilarian domnitorului Alexandru Ioan Cuza. „Fără Transilvania, scria el, Principatele nu au viitor, duc o existență precară și dubie. Numai unirea Transilvaniei va pune fundamentul vieții perpetue a României.”⁸

Acțiunile din principalul intracarpatic au avut — la rîndul lor — un puternic ecou în statul modern român. Opinia publică și presa dădeau glas voinței unanime de a vedea pe toți românii în frontierele uneia și aceleiași patrii. Sub titlul „Dacia”, care exprima un adevărat program politic de acțiune, a început din 1861 să apară la Iași o pu-

blicație în paginile căreia se puteau citi asemenea afirmații: „Viața, fericirea și tot viitorul națiunii române nu poate fi decât adevărata unire a tuturor românilor”. Sau: „unitatea României a fost, este și va fi aspirațiunea de zi și de noapte a oricărui român”⁹.

Cuza însuși s-a comportat totdeauna ca exponent al intereselor întregii națiuni, mărturisind că eforturile sale politice urmăresc „de a asigura soarta, bunăstarea și libertatea a tot ce poartă numele de român”¹⁰. Poziția sa confirma vigurosul curent popular de unitate al întregii societăți românești constatată și de G. Klapka, emisarul emigrației ungare care nota că în statul abia creat „nici femeile, nici copii nu visează altceva” decât unirea acestuia cu Transilvania, Banatul și Maramureșul. Acordul perfect dintre factorii politici de decizie români și opinia publică din țară au consolidat poziția domnului român în negocierile cu generalul Klapka și l-au făcut să ceară, în locul plebiscitului propus, unirea directă a Transilvaniei și Banatului cu România.

Atitudinea statornică a lui Cuza de a promova și pregăti unirea tuturor fiilor țării sporea temerile tuturor celor care vedeau în crearea unui stat național unitar român un obstacol în calea politicii lor de expansiune. Posibilitatea apariției unui „regat daco-român, sprijinit pe fruntarii naționale”, despre care scria consulul austriac la București, Eder, îngrijora în egală măsură Petersburgul și Viena.

După Unirea Principatelor, dobândirea independenței depline apărea în chip firesc calea spre desăvârșirea unității naționale. Unirea tuturor românilor era de neconceput fără independența statului român. Pentru a-și

putea îndeplini misiunea sa unificatoare, statul român trebuia să dispună de o existență de sine stătătoare, să desfășoare o politică externă liberă de orice limitare și să fie înzestrat cu o forță militară corespunzătoare obiectivelor sale politice.

Perioada dintre Unirea Principatelor și războiul de independență a înregistrat un șir de demersuri și acțiuni ale guvernului român care urmărea să câștige pas cu pas prerogativele unui stat independent și recunoașterea lor internațională. Aceste acțiuni au culminat prin intrarea României, alături de Rusia, în războiul împotriva Imperiului otoman (aprilie 1877) și proclamarea, la 9 mai 1877, a independenței de stat depline.

Războiul a oferit tuturor românilor — din țară și din afară — prilejul de a-și manifesta puternicul sentiment de solidaritate națională. Purtat de statul român, războiul de independență a fost războiul tuturor românilor, care au găsit cele mai variate forme — de la ofrande pecuniare la înrolări în armată — pentru a-și exprima adevărată loialtăți și profundă. Nu întâmplător războiul a fost privit în Transilvania ca un eveniment de o covârșitoare importanță, o cauză a întregii națiuni române: „Cauza ostașului român, scria «Gazeta Transilvaniei», este o cauză generală română; victoria lui e a întregii națiuni”¹¹.

Atitudinea de solidaritate manifestă a românilor din cuprinsul Imperiului habsburgic cu efortul de război al României pentru independența națională a trezit, pe de o parte, din nou temeri serioase la Viena, iar pe de alta a reactualizat ideea Daco-României. „În general românii (din Transilvania — n.n.) manifestă o mare simpa-

tie față de evenimentele din România și în rîndul populației s-a răspândit zvonul că Transilvania fi alipită României se arăta într-un document — și asemenea păreri po fi auzite și în public, și în cercurile clasei mai înalte”¹².

Cucerirea independenței în urma războiului din 1877 — 1878 a fost considerată de toate forțele sociale românești ca o etapă obligatorie în procesul istoric al împlinirii dreptului imprescriptibil al națiunii române de a se organiza într-o integrală și unică entitate statală. În anii ce s-au succedat, lupta pentru unirea tuturor românilor a înregistrat un curs în permanență ascendentă. Condițiile obiective și cele subiective erau reunite în ajunul primului război mondial pentru ca Marea Unire să devină o realitate istorică.

Coloană CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU

- 1 Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, vol. I, București, Editura Academiei, p. 32.
- 2 Acad. Andrei Oțetea, Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821, București, Editura Științifică, 1971, p. 279 — 280.
- 3 Hurmuzaki, Documente privind istoria României, ser. nouă, vol. III, Editura Academiei, București, 1967, p. 10. Cornelia Bodea, 1848 la români, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1970, p. 17.
- 4 Acad. Andrei Oțetea, op. cit., p. 283.
- 5 Cornelia Bodea, op. cit., p. 10.
- 6 Anul 1848 în Principatul Român, vol. II, București, 1972, p. 610.
- 7 Nicolae Ceaușescu, Români pe drumul desăvârșirii, instrucției socialiste, vol. I, Editura Politică, București, 1969, p. 710.
- 8 „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, an I, 1882, p. 136.
- 9 „Dacia”, an I, 1861, nr. 23, 1861.
- 10 Apud P.P. Panaitescu, Cu Vođa și unitatea națională a românilor, în „Arhiva pentru reformă și știință și cultură socială”, an VIII, 1929, p. 5.
- 11 „Gazeta Transilvaniei”, an I, nr. 42 din 2/14 iunie 1877, p. 1.
- 12 Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918, București, 1970, p. 131.

REZISTENȚA ROMÂNILOR ÎN FAȚA PRESIUNII, IMIXTIUNII ȘI OPRESIUNII STRĂINE

Conf. univ. dr. VASILE CRISTIAN

Aplecași spre activitatea pașnică, spre construcție, românii au fost nevoiți, secole în șir, să lupte împotriva tendințelor și acțiunilor expansioniste ale populațiilor migratoare sau ale puternicelor state vecine. Poziția geografică, la fel ca și pământul de o rară bogăție au determinat ca teritoriul românesc să constituie frecvent teatrul unor operațiuni militare sau un punct de atracție pentru acapararea fără muncă a valorilor realizate de autohtoni. Cu atât mai dîră a trebuit să fie deci rezistența acestora în fața opresiunii, imixtiunii și presiunii străine. Ea s-a manifestat cu vigoare de-a lungul întregului ev mediu, intensificîndu-se considerabil în epoca modernă, o dată cu afirmarea națiunii române, premisă esențială pentru făurirea edificiului național unitar din 1918.

Un rol important, în această privință, a revenit românilor transilvăneni. Aceștia se afirmaseră cu vigoare încă în secolul al XVIII-lea, prin strădaniile naționale ale lui Inochentie Micu, prin eforturile culturale ale Școlii Ardelene, prin acțiunea politică a Supplex-ului, prin ridicarea armată a lui Horea, toate îndreptate împotriva imixtiunii și opresiunii străine. Activitatea în acest sens s-a amplificat în secolul al XIX-lea, acest adevărat „secol al naționalităților”. Anul 1848 constituie o demonstrație cît se poate de pregnantă în acest sens, prin acțiuni care au stîrnit admirația contemporanilor, evenimentele de atunci impunîndu-se ca unele din cele mai impor-

tante din Europa aceluia moment¹.

Tocmai de aceea surprinde cu atât mai mult modul cum sînt ele „interpretate” de istoriografia ungără contemporană, care fie minimizează sau chiar denigrează rolul unor personalități revoluționare române ca Simion Bărnuțiu, Avram Iancu ș.a., fie estompează amploarea ridicării românești, așa cum procedează, de exemplu, cu marea adunare de la Blaj din 3/15 mai 1848, eveniment cu puține analogii pe continent. De asemenea, invocîndu-se dorința de libertate națională a revoluționarilor unguri, este blamată aceea a revoluționarilor români, care sînt prezentați uneori chiar ca reacționari, cînd nu au acceptat un program care i-ar fi adus într-o situație de subordonare politică. Faptul este cu atât mai condamnable cu cît o asemenea manieră de prezentare apare uneori chiar și în manuale școlare.

Dorința exprimată la 1848 de înlăturare a dominației străine și de unire cu frații de peste munți a primit un nou și puternic impuls o dată cu Unirea Principatelor. De altfel, 24 Ianuarie 1859 a însemnat o dată memorabilă pentru întreaga comunitate românească. O dovedește această și modul în care a fost privit actul din acea zi, ca și cele care i-au urmat. Exemplul cel mai edificator îl constituie înființarea, la numai doi ani după Unire, a Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) cu rezultate atât de importante în lupta de eman-

cipare a românilor transilvăneni.

În cadrul etapelor care au marcat drumul românilor spre făurirea statului național român unitar există însă și momente deosebit de complexe, derulate după anul 1867, cînd s-a instituit dualismul austro-ungar, care era de natură să constituie o piedică extrem de importantă în dezvoltarea firească a acestui proces. Afirmarea este valabilă mai ales pentru Transilvania, care, după secole de păstrare neîntreruptă, sub diferite forme, a autonomiei, era pentru prima dată încorporată statului ungur², iar guvernul de la Budapesta, dîncolo de unele prevederi ale Legii naționalităților, se arăta hotărît să recurgă la o politică de maghiarizare forțată a ei. În același timp însă, dialectica evoluției istorice relevă că înrăutățirea condițiilor în care se desfășura lupta națională a românilor transilvăneni determina amplificarea acestei lupte. Ea și-a sporit gradul de intensitate cînd obiectivele au apărut într-o lumină mai clară. Faptul și-a găsit o primă demonstrație pregnantă în chiar anul următor, o dată cu Pronunțamentul de la Blaj, protest hotărît împotriva unirii forțate a Transilvaniei cu Ungaria. Documentul își avea suportul în largul sprijin popular, manifestat prin marile mulțimi reunite la 3/15 mai în orașul Cîmpiei Libertății pentru a aniversa două decenii de la adunarea din 1848. În el erau înscrise revendicările fundamentale ale românilor din Transilvania — autonomia

acesteia, recunoașterea națiunii române ca egal în dreptățile cu celelalte națiuni, dreptul folosirii limbii române în administrație, justiție, învățământ, participarea națiunii române în proporție firească la viața politică, administrativă și culturală etc. Sint cerințe a căror transpunere în fapt ar fi însemnat independența politică a Transilvaniei față de Ungaria. De altfel, politica guvernului ungar față de românii transilvăneni, după 1867, a întărit credința acestora că singura soluție pentru emanciparea lor — națională în primul rînd, dar și social-economică, politică și culturală — nu putea fi decît aceea a unirii cu România. Contele Beust era convins că această soluție era încurajată de guvernul de la București, chiar dacă acesta nu o putea face pe față, iar un om politic de talia lui Gambetta, după o călătorie în bazinul Dunării de Jos (1868), își manifesta convingerea că chestiunea română își află originea în violența conducerii de la Pesta, pentru ca, în 1875, să se manifeste deschis ca partizan al unui regat al tuturor românilor⁵.

În înfruntarea cu procesul tot mai accentuat de maghiarizare, românii au folosit mijloace de rezistență din cele mai variate. Sub patronajul bisericii — care se afla, în bună măsură, sub influența laicilor și juca un evident rol politic —, întreținută prin contribuții locale și beneficiind de munca devotată a învățătorilor, considerați adevărați apostoli ai neamului, școala românească ajunge să aibă o largă rețea la nivelul primar, mult mai largă decît aceea a altor naționalități aflate sub dominație ungară, cu toate măsurile care au fost luate împotriva ei. Și-au desfășurat activitatea și un număr

de școli medii, la care se adăugă și pregătirea a tot mai mulți studenți români în străinătate.

Ei s-au afirmat, de asemenea, prin intermediul presei. Datorită regimului plin de restricții, numărul periodicelor a fost variabil. Printre cele mai importante: „Gazetei de Transilvania” i s-au alăturat, din 1868, revista Societății ASTRA, „Transilvania”, multă vreme condusă de George Barițiu, și, din 1884, ziarul „Tribuna”. S-a intensificat, în același timp, activitatea societăților culturale din Transilvania (în 1900, ASTRA își desfășura activitatea în 3 232 comune), Banat, Maramureș, ca și a societăților studențești din Budapesta și Viena.

Activitatea politică directă a românilor a căpătat din 1887 un cadru organizatoric superior prin reunirea celor două partide din Transilvania și Banat în Partidul Național Român (P.N.R.), al cărui program prevedea, în primul rînd, restabilirea autonomiei Transilvaniei. P.N.R. a întreprins o vastă campanie de propagandă în favoarea cauzei românești. Ca urmare a diferitelor acțiuni, în 1887 s-a hotărît alcătuirea unui document care să includă o amplă analiză a situației și revendicărilor românilor. Acesta avea să fie Memorandumul (1892), conținînd „un arsenal de fapte și argumente inatacabile”⁶. Mișcarea memorandumistă se înscrie ca unul din momentele de vîrf ale luptei românilor transilvăneni împotriva opresiunii ungare. Aceasta va continua și în anii următori, la un moment dat (1910) determinînd autoritățile de la Pesta să inițieze tratative româno-ungare, rămase însă fără rezultat.

O puternică politică de deznaționalizare a fost dusă și împotriva românilor din

nord-vestul Moldovei încorporat în 1775 Imperiului habsburgic și denumit ulterior Bucovina⁷. De altfel, după o perioadă de ocupație militară, aceasta a fost anexată mai multă vreme Galiei, ca un simplu „centru administrativ”, refuzîndu-li-se locuitorilor cererea de a rămîne o „provincie desorbită cu rosturile și așezările mințele lor vechi”⁸. Împotriva noii situații, încă din primii ani s-au manifestat mișcări protestatare, prin trecerea unor săteni în Moldova, retragerea în munți, haiducia, răzmerițele locale care s-au intensificat în preajma anului 1848⁹, determinînd guvernul de la Viena să declare, prin Constituția imperială din 4 martie 1849, autonomia Bucovinei, proclamată după statut pe care avea să-l păstreze pînă în 1918. De asemenea, românii au protestat împotriva colonizărilor masive la care au recurs guvernanții habsburgici, în scopul evident al deznaționalizării provinciei, scop pe care nu l-au putut atinge însă. În același timp, cărturarii români, clerul și țărănii din Bucovina au revendicat constant, prin mijloace diverse, drepturi politice și naționale¹⁰, sintetizate în documentul-program din 20 mai 1848, „Petițiunea țărilor”.

Lupta pentru eliberarea acesteia a cunoscut un nou stadiu o dată cu constituirea Partidului Național Român din Bucovina (1892), al cărui program prevedea autonomia Bucovinei și păstrarea individualității sale istorico-politice. De altfel, în anii care au precedat primul război mondial, conștiința națională a românilor bucovineni a cunoscut o importantă clarificare, datorită atît cărturarilor locali, cît și legăturilor tot mai strînse cu vechea Românie, îndeosebi cele realizate cu Iașii, unde se stabiliseră numeroși intelectuali proveniți din partea Moldovei ocupată de habsburgi. Re-

ferindu-se la primirea unei imponente delegații din această regiune de către primăria și locuitorii Iașilor, consulul turc constata că „opinia publică de aici interpretează aceste manifestații ca un prim pas către unire”, pentru a ajunge la ideea, transformată în fapt peste un deceniu, că „orice român care trece prin școală, fie ea și primară, învață că Bucovina, Transilvania și Basarabia sînt provincii detașate din Regatul român și că mai devreme sau mai târziu ele vor trebui să revină la patria mamă”¹¹.

Lupta românilor din Basarabia pentru emancipare s-a desfășurat în condiții mai dificile decît în celelalte provincii intrate sub dominație străină. Este adevărat, la început, ea s-a bucurat de un tratament privilegiat: legea organică din 1818 era alcătuită într-un spirit relativ liberal și păstra în bună parte vechile legiuri locale. S-a putut deci considera că, în acel moment, Basarabia reprezenta „un fragment de stat” cu o tradiție străină încorporat imperiului rus. Chiar stema noii provincii nu făcea decît să alăture capului de bour al Moldovei vulturul rus¹².

După aproximativ un deceniu, situația s-a modificat însă radical. Autonomia provinciei a fost practic desființată, legiurile autohtone înlocuite cu cele țariste, iar întrebuintarea limbii române în administrație a fost interzisă. Chiar în aceste condiții, sentimentul național a rămas puternic. Evenimentele de dincoace de Prut au avut un ecou puternic în Basarabia. În 1848, la Chișinău a apărut gazeta „Românul”, iar peste un deceniu a fost publicată o revistă cu același titlu. Unirea din 1859 a fost salutăată de către românii basarabeni — printre alții de Alexandru Hașdeu —, autoritățile sesizînd pericolul unor manifestații în această direcție. Astfel, în 1862, cererea boierului Crîsti de a deschide o tipografie a fost respinsă pe motivul că acesta „aparține moldavofililor” înflăcărați

care visează o singură Românie unită”¹³. Constatarea era reluată, într-o perspectivă mult mai largă, de ministrul rus al instrucțiunii publice, care, cu prilejul unei inspecții în regiune, constata că „unirea Moldovei și Munteniei și formarea unui principat aproape independent exercită o atracție vizibilă asupra vecinilor lor moldoveni din Basarabia”¹⁴. Oficialitățile au obținut și informații asupra unor acțiuni practice în acest sens¹⁵.

Împotriva unor asemenea tendințe vor fi luate măsuri foarte drastice vizînd rusificarea provinciei. În aceste condiții, acțiunea națională a fost, firește, mult îngreunată. Ea nu a putut fi totuși înlăturată, găsindu-se îndeosebi două puncte de sprijin. Pe de o parte, este vorba de masa impresionantă a țăranilor, care au perpetuat obiceiurile străbune și, mai ales, au păstrat limba, doar puțini dintre ei, după cum arată mărturiile contemporane, învășind rusește. Situații de acest fel au fost frecvente și în orașe. Pe de altă parte, intelectualitatea, cu toate restricțiile, a făcut ca unele lucrări tipărite în vechea Românie să circule și dincolo de Prut. Apoi, dintre cei care au frecventat universitățile rusești, doar puțini au renunțat la simfămintele străvechi. Activitatea intelectualilor din preajma primului război mondial o dovedește. Firește, ei au trebuit, în încercările lor de a practica o cultură națională, să înfrunte dificultăți deosebite, dar au știut să se adapteze împrejurărilor și să se pregătească pentru acțiunile viitoare în cadrul luptei general-naționale.

În contextul acesteia trebuie să avem în vedere și lupta românilor din Dobrogea¹⁶. Este adevărat, intrată din a doua jumătate a secolului al XIV-lea sub dominație otomană, provincia cunoscută numeroase transformări demografice, dar românii au rămas și aici în permanență populația cea mai numeroasă; localnicilor

(dicienii) li s-au adăugat, mai ales în prima parte a epocii moderne, cojanii și mocanii care s-au stabilit aici (Ion Ionescu de la Brad considera că fiecare sat poate fi considerat „o Dacie în miniatură”), ceea ce, pe de o parte, a întărit legăturile cu celelalte teritorii românești, iar pe de altă parte a accentuat rezistența față de dominația otomană. Evident, marile momente ale istoriei naționale au avut implicații adînci și asupra teritoriului dintre Dunare și Mare. În timpul revoluției de la 1821, autoritățile otomane au luat măsuri pentru a preveni contactul localnicilor, îndeosebi al mocanilor, cu pandurii. La 1848, românii dobrogeni au luptat alături de Avram Iancu, după cum, ulterior, Dobrogea era considerată de Ion Ionescu de la Brad sau Nicolae Bălcescu ca un posibil centru al rezistenței naționale românești. Și Unirea Principatelor a avut un puternic ecou în Dobrogea, după cum o demonstrează, între altele, călătoria lui Alexandru Ioan Cuza, în drum spre Constanța, în 1860, sau, mai târziu, aceea a lui Carol I, prilej cu care reprezentanții României la Tulcea și Sulina îi descriu pe românii dobrogeni „ca niște frați și patrioți herbinți ai patriei noastre și carii au speranța a se uni cu noi în viitor”. Această speranță a căpătat un puternic impuls prin activitatea culturală. S-au înființat școli nu numai în orașe și țirguri, ci și în sate, cu învățători proveniți, în general, din alte teritorii românești, care predau într-un spirit național, fiind pregătiți „pentru libertate și naționalitate, atenși la toate mișcările din Țara Românească”, după cum nota Ion Ionescu de la Brad. Tot el consemna semnificativa afirmație a unui român din Turcoaia care își exprima dorința de „a

vedea școli în toate satele românești de dincoace de Dunăre și de a-i vedea pe români uniți¹⁷. Un scop asemănător îl avea și „Societatea română pentru cultură și limbă” — un fel de pandant dobrogean al ASTREI —, înființată în 1870 din inițiativa școlii române din Hirșova. Toate aceste elemente au pregătit actul din 1878, când Dobrogea — această „Românie transdanubiană”, după cum o numea o publicație contemporană¹⁸ — avea să fie reunită cu patria mamă (este sugestiv faptul că chiar în textul tratatului de la Berlin este subliniat termenul reunire).

Actul din 1878 constituia, astfel, o nouă etapă pe drumul înfăptuirii unității românești, a cărei realizare încununată deplin în 1918

a constituită împlinirea logică a unui îndelung și complex proces istoric. În cadrul acestuia, un element fundamental l-a jucat rezistența românilor în fața presiunii, imixtiunii și opresiunii străine, acțiune pe care am încercat doar s-o schișăm aici.

- 1 Vezi pe larg în *Istoria militară a poporului român*, IV, (coord. pr. general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu), Editura Militară, București, 1987, p. 271 și urm.
- 2 Ștefan Pascu, *Formarea statului național unitar român*, I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 157 și urm.
- 3 Ilie Ceaușescu, *Transilvania, străvechi pământ românesc*, Editura Militară, București, 1984, p. 68.
- 4 N. Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866-1880)*, București, 1938, p. XII.
- 5 Paul Deschanel, *Gambetta*, Paris, 1929, p. 199.

- 6 R.W. Seton-Watson, *Histoire des Roumains de l'époque romaine à l'achèvement de l'unité*, Paris, 1937, p. 46.
- 7 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 394 și urm.
- 8 *Ibidem*, p. 394.
- 9 Mihai Iacobescu, *Revoluția la 1848 — moment de răsturnare în istoria românilor din Bucovina*, „Suceava”, V, 1971, p. 13 și urm.
- 10 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 395.
- 11 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 396.
- 12 *Ibidem*, p. 399.
- 13 *Ibidem*, p. 401.
- 14 St. Ciobanu, *La Bessarabie sa population, son passé, sa culture*, București, 1941, p. 6.
- 15 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 402.
- 16 Adrian Rădulescu, Ion Bileanu, *Istoria românilor din tre Dunăre și Mare Dobrogea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- 17 Gb. Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985, p. 112.
- 18 „Românul”, 19 august 1983.

1918. MAREA UNIRE A ROMÂNILOR — MAREA DREPTATE ISTORICĂ

UNIRE PENTRU TOATE VEACURILE

Prof. univ. dr. DUMITRU ALMAȘ

Istoricii, filozofii, sociologii constată că în împrejurări deosebit de vitrege istoria poporului român s-a desfășurat, vreme de peste două milenii, pe trei coordonate: *Continuitate, Unitate, Independență*.

Prima coordonată, *Continuitatea*, din zorile cele mai adânci ale istoriei civilizației, se exprimă prin viețuirea neîntreruptă pe acest binecuvântat spațiu carpato-dunăreano-pontic. Poporul român este rodul, este seminția de aur a acestui pământ și e zămislit aici o dată cu arborii și grîul, o dată cu toate celelalte valori specifice zonei

geografice. E un produs al acestei zone geografice care s-a dezvoltat și a rezistat aici, înfrîngînd toate vicisitudinile vremurilor: năvăliri, prădăciuni, stăpîniri străine, sfîșieri de granițe, asupriri, nerecunoașteri ale dreptului la existență, ba chiar socotit venetic de unii din cei veniți peste noi, supus unor brutale, dar zadarnice încercări de deznaționalizare. Și totuși a rezistat și s-a dezvoltat, odrăslind mereu din puternica rădăcină dacă, dovedind istoriei că „apa trece, pietrele rămîn”. A doua coordonată: *Unitatea*, perfectă unitate, impusă de

spațiul geografic și de etnogeneză, de viață și de cultură, exprimată prin unitate din cele mai unitare grupuri de pe pămînt. Drama istoriei poporului român este că această unitate neînălțat-o și sfîșiat-o, dintru începuturi, a cunoscut unguri, acel hani tătar, acel sultan otoman, acei împărați habsburgici sau ruși, care s-au năpustit asupra teritoriului și poporului român ca asupra unei prădănituri ispititoare și numai în ultima de înhățat. Teritoriul românesc, spațiul carpato-dunăreano-pontic, este astăzi armonios zldit, în structura lui internă geomorfologică

— are proporții egale: cîmpie, munte, podiș — și este astfel modelat și mărginit de riuri precum o cetate înconjurată de șanțuri defensive. Această străbună vatră are o populație așa de omogenă, așa de unitară! Cunoscut este că multe veacuri ne-am trăit istoria organizați în trei state românești: Transilvania, Moldova, Muntenia. Nu sîntem singurul caz în istorie; nici italienii, nici germanii, nici spaniolii nu-și realizează statul unitar național decît treptat, pe etape, adesea cu grele lupte împotriva stăpînirilor străine, care au practicat totdeauna sistemul *divide et impera*. Dar deși „am viețuit veacuri despărțiți în trei, țări” — și tocmai de aceea — am năzuit în permanență să fim uniți „tot un loc și o țară”, cum zice Miron Costin cronicarul. Și sub diverse forme structurale — economice, politice, culturale, militare — această unitate a funcționat mereu. Rolul economic al orașelor transilvănene, care au pulsat produse industriale în tot spațiul românesc; păstoritul, care a pendulat, sezonier, din munte în șes; schimbul de grîne al celor din deal și din munte, precum și nevoia de lemn și minerale a celor din șes — toate au contribuit la întreținerea unei vii și permanente legături, fiind fenomen și corolar al unității impuse de puternicul comandament geografic, mai tare decît orice stăpînire străină care impunea hotare arbitrare. Conștiința unității românești este un dat străvechi. Nu i se pot număra anii, pentru că, în fond, se confundă cu însăși existența, cu însăși ființa națională. Din momentul în care s-au înțeles în același grai, din momentul în care au înțeles că au aceleași credințe și aceleași idealuri de viață, de libertate, din acel moment românii au dobîndit și conștiința necesității și legitimității unității, care funcționa ca o forță morală mereu sporită prin dezvoltarea culturii și conștien-

tizarea de sine. Politica de apărare în vremea marilor voievozi: Mircea cel Mare, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, a constituit un imbold și un liant deosebit, o cale mereu reluată întru dovedirea nu numai a necesității unirii, ci și o adevărată posibilității de a se realiza ca act național vital. Același mari conducători de oaste și vizionari oameni politici au demonstrat că *libertatea poporului și independența statului* nu se pot cuceri și instaura fără unitatea națională a tuturor românilor. Tot mai clar libertatea și independența, suveranitatea statală se înfățișau în spațiul dăcic ca o consecință a continuității daco-romane și, apoi, românești, ca o logică a vieții și a devenirii istorice, ca o consecință și un drept iminent rezultat din unitatea românească, din Sighet pînă la Giurgiu și din Sătmăr pînă în Constanța. Unirea și independența sînt principii strîns correlate, se împletesc indisolubil și se motivează reciproc și logic în împrejurările cînd viața poporului și existența statului erau amenințate. Acest fenomen s-a verificat și în 1600, la prima Unire realizată de Mihai Viteazul, și în 1859 și 1877, la unirea moldo-valahă și la cucerirea independenței, precum și în 1918, la desăvîrșirea unității statale și naționale.

La 1848, cînd strălumi-nau în cugetele românilor unirea și independența, Dimitrie Bolintineanu scria: „Cel mai prețios drept al unei națiuni este dreptul ei de a se guverna precum ea vrea; al doilea drept al unei națiuni este dreptul său de a se păstra: o națiune are totdeauna dreptul de a respinge prin putere orice agresiune nedreaptă de afară; al treilea drept este acela al dezvoltării libere și întregi a tuturor facultăților sale pe cît aplicările lui nu vor fi stricătoare intereselor celorlalte națiuni”. Prin însăși definiția ei, Unirea nu se poate

realiza, consolida și menține decît prin voința și lupta întregului popor. Aserțiunea lui M. Kogălniceanu rostită în 1859 exprimă adevărul cel mai indubitabil: „Unirea, națiunea a făcut-o!”

Acum mai bine de un veac, în 1877, Eminescu formula lapidar marea și complexul postulat al istoriei noastre: „Independența e suma datelor noastre istorice”.

Mă simt dator ca istoric, în problema pe care o dezbat, să relev cuvintele încărcate de adevăr puse în fața noastră de către președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Unirea Munteniei și Moldovei și înfăptuirea în 1859 a statului național a constituit un moment crucial în destinele poporului nostru, marcînd intrarea României într-o etapă nouă a evoluției sale istorice. Lupta pentru libertate și independență națională se ridică pe o treaptă superioară, astfel că la mai puțin de două decenii după unire este cucerită, cu arma în mîin, prin mari sacrificii și jertfe de sînge, suveranitatea de stat a patriei noastre”.

Primul pas spre Unirea națională și crearea statului modern România s-au împlinit concomitent cu procesul istoric trăit și de alte popoare, ca, de exemplu, cel italian și cel german, care tot în acei ani și-au constituit statul național unitar. La începutul veacului al XIX-lea, cultura națională venea ca un fapt și ca un tezaur spiritual de cea mai mare valoare în luminarea căilor de unificare statală. Făclia conștiinței naționale ardea cu tot mai multă putere, încălzind inimile și fortificînd voințele în lupta poporului, a întregului popor, pentru Unire. „România noastră va exista. Orb este cine n-o vede” — rostea Nicolae Bălcescu.

Realizat pe etape, procesul unirii statale românești se încadrează firesc

în logica istoriei, care a dus la destrămarea imperiilor multinaționale, cum au fost cel otoman sau austro-ungar, destrămarea care a făcut posibilă eliberarea popoarelor din cătușele absolutismului și ale subjugării și a dus la alcătuirea statelor naționale, libere, în granițele etnice: Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Polonia, Iugoslavia, România. Acest mare act de dreptate socială, politică și națională s-a efectuat în condiții revoluționare de cea mai mare anvergură și cu participarea, pretutindeni, a întregului popor, fapt care a stabilit temelia și certitudinea solidității și perenității statelor naționale. Ceea ce realizează popoarele din necesitatea de a trăi și a se dezvolta, ceea ce se întâmplă din porunca istoriei și din idealurile tuturor capătă pecetea eternității.

„Ceea ce n-au putut realiza domnitorii la timpul respectiv — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au continuat alții: la '48, în '59, în '77, în 1918 și prin voința unanimă a poporului s-a împlinit unitatea statului nostru național”. „Rea-

lizarea acestui deziderat istoric vital — se subliniază în Programul partidului — a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a principalelor clase și pătri ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni. Istoria demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment întâmplător, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor; tratatul de pace n-a făcut decât să consfințească o situație de fapt, creată de lupta maselor populare. Unirea Transilvaniei cu România a constituit împlinirea firească a năzuinței seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice”.

Astfel, legăturile frățești, gătite secole de-a rândul, au devenit slobode și firești, după toate legile dreptății și ale civilizației.

Unitatea românească a fost grav lovită în 1940,

în timpul celui de-al doilea război mondial, printr-o forță brutală și politica de bitrărire a statelor fasciste și revizioniste. După eșecul și revoluționarul 23 August 1944, hotărul trașilvan ciuntit prin Dicte de la Viena a fost restabilit prin grele și eroice lupte date la Oarba de Mureș și Păuliș, la Turda, Cluj Napoca și Carei, fapt reînscut prin Tratatul de pace de la Paris din 1947, în ciuda atfitor vicisitudinilor și potnicii.

Azi, unirea este garantată și cimentată prin revoluția socialistă, prin construirea visului material și moral al unei epoci cum n-a mai fost alta. Liantul unității românești îl constituie Partidul Comunist Român, călăuzitor, însușitor și promotor al progresului în vatra României veșnic unită, independentă și suverană.

Prin toate aceste fapte istorice Unirea s-a înscris și se înscris mereu ca fenomen binecuvântat, vădit necesar, pentru prezent și pentru toate veacurile care vor veni.

În 1918, după doi ani de luptă eroică și de mari sacrificii pentru a apăra independența și integritatea statului român invadat de trupele Puterilor Centrale și de aliații lor, poporul român a putut realiza aspirația sa milenară — eliberarea și unirea cu Țara a străvechilor teritorii românești aflate sub dominație străină.

Opinia publică națională și internațională a înțeles pe deplin legitimitatea evoluției spre unitate a națiunii române. Cei mai mulți istorici și diplomați implicați în virtele care avea să schimbe fața Europei la sfârșitul celui de-al doilea deceniu al veacului XX au demonstrat necesitatea imperioasă a dezmembrării imperiilor multinaționale, pentru a face loc triumfului principiului naționalităților. Personalități de prestigiu ale vieții culturale, științifice și politice europene și americane și-au exprimat admirația față de uriașul efort uman și material depus de întregul popor român în scopul împlinirii dezideratului de a trăi și a se dezvolta liber și independent în cadrul unui stat național unitar, facilitând astfel recunoașterea internațională a Marii Uniri a românilor finalizată la 1 Decembrie 1918. Între acestea, s-au aflat în primele rânduri: H. Wickham Steed, R.W. Seton-Watson, David Mitrany, Allan Leeper, generali V. Pétin, H.M. Berthelot ș.a.

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a consacrat în cel mai înalt cadru de exprimare obștească năzuința de veacuri a națiunii române — unirea în cadrul frontierei aceluiași stat, pecetluind astfel un act istoric ireversibil, rod al luptei întregului popor român.

Subtitlurile aparțin redacției.

1918, anul afirmării obiective a dreptului inalienabil al națiunilor la dezvoltare liberă, de sine stătătoare

Dr. DORINA N. RUSU

Anul 1918 marchează punctul culminant, cînd lupta popoarelor subjugate de imperiile multinaționale a intrat într-o fază hotărîtoare a realizării dezideratului lor național. Ea s-a desfășurat fiind determinată obiectiv de evoluția istorică a popoarelor respective și s-a aflat sub puternica înrîurire a victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, ca și a expunerii celor 14 puncte referitoare la problemele politice și economice ale Europei, prezentate în fața Congresului de președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson. Reafirmarea principiului de dreptate pentru toate popoarele și națiunile și a necesității ca acestea să trăiască în condiții egale de libertate și securitate însemna confirmarea implicite a dreptului de autodeterminare națională. În același timp, pentru înfăptuirea supremului lor deziderat național, lupta popoarelor oprimate s-a desfășurat și sub puternica influență a înfringerilor armatei austro-ungare pe diferitele fronturi, înfrîngeri care anunțau victoria finală a aliaților și, implicit, prăbușirea monarhiei habsburgice. După cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Prăbușirea Imperiului țarist și a Imperiului austro-ungar constituie evenimente epocale în istoria uni-

versală a omenirii, care au dat un puternic impuls evoluției progresiste a societății, au dus la transformarea profundă a raporturilor internaționale”¹.

În procesul complex al afirmării dreptului popoarelor la autodeterminare, un loc aparte l-a ocupat Congresul naționalităților asupra de acest „talmeș-balmeș de limbi și popoare”, cum denumea Friedrich Engels imperiul multinațional austro-ungar. Congresul s-a desfășurat la Roma, între 8 și 10 aprilie 1918, demonstrînd cu putere voința de neclintit a popoarelor asupra de a se elibera de sub dominația străină și a-și constitui state separate, independente, de a se organiza așa cum le dictau propriile interese. Acest deziderat era exprimat cu claritate de **Acordul** semnat de reprezentanții cehilor, sîrbilor, polonezilor, italienilor și românilor, care cuprindea trei hotărîri de o însemnătate deosebită, incluzînd atît dreptul fiecăruia dintre aceste popoare „de a-și constitui statul național unitar sau de a-l desăvîrși pentru a putea realiza deplina sa independență politică și economică”, dar și recunoașterea unei realități notorii, anume că monarhia austro-ungară este „instrumentul dominației germane și obstacolul fundamental în realiza-

ALLAN W.A. LEEPER: „Unirea românilor — o mare contribuție la cauza progresului și a democrației”

„Timp de doi ani (1914—1916), România a fost forțată să aștepte și nu pentru — cum în mod ignorant s-a spus — «a alerga în ajutorul victoriosilor», dar acum, cînd propriile aranjamente politice și militare s-au perfectat, ea poate vărsa sîngele fiilor săi cu o speranță precisă, deși cu un înfricoșător risc, aceea de a elibera pe frații oprimați, de a risca pe față și a îndura mari suferințe pentru un ideal: unirea neamului românesc și cauza progresului democratic și a libertății naționale.

Pentru că în discuție sînt nu numai Transilvania, Banatul, Bucovina. De chestiunea eliberării românilor din Austro-Ungaria și unirea lor într-o „Mare Românie” e legat viitorul democrației și libertății chiar în România. Așa cum am văzut, românii din Ungaria sînt socialmente și political-

mente democrați. Ei sînt harnici, inteligenți, profund sensibili și dornici de progresul educației și autonomiei instituțiilor, pentru menținerea cărora ei au plătit cu bani și lacrimi. Ei sînt aspri pentru că au avut de luptat cu o nație dominantă și economi pentru că numai prin economie au putut face față dublei poveri puse lor de către stat și voluntar asumate de ei înșiși pentru a-și menține bisericile și școlile. Unirea lor cu regatul României va fi în mod sigur — și faptul este universal admis — o mare contribuție la cauza progresului și a democrației.”

GENERAL V. PÉTIN: „România a intrat în război într-un moment în care acesta era încă departe de a fi cîștigat”

„Pentru că noi n-am uitat și nu vom uita că România a intrat în război, de partea noastră, într-un moment în care războiul era încă departe de a fi cîștigat, a doua zi după Verdun și în seara zilei de la Somme.

un nou stat independent — Republica Cehoslovacă.

Evenimente cu semnificație asemănătoare s-au produs aproape concomitent și în teritoriile din Austro-Ungaria locuite de slavii de sud (sîrbi, croați, sloveni, bosniaci etc.). La 17 octombrie 1918, reprezentanții tuturor partidelor iugoslave din dubla monarhie s-au reunit la Zagreb, creînd Consiliul Național Iugoslav, al cărui prim act a fost constituirea unui guvern provizoriu, menit a prelua conducerea administrativă a teritoriilor iugoslave. Peste două zile — la 19 octombrie —, acest organ suprem a proclamat independența statului sîrbilor, croaților și slovenilor, creîndu-se astfel baza necesară pentru unificarea tuturor provinciilor într-un singur stat. La 24 noiembrie, Adunarea (Vecea) populară, cu sediul la Zagreb, a adoptat hotărîrea de unire a statului sîrbilor, croaților și slovenilor cu regatul Muntenegrului, pentru ca în zilele următoare să se pronunțe pentru unire și Skupștina populară din Voevodina.

Voinea de unificare a primit consacrarea solemnă și oficială în ziua de 1 decembrie 1918, cînd a fost proclamat statul unic al tuturor iugoslavilor — Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor —, temelia pe care s-a înălțat edificiul Iugoslaviei moderne.

La rîndul lor, și polonezii și-au intensificat în cursul anului 1918 acțiunile în vederea re-cîstigării independenței și afirmării dreptului la autodeterminare. Înfrîngerile suferite de statele Puterilor Centrale, ca și prăbușirea Imperiului rus au fost factorii care au favorizat crearea condițiilor propice creării statului național polonez independent și suveran. Însemnătatea lui era recunoscută de guvernele Marii Britanii, Franței și Italiei, care afirmău că „una din condițiile păcii durabile în

Europa este crearea unui stat polonez unit și independent, cu liber acces la mare”⁵. Recunoscînd formal dreptul poporului polonez de a-și reface propriul stat independent, puterile europene nu aveau însă o viziune definitivă și clară asupra granițelor acestuia. De aceea, făurirea statului național polonez independent a fost determinată în măsură covîrșitoare de intensificarea luptei duse de poporul polonez

Presa europeană s-a solidarizat cu românii transilvăneni care luptau pentru libertate națională (facsimile din ziarele „La Verité” și „L’Intransigent” din mai 1894)

Raportul ministrului Spaniei la București, MANUEL MULTEDO, către ministrul de externe al Spaniei

„Ceea ce s-a mai petrecut o singură dată și pe o perioadă mică de timp, cît a durat domnia principelui român Mihai Viteazul în anul 1600, anume faptul că tot neamul românesc s-a aflat unit în hotarele vechii Dacii..., pare că se va realiza din nou și nu prin forța armelor, ci prin voinea liberă a provinciilor care alcătuiesc această țară.”

Extras din ziarul belgian „L’Orient” (în urma unei vizite făcute de o delegație din Transilvania ministrului Belgiei la București)

„Ministrul Belgiei, după ce a mulțumit călduros membrilor delegației transilvănene pentru sentimentele pe care le poartă poporului belgian și augustului său suveran, i-a asigurat că-și face o datorie și o

onoare din a le comunica guvernului său. El a adăugat că omagiul frater și impresionant adus de delegație, în numele nobililor și curajoșilor locuitori ai Transilvaniei, va fi ca un balsam prețios pe rănile Belgiei. Eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu România, a încheiat ministrul, au provocat în țara mea, unde domnește un viu spirit de independență și o mare sete de dreptate, o foarte sinceră bucurie.”

ION CLOPOTEL: „O cotitură istorică ce a pus temelurile nezdruincinate ale statului liber și unitar al națiunii române”

„Am avut marea satisfacție de a participa ca delegat oficial la Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, de care se leagă amintiri neferse; a fost un fapt memorabil, unic în istoria noastră contemporană... A fost în acea neuitată zi de iarnă o cotitură istorică ce a pus temelurile nezdruincinate ale statului liber și unitar al națiunii române...”

montrant l'existence dans l'espace de densité à priori de la courbure de Ricci

Article V

La Roumanie, d'une part, la France, la Grande Bretagne, l'Italie et la Russie, d'autre part, s'engagent à n. pas conclure de paix séparée ou la paix générale qui compromettrait le statu quo existant en France, la Grande Bretagne, l'Italie et la Russie s'engagent également à ce que, au traité de paix, les représentants de la Roumanie, Autro-Hongrie, stipulés à l'article 1, soient annexés à la couronne de Roumanie.

Article VI

La Roumanie jouira des mêmes droits que ses Alliés pour tout ce qui a trait aux préliminaires, aux négociations de la paix, ainsi qu'à la discussion des questions qui seront transmises aux décisions de la conférence de la paix.

Ante 21

Les Hautes Puissances Contractantes s'engagent à garder secret la présente Convention jusqu'à la Conclusion de la paix générale.

Fait en cinq exemplaires à Bruxelles le 4. Août 1901.

Le Président du Conseil
des Ministres de Rome *Saint-Beaume*
Le Ministre de France *Guichard*
Le Ministre de Grande Bretagne *Alcock*
Le Ministre d'Italie *Fabrizzi*
Le Ministre de Russie *Schouvaloff*

La 4/17 august 1916, reprezentanții României, Franței, Marii Britanii, Italiei și Rusiei au semnat Tratatul de alianță, prin care se recunoștea apartenența la statul român a teritoriilor românești aflate sub stăpânirea monarhiei austro-ungare (facsimil din tratat)

insuși pe cale diplomatică și militară. La 28 octombrie, la Cracovia, pe teritoriul polonez aflat sub dominația dublei monarhii s-a creat Comisia Poloneză de Lichidare, al cărei scop suprem era formarea statului polonez, în jurul căruia urmau să se unească toate teritoriile poloneze. Această primă repre-

În 29 și 30 noiembrie veniseră la Alba Iulia toți factorii conducători pe lângă membrii Consiliului Național Central Român, aproape toate virfurile organizațiilor provinciale țărănești și muncitorești, convocați oficial sau atrași de măreția momentului, pentru a dezbate împreună proiectul rezoluției redactat și prezentat de Vasile Goldiș. Consfătuirea a luat proporțiile unei reprezentanțe largite și nimeni nu s-a gândit la vreo restrângere a participării. Convergența sentimentelor de contopire frățească și definitivă, absolută, cu țara liberă, era totală, ca și cerința unei democrații care să spulbere vestigiile dominațiilor de tot felul, domnia grofilor și asuprirea politică de veacuri din Ardeal, Banat, ca și din țara veche, unde puterea moșierilor mai dăinuia...

În zorii zilei de 1 decembrie, trenurile descărcau nesfârșita mulțime de delegați și participanți voluntari din toate direcțiile cu flamuri tricolore, cîntînd marsuri re-

zentanță independentă a națiunii poloneze a reușit să preia puterea în Cracovia, Galiția apuseană, precum și în alte regiuni din fostul Regat polonez, în restul teritoriului puterea fiind exercitată de Guvernul popular pro-zoriv al Republicii poloneze. De altfel, interesele forțelor progresiste poloneze au fost clarificate exprimate de J. Piłsudski, care în 1918 o notă trimisă reprezentanților marilor puteri, arăta: „Statul polonez se creează din voința întregii națiuni și se sprijină pe baze democratice. Guvernul polonez înlocuiește dominația prin forță — care timp de o sută cincizeci de ani a apăsât asupra soartei Poloniei — cu un regim întemeiat pe ordine și justiție. În încheiere, își exprima speranța că „puterile cele democratice din Apus vor acorda ajutoarelor și sprijinul frășesc Republicii Poloneze născute și independente”⁷. Procesul consolidării puterii centrale a regimului social-politic și stabilirii granițelor Poloniei, început la sfârșitul anului 1918, a continuat și în perioadele următoare, făurirea statului național independent reprezentând unul din evenimentele cele mai însemnate din istoria milenară a poporului polonez.

În condițiile în care lupta popoarelor asu-
prite de dubla monarhie se intensifica tot mai
mult, finalizându-se cu formarea de state na-
ționale independente, Imperiul austro-ungar
s-a prăbușit nu atât datorită „războiului, mi-
nfringerii, cît propriului regim și structurii
sociale și politice care au fost atât cauza ră-
zboiului, cît și a înfringerii”¹⁸. În aceste împre-
rări, pe ruinele fostei monarhii au mai apărut
două state noi — Republica Austria, procla-
mată la 12 noiembrie, și Republica Ungară
Sfaturilor, la 16 noiembrie 1918.

voluționare din vremea lui Iancu. Pitorul costurilor și însușirea obștii venite să consfințească actul Unirii, producând emoții sublime și neșterse în veac. În sală, cei 1228 de delegați au aplaudat frenetic rezoluția Unirii.

Rezoluția Unirii, în cuprinsul ei luminos, cu idei generoase care trebuie înțelese din perspectiva timpului, era rodul consensului unanim al păturilor sociale ale poporului român, pornit din conștiința celor ce au luptat cu atîta eroism pentru eliberarea socială și națională.

Alba Iulia era sinteza cugetării politice mature, pe deplin corespunzătoare legilor obiective de dezvoltare a societății și de emancipare a națiunilor oprimate. Realizând Unirea cea mare din 1918, poporul român și-a deschis o cale nouă de afirmare și progres, în concordanță cu eforturile similare ale națiunilor europene.

MAREA UNIRE DIN 1918, opera întregului popor român

Acad. ȘTEFAN PASCU

Se împlinesc șaptezeci de ani de când ziua de 1 Decembrie este evocată și cinstită după cuviință de în-

Documente ale reprezentanților din localitățile transilvănene, împuțerniciți să hotărască la Alba Iulia Unirea cu patria-mamă

treaga națiune română. Însemnătatea sa istorică și semnificația sa națională și internațională își păstrează mereu importanța, deoarece acum șapte decenii, prin hotărârea întregului popor român, oriunde trăiau fiii acestuia, se împlinea un vis secular: unitatea național-statală a românilor, hotărâtă pentru totdeauna de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Hotărâre justificată de secole de neconținută urzire și dirză lucrare a „gîndului îndrăzneț”, a idealului măreț.

Mai înții a fost ideea unirii sau mai corect a reunirii tuturor românilor într-o singură alcătuire politică statală, așa cum fuseseră înainte de despărțirea lor în trei state. Într-o singură

Țară, alcătuită din numeroase „țări” ce împodobeau această țară. Așa cum le numeau oamenii pămîntului, de la *terra* — pămînt și țară în același timp, iar de la țară, locuitorii ei, *țărani*, cu *țarina*, ce le asigura viața și de aceea erau legați de ea prin toate fibrele ființei lor.

Ideea unirii s-a transformat în ideal. Idealul adunării în aceeași matcă a tuturor suvoaielor. Ideal ce n-a cuprins doar o pătură subțire a societății, ci a pătruns adînc în conștiința mulțimilor. Și este un adevăr axiomatic faptul că atunci cînd o idee și un ideal, fiind drepte, pătrund adînc în conștiința mulțimilor nu mai pot fi dezrădăcinate. Pot fi împiedicate vremelnice în manifestarea lor fătîșă, dar nu zădărnice. Ideea și idealul sînt aseme-

și mai mult în evidență miile de steaguri tricolore.

Ca într-o procesiune solemnă, coloanele fără sfîrșit ale poporului se îndreptau spre Cîmpul lui Horea sau spre actuala sală a Unirii, trecînd prin Poarta lui Mihai Viteazul.

Din imensa mulțime adunată ca să participe la marele eveniment se desprindeau cete de deputați și invitați, care aveau nobilul mandat de a hotărî pentru totdeauna soarta poporului român, de curînd eliberat de sub crunta stăpînire a unei împărății absolutiste. Sala Cazinoului militar s-a dovedit prea mică pentru a cuprinde pe toți invitații. Mulți au trebuit să rămînă pe dinafară. Fundalul sălii era decorat cu drapelele statelor eliberate din fostul Imperiu austro-ungar. La mijloc, mai sus, strălucea figura impunătoare a lui Mihai Viteazul, iar mai jos, chipurile celor trei martiri din 1785: Horea, Cloșca și Crișan. În față, mesele prezidiului la care au luat

loc membrii Consiliului Național Român Central, ca niște generali care aveau în față armata victorioasă...

Ora 10,30. Ștefan Cicio-Pop deschide Adunarea, ținînd un discurs în care prezintă momentele cele mai importante din lupta poporului și din activitatea Consiliului Național Român Central.

A urmat apoi cuvîntarea președintelui George Pop de Băsești, care... a declarat deschisă Adunarea Națională, cerîndu-le să dea atenție celor ce vor auzi, întrucît momentul este înălțător, fiindcă — spunea el — «veacul s-a împlinit și sinteți chemați ca din această solemnitate să faceți istorie!»

Au vorbit apoi Vasile Goldiș (care a prezentat proiectul de rezoluție al Adunării Naționale), Iuliu Maniu și Iosif Jumanca, oratorul muncitorimii din Transilvania și Banat...

A urmat apoi cel mai solemn episod: bătrînul președinte George Pop de Băsești,

Delegația comunei Lupșa este gata de plecare la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

nea unui riu care din cauza împotrivirii rocilor este nevoit să-și ducă apele un timp ascunse sub scoarța terestră, dar când forțele lor, prin adunarea șuvoaielor într-o matcă, înving rezistența, ies la suprafață pentru a nu se mai ascunde niciodată.

Temeiurile idealului de unitate a poporului român au fost numeroase, puternice și permanente. Fiecare împlinindu-și rostul și rolul și toate la un loc alcătuind forța propulsivă de transformare a idealului în acțiune și a acțiunii în faptă. Originea și limba, datinile și obiceiurile, idealurile și aspirațiile, toate la un loc formează acel liant puternic care înseamnă unitate

peste granițele artificiale ale vremii. Așa cum le sintetiza, pe cât de frumos, pe atât de profund, Mihail Kogălniceanu când Unirea Principatelor domina toate mințile și inimile poporului român, spre realizarea „dorinței celei mari”, celei „mai generale”. Marele bărbat socotea Unirea „firească, legiuită și neapărată”, pentru că este a aceluiasi popor, „omogen, identic, ca nici un altul”, cu „același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, același instituții, aceeași legi și obiceiuri, aceeași temeri și aceeași speranțe, aceeași dureri în trecut, același viitor

de asigurat și, în sfârșit, aceeași misiune de îndeplinit”.

Aceeași „misiune” — sprijinită pe asemenea temelii puternice, alimentată de ideile și idealurile permanente de unitate național-statală și de vrerea neamului românesc în întregimea sa — a îndeplinit mintea ageră și sabia vitează a lui Mihail Viteazul la 1600: unirea, într-o singură alcătuire politică, a tuturor teritoriilor locuite de români! Realizare transmisă drept moștenire de mare preț, prezentă în toate strădanile secolelor ce au urmat pînă la începutul celui de-al XX-lea, când legitatea istorică s-a impus cu putere nestăvilită prin aceeași voință tare, nestrămutată a națiunii române în întregimea sa.

Nimeni și nimic nu mai puteau împiedica înfăptuirea idealului Unirii celei Mari. Nici o forță potrivnică nu putea abate voințele de la împlinirea marelui ideal. Nu războiul întâi mondial a creat România Mare. Ea era creată de multă vreme în inimile și conștiințele întregului popor român. Primul război mondial a fost doar ocazia și nu cauza. Războiul acesta pentru întregul popor român a în-

după ce întreabă Adunarea Națională dacă acceptă proiectul de rezoluție prezentat, în aplauze și ovații frenetice, proclamă Unirea Transilvaniei cu România...

Pana mea e prea slabă pentru a reda avîntul revoluționar al maselor care au venit să eternizeze prin vrerea lor înălțătoarea hotărîre... Poporul era acolo să judece o istorie, să o corecteze dîndu-i o coitură nouă. Erau trimiși celor ce au muncit și au robit, au luptat și au sîngerat fără să poată gusta libertatea.

Nu voi uita niciodată solemnitatea acestui moment. Mi se părea că fac parte dintr-un mare tribunal, avînd chemarea să facă dreptate...

Orașul, cetatea și Cîmpul lui Horea erau arhipiline de mulțimea adunată...

— Ne-ați chemat să hotărîm dacă ne unim cu România. Da sau nu?

Cu lacrimi de bucurie ziceau «Da, da, da!»

Acest da avea ceva supraomenesc, o expresie mai înaltă, mai cuprinzătoare decît sensul celor două litere, căci el ieșea din adîncul a patru milioane de inimi reprezentate la Alba Iulia de cei peste 100 000 de participanți”.

ALEXANDRU BORZA: „S-a votat în unanimitate și în mijlocul unui adevărat delir motiunea de unire”

„Ziua de 1 decembrie (1918 — n.n.) a fost liniștită, solemnă, entuziastă. Dimineața au fost servicii divine la cele două biserici protopopești, unită și neunită, cu coruri, apoi s-a strîns lumea la Sala Unirii (deputații cu credenționale), iar ceilalți pe platoul din spatele Cetății. Garda de onoare în cetate o formau moșii în straie albe și căciuli a la Mihail Viteazul. Pretutindeni, ordine exemplară și însuflețire fericitoare.

Nu țin să descriu detaliat cum a decurs adunarea națională propriu-zisă, căci aceas-

Delegaţi români bănăţeni

semnat eliberare şi întregire, şi nu dorinţă de cucerire.

Pentru eliberare şi întregire au trecut batalioanele române Carpaţii în vara anului 1916, întâmpinate cu un entuziasm greu de descris al fraţilor care îi aşteptau cu mare dor de atîta vreme. Pentru eliberare şi întregire au săvîrşit ostaşii români eroisme legendare în vara anului 1917 la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz. Pentru marele lor ideal — unirea într-o singură ţară — s-au jertfit ostaşii români înfrăţiţi din România, din Transilvania şi din Bucovina.

Unirea se realizează treptat, nu de la sine însă, ci prin acelaşi efort general

al întregii românimi. Mai întîi în noiembrie 1917, cînd se proclamă Republica democratică moldovenească, avînd ca temel „Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia” de a-şi hotărî singure viitorul (dreptul de autodeterminare). Al doilea pas se înfăptuieşte în a doua jumătate a lunii ianuarie 1918, cînd Republica democratică moldovenească se proclamă Republica moldovenească slobodă (liberă) de sine stătătoare şi neafirmată, cu votul unanim al Sfatului Ţării (adunarea legislativă) şi cu asentimentul entuziast al întregului popor din Republica Moldovenească. Pasul următor s-a realizat la 9 aprilie 1918, cînd Sta-

tul Ţării a hotărît — pe baza principiului: „noroadele (popoarele) singure sînt hotărască soarta lor de azi înainte şi pentru totdeauna” — că „Basarabia se uneşte cu mama sa România”.

Rostogolirea fără puţinţă de oprire, a artificielor şi anacronicului Imperiu austro-ungar — numit pe drept „închisoarea popoarelor” şi format prin rapţiuri şi silnicii — a însemnat „ocazia” desăvîşirii unităţii naţional-statale a poporului român, înfăptuită în toamna şi iarna anului 1918.

În Transilvania, reprezentanţii legitimi ai poporului român hotărască, la 12 octombrie 1918, dreptul românilor la autodeterminare, în sensul ca naţiunea română să hotărască singur „aşearea ei printre naţiunile libere”, ceea ce înseamnă proclamarea dreptului inalienabil la deplină viaţă naţională. Declaraţie sprijinită prin adeziunea de a doua zi a conducătorilor Partidului Social-Democrat, ceea ce confera şi mai deplină autoritate politică şi juridică, astfel încît putea fi adusă la cunoştinţă parlamentului din Budapesta la 18 octombrie.

ta e prea binecunoscută şi aparţine istoriei ca unul din cele mai memorabile evenimente în viaţa neamului nostru... S-a votat în unanimitate şi în mijlocul unui adevărat delir moţiunea de unire.

În timpul acesta, cei 100 000 români îmbrăcaţi în straie de sărbătoare şi încadraţi în sute de steaguri tricolore ascultau cuvîntul oratorilor improvizaţi, pînă ce au apărut delegaţii Marii Adunări Naţionale, episcopii Cristea şi Hossu, care au citit Hotărîrea Adunării şi au luat adeziunea plebiscitară a maselor imense de români insufleţiţi.

Socotesc cel mai important moment al vieţii mele cînd am putut vota şi eu unirea tuturor românilor, alcătuind acea formaţiune statală care era chemată să dea omenirii toată contribuţia de care era capabilă această naţie veche, cultă, blindă, bună şi dotată de la natură cu daruri excepţionale...”

„Au fost alegeri într-adevăr democratice, neinfluenţate de nimeni”

Vestea tot mai stăruitoare a convocării unei mari adunări naţionale la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia şi ştirea că aici Poporul Român îşi va spune în faţa lumii întregi cuvîntul, pe baza principiului de autodeterminare a popoarelor, a întărit şi mai mult hotărîrea românilor transilvăneni de a se desface de Ungaria, contopindu-se într-o singură ţară cu fraţii din România. Niciodată poporul român n-a fost mai unificat în acele momente. Nicăieri, nici un glas de disonanţă. Vechea zicală a înaintaşilor noştri că românii sînt una în cuget şi în simfiri „de la opincă şi pînă la vîlădică” nu s-a confirmat niciodată mai pregnant ca în acele zile. Zicala strămoşască, desigur, atunci a exprimat forţa şi tăria al căror fruct a fost hotărîrea unanimă a poporului adunat la Alba Iulia: Unirea cu patria mamă, România. Aceasta a fost atmosfera

Exemplul românilor din Transilvania e urmat cu grabire de românii din Bucovina, care-și aleg, în 27 octombrie, o Adunare Constituantă, cu împuternicirea de a vota o moțiune cu privire la „unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent”. Iar peste trei zile numai (30—31 octombrie), românii din Transilvania își constituie Consiliul Național Român Central, format, pe bază de paritate, din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase ai Partidului Social-Democrat. Și care preia guvernarea Transilvaniei.

Revoluția populară în Transilvania și Bucovina se desfășoară într-un strâns paralelism și cu forme de manifestare identice: dreptate pentru țărani și muncitori prin reglementarea raporturilor de proprietate între țărani și moșieri și prin preluarea conducerii întreprinderilor de către muncitori; înlocuirea vechilor autorități administrative și politice reprezentante ale burghezo-moșierimii austro-ungare (notari, primpretori, prefecți, jandarmi) cu altele populare: consiliile naționale locale și gărzile naționale locale.

Poporul român, înștiințînd popoarele lumii prin proclamații cu privire la mutațiile profunde petrecute în teritoriile românești din fostul Imperiu austro-ungar, pentru a hotărî viitorul românilor și teritoriilor locuite de dinșii, convoacă adunări cu caracter plebiscitar, pe baza legislației în vigoare: Consiliul Național Român al Bucovinei, Congresul Bucovinei și Marea Adunare Națională a românilor din Transilvania.

Consiliul Național al Bucovinei și Congresul Bucovinei, întrunindu-se la 28 noiembrie, la Cernăuți, hotărîsc în unanimitatea voturilor unirea fără condiții și pentru totdeauna a Bucovinei cu România, iar Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, cu aceeași unanimitate, hotărîște unirea fără condiții și pentru totdeauna a Transilvaniei cu România.

Oameni prevăzători și clar-văzători, conștienți de greu-

Iași, iunie 1917. Voluntari transilvăneni depun jurămîntul

și în Oradea și Bihor în cursul lunii noiembrie 1918.

La Oradea, Consiliul Național Român a luat ființă în ziua de 3 noiembrie 1918 în casa lui Aurel Lazăr*. Tot aici s-au ales comitele executive pentru circumscripțiile electorale din județ, care au avut atribuția de a înființa și îndruma sfaturile comunale și a recruta și gărzile militare. Consiliul Național Român din Oradea și Bihor a fost pus sub conducerea Consiliului Național Român Central din Arad, iar gărzile militare își aveau comandamentul suprem la Timișoara. S-a procedat apoi la realizarea a trei acțiuni: a) alegerea sfaturilor comunale, b) înființarea gărzilor militare și c) alegerea delegaților pentru adunarea de la Alba Iulia. Populația satelor și-a ales sfaturile comunale, cu multă însuflețire, din locuitorii cei mai vrednici. Ele au luat locul așa-numitelor amnistii (reprezentanțe) co-

munele. Deodată cu ele au luat ființă și gărzile comunale.

Delegații au fost aleși pe circumscripții electorale. Au fost alegeri într-adevăr democratice, neinfluențate de nimeni și neavînd alt criteriu, pentru cei aleși, decît vrednicia, priceperea și devotamentul pentru popor și interesele lui. Alegeri libere, înfățișînd voința reală a românilor, care n-a putut fi influențată nici de amenințările, șicanele, nici de diferitele tertipuri ale administrației, care era încă în mîinile guvernului de la Budapesta. În Oradea și Bihor s-au ales 65 delegați, a căror listă a fost publicată în gazeta oficială nr. 1 a Consiliului Divigent din Sibiu.

Atît la constituirea sfaturilor populare, cît și la alegerea delegaților pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, intelectualii români au dat un prețios concurs, ca aceste acțiuni să se facă în mod solemn, cu toată demnitatea momentului istoric, exprimînd adevărata voință a poporului. Peste tot, ca și în trecut, și de astăzi ei au fost liantul care a asigurat omogenitatea, solida-

* V. studiul dr. VIOREL FAUR din „LUPTA ÎNTRĂREGULUI POPOR”, nr. 4/1987 p. 39—42.

Înainte de a pleca spre Alba Iulia, ostașii transilvăneni din armata austro-ungară au depus jurământul în fața Sfatului Militar Român din Viena

cadrul cărora țărani, mucicitori, intelectuali și-au declarat adevăratele simțăminte și telegrame, după cum anunțau ziarele vremii.

În Bucovina, în timp ce în Sala Palatului Mitropolit din Cernăuți membrii Congresului hotărâu unirea Moldovei de Sus — coto-pită de Habsburgi în 1771 — cu România, în plaja orașului mii de oameni sosiți din toate colțurile Bucovinei au încins o horă ca-n povești, cu chioțe și cintece care nu mai încetau. „Chiuiau cei tineri și

tatea răspunderii ce apăsa pe umerii generației lor, conștiința de însemnătatea istorică a hotărârilor acelui moment crucial pentru viitorul poporului român, voiau ca Marea Unire să poarte girul întregului popor român, fără deosebire de stare socială și orientare politică. Ca întotdeauna în fața marilor hotărâri și a marilor răspunderi, poporul român a manifestat o unitate deplină, subordonându-și interesele sociale și politice interesului superior, general.

Între Prut și Nistru „publicul” (mulțimile) a fost „zguduit de entuziasm”, „deputații (membrii Sfatului Țării) și publicul se îmbrățișau și se sărutau. Ochii tuturor erau învrouați de

lacrimi de bucurie”. Peste tot au avut loc adunări în

După Marea Unire, în fața amenințării ungare, țărani maghiari au defilat la Cluj cerind: „Pace și egalitate, nu revizuire”

ritatea și unitatea românilor. Armata română eliberatoare a găsit astfel în Transilvania un popor cu o conștiință națională evoluată, care aproape două mii de ani și-a păstrat cu sfințenie și nealterate limba, felul de trai, obiceiurile din strămoși, simțul pentru tot ce e frumos, folclorul în muzică, dans și poezie, arta casnică cu toate manifestările ei locale, un întreg și neprețuit tezaur, ca parte componentă a patrimoniului național al neamului.

Ca unul care am fost chiar de la început angajatul Consiliului Național Român din Oradea și tot timpul cât el a funcționat, am avut ocazia să cunosc în amănunte activitatea acestui organism atât la centru, cât și la nivelul sfaturilor sătești, precum și toate întâmplările din județ. Consiliul Național Român a avut birourile în localul prefecturii, sau, cum i se spunea pe atunci, „Casa Județului”, lângă încăperile comisarului guvernului ungar și ale Consiliului Național Maghiar, având însă totală neatâr-nare și independență față de acestea din urmă.

La început s-a convenit ca cele două consilii să colaboreze în ce privește menținerea ordinii publice. Colaborarea n-a durat mult deoarece chiar Consiliul Național Maghiar a anihilat această înțelegere, trecând sub tăcere, dacă nu chiar patronând, abuzurile și nelegiuirile care s-au comis în cursul lunii noiembrie, mai ales față de cei care se pregăteau pentru adunarea de la Alba Iulia, iar după 1 decembrie 1918 față de toți românii, în special față de intelectuali, necrușându-și însă nici țărânimea.

În prima parte a lunii noiembrie am primit delegație de la Președintele Consiliului ca împreună cu regretatul Gavril Bejan, ofițer de rezervă, care atunci sosise de pe front, să plecăm în plasa Marghita în scopul înfrințării și constituirii sfaturilor populare în satele românești din această plasă, unde preterul ungar nu admisesese alegerea lor de către localnici. Regiunea Marghitei era cea mai expusă parte din județ curentului de maghiarizare. Îmi amintesc și acum cu căldură și dragoste am fost primiți de către

„Alba Iulia“, organ de presă al Marii Uniri (Pagina I a publicației)

plîngeau bătrîinii în hohote de bucuria zilei: „Veniseră soli din toate părțile locuite de români, iar din Bucovina tot ce intelectualitatea și țărănimea românească avea mai curat și mai bun“, vesteau ziarele.

La Alba Iulia, la 1 Decembrie, pe lângă cei vreo 1 500 delegați sau deputați — aleși în circumscriptiile electorale și de cele 26 asociații, societăți culturale, economico-financiare, de femei, școlare, bisericesti, de

meseriași —, echipa încăredințată cu numărarea celor sosiți pe Cîmpul lui Horea sau Cîmpul romanilor a socotit 120 000 de oameni și, copleșită de aceste uriașe talazuri umane, a întrerupt numărătoarea. Dar oamenii continuau să vină. Au fost prezenți vreo 150 000 de oameni din toate straturile sociale, intelectuali, țărani, muncitori, orășeni, sosiți din toate teritoriile românești intracarpătice, porniți la drum din imboldul nestăvilit al inimii, trimiși de sate și orașe să le reprezinte și să le exprime hotărîrea nestrămutată de unire a Transilvaniei cu România. Cîteva cifre, spre exemplificare, sînt concludente cu privire la ce a însemnat această dorință și voință nestăvilită. „Izvoarele“ din care curg aceste șuvoaie vîi? Județul Alba are la Marea Adunare 28 600 oameni, județul Solnoc-Dăbica 3 000, județul Turda-Arieș 560, județul Hunedoara 500, orașul Blaj 1 800, centrul muncitoresc Ocna Mureș 600, orașul Vințu de Jos peste 1 000, satele Pianul de Jos aproape 1 000, Micești 850, Bucerdea și Daia cîte 600 fiecare, Drimba 750 etc.

Dar „micle Alba Iulii“, adică miile de adunări din orașe, țiguri și sate ale celor rămași acasă? Dar miile de scrisori și telegrame de adeziune trimise la Alba Iulia în care se exprimă adeziunea totală față de hotărîrea de unire?

Conferă, asemenea participare, caracter plebiscitar hotărîrilor de unire cu România a teritoriilor aflate pînă atunci sub dominație străină! Și, totodată, demonstrează participarea întregului popor român la marile hotărîri pe care le pregătise de multă vreme, le alimentase cu întreaga sa conștiință pentru a fi mereu vîi și le hotărîse prin voința sa nestrămutată.

Ceea ce înseamnă că formarea statului național unitar român a fost opera întregului popor, peste deosebirile de clasă socială și apartenență politică. Și voința acestuia pentru înfăptuirea dreptății sociale este încorporată în principiile cuprinse în hotărîri: necesitatea reformei agrare radicale și drepturi pentru muncitori, asemenea celor existente în statele cele mai înaintate; participarea la viața publică a maselor popu-

locuitori, auzind vorbindu-li-se în limba lor din partea unor trimiși ai conducerii românești. Vedeai cum dintre ei mai bătrîni aproape fiecare își ștergea cîte o lacrimă de bucurie. În cursul acestei delegații însă am înregistrat și momente dureroase, ba chiar de adevărată zguduire sufletească. În centrul plășii, în comuna Marghita, exista o formațiune militară maghiară, care afirma că are menirea să mențină ordinea și se numea „Acelgárda“ (Garda de oșel). Membrii acestei gărzi se deplasau cu predicție în comunele românești, sub pretextul că ar căuta arme dosite. Astfel, s-au prezentat și în comuna Sacalăsdău, pretinzînd primarului să predea armele ce le are ascunse. Primarul era în convalescență de pe urma gripei de care suferise. Sofia lui era moartă, așezată în coșciug. Primarul i-a demonstrat că nu are arme, deci nu are ce să predea. Drept răspuns l-au bătut de l-au făcut numai vîntăi. Pe fiica sa de vreo 18 ani care a voit să vină în ajutorul tatălui său au încercat s-o vîre în cuptorul din tindă unde în-

timplător ardea focul. Cînd am ajuns noi acolo, fata avea arsuri la cap, pe gît și pe față, iar părul îi era pîrjolit pe jumătate. Pe sofia moartă au zvrîlit-o afară din coșciug, motivînd că și acolo pot să fie arme ascunse. Am întocmit acte despre toate cele constatate, cu confirmarea lor din partea unor numeroși martori și a oficialității locale. Celor de la Consiliul Național din Oradea nu le venea să creadă că ar fi posibilă atîta cruzime și barbarie. Președintele Consiliului a dispus ca actele încheiate să fie trimise reprezentantului Consiliului Național Central la Budapesta, dr. Ioan Erdelyi, ca să fie anexate la dosarul documentelor ce vor fi prezentate Comisiunii pentru Conferința de Pace de la Paris. Am stat vreo săptămînă în plasa Marghita, înființînd sfaturi populare în majoritatea satelor românești și ne pregăteam de plecare la Oradea cînd am primit amenințarea de la comandantul militarilor ce alcătuiau „Acelgárda“ din Marghita că dacă ne mai prezentăm în vreo comună din plasă, la intrare vom fi primiți

DRAPELUL

Declarația națiunii săsești.

Catre poporul nostru!

Au asner Voță!

„Ungurii transilvăneni proclamă unirea cu România Mare”; șvabii din Banat cer unirea cu România (facsimile din presa vremii)

lare asigurată prin hotărîrea instituirii unui regim democratic; vot universal direct, egal și secret; libertatea personală, a presei, a cuvîntului, de asociere și întrunire; libertate confesională. Se adăugau celor mai de sus egalitatea în drepturi a minorităților naționale cu poporul român, asigurată prin libertatea acestora de a se instrui și administra în limba proprie, prin dreptul de reprezentare proporțională în adunările legislative și în guvern.

Principiile înscrise în hotărîri, dreptatea și legitimitatea istorică, respectarea și a altor principii — voința poporului, respectarea realității etno-demografice și a legislației în vigoare — au determinat Conferința de Pace întrunită la Paris să recunoască faptul împlinit,

desăvîrșirea unității naționale a poporului român, și să consfințească, prin tratate cu valoare juridică internațională, înfăptuirile istorice săvîrșite cu un an și un an și jumătate mai devreme.

Recunoașterea internațională a hotărîrilor întregului popor român constituie o dovadă a justetei acestora, pe temeiul dreptului istoric și al realităților etno-demografice, pe temeiul dreptului ginților de a-și hotărî singure și în mod liber soarta. Aceste hotărîri — izvorite din principii de justiție internațională, consfințite de vreme și de popoare, ca o reflectare a dreptății imanente — constituie o dovadă de netăgăduit că desăvîrșirea unității naționale a poporului român nu a fost un „dar generos” al Congresului, ci

rezultatul și rodul luptei neîncetate și neobosite a națiunii române, încheierea firească a unui proces legitic și obiectiv al dezvoltării istorice a poporului român. „Unirea a fost — așa cum cu deplină îndreptățire afirmă președintele țării, Ioan Văcărescu — încununarea victorioasă a luptei seculare dusă de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cârturarii și marii ginditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român”.

Desăvîrșirea unității naționale a poporului român trebuie considerată, fiindcă așa și este în realitate, un act just și progresist, de mare însemnătate. Prin Marea Unire a românilor din 1918 s-a realizat cadrul național propice pentru dezvoltarea societății într-un ritm mai rapid, prin înmănușarea, în același stat, a tuturor energiilor și capacităților creatoare ale poporului român, a tuturor forțelor înaintate, prin înlăturarea piedicilor apăsătoare ale stăpînirilor străine.

cu rafale de mitralieră. Dar noi ne dusesem la bun sfîrșit încredințarea avută.

În preajma adunării de la Alba Iulia situația se agrava și tensiunea creștea zi de zi. Guvernul nu voia cu nici un preț să vadă pe români desfăcîndu-se din granițele Ungariei „milenare”, iar românii nu mai voiau sub nici un chip să mai suporte această robie. Guvernul și organele sale au pus în aplicare toată gama mijloacelor imaginabile pentru a zădărnici voința românilor, de la promisiunea autonomiei naționale și culturale în cadrul hotarelor Ungariei pînă la cele mai sălbătice represalii. În pofida acestora, românii deveneau tot mai hotărîți și mai dirzi în dorința de a se uni cu frații lor de dincolo de Carpați. Ei nu recunosteau altă autoritate în județ în afară de Consiliul Național Român, unde zilnic era un pelerinaj fără sfîrșit al țărănilor, care se prezentau aici cu toate păsurile lor, găsind cuvinte de îmbărbătare, ziare și broșuri în limba română, care lădmureau pe înfelesul tuturor însemnătatea hotărîrilor ce se vor lua.

Agenții guvernului de la Budapesta făceau tot ce-și puteau închipui pentru intimidarea românilor. Se lansau cele mai fantastice zvonuri privind consecințele ce le vor suporta cei care vor îndrăzni să meargă la Alba Iulia și nu numai ei, ci și familiile lor. Se vorbea de deraieri de trenuri, de catastrofe în masă și alte grozăvii. Bihoreni noștri însă n-au finit seamă de toate acestea. Au plecat cu cîteva zile înainte nu numai delegații oficiali, ci și alte multe sute de oameni de toate categoriile și de toate clasele sociale. O mare parte a țărănimii noastre, din partea sudică a județului, a trecut munții pe jos, ca să fie prezentă la marea judecată a Istoriei, ce se va pronunța în orașul lui Mihail Viteazul și al suplicîului lui Horea, Cloșca și Crișan. Măreția evenimentului și a hotărîrilor ce s-au luat sînt cunoscute, au fost descrise și comentate de cei chemați și pînă acum, dar perspectiva istorică obiectivă și scurgerea timpului vor scoate la iveală și mai pregnant și mai strălucitor însemnătatea și măreția unică a evenimentului.

ÎN GĂRZILE NAȚIONALE ROMÂNEȘTI DIN TRANSILVANIA

„Luptătorii pentru pace și libertate,
pentru limbă, lege și moșie“

Conf. univ. dr. LIVIU MAIOR

În condițiile colapsului militar și politic al monarhiei austro-ungare, ale situației revoluționare determinate de lupta popoarelor pentru libertate și unitate națională, în toamna anului 1918 s-a desfășurat în Transilvania ultimul act al înfăptuirii statului național unitar român. La împlinirea acestui deziderat major al istoriei poporului nostru aveau să-și aducă contribuția esențială și gărzile naționale născute în focul frământărilor ce au cuprins întreaga societate românească.

Evenimentele revoluționare s-au desfășurat, cu deosebire în luna octombrie 1918, într-un ritm precipitat. La 28 octombrie, România reîntră în război, anulând, astfel, tratatul de la Buftea-București, pe care, de altfel, nici nu-l ratificase. În aceeași zi s-a constituit Consiliul Național Român din Transilvania, format, pe bază de paritate, din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase ai Partidului Social-Democrat. La scurtă vreme acesta își mută sediul de la Budapesta la Arad, preluând treptat puterea, exercitând timp de o lună

guvernarea asupra teritoriilor românești. Pe baza dreptului de autodeterminare, formulat cu claritate în Declarația conducerii Partidului Național Român din 12 octombrie 1918, națiunea română își constituie propriile organe politico-administrative, înlocuindu-le pe cele vechi. După înființarea sa, C.N.R. a trecut la organizarea gărzilor naționale, chemate să apere noua ordine.

Un rol esențial în înființarea gărzilor naționale l-au avut fără îndoială foștii soldați și ofițeri români din armata austro-ungară. Soldații din unitățile staționate în principalele orașe s-au răscolat, îndăturând ofițerii străini, eliberând pe cei aflați în închisori. Încercările disperate ale autorităților de a înduși revoltele au eșuat rind pe rind. Printre primele unități răscolite din Transilvania au fost cele românești din Arad. În noaptea de 30 spre 31 octombrie, sute de soldați au degradat și dezarmat pe ofițerii și subofițerii străini, apoi au părăsit cazarmile, au atacat închisoarea militară, eliberându-i pe cei 900 de deținuți politici, în ma-

Cei care au rămas acasă meditau cum ar putea participa și ei, măcar simbolic, la marele act care va schimba total mersul vieții viitoare. Petreceam aproape tot timpul, pînă noaptea târziu, în birourile Consiliului. Cei prezenți am căzut de acord că, pentru a manifesta solidaritatea noastră cu cei plecați la Alba Iulia, trebuie să arborăm și noi tricolorul românesc pe frontispiciul sediului administrației județene — Casa Județului —, unde se afla și Consiliul nostru. Executarea hotărîrii mi s-a încredințat mie. Accesul la intrarea în podul edificiului era foarte greu. Pînă în pod de unde se putea ajunge la ieșirile făcute pentru arborarea drapelului erau mai multe uși ferecate. Un plutonier major cu numele Petrovici din garda militară română m-a asigurat că el va deschide toate ușile și după arborarea drapelului le va închide la loc. Așa s-a și întîmplat. În ziua de sîmbătă, 30 noiembrie 1918, pe la orele 10 am arborat steagul național românesc pentru prima dată pe frontispiciul Administrației Județene din Oradea. Parcă îl văd și acum

fîlțind, un steag frumos, falnic, de mătase, parcă anume destinat acestui scop. Noi am voit să simbolizăm că tot ceea ce se va hotărî de cei adunați la Alba Iulia privește și pămîntul românesc al Bihorului și pe locuitorii lui. Acest steag a simbolizat atunci toate speranțele noastre de viitor, pe care istoria, făcînd dreptate, le-a și realizat.

Cei de la Alba Iulia s-au întors acasă cu gîndul curat în suflet și cu suprema mulțumire că s-au învrednicit să vadă izbăvirea Neamului.

ROMÂNII, „EXEMPLE DE VIRTUTE MILITARĂ“ PE FRONTUL DIN NORDUL ITALIEI

Prin pactul încheiat la Londra (26 aprilie 1915), Italia s-a obligat să participe la război împotriva Austro-Ungariei. La 3 mai, guvernul Antonio Salandra a denunțat alianța cu Puterile Centrale, iar la 24 mai, în urma dezbatelor contradictorii din parlament, s-a hotărît intrarea fărăi în luptă contra Austro-Ungariei. După înfrîngerea

foritate soldați condamnați pentru nesupunere. Peste două zile s-au ridicat la luptă și soldații din garnizoana Sibiu. Din Cluj, Dej, Oradea, părăsind cazărmlle și ajungând în satele și orașele lor, soldații înarmați s-au pus la dispoziția noilor autorități românești, contribuind în mod decisiv la înlăturarea vechii administrații, incapabilă să mai facă față situației. Marea lor majoritate au constituit nucleul viitoarelor gărzii naționale românești.

Un fenomen asemănător s-a produs și în rindul unităților românești aflate la Viena și Praga, în Bosnia și Herțegovina, precum și pe frontul vest-european. Datorită prezenței în mijlocul lor a unor ofițeri patrioți români, soldații români, păstrându-și armamentul și echipamentul, s-au organizat pentru a reveni în Transilvania și a se pune la dispoziția Consiliului Național Român, cu scopul de a-și aduce contribuția la înfăptuirea unității. Astfel, cei peste 50 000 de soldați și ofițeri români din fosta capitală imperială, Viena, s-au organizat în Senatul militar român, care a recunoscut activitatea Consiliului Național Român de la Arad. În Transilvania, la câteva zile după înființarea C.N.R., din inițiativa conducătorilor politici s-a trecut la organizarea de unități militare — la început sub denumirea de „sfaturi militare”, care au fost subordonate Comandamentului general al formațiunilor militare cu sediul la Arad și având misiunea de a servi interesele populației majoritare a acestui străvechi pământ românesc.

În noiembrie 1918, în numele C.N.R., Ștefan Cicio-Pop adună soldații români din Arad care depun jurământ de credință guvernului provizoriu românesc. Tot atunci, la Alba Iulia s-au format Consiliul național și garda națională. Căpitanul Emil Negruțiu a forșat pe comandan-

tul garnizoanei să predea puterea, localitatea fiind apărată de garda națională română. Un eveniment asemănător a avut loc la Cluj, unitățile militare transformându-se în gardă națională. În zilele următoare, pe întregul cuprins al Transilvaniei, în sate și orașe, se constituie gărzile naționale ca principal instrument de preluării puterii militare. Tărani, muncitori, intelectuali, foști soldați și ofițeri, sub faldurile drapelului tricolor, depun jurământ de credință neamului românesc, făgăduind să apere cu prețul vieții lor libertatea națională. La Vidra în Apuseni, adunarea de constituire a gardii naționale are loc în casa în care s-a născut Avram Iancu, personalitate istorică ce ilustrează cu pregnanță ridicarea armată a întregului popor.

Garda națională din Săliște a depus jurământul

italienilor la Caporetto (24 octombrie 1917), s-a stabilit organizarea unei linii de rezistență între masivul Muntelui Grappa și de-a lungul râului Piave.

În vara lui 1918, forțele austro-germane au încercat o nouă ofensivă, dar a fost oprită de armatele italiene pe linia Piave-Montello. În momentul declanșării luptelor pe toate fronturile împotriva Puterilor Centrale, generalul Armando Diaz, comandantul Statului Major al Armatei Italiene, a hotărât o nouă ofensivă, care a dus la străpungerea frontului advers în zona Vittorio Veneto (octombrie 1918). În ultima fază a bătăliilor purtate pe frontul din nordul Italiei s-au aflat în primele rânduri mai multe detașamente de români transilvăneni și bucovineni, care și-au adus o frumoasă contribuție la înfrângerea armatelor austro-ungare, cu convingerea că în felul acesta vor sprijini eforturile întregului lor neam pentru realizarea marelui ideal de unitate națională.

Numeroși transilvăneni și bucovineni, luați de la casele lor, instruiți, echipați și

trimiși pe front pentru apărarea unui stat care-i oprima de secole, au ajuns în Italia. Peste 60 000 români, trimiși pe frontul de aici de autoritățile militare imperiale au trecut granița. Dorința lor cea mai ardentă a fost să ajungă în România și de aici să pornească împreună cu frașii lor la marșul luptă pentru dezrobirea Transilvaniei și Bucovinei. Ei au depus eforturi altminteri de unii oameni politici și intelectuali români aflați în țările aliate pentru a obține dreptul de organizare în unități militare speciale și de participare pe frontul italian la confruntarea cu inamicul comun.

Aprobările au întârziat o vreme. Primierii români s-au organizat din proprie inițiativă. Primul detașament s-a constituit în ziua de 28 iunie 1918, la Cavarzere. Profesorul Stefano Novo a imortalizat momentul printr-o scrisoare adresată lui Sidney Sonnino, ministrul de externe italian, prin termenii următori: „Pentru unitatea și independența României. Pe proprietatea domnului Domenico Garvari s-a desfa-

Înființarea gărzilor naționale a determinat C.N.R. să treacă la organizarea centralizată a acestor forțe înarmate. Astfel, s-a creat Consiliul militar național român, forul superior cu atribuții privind asigurarea ordinii și liniștii, a climatului politic necesar pregătirii Marii Adunări Naționale. Lui i s-au subordonat gărzile naționale comunale și județene de pe întregul teritoriu al Transilvaniei. Acest organism își avea sediul la Arad, fiind în strinsă legătură cu C.N.R. În câteva zile, pînă la jumătatea lunii noiembrie, în 23 de județe activau gărzile naționale, îndeplinindu-și cu devotament misiunea încredințată. În generalizarea acestui proces, un loc important a revenit apeluului C.N.R. semnat de Ștefan Cicio Pop, prin care soldați și ofițeri români erau dezlegați de jurământul depus față de împărat și erau chemați să se înscrie în gărzile naționale. Gărzile naționale sătești erau formate aproape în exclusivitate din țărani, pe cînd cele din orașe aveau în compunerea lor muncitori, intelectuali, tineri capabili să poarte arma în mîină. Ele erau dotate cu armament provenit din depozitele fostei armate austro-ungare, cu arme aduse de pe front sau confiscate de la jandarmarie sau de la gărzile naționale maghiare. Fiecare județ avea un Consiliu militar, căruia îi erau subordonate gărzile cercuale și sătești. Festivitățile prilejuite de înființarea acestor consilii au însemnat în același timp și precizarea atribuțiilor ce le reveneau: la Arad, Ștefan C. Pop numește pe membrii gărzilor naționale „luminătorii și voitorii de bine ai poporului”, iar la Cluj „luptători pentru pace, libertate, pentru limbă, lege și moșie”.

Comandamentul suprem al gărzilor naționale era format din maiorul Alexandru Vlad,

locotenentii Romul Rîmbeș, Cornel Albu și Aurel Raicu, sublocotenentul Sabin Mladin. Prin ordine de zi sau circulare erau transmise instrucțiunile referitoare la pregătirea și modul de acțiune pentru gărzile naționale. Membrii lor purtau uniforme militare sau îmbrăcăminte civilă, avînd pe brațul stîng tricolorul românesc cu inscripția: „Garda națională română”.

Un moment important l-a constituit înființarea Consiliului militar român din Oradea și Bihor. Comandantul Consiliului, căpitanul Emil Herbai, a depus jurământul de credință în fața conducerii Consiliului Național județean după care ofițerii și subofițerii, soldați și civili, au rostit următorul text: „Eu... jur că întru-toate mă supun poruncilor Consiliului Național Român și al împuterniciților săi și cu toată puterea mea voi servi trebuințele poporului și a țării și voi servi pentru apărarea ordinii și a păcii și oriunde voi fi chemat mă voi duce fără șovăire”. Întemeierea acestui organism militar a avut urmări deosebite. Autoritățile burghezo-moșierești maghiare, în încercările lor disperate de a menține vechiul regim, au recurs în multe localități la forță împotriva românilor decîși să-și apere ființa națională. Astfel, la Tinca, Agrașul Mic, la Beius, unități militare maghiare au deschis focul, ucigînd 90 de țărani. Au intervenit energic gărzile naționale ce întruneau adeziunea și sprijinul poporului român, arestînd sau făcînd prizonieri pe membrii detașamentelor de represiune.

Un rol remarcabil aveau să-l joace gărzile naționale românești în pregătirea și desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. După ce convocarea adunării a fost făcută publică, gărzile naționale au asigurat securitatea alegerilor de delegați. Comandamentul gărzilor

șurat, între 21 – 28 iunie, în grandioasa sa simplitate o ceremonie de cea mai mare importanță. Colonelul comandant al zonei, cavalerul Santini, s-a prezentat încaadrat de prizonieri de război de naționalitate română cartiruiți aici. După scurte, vibrante și patriotice cuvinte s-a format în Italia detașamentul voluntarilor români pentru a lupta în rîndurile noastre împotriva comunului și eternului inamic, sub steagul roșu, galben și albastru, simbolul sacru al patriei lor îndepărtate. La dreapta și la stînga colonelului două surori țineau sus steagul italian și pe cel românesc... Colonelul cheamă pe stegarul român, care... a sărutat cu lacrimi în ochi stindardul patriei sale înălțîndu-l către cerul senin al Italiei în strigătele de TRĂIASCĂ și URA, spre bucuria întregii trupe prezente¹. Un alt detașament român organizat a plecat din Cavarzere, a ajuns la Padova înainte de 11 iulie 1918, unde a „traversat străzile orașului pînă la gară intonînd cîntece

naționale. La ora 11 și 10' a plecat cu trenul la Ponte di Brenta”².

Autoritățile militare italiene au arătat în termeni lapidari și concludenși prezența detașamentelor românești pe frontul italian. Prezentăm un fragment dintr-un astfel de raport: „Din iunie 1918, sub autoritatea Comandamentului Suprem Italian, s-au constituit detașamente de voluntari români, care s-au denumit Alpinii. Acestea erau formate din români originari din Banat, Transilvania și Bucovina. Organizați în plutoane și companii au fost atașați diverselor armate și au primit însărcinările trupelor de asalt după cum urmează: o companie din 250 oameni, pusă sub comanda Armatei a VIII-a, a luptat cu Divizia LXI de asalt la Montello și Vittorio Veneto; altă companie, atașată Armatei a V-a, formată din două plutoane, a fost prezentă la Asiago și Monte Cengio și, cu Divizia XLVI engleză, la Sisemoled

(continuare în pag. 90)

naționale, prin ordinul de zi nr. 5 din 20 noiembrie, preciza reprezentarea supremă a acestora la adunare, de către comandantul ei, Alexandru Vlad, adjunctul R. Rîmbaș, precum și de ofițerul de legătură cu Consiliul Național Român. Alături de ei, din fiecare județ urmau să participe la adunare comandantul gărzii județene și un membru al acesteia, echipat. Prin același ordin, căpitanul Florian Medrea și căpitanul Alexandru Bogdan din Alba Iulia primeau misiunea de a asigura paza și ordinea pe durata desfășurării adunării. Gărzile din cercurile Alba Iulia, Blaj, Aiud și Abrud, precum și din satele apropiate trebuiau ca încă din

data de 30 noiembrie 1918 să fie prezente la orașul desemnat să găzduiască acest eveniment marelui din istoria poporului nostru.

La data stabilită, gărzile naționale se aflau în oraș. Aproape 17 000 de membri ai acestor — unii îmbrăcați în costume naționale, alții în uniforme — asigurau paza căilor de acces spre oraș, pentru a împiedica orice încercare de perturbare a Marii Adunări Naționale. Prezența lor în zilele marelui adunări a avut o semnificație deosebită, dând încredere zecilor de mii de români veniți din toate colțurile Transilvaniei pentru a participa la acest moment crucial în istoria românilor.

CONFIRMAREA INTERNAȚIONALĂ A MARII UNIRI ROMÂNEȘTI DIN 1918

Conf. univ. dr. ION ARDELEANU

Marea Unire din anul 1918 — înclinare a luptelor seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, de cărturarii și marii gânditori ai neamului, de masele populare, de întreaga națiune română — s-a înscris ca un moment crucial, realizând cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, cu înfringeri pozitive asupra întregii evoluții ulterioare a țării. Peste puțin timp, la 18 ianuarie 1919, Raymond Poincaré, președintele Franței, a deschis, în Sala Oglinzilor din Palatul Versailles, Conferința de Pace la care au participat delegații din 32 de țări. Istoricul J.A.S. Grenville, în lucrarea „The Major International Treaties. 1914–1973”, apreciază: „De fapt, aliații și Statele Unite au venit la Paris ca să confirme statele noi succesore ale Imperiului austro-ungar, care s-a prăbușit în urma înfringerii”¹. Iar istoricul Pierre Renouvin ajunge la concluzia: „Distrugea dubla monarhie era un fapt împlinit. Conferința de pace nu avea altceva de făcut decât să înregistreze rezultatele obținute”².

România a participat la Conferința de Pace ca țară care se angajase în războiul mondial pentru dezvoltarea teritoriului național. Ea făcuse supreme sacrificii umane și materiale, își respectase obligațiile asumate în tratate și convenții. Ea aducea spre recunoașterea oficială a acestui forum internațional hotărârile istorice ale poporului român din 1918.

În momentul începerii Conferinței, „reprezentanții României... au avut surpriza să constate că, fără nici un motiv valabil, numărul de delegați acordat României este inferior celui al altor state aliate, ca Belgia și Serbia”³.

Reproșind țării noastre încheierea armistițiului și apoi a păcii separate cu Puterile Centrale (7 mai 1918), guvernele aliate au considerat că România nu mai era o țară aliată, ci „neutră”. Despre dificultățile care s-au ridicat în fața României la Paris în legătură cu recunoașterea statutului de aliat, André Tardieu, membru al delegației franceze, declara: „Am dus lupte dure pentru a face să se recunoască

lui Brătianu și României calitatea de aliat. Eu am avut împotriva mea pe Clemenceau, care nu-i ierta armistițiul său, pe Wilson, care declara că nu ține cont de tratatul nostru de alianță din 1916 (S.U.A. nu numărău printre semnatarii acestui tratat), pe toți juristii pentru care pacea din 7 mai 1918 cu Germania despuiase România de calitatea sa de aliat. Pînă acum mi-am pierdut timpul pentru a le arăta că această pace nu este imputabilă națiunii, nici din punct de vedere politic, marii aliați neoprimind-o, nici din punct de vedere juridic, regele neasumându-și și remobilizînd la primul contact cu armatele de la Salonic. În concluzie, în numele dreptății se comite o mare nedreptate, vrînd să se pedesească România pentru neîndeplinirea sale de care sunt responsabile aliații săi, înșine (francezii) pentru că nu ne-am ținut angajamentele de la Salonic, apăsînd în mod deosebit, Rusia”⁴.

Conferința de pace urma să fixeze detaliile fronturilor etnice ale statului român, precum și cotele

se cuveneau din plata reparațiilor pentru jaful practicat de Puterile Centrale în anii ocupației militare.

La 28 iunie 1919, în Sala Oglinzilor, delegația română, formată din I.I.C. Brătianu și generalul Constantin Coandă, a semnat Tratatul de pace cu Germania. În problema reparațiilor, Tratatul cu Germania conținea două referiri exprese la România (art. 244 și anexa sa nr. VII, art. 259, al. 6), care obliga Germania să renunțe la Tratatul de la București din 7 mai 1918, precum și prevederea din articolul 232 ce conținea angajamentul Germaniei de a repara „toate pagubele cauzate populației civile a fiecăreia din Puterile Aliate și Asociate... și, în mod general, toate pagubele”¹⁵. Conferința de la Londra (28 martie—5 mai 1921) a fixat la 132 miliarde mărci aur suma totală a reparațiilor ce trebuia să o plătească Germania (ceea ce reprezenta doar 6,3% din totalul sumelor de reparații cerute inițial de aliați, ce se ridicau la 494 miliarde franci aur), din care revenea României numai 1% (circa 1,3 miliarde mărci aur), dar și din această sumă a primit numai o foarte mică parte¹⁶.

Tratatul de pace cu Austria a fost negociat de marile puteri în același spirit. „Procedul de a ține în secret proiectele tratatelor de pace pînă în ultimul moment — după cum afirma un corespondent al ziarului „The Washington Post” — nu era altceva decît o capcană, un mod de a sări peste popoarele aliate, de a le astupa gura, de a le lega mințile și a le paraliza voința în fața unui aranjament care dispune de destinul lor fără cunoștința și consimțămîntul lor prealabil”¹⁷. Ele, pentru a-și întări dominația în România, urmăreau să introducă unele clauze politice și economice care lezau independența absolută a țării¹⁸.

În fața presiunilor delegațiilor marilor puteri și ale cercurilor financiare inter-

naționale de a impune României clauzele privind așa-zisa ocrotire a naționalităților conlocuitoare și cele referitoare la tranzitul și comerțul exterior al României, I.I.C. Brătianu a trebuit să părăsească Conferința, desemnînd ca prim delegat pe Nicolae Mișu, ministrul român la Londra, și depunînd pe masa Conferinței memoriul „România în fața Congresului de pace”.

Noul guvern român, format după demisia cabinetului Brătianu, prezidat de generalul Arthur Văitoianu, a făcut o nouă încercare de a preîntîmpina o acțiune separată a aliaților săi și, la 9 septembrie 1919, delegația română a prezentat Conferinței un nou *Memorandum* în care se arăta: „După ce că în Tratatul cu Germania nu i s-au acordat reparațiile în raport cu pierderile sale, proiectul de tratat cu Austria lezează în mod grav, în mai multe puncte, drepturile și interesele sale. Într-adevăr, România are prin acest tratat, în ciuda protestelor sale repetate, obligația de a accepta dinainte hotărîrile pe care Marile Puteri vor crede că trebuie să le ia privitor la unele probleme ce interesează viața internă a țării în legătură cu tratamentul minorităților, cu tranzitul și comerțul cu alte state. Această stipulație este incompatibilă, prin forma și fondul ei, cu demnitatea, suveranitatea internă și interesele economice ale unui stat suveran.”¹⁹

Tratatul cu Austria a fost semnat la Saint Germain, la 10 septembrie 1919, în absența delegațiilor României și Iugoslaviei. În aceste condiții, Consiliul Suprem, în urma unui intens schimb de note cu guvernul de la București, hotărâște în ședința din 12 noiembrie să adreseze României un ultimatum, „conceput în termeni foarte energici”, prin care să-i fixeze un termen limită pentru semnarea tratatelor. Ultimatumul, remis guvernului român la 24 noiembrie 1919, prevedea că, în timp de

8 zile, România să se hotărască să accepte „fără discuție, fără rezerve și fără condiții”, hotărîrea Consiliului Suprem „de a semna Tratatul cu Austria și Tratatul minorităților”. În eventualitatea unui nou refuz, Consiliul Suprem va notifica României „să-și recheme imediat delegații săi la Conferința de Pace”, iar țările ce făceau parte din Consiliu „își vor retrage misiunile diplomatice de la București”²⁰.

Referindu-se la ultimatumul remis guvernului român, ambasadorul Belgiei la Paris, S. Gaiffier d'Hestroy, raporta către ministrul de externe belgian, Hymans, următoarele: „Conferința a avut jalnicul curaj de a trimite României un ultimatum; ea o somează să semneze fără rezerve, înainte de 8 decembrie la miezul nopții, Tratatul de la Saint Germain. Dacă nu semnează în termenul fixat, Antanta va rupe relațiile cu România și aceasta nu va mai putea conta pe sprijinul Puterilor Aliate pentru a-și realiza aspirațiile”²¹.

Între timp, negocierile între delegația română la Conferință și „Comitetul statelor menite să examineze obiecțiile românești” au au condus la unele modificări în Tratatul minorităților, și, în aceste condiții, la 10 decembrie 1919, delegatul României la Conferință, generalul C. Coandă, a semnat Tratatul cu Austria de la Saint Germain, Tratatul minorităților și Tratatul de la Neuilly-sur-Seine cu Bulgaria, care reconfirma frontiera româno-bulgară așa cum fusese stabilită prin Tratatul de pace de la București din 10 august 1913.

Ceea ce constituie, în esență, trăsătura pozitivă a Tratatului de pace cu Austria este legiferarea desființării Austro-Ungariei și acceptarea situației de facto existente în Europa Centrală încă din 1918. Prin acest tratat, Unirea Bucovinei cu România capătă recunoașterea juridică internațională, iar raptul teri-

torial din 1775 era încă o dată anulat: „Austria renunță în ceea ce o privește în favoarea României la toate drepturile și titlurile asupra fostului Ducat al Bucovinei cuprins dincoace de frontierele României, astfel precum vor fi ulterior fixate de Principalele Puteri Aliate și Asociate”¹² (art. 59).

La 1 decembrie 1919, Clemenceau invita guvernul Ungariei să-și trimită delegați la Conferință.¹³ Condușă de contele Albert Apponyi, delegația ungară sosea la Paris la 7 ianuarie 1920, iar la 16 ianuarie, contele Apponyi, în Expunerea în fața Consiliului Suprem, a contestat legitimitatea hotărârilor de autodeterminare a națiunilor oprimate din Imperiul austro-ungar și a susținut necesitatea organizării unor „plebiscite” în toate regiunile care se desprinseseră de Ungaria, ceea ce nu erau altceva decât încercări de a face presiuni asupra Conferinței de Pace pentru modificarea semărilor lor. Memoriiile delegației ungare, notele și documentația anexată au fost studiate de Conferința de pace timp de două luni, fără participarea țărilor interesate: România, Serbia și Cehoslovacia. În „Memoriul asupra Transilvaniei” și în memoriul „În loc de unul, trei state multinaționale”, delegația ungară acuza, fără jenă, România, Iugoslavia și Cehoslovacia de imperialism, pentru că, în virtutea „principiului naționalităților”, ar fi acaparat „teritoriul milenar al Ungariei”.¹⁴

Una din formulele camuflate de refacere a vechiului stat multinațional în centrul Europei, de data aceasta sub egida Ungariei, l-a constituit cunoscutul proiect al Confederației danubiene. Referindu-se la această tentativă, delegatul american, profesorul Charles Seymour, nota: „O astfel de idee n-avea nici cea mai mică șansă de succes, popoarele dundrene nici măcar

nu voiau să audă vorbindu-se de așa ceva. Ele se eliberaseră, de fapt, prin propriul lor efort și se temeau instinctiv de orice confederație care ar fi putut determina o supraviețuire sau o restaurare a acestei tiranii detestate care le produsese atâtea suferințe. Conferința nu avea dreptul, nici puterea de a le impune o uniune pe care ele o refuzau. În virtutea principiului proclamat al dreptului fiecărui popor de a dispune de el însuși, națiunile dundrene erau singurele în măsură să-și hotărască soarta.”¹⁵

La 6 mai 1920, A. Millerand, președintele Conferinței de Pace, remitea delegației Ungariei scrisoarea de răspuns la toate memoriile și documentațiile înaintate de aceasta forumului internațional, în care se respingea ideea unui plebiscit în fosta teritorii dominate de Ungaria: „Voința popoarelor s-a exprimat în zilele din octombrie și noiembrie 1918, atunci când dubla monarhie s-a prăbușit și când populațiile îndelung asuprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi și cehoslovaci.”¹⁶

La 4 iunie 1920, la Trianon, Franța, Anglia, Italia, S.U.A., Japonia, România, Regatul sirbo-croato-sloven, Cehoslovacia și alte nouă state, pe de o parte, și Ungaria, de altă parte, reprezentată de G. de Benard și A. de Tordá, au semnat Tratatul de pace. În numele României, Tratatul de la Trianon a fost semnat de dr. Ion Cantacuzino și Nicolae Titulescu.¹⁷

Articolul 45 al Tratatului de la Trianon prevedea: „Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare situate dincolo de granițele Ungariei, astfel cum sînt fixate la art. 27 Partea III (Granițele Ungariei) și recunoscute prin prezentul tratat sau prin orice alte tratate încheiate în scop de a regula aface-

rile actuale, ca făcînd parte din România”¹⁸.

Conferința nu a atribuit României nici un metru pătrat din teritoriul Ungariei, ci a luat act de o realitate peste care nu se putea trece. A validat hotărîrea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 de Unire a Transilvaniei cu România, a cărei temelnică și îndreptățire au fost verificate și confirmate și de către delegațiile Franței, Angliei și Statelor Unite ale Americii la cercetările efectuate între anii 1918—1920.¹⁹

Temelnicia Tratatului de Pace avea să fie recunoscută și consemnată de istorici și de istorici. Astfel, istoricul ungar Tibor Eckhardt în lucrarea „Meggyarország Története” (Istoria Ungariei), apărută la Budapesta în anul 1933, scria: „Să nu ne închipuim că ungurii au populat țara întreagă (...) Teritoriul înscut de ei se potrivea aproximativ cu cel stabilit prin Pacea de la Trianon”²⁰.

Referindu-se la plingerile Ungariei împotriva Tratatului de la Trianon, istoricul american Milton G. Leber arăta: „Dacă în anul 1920 s-a comis o nedreptate, nu ungurii au să se plîngă de ea, ci românii, căci dincolo de frontiera politică au fost lăsate pe teritoriul unguresc mai multe insule de români”²¹.

Iar istoricul englez R. Seton-Watson aprecia că „Tratatul de la Trianon încheiat cea mai importantă epocă din întreaga istorie a națiunii române.”²²

Linile de bază ale Tratatului cu Imperiul otoman au fost stabilite în iulie 1920 fără participarea României, adoptîndu-se măsuri ce neglijau interesele ei, iar uneori erau chiar contrare acestora. În problema regimului Strîmtorilor Mării Negre marile puteri au căutat să impună condiții care nu țineau seama nici de interesele Tur-

celi ca țară învinsă și nici de ale celorlalte țări riverane. La Conferința de la Londra (15-17 februarie 1920), primii miniștri ai Angliei, Franței și Italiei au hotărât înființarea unei Comisii Internaționale a Străimătorilor din care urmau să facă parte numai reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și S.U.A. Evident, România a cerut internaționalizarea Străimătorilor și garantarea regimului de navigație prin acestea de către toate statele interesate și, în primul rând, de cele ce se aflaseră în tabăra Antantei. La Conferința de la San Remo (19-28 aprilie 1920), Consiliul Suprem a acceptat ca România să facă parte din Comisia Străimătorilor, acordând, însă, reprezentantului său un singur vot față de două voturi cîte aveau reprezentanții marilor puteri.

La 10 august 1920, la Sèvres, delegația română formată din N. Titulescu și Dimitrie Ghica, ministrul României la Paris, a semnat Tratatul de Pace cu Turcia.

În anii ce au urmat făuririi statului național unitar, o latură importantă a activității diplomatice a României a fost stabilirea unor relații de bună vecinătate cu Rusia Sovietică. La sfîrșitul anului 1917 și începutul anului 1918, legăturile dintre România și Rusia Sovietică s-au înrăutățit, ajungîndu-se la ruperea relațiilor diplomatice. În acest context, Ucraina a adresat la 15 februarie 1918 un ultimatum guvernului român, urmat de o serie de alte note (16 martie, 12 aprilie, 5 mai 1918), în care ideea fundamentală era recunoașterea actului unirii Basarabiei cu România din 27 martie 1918.

Refuzul guvernului român de a participa la intervenția armată a puterilor occidentale în sprijinul lui Vranghel, Kolceak și al altor generali albi, refuzul de a sprijini Polonia în

războiul cu Rusia Sovietică au determinat o îmbunătățire a relațiilor dintre cele două țări. În zilele de 9-14 februarie 1920, la Copenhaga, s-au dus tratative între D.N. Ciotori, delegatul guvernului român, și M. M. Litvinov, reprezentantul Rusiei Sovietice. Delegatul român a propus ca, la conferința care va avea loc, să figureze ca obiectiv principal recunoașterea oficială de către guvernul sovietic a unirii din 27 martie 1918, precum și restituirea tezaurului român. Ca urmare a acestor discuții, la 24 februarie 1920, Cicerin, comisarul cu afacerile străine al R.S.F.S. Ruse, comunica, în telegrama adresată primului ministru român, Al. Vaida-Voievod, că „Guvernul sovietic al Rusiei consideră că toate problemele litigioase dintre cele două țări pot fi soluționate pe calea tratativelor de pace și că toate chestiunile teritoriale pot fi rezolvate prin bună înțelegere”²³.

La Nota guvernului sovietic din 6 august 1920, prin care propunea guvernului român convocarea conferinței româno-sovietice, Take Ionescu, ministrul de externe în guvernul Averescu, format la 13 martie 1920, a declarat că guvernul român se consideră legat de promisiunea pe care a dat-o Puterilor Aliate și pentru aceasta el consideră că nu poate intra în mod nemijlocit în tratative cu guvernul sovietic. Guvernul sovietic a declarat la 19 august 1920 că singura cale pentru încheierea tratatului cu Rusia sînt tratativele directe.

La 28 octombrie 1920 s-a semnat la Paris de către reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și Japoniei, pe de o parte, și al României, pe de altă parte, tratatul prin care se recunoștea suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru și Marea Neagră²⁴.

1. *Lucrarea cit.*, Paris, 1974 p. 45.
2. P. Renouvin, *Histoire des relations internationales*, vol. 7, Paris, 1958, p. 114.
3. Arhivele Statului București, colecția microfilme, Franța, rola 175, c. 177-196.
4. Comte de Saint Aulaire, *Confession d'un vieux diplomate*, Flammarion, Paris, 1953, p. 484-485.
5. *Tratatul de pace între Puterile Aliate și Asociate și Germania și Protocolul*, semnate la Versailles la 28 iunie 1919, București, 1920.
6. E. Bold, *De la Versailles la Lausanne (1919-1932)*, Ed. Junimea, Iași, 1976, p. 25. Vezi și *România în timpul primului război mondial*, vol. II, Editura Militară, București, 1987, p. 422.
7. „The Washington Post” din 23 mai 1919.
8. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 675-676.
9. *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea internațională. 1918. Mărturie*, vol. IV, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 152-153.
10. V.V. Tillea, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1919 - martie 1920*, Sibiu, 1925, p. 32, 211.
11. *Desăvîrșirea unității național-statale...*, vol. V, p. 308.
12. *Ibidem*, vol. IV, p. 310-311.
13. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 686.
14. *Ibidem*, p. 687-688.
15. Charles Seymour, *La fin d'un empire: les débris de l'Autriche-Hongrie*, în *Ce qui se passa réellement à Paris en 1918-1919*, p. 18.
16. Arh. St. Buc., Fond Ministerul Propagandei Naționale, vol. 77.
17. *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 812.
18. *Desăvîrșirea unității național-statale...*, vol. VI, p. 282.
19. General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *Transilvania, străvechi pămînt românesc*, Editura Militară, București, 1984, p. 80-81.
20. Cf. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 691.
21. Milton G. Lehrer, *Ardealul, pămînt românesc*, București, 1944, p. 33.
22. R.W. Seton-Watson, *A History of the Romanians*, Oxford, 1934, p. 445.
23. Arh. Ministerului de Externe, fond URSS, Relații cu România 1920, dosar 22.
24. C. Botoran, I. Calafeteanu, *România la Conferința de Pace de la Paris (1918-1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 402.

ADEVĂRURI FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI NAȚIONALE

UNIREA ROMÂNILOR ÎN 1918 împlinirea unei legități istorice obiective, eveniment de seamă al istoriei universale

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU

Idealul unirii tuturor românilor în cadrul frontierelor aceluiași stat își are originea în vremuri foarte îndepărtate, avînd drept fundament aceeași geneză etnică, precum și comunitatea vieții materiale și spirituale a strămoșilor noștri întruchipate strălucit de statul centralizat și independent condus de marele rege Burebista. Structura perfect armonioasă a pămîntului străbun al Daciei, unitatea etnică, lingvistică, teritorială, culturală și economică a geto-dacilor au permis ca „cel mai vitej și mai drept dintre traci” să alcătuiască unul și același corp politic de sine stătător, capabil să se înfrunte de la egal la egal cu superputerea de atunci a lumii antice, Imperiul roman. Unitatea politico-statală realizată de marele rege dac, cu 2060 de ani în urmă, a ființat ca simbol și mesaj al strădaniilor și luptelor poporului nostru, spiritul centralizării tuturor ținuturilor românești devenind deziderat sacru, transmis din generație în generație. Comunitatea de origine etnică, teritorială, de limbă, de civilizație, cultură, tradiții, comportament etc., proprie poporului român încă din faza genezei sale, a fost permanent conștientizată în procesul muncii, al perfecționării activității sociale și politice, de la romanile populare la statele feudale centralizate de sine stătătoare, și s-a dezvoltat, și-a dovedit vitalitatea în lupta pentru supraviețuire, în îndelungata rezistență opusă valurilor populațiilor migratoare, în confruntarea îndrăjită cu forțele marilor imperii cotoșitoare ale vremii.

Conceptul politic numit Dacia a fost înțeles ca desemnînd totalitatea pămîntului românesc în pofda pluralismului statal

medieval. Existența țărilor române ca state feudale separate nu a afectat unitatea poporului român, exprimată în omogenitatea etnică, în comunitatea de limbă și cultură, în similitudinea organizării politice și a structurilor economice și sociale, toate înlesnite de cadrul geografic armonios. Pluralismul statal medieval românesc nu poate fi confundat nici pe departe cu un pluralism etnic și nici nu reprezintă o expresie a unei multitudini de popoare în cadrul aceluiași popor. Cele trei țări medievale românești nu pot fi în nici un chip considerate ca o dovadă a unui pluralism etnic; nu există un popor moldovean, transilvănean sau muntean deosebit de cel român. Apelativele de munteni, moldoveni, olteni, ardeleni, bănățeni, maramureșeni, bucovineni, dobrogeni sau — și mai particularizate — moși (în Munții Apuseni), vrînceni (în Vrancea), argeșeni (în Argeș) etc. sînt subsumate integral denumirii generale a poporului român. Referindu-se la condițiile specifice orînduirii feudale, care au determinat și pe teritoriul țării noastre fărîmîțarea statală, secretarul general al Partidului Comunist Român arată: „Cu toate acestea, datorită omogenității structurii economice, sociale și culturale a întregului teritoriu locuit de români, limbii unitare, precum și puternicei conștiințe a originii comune a locuitorilor, între cele trei state s-au dezvoltat permanent contacte și legături multilaterale intense. Neconținut au avut loc schimburi de bunuri materiale, o puternică circulație de idei, de opere de cultură și de artă și, mai presus de toate, s-a încheșat conștiința necesității luptei unite

Pentru a apăra unitatea și integritatea gilei străbune, dacii au înfruntat cu neașemuită vitejie cotoptitorii romani (imagine de pe Columna traiană)

împotriva cotoptitorilor, a dușmanilor comuni¹.

Sentimentul unității s-a consolidat și mai mult și a constituit un stimulent de bază al înaltelor virtuți de luptă și morale dovedite de români în epopeea apărării vetrei străbune, îndeosebi împotriva expansiunii Imperiului otoman, în secolele XIV—XVI. Răsunătoarele victorii dobândite de Mircea cel Mare la Rovine (1395), Iancu de Hunedoara la Belgrad (1456), Vlad Țepeș în Cîmpia munteană (1462), Ștefan cel Mare la Vaslui (1475), Mihai Viteazul la Călugăreni (1595) ș.a. nu au fost doar în folosul particular al uneia sau alteia din entitățile politice feudale, ci în serviciul cauzei generale românești și chiar al popoarelor europene.

Unitatea etno-lingvistică și comunitatea de interese ale țărilor române au rămas astfel nezdruccinate pe parcursul întregului ev mediu. Intensele legături economice, frecvențele alianțe în fața primejdiei comune, tendințele unificatoare în domeniul politico-militar manifestate de ilustrii domni ai românilor gravitau spre unul și același scop: reîntregirea în hotarele anticei Dacii și făurirea unui organism politic — România medievală —, reconstituindu-se, în acest fel, vechea unitate politică a vetrei străbune. Paralel cu aceste tendințe tot mai manifeste în secolele XV și XVI, politica dusă de conducătorii țărilor române conține din ce în ce mai multe puncte de convergență, unitatea de concepție politică evoluând ireversibil spre unicul și inevitabilul fel — acela al constituirii unui singur stat românesc medieval independent și indivizibil.

Toate aceste premise, bazate pe comunitatea de origine, limbă, teritoriu, obiceiuri, civilizație și destin istoric, au constituit forța motrice care a condus la Unirea din 1600 realizată de Mihai Viteazul. Statul

centralizat unitar și independent românesc condus de marele voievod Mihai Viteazul a încununat un proces legic început cu secole în urmă, legitime fiind realizarea unității celor de același neam și limbă și reeditarea, la alte dimensiuni pe scara istoriei, a primei mari uniri din istoria poporului nostru, aceea înfăptuită în vremea lui Burebista. Ca și Burebista și Decebal, care cirmuiseră o Dacie unită, Mihai a restaurat pe plan politic realitatea unității românilor, devenind „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țară Moldovei”. Departe de a fi un „războinic” sau un „condotier”, cum l-au calificat cei aflați în serviciul opresorilor străini, voievodul român se înscrie în comandamentele și drepturile legitime ale nea-

Mihai, viteazul eliberator, intră în Alba Iulia (pictură de D. Stoica)

mului său, devenind — așa cum scria A.D. Xenopol — „un factor însemnat în evoluția istorică a timpului său”. Măreața realizare istorică a statului român unitar centralizat sub conducerea lui Mihai Viteazul a constituit, în perioada care a urmat, un simbol al idealului sacru pentru care au luptat generații după generații.

În perioada următoare, ideea comunității de origine, de limbă, de teritoriu, de cultură a devenit o adevărată emblemă a spiritelor luminate ale poporului, care au înțeles că este o datorie patriotică a-i da la iveală atestatele istorice: „Biruit-au gândul să mă apuc de această trudă, să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sînt locuitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenestii și românii din țările ungurești, ...că toți un neam și o dată descălecați sînt...”² — scrie cronicarul Miron Costin. În același spirit Constantin Cantacuzino Stolnicul arăta: „...românii înțeleg nu numai ceștia de aici (din Țara Românească Muntenia — n.n.), ci și din Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt, și moldovenii și toți cîți și într-altă parte se află și au această limbă..., toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorit și cură”³. Preluînd o bogată moștenire cărturărească

La 1821, sub steagul pandurului Tudor Vladimirescu, „tot norodul” s-a adunat pentru libertatea țării. Tudor citind în fața mulțimii Proclamația de la Padeș (pictură de D. Stoica)

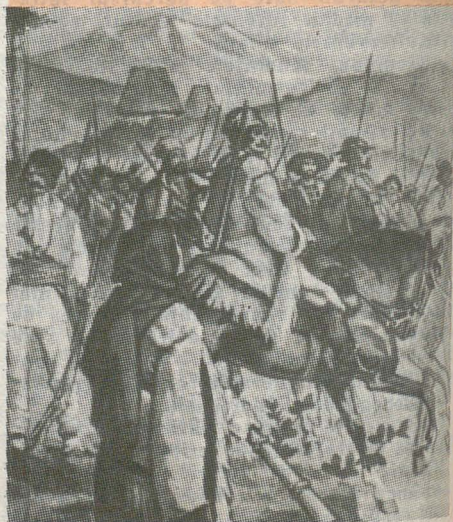
originală și exprimând totodată conștiința unității poporului român în spațiul carpa-to-danubiano-pontic, Dimitrie Cantemir în „Hronicon a toată Țara Românească (careă apoi s-au împărțit în Moldova, Munteniască și Ardealul)...” își desfășoară întregul demers științific privind evoluția istorică a poporului român în limitele tradiționalului concept politico-teritorial al Daciei. El se referă clar la „românii din Dacia, carii astăzi sint moldovenii, muntenii și ardelenii”⁴.

Epoca modernă a ridicat pe o treaptă superioară lupta pentru unitatea națională a românilor desfășurată în condițiile în care dominația străină asupra țărilor române s-a intensificat considerabil. Politica de anexiune teritorială promovată de marile imperii vecine a făcut ca parte din teritoriile românești să fie înglobate: în 1775, partea de nord-vest a Moldovei a fost cotoptă de Imperiul habsburgic, în 1812, teritoriul românesc dintre Prut și Nistru a fost încorporat la Imperiul țarist, iar în 1867, Transilvania a fost anexată parțial de Ungaria cu sprijinul Curții de la Viena, care a continuat să exercite atribuțiile guvernării asupra compartimentelor principale din stat — militar, de externe, financiar — atât pentru Transilvania, cât și pentru Ungaria. Confruntat cu această situație, pentru poporul român unic și unitar realizarea unității naționale a devenit un deziderat stringent, dobîndind valențele unui adevărat program politic în secolul revoluțiilor, declanșat o dată cu marea ridicare românească la luptă socială și națională de la 1784. Dacă Horea a fost numit de contemporani „Rex Daciae”, precum Mihai fusese numit „Restitutor Daciae”, faptul demonstrează că Dacia era o realitate vie în conștiința românilor. Asistăm astfel la procesul trecerii de la conștiința de neam la conștiința națională, care, reflectînd cerințele obiective ale dezvoltării societății românești, proclama necesitatea înfăptuirii unității naționale în cadrul unor hotare etnice. „Fraților cîți n-ați lăsat să se stingă în inimile noastre sfînta dragoste cea către patrie, aduceți-vă aminte

că sînteți părți ale unui neam” — chema Tudor Vladimirescu, conducătorul revoluției din 1821. Și i-au răspuns românii moldoveni „ca unii ce sîntem de un neam și de o lege”⁵, și l-au așteptat românii transilvăneni pe „craiul cel nou”, pe „Todoruț”, ca după ce izbindește la sud de Carpați să treacă munții în Transilvania „să facă și aicea dreptate”.

Aspirația tuturor românilor spre unitate politică avea să-și găsească o și mai puternică exprimare în cursul revoluției române de la 1848—1849. Unitară în desfășurare și programe politice, revoluția română a înscris pe stindardul ei, pe lîngă obiectivele de larg interes social, înaltele idealuri de înfăptuire a unirii național-statale. Aceste programe nu se mărgineau doar la un cerc restrîns de revoluționari, ci cuprinseseră masele largi ale poporului, care și cu acel prilej și-au exprimat dorința și voința, la Marea Adunare Națională de la Blaj exclamînd: „Noi vrem să ne unim cu Țara”. Înăbușirea în sînge a revoluției române din anii 1848—1849 de forțele coalizate ale imperiilor otoman, habsburgic și țarist nu a însemnat și înfrîngerea luptei pentru unitate național-statală. Dînd expresie gândirii și simțirii comune, voinței de nezdruccinat animînd puternic pe toți românii, Nicolae Bălcescu scria în 1850: „Vrem să fim o nație, una, puternică și liberă prin dreptul și datorita noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misiune a împlini în omenire /.../ Aceste

1848—1849. Avram Iancu, revoluționar care a luptat statornic pentru unire (fragment din marea frescă de la Ateneul Român realizată de Costin Petrescu)

1859. Unirea Principatelor române a făcut posibile reunirea oștilor muntene și moldovene în tabăra de la Florești și desfășurarea „manevrei generale” în ziua de 23 august (litografie de epocă)

condiții de putere, de care avem nevoie, nu le putem găsi decât în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sintem menși prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, simțăminte, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfârșit, prin nevoia de a se păstra și de a se mîntui. Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, /.../ unitatea națională este cheazășia lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară și să amortească, ci din contră să poată crește și a se dezvolta”⁶.

Primul rod al eforturilor și vrerii multiseculare, al sacrificiilor și jertfelor înaintașilor a fost, la 24 ianuarie 1859, Unirea Moldovei cu Muntenia, unire care a reprezentat o adevărată piatră de fundament în împlinirea integrală a țelurilor naționale ale poporului nostru. Pe harta Europei se înseria existența unui nou stat, România, eveniment care a dat un imbold energic luptei pentru realizarea deplinei unități naționale. Reprezentanții marilor puteri europene au fost nevoiți, atunci, să recunoască realitatea, anume că locuitorii țărilor române au fost totdeauna „un singur popor”, că au „același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceeași legi și instituții, aceeași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceeași trebuințe de îndestulat, aceeași hotare de păzit, aceeași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfârșit, aceeași mîsle de îndeplinit”⁷.

Însă mai rămîneau încă sub dominații străine străvechi teritorii românești, pentru care statul constituit la sud și est de Carpați reprezenta un adevărat nucleu vital. Totodată, statul român modern a avut un rol important în procesul de dezagregare a dominațiilor străine la Dunărea

de Jos și a constituit o barieră în calea politicii de expansiune exercitate asupra popoarelor din aria sud-est europeană. Un moment elocvent al solidarității naționale românești l-a reprezentat larma acțiune de protest provocată de semnarea pactului dualist austro-ungar în iunie 1867, prin care, peste voința națiunii române majoritare, străvechii teritorii românești al Transilvaniei a fost anexat Ungariei. Acest act de anexiune tipic colonialistă a marcat și intensificarea politicii antiromânești, promovată oficial de guvernul de la Budapesta, care urmărea să anihileze, prin maghiarizare forțată, caracterul etnic și politic eminamente românesc al Transilvaniei. Perspectiva sumbră deschisă românilor transilvăneni și bănățeni de țirgul dualist de la 1867 a determinat o ripostă hotărîtă a acestora. Lupta împotriva regimului dualist a fost sprijinită moral, material și politic de statul român, fiind considerată pe drept o luptă a întregii națiuni

Pe redutele războiului de independență, 1877-1878 (Pictură de Sava Henția)

pentru salvagardarea ființei sale și unirea cu Țara. Rezistența românilor față de regimul politic dualist s-a dezvoltat în paralel cu mișcarea națională de emancipare a românilor din celelalte provincii subjugate și într-o strînsă legătură cu frații lor din țara liberă. Crezul politic al românilor transilvăneni a fost exprimat cu claritate de George Barițiu, la 15 mai 1868, cînd spunea: „fără România unită și liberă, fondată pe justiție și moralitate, nu poate fi vorba de națiunea și naționalitatea românească”⁸. Iar această Românie trebuie să cuprindă în mod obligatoriu strămoșeasca vatră a Transilvaniei.

Proclamarea la 9 mai 1877 a independenței de stat depline și războiul național și popular din anii 1877—1878 susținut de românii de pe ambele versante ale Carpaților au vădit încă o dată întregii lumi că națiunea română este una și aceeași, indiferent de hotarele vremelnice impuse de marile puteri limitrofe, că întregul popor român, atît din țara liberă, cît și din provinciile aflate sub dominație străină, împărtășește aceeași aspirație istorică — unirea în cadrul frontierelor aceluiași stat. Tratatul de pace semnat la Berlin la 1/13 iulie 1878, care a consacrat noul statut juridic internațional al României, a prevăzut și

revenirea la patria-mamă a Dobrogei — străvechiul pământ românesc dintre Dunăre și Mare, aflat de peste patru secole sub dominație otomană.

Dezideratul suprem al unirii tuturor românilor într-un singur stat liber și independent va jalona lupta elementelor celor mai progresiste ale neamului nostru și în perioada 1877—1918. Sintetizând starea de spirit existentă în România în ajunul declanșării primului război mondial, generalul Grigore Crăiniceanu scria: „Primul ideal al românilor și al armatei române este apărarea țării. Este dar documentată, reală și adevărată, iar nu o simplă afirmație, declarația noastră constantă că România nu a avut și nu are tendințe de cuceriri, ci numai de apărare. /.../ Dar deosebit de idealul apărării țării, românii mai au și un alt ideal, acela al națiunii române întregite”⁹.

Participantă la prima conflagrație mondială, începînd cu anul 1916, România a luptat de partea Antantei pentru îndeplinirea aspirațiilor naționale — unirea provinciilor românești aflate sub dominația austro-ungară cu patria-mamă. Angajarea statului român în primul război mondial a avut un caracter drept, legitim, de întregire a neamului în cuprinsul aceleiași patrii — unică, independentă și suverană. Pentru aceasta a intrat România în războiul de eliberare și reîntregire națională, pentru aceasta ostașii români au luptat crîncen cu ocupanții la Brașov, Jiu, Dragoslavele, Turtucaia, Mărăști, Mărășești, Oituz, numai pentru aceasta s-au sacrificat în conflagrație cei 800 000 de români — morți, răniți sau dispăruți — reprezentînd 10% din populația țării.

Intensificarea luptelor revoluționare și de eliberare națională a popoarelor, prăbușirea țarismului și înfringerile suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic de destrămare a Imperiului austro-ungar, care — așa cum aprecia V.I. Lenin — nu mai constituia decît „o uniune subredă de paraziți sociali”¹⁰. După ce Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917 a proclamat dreptul popoarelor la autodeterminare, iar președintele S.U.A., W. Wilson, a expus și el acest principiu, ca bază a condițiilor de negociere a păcii cu Puterile Centrale, mișcarea de eliberare națională a marcat un avînt deosebit. În această mișcare a popoarelor se înscrie și lupta românilor pentru desăvîrșirea unității statale.

Românii basarabeni din teritoriul aflat între Nistru și Prut, încorporat în 1812 de Rusia țaristă, au proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești, constituită la sfîrșitul anului 1917, adoptînd apoi, la 27 martie/9 aprilie 1918, ho-

tărîrea de unire cu patria-mamă, România. Declarația de unire adoptată de Statul Țării stipula: „Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele sale dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România”¹¹. Încununare a luptei duse timp de peste un secol de românii dintre Prut și Nistru pentru păstrarea ființei lor naționale, pentru drepturi politice și sociale, unirea Basarabiei cu România a avut un caracter progresist, corespunzînd cerințelor legice ale dezvoltării națiunii române moderne. Ea s-a înscris în amplul proces de autodeterminare națională și politică ce se desfășura în acea perioadă istorică în Europa¹².

La 15/28 noiembrie 1918, Congresul general al Bucovinei, în unanimitatea militelor de participanți, reprezentînd sutele de mii de locuitori ai acestei provincii românești, a hotărît „Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare pînă la Ceremuș, Colacin și Nistru în regatul României”¹³. S-a reparat astfel o nedreptate istorică și s-a împlinit visul de aproape un secol și jumătate al românilor bucovineni.

Lupta milenară a poporului român pentru deplină sa unitate statală a fost încununată de succes deplin la 18 noiembrie/1 decembrie 1918, cînd la Alba Iulia, într-un grandios plebiscit, peste 100 000 de oameni — muncitori, țărani, intelectuali, reprezentanți ai tuturor claselor și păturilor sociale — au declarat cu entuziasm unirea românilor de peste munți și a „tuturor teritoriilor locuite de dînsii cu România”¹⁴. La hotărîrile istorice de la Alba Iulia și-au dat adeziunea naționalitățile conlocuitoare — sași, șvabi, evrei —, precum și elemente înaintate din rîndurile populației maghiare, care, conștiente de dreptul românilor de a decide asupra Transilvaniei, au aprobat hotărîrea de unire, manifestîndu-și dorința de a conviețui alături de poporul român în România întregită, de a munci și lupta împreună în vederea asigurării progresului multilateral al țării. În spiritul sentimentelor de înaltă și tradițională omenie ce i-a caracterizat dintotdeauna, românii au demonstrat o înaltă înținută morală și umană față de naționalitățile ce locuiau de veacuri pe pămîntul ospitalier al Transilvaniei.

Marea Unire din 1918 a dobîndit consacrarea internațională prin sistemul tratatelor de pace care au pus capăt formal

primului război mondial. Actul de autode-terminare săvârșit de poporul român, în întregimea lui, hotărât să trăiască unit într-o țară unită, s-a impus opiniei publice internaționale și reprezentanților statelor interesate reunite în Conferința de Pace de la Paris ca un drept istoric inalienabil al națiunii române.

Anul 1918 a constituit, așadar, piatra de hotar a edificării statului național unitar român la capătul unui lung și complex proces istoric, a încununat bătăliile succesive și eroice purtate de multe generații, aureolind evoluția pilduitoare a societății românești. Adunările reprezentative și organele lor — Sfatul Țării, Consiliul Național, Consiliul Național Român Central —, prin hotărârile lor liber consimțite, au exprimat năzuințele maselor populare înfăptuind unirea cu România. Reunirea celor trei provincii românești cu patria-mamă s-a făcut într-un cadru larg democratic, prin acte de voință liber exprimate, pe teritoriul românesc și nu în afara lui. Românii n-au cerut voie și nici sprijin Marilor Puteri pentru a-și realiza idealul, n-au așteptat ca diplomația sau Conferința Păcii să le hotărască soarta, ci au acționat ei înșiși, au făcut ceea ce au crezut că trebuie făcut¹⁵. Referindu-se la aceste evenimente, președintele României socialiste subliniază: „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric că Unirea nu a fost efectul unei întâmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărâtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legitime între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decât să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor.”¹⁶

Înfăptuirea unității statului român a avut o însemnătate excepțională pentru evoluția României, pentru afirmarea plenară a poporului român în viața internă și internațională. Reunind în vatra strămoșască și provinciile românești aflate sub stăpânire străină, România cuprindea în hotarele sale istorice o suprafață de 295 049 km² și o populație de 18 057 028 locuitori, înfățișându-se ca un stat omogen din punct de vedere etnic. Astfel, conform recensământului din 1930, din totalul populației țării 71,9% erau români, 7,9% maghiari, 4,1% germani, 4% evrei, 3,2% ruteni și ucrainieni, 2,3% ruși, 2% bulgari etc.¹⁷ Această trăsătură fundamentală a fost stipulată

de Constituția din 1923: „Regatul României este un stat național unitar și indivizibil”, iar „teritoriul României este inalienabil”¹⁸. Se evidențiază în fapt unitatea teritorială a statului român, precum și omogenitatea sa etnică, românii reprezentând covârșitoarea majoritate a populației țării.

Făurirea statului național unitar român în 1918 se circumscrie unei mutații calitativ superioare survenite în Europa la începutul secolului XX, fiind astfel parte integrantă dintr-o prefecere structurală a vieții internaționale. Reîntregirea statală a României, alături de reconstituirea statului independent polonez, constituirea Cehoslovaciei, cucerirea independenței Albaniei, edificarea Iugoslaviei, eliberarea Ungariei au dat expresie afirmării forței și vitalității unor vechi popoare de pe continent, supuse secole de-a rîndul exploatării și dominației străine. Constituirea de state libere, în frontiere etnice, în estul, sud-estul și centrul Europei — între care se înscrie și România — a determinat restrângerea considerabilă a sferei de acțiune a cercurilor imperialiste și intervenționiste, demonstrând întregii lumi că națiunea și statul național reprezintă formele cele mai adecvate de organizare a comunităților umane. Statul național unitar român s-a afirmat în anii următori pe arena internațională ca un stat încheiat și suveran, animat de dorința sinceră de a milita în mod activ pentru menținerea păcii între state, pentru intensificarea colaborării între popoarele din Europa și din întreaga lume.

Întrată în drepturile sale legitime asupra tuturor teritoriilor sale strămoșesti, națiunea română, unită, s-a integrat organic în procesul vieții materiale și spirituale universale, aducându-și din plin contribuția la dezvoltarea civilizației umane, îmbogățindu-i tezaurul de valori cu note specifice societății din spațiul carpato-danubiano-pontic.

Politica externă inițiată de guvernele române în perioada interbelică a avut drept obiectiv fundamental apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a țării. România a militat permanent în diferite organisme internaționale pentru respectarea neabătută a principiilor independenței și integrității fiecărui stat, neamestecului în treburile interne, egalității de tratament între marile și micile puteri, rezolvării problemelor litigioase pe calea tratativelor. România unită și puternică a acționat ferm pentru instaurarea unui climat de pace și încredere între state, pentru sprijinirea țărilor devenite victime ale unor agresiuni din partea statelor fasciste și revizioniste.

(continuare în pag. 86)

CONSENSUL ÎNTREGII NAȚIUNI ÎN LUPTA PENTRU APĂRAREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN ÎN ANUL 1919

Colonel dr. GHEORGHE TUDOR

Este un profund și irecuzabil adevăr că la puțin timp după ce cerințele legice, obiective consacrau desăvârșirea procesului de organizare statală a poporului român la scara întregului său spațiu de etnogeneză și viațuire, împlinindu-se visul său secular pe deplin legitim de a-și făuri un stat centralizat și o conducere națională unică, existența și integritatea acestuia au fost puse la o grea încercare.

Evoluția situației politico-strategice pe eșichierul european din ultima parte a anului 1918, cu deosebire în 1919, a fost de așa natură că România s-a simțit obligată să acționeze pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de trupele de ocupație ale Puterilor Centrale, care nu se grăbeau să părăsească spațiul românesc, cum se stabilise prin Acordul de armistițiu. A fost decretată în acest scop mobilizarea generală și s-au luat, totodată, măsuri pentru apărarea independenței și integrității statului național unitar. Era limpede că „Dacă pentru realizarea unirii, neatîrnării și întregirii neamului am putut aștepta împrejurări favorabile, pentru menținerea integrității și suveranității României întregite trebuie să fim întotdeauna în măsură să luptăm cu succes și mai ales atunci când împrejurările generale nu ne sînt favorabile”¹.

Cu spirit de dreptate, istoria a consemnat cu veridicitate faptul că atît în elaborarea, cît și în înfăptuirea politicii și a programului de măsuri în toate domeniile pentru consolidarea și apărarea statului național unitar au existat un larg și indestructibil consens național, o unitate de nezdruncat a poporului român hotărît să nu-și precupească nici un efort pentru păstrarea independenței și integrității, confirmînd vocația constructivă, de pace și înțelegere cu toate seminiile lumii, de bună vecinătate, de profund respect și stimă pentru toate națiunile.

În perioada de referință, proba de încercare a credinței față de idealul păcii a reprezentat-o atitudinea față de statu-quo-ul stabilit pe plan european de sistemul tratatelor încheiate. În afara respectului acestuia, nu trebuia să existe o altă alternativă; evi-

dent, orice revizuire, la care nu toate părțile semnatare s-ar fi învoit, putea însemna un factor primejdios de încordare și război. Prin întreaga lor politică și activitate, guvernele României, sprijinite în acest sens de întregul popor, s-au situat pe pozițiile apărării păcii, au luptat împotriva revizionismului și războiului. „România, declara Ion I.C. Brătianu, primul ministru al României, este unul din statele cele mai interesate la menținerea păcii și la întărirea situațiilor politice statornicite prin tratatele de pace existente”.

În cursul și dinamica evenimentelor pe fundalul complicatului joc de forțe europene se cere remarcat faptul că, în anul 1919, cel mai grav pericol pentru independența și integritatea statului național unitar român a fost generat de politica agresivă și expansionistă a Ungariei, de comportamentul său față de tratatele internaționale. Dominată de nostalgia Ungariei Mari asiatice și, apoi, europene, care a prezidat și direcționat politica și acțiunile guvernului ungar, inclusiv ale celui numit al Republicii Sfatului, conducătorii de la Budapesta au adoptat o atitudine de aroganță și dispreț față de tratatele internaționale încă din faza definitivă lor, refuzînd sistematic retragerea trupelor din teritoriul românesc și amenințînd cu intervenția armată pentru recucerirea Transilvaniei. Bela Kun și ceilalți conducători ai Republicii Ungare a Sfatului au declarat deschis că „vor extinde dominația proletariatului pe întregul teritoriu al țării cu puterea armelor”, în viziunea lor aria de înfăptuire a acestui tip de „revoluție” incluzînd Ungaria „istorică” și provinciile ocupate. Redînd această realitate, istoricul ungar László Ervin scria că guvernul ungar „nu voia în practică să renunțe la integritatea teritorială a Ungariei istorice”. „Mai mult chiar — continuă același istoric — și-a exprimat în repetate rînduri hotărîrea de a apăra arma în mîna această integritate”².

În lipsă de argumente reale, reprezentanții Ungariei invocau neconținut așa-zisele drepturi istorice asupra Transilvaniei. Este semnificativ faptul că ei au primit repul-

căvenită chiar în timpul desfășurării Conferinței de pace de la Paris. Astfel, în scrisoarea lui Millerand adresată delegației ungare la Conferința de pace se releva: „O stare de lucruri chiar milenară* nu are teme să dăinuiască, cînd s-a constatat că e contrară dreptății”⁴.

În chip tradițional, conducătorii Ungariei, ignorînd prevederile tratatelor și respingînd toate demersurile puterilor Antantei, inclusiv ale reprezentanților marilor puteri sosiți în acest scop la Budapesta, nu s-au limitat la declarații și amenințări, ci au întreprins în mod gradat acțiuni militare agresive contra poporului și statului român unitar, continuînd, totodată, atrocitățile împotriva populației românești din zonele controlate încă de trupele ungare, între care menționăm uciderea bestială, în ziua de 22 martie/4 aprilie 1919, a prefectului județului Bihor, avocatul dr. Ion Ciordaș, a avocatului dr. Nicolae Bolcaș, din Beiuș. Într-un larg orizont politico-strategic, liderii Ungariei sperau să-și coordoneze eforturile în timp și spațiu cu Armata Roșie ucraineană. În acest scop, la 26 aprilie 1919, statul major din Kiev al Armatei Roșii a ordonat trupelor sale „să înainteze rapid și să stabilească legătura cu armata roșie ungară”⁵. Printr-o telegramă din 25 aprilie 1919, trimisă comandamentului Armatei Roșii ucrainiene, V.I. Lenin indica faptul că direcțiile de înaintare să treacă prin Galiția și Bucovina, pentru a realiza „legătura directă cu Armata Roșie ungară”, iar alte grupări urmau „să pornească o ofensivă pentru ruperea pozițiilor forțelor regale ale României și încercuirea lor lîngă Nistru”⁶.

La politica și acțiunile expansioniste și agresive ale Ungariei, declanșate de fapt pe scară mai largă la 16 aprilie 1919, poporul român în deplină unitate a răspuns printr-un război legitim de apărare a ființei sale etnice și a integrității statale. Războiul de eliberare națională și de apărare a statului român a durat de la 16 aprilie 1919 pînă la 3 august același an.

La început, armata română a desfășurat acțiuni pentru a obliga trupele ungare să respecte prevederile Acordului de armistițiu, în care scop la 29 octombrie/11 noiembrie 1918 s-a ordonat ca diviziile 7 infanterie și 1 vînători să treacă munții în Transilvania. Ulterior, au trecut lanțul muntos și trupele diviziilor 2 vînători și 6 infanterie. Comandamentele române au primit ordin să evite orice conflict armat cu unitățile ungare, dar să respingă orice încercare de opunere a acestora. De altfel, cunoscînd comportarea agresivă a trupelor ungare în spațiul românesc, comandamentul aliat a comunicat la 16 aprilie 1919, prin generalul francez Henri Berthelot, că „românii au dreptul să riposteze ofensiv în cazul unui atac și să înainteze pînă la limita estică a zonei neutre, în scopul de a ocupa zona desemnată pe seama lor”⁷.

Evoluția evenimentelor a confirmat justetea concluziilor la care au ajuns instanțele

strategice aliate și române, proba cea mai elocventă fiind, în etapa la care ne referim, trecerea armatei ungare (care dispunea la est de Tisa de aproximativ 70 000 de oameni, 137 tunuri și 5 trenuri blindate) la agreșiune în cursul nopții de 15/16 aprilie pe văile Someșului și Crișului Repede, înaintînd pe direcțiile Cicirău-Dej, Zalău-Cluj și Ciucea-Cluj⁸. În situația creată, comandamentul român — deliberînd în temeiul energicului act de voință al întregului popor român de la 1 decembrie 1918 exprimat în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, pentru că **unirea „fusesse hotărîită și realizată**, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, **prin lupta maselor populare din Transilvania și România încă din 1918”** — a luat măsuri pentru zdrobirea grupării inamicului, concomitent cu pregătirea trecerii la contraofensivă, în scopul desăvîrșirii eliberării teritoriului național.

Înaintarea armatei române s-a desfășurat pe mai multe direcții, acțiunile fiind în special polarizate de principalele artere de comunicații și marile centre urbane de la vest de Apuseni. Ca urmare, în ziua de 19 aprilie au fost eliberate orașele Satu Mare și Carei, iar la 20 aprilie trupele române au intrat fără lupte în Oradea, unde au fost întîmpinate cu bucurie de o mare mulțime, care striga: „Trăiască armata română” și intona imnurile eroice „Deșteaptă-te române” și „Pe-al nostru steag”. Armata ungară s-a retras pe linia orașelor Nyiregyháza, Debrecin, Bekescsaba; comandamentul ungar stabilise, la 21 aprilie, să oprească aici înaintarea armatei române, care însă, continuînd ofensiva în ritm ridicat, a intrat la 23 aprilie în Debrecin, iar la 27 aprilie în orașul Nyiregyháza. În ziua de 27 aprilie 1919, comandamentul armatei ungare a ordonat evacuarea teritoriului de la est de Tisa. Pînă la 1 mai 1919, armata română a ajuns pe Tisa în sectorul Csap, Munkacs, marile sale unități făcînd joncțiunea cu trupele cehoslovace¹⁰. Într-o telegramă din 27 aprilie 1919, generalul Franchet d'Espérey, comandantul armatelor aliate din Orient, aprecia astfel evoluția evenimentelor militare declanșate la 15/16 aprilie: „După ce au fost atacate de unguri, trupele române din Transilvania au respins într-o manieră strălucită forțele inamice și le-au pus complet în derută”¹¹.

Sub loviturile combinate ale popoarelor român, iugoslav și cehoslovac, care își eliberau propriile teritorii de sub dominația opri-matoare a Ungariei, conducătorii acesteia s-au decis, la 30 aprilie 1919, să se adreseze printr-un mesaj atît guvernelor celor trei țări, președintelui Woodrow Wilson, cît și partidelor muncitorești europene, în care sens Bela Kun arăta: „În numele guvernului revoluționar maghiar, am onoare să vă comunic că recunoaștem fără rezerve toate pretențiile teritoriale naționale ridicate de dv. Ați motivat aceste pretenții pe faptul

* De fapt, Transilvania a fost încorporată Ungariei numai între 1867-1918.

de a pune capăt oprămirii milenare exercitate asupra poporului dv. de clasa stăpînitoare a maghiarilor. Fostul guvern n-a admis propunerile dv., invocînd așa-zisul drept istoric... vă aducem acum direct la cunoștință că recunoaștem fără nici o rezervă toate pretențiile dv. teritoriale naționale... Aceste clase, care oprimau pe conaționalii dv., erau în același timp subjugatorii claselor muncitoare ale poporului nostru... Credem, deci, dacă asigurările dv. de pînă acum au fost serioase, că de acum înainte poate domni pacea între noi"¹².

În virtutea noii situații, guvernul ungar a transmis, la 30 aprilie 1919, prin comandantul trupelor sale din zona Szolnok, propunerea de armistițiu, înmînată comandantului Diviziei 2 vînători chiar în dispozițiile acesteia. La 3 mai a fost încheiată o Convenție militară semnată de generalul Constantin Prezan și colonelul Semis Werth, prin care Ungaria se obliga să înceteze ostilitățile împotriva României în următorii termeni: „1. Ostilitățile dintre Ungaria și România vor înceta odată ce prezenta Convenție va fi semnată de împuterniciții respectivi; 2. Ungaria se obligă să dezarmeze și să demobilizeze imediat toate trupele care au luptat împotriva României. (...) Trupele României vor evacua teritoriul Ungariei ce se va afla în afara frontierei ce va fi fixată prin Tratatul de Pace, după încheierea acestui tratat (...) În caz de neexecutare de către guvernul ungar a condițiilor prevăzute de această convenție, în termenele fixate, armata română va relua operațiile”¹³.

Guvernul Ungariei n-a respectat însă obligațiile asumate, înaltul său comandament militar pregătind de la 5 iulie 1919 o ofensivă de mare amploare, cu scopul de a recuceri Transilvania¹⁴, declarînd că: „Indiferent de faptul că românii evacuează sau nu teritoriul la est de Tisa, intenția comandamentului armatei este de a trece Tisa cu grosul armatei și a înainta deocamdată pînă pe linia de demarcație ce ni s-a impus”¹⁵. Existau două corpuri de armată (opt divizii), două brigăzi independente, precum și un regiment de cavalerie și 91 de baterii, care totalizau 50 000 oameni.

Informat asupra planurilor inamicului, comandamentul român (care dispunea de opt divizii de infanterie și două de cavalerie însumînd: 119 batalioane de infanterie, 60 escadroane de cavalerie, cu un total de 392 guri de foc; o companie de aerostație și patru companii trecere fluviu) a hotărît să-și păstreze esențialmente același dispozitiv strategic, cu forțele principale în adîncime, lăsînd pe Tisa doar trupe de acoperire¹⁶. Se realiza astfel un gen de cordon subțire, mai mult cu scop de supraveghere, urmărind, în prima etapă, oprirea ofensivei inamicului, pentru a crea premisele trecerii la contraofensivă, în a doua etapă. Evoluția ostilităților declanșate de trupele ungare a validat această

concepție care se vădise a avea o puternică notă de originalitate.

Declanșată la 20 iulie 1919, ofensiva inamicului, a fost, în fapt, o autentică agresiune militară a Ungariei împotriva României. „Scopul principal al acestei agresiuni era acela de a încerca reanexarea la Ungaria a teritoriilor locuite de români, care la 1 decembrie 1918, prin voința unanimă a maselor larg populare, se uniseră cu România”¹⁷. Agresiunea a înregistrat în primele zile unele succese pînă la 23 iulie forțele principale reușind să traverseze Tisa și să înainteze spre est, hărțuite de trupele române de acoperire. La 2 iulie 1919, generalul Gheorghe Mărdărescu, comandantul trupelor române în Transilvania, raporta regelui României următoarele: „Vrăjmașul, fiind bine utilat, a reușit să împingă perdeaua noastră de acoperire pe tot întinderea frontului, să execute o trecere în masă în regiunea Szolnok și să înainteze în direcția Szolnok, Debretin, Oradea Marș pe o adîncime de 50 km”¹⁸.

Concomitent cu preocuparea pentru conducerea operațiilor în vederea zdrobirii agresiunii ungare, înaltul comandament român a pregătit cu minuțiozitate trecerea la contraofensivă fără nici o pauză operativă, pentru a exploata situația creată prin desprinderea forțelor principale ale armatei ungare de riul Tisa. Declanșată la 24 iulie și generalizată a doua zi, contraofensiva armatei române s-a desfășurat cu un deosebit succes așa încît la 28 iulie primele unități române au început să forțeze Tisa în urmărirea armatei ungare agresoare, care s-a dezagregat într-un timp scurt, nemaipunînd rezistență deosebită la vest de cursul de apă. În seara zilei de 3 august 1919, un detașament de români, compus din 400 de oameni, cu două tunuri și două grupe de mitraliere, a intrat în chip simbolic în Budapesta, unde colonelul Gheorghe Rusescu a cerut guvernului ungar să ordone încetarea focului. La 4 august, trupele Diviziei 1 vînători au pătruns în capitala Ungariei¹⁹. În ziua de 5 august 1919, generalul Gheorghe Mărdărescu, într-o Proclamație adresată populației Budapestei, făcea cunoscute motivele prezenței armatei române în capitala Ungariei și rolul soldatului român: „1. Armata română nu face război locuitorilor, ci armatorilor care au atacat-o; 2. Soldatul român garantează liniștea, avutul și viața cetățenilor”²⁰, cerînd totodată populației „să respecte legile țării” (ale Ungariei — n.n.). Pe aceleași linii de convergență, în Proclamația din 10 august 1919 se releva: „Comandamentul trupelor din Transilvania a făcut cunoscut că autoritățile militare române nu au și nu vor avea nici un amestec în chestiunile lăuntrice ale Ungariei (...) Dorim României este ca, odată transate — de acord cu aliații ei — toate chestiunile care au rezat din războiul actual, să reia relațiunile pe baze normale cu poporul vecin ungar” — continuare, informînd că numai într-o singură zi comandamentul militar român a pus la dispoziția populației peste 70 000 rații de

pline de cite 400 grame fiecare. Proclamația preciza: „Armata române, care a întreprins acțiunea militară în urma provocățiunii armatei inamice de pe Tisa, îi este străin orice spirit de răzbunare”²¹. La 30 august 1919, primarul Budapestei, dr. Bodó Theodor, scria comandantului Regimentului 5 roșiori, ai cărui ofițeri participau la hrănirea copiilor din capitala Ungariei: „Vă exprim mulțumirea deosebită că arătați atîta bunătate copiilor din oraș, fiindcă, în vremea aceasta grea, populația săracă a Capitalei suferă foarte mult, iar noi, conducătorii, cu toată străduința noastră, nu sîntem în stare a o ajuta cît de cît. Chiar și din acest punct de vedere sîntem cu recunoștință netrecătoare către Dvs. și către domnii ofițeri”²². La 4 noiembrie 1919,

Ostași din armata română hrănind populația din Budapesta

Înaltul comisar al guvernului român la Budapesta, Constantin Diamandi, informa guvernul ungar că, pentru hrănirea populației ungare, începuse transportul a 1 000 de vagoane cu grâu din România²³. La 12 noiembrie 1919, generalul Grazziani scria Înaltului comandament român, în legătură cu distribuirea de alimente către populația Budapestei: „Comisia nu poate decît să aplaude acest gest de umanitarism”²⁴.

Caracterul și scopul războiului dus de România, sensurile pur militare ale prezenței armatei sale dincolo de Tisa și la Budapesta, au avut un puternic ecou în rîndurile opiniei publice internaționale și în presa vremii. Așa de pildă „Le Petit Parisien” menționa că „România, lăsată pe seama propriilor ei forțe, s-a apărât și, probabil, ea nu ascultă decît de glasul salvării sale naționale care îi cere să meargă înainte”; „L’Echo de Paris”: „Noi trebuie să susținem România. Românii s-au apărut singuri și singuri trebuie să fixeze condițiile viitoarei lor securități. Să ne ferim de a-i împiedica”²⁵.

Caracterul și scopurile războiului pentru desăvîrșirea eliberării întregului teritoriu ro-

mănesc și apărarea independenței și integrității statului național român unitar, în timpul căruia s-a exprimat pe larg consensul întregii noastre națiuni, reies cu pregnanță și din ultima Proclamație adresată populației Budapestei de comandamentul român, la 12 noiembrie 1919, în care se arăta: „Armata românească se retrage; Budapesta va fi evacuată. Părăsind capitala Ungariei, România ține a afirma încă o dată că în urma atacului de pe Tisa, care a motivat acțiunea sa militară, ea n-a fost călăuzită decît de legitima apărare și cerințele militare. Orice gînd de asuprire sau de răzbunare i-a fost străin. Armata românească a căutat să facă cît mai ușoară posibil pentru populațiune prezența trupelor în Ungaria și nici o sforțare n-a fost neglijată care să ușureze viața populației suferinde. Cu simțămîntul de a-și fi exercitat dreptul ei și de a fi îndeplinit o datorie de umanitate, armata românească ține încă o dată să afirme că a considerat totdeauna afacerile lăuntrice ale Ungariei ca aparținînd singur poporului ungar căruia (ii) dorește restabilirea liniștei, evitînd orice persecuțiuni politice, sociale sau religioase”²⁶.

- 1 „Revista infanteriei”, anul XXXV, nr. 350 din aprilie 1931, p. XV—XVI.
- 2 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918—1933, București, 1986, p. 1003.
- 3 Liptai Ervin, *Vöröskatonák, Előrel! A Magyar Vörös Hadsereg Harcai 1919*, Budapești, 1979, p. 87.
- 4 *Arh. Statului*, București, Fond Ministerul Propagandei Naționale, vol. 77 (nenumărat).
- 5 Gyula Juhász, *Hungarian Foreign Policy 1919—1945*, Budapești, 1979, p. 22.
- 6 Agnes Gedő, Sándor Tóth, *Pătia na ungarska-sávetska voenna družba*, în vol. *Armia mira i progressa*, Sofia, 1978, p. 184; apud *Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, vol. I, București, 1985, p. 269—270.
- 7 Liptai Ervin, *op. cit.*, p. 103.
- 8 *România în anii primului război mondial*, vol. II, București, 1987, p. 670.
- 9 Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura Politică, București, 1984, p. 438.
- 10 *Istoria militară a poporului român*, vol. V, București, 1988, p. 782.
- 11 *Arh. M.A.E.*, fond Paris, dosar nr. 54 (Telegrama nr. 68 semnată Franchet d’Espèrey către regele Ferdinand, 27 aprilie 1919).
- 12 „*Dimineața*”, an XVI, nr. 4 673 din 5 mai 1919, p. 1; vezi și Liptai Ervin, *op. cit.*, p. 60.
- 13 *Arh. M.A.E.*, fond 2, litera U.W.L., IX, art. 181, anii 1921—1922, vol. 1; vezi și *Desăvîrșirea unității național-statale*, vol. IV, p. 78—79.
- 14 General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *Transilvania, străduceți pămînt românesc*, București, 1984, p. 80.
- 15 Liptai Ervin, *op. cit.*, p. 288.
- 16 General Gh. Mărdărescu, *Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei* (1918—1920), București, 1921, p. 108.
- 17 General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 80.
- 18 General George Mărdărescu, *op. cit.*, p. 131.
- 19 *România în anii primului război mondial*, vol. II, București, 1987, p. 680.
- 20 *Ibidem* p. 680.
- 21 *Desăvîrșirea unității național-statale*, vol. IV, p. 101.
- 22 *Arh. M.A.E.*, fond Problema E 2, partea a II-a, vol. 48, p. 256.
- 23 *Ibidem*, p. 64.
- 24 *Ibidem*, partea a II-a, vol. 48, p. 581.
- 25 *Arhiva Ministerului Afacerilor Externe*, fond Problema E. 2, partea a II-a, vol. 58, p. 138.
- 26 Colecția ordonanțelor [...], Sibiu, 1920, p. 81.

POSADA, 9—12 noiembrie 1330. O STRĂLUCITĂ BIRUINȚĂ MILITARĂ, CU IMPLICAȚII DECISIVE ÎN AFIRMAREA STATALITĂȚII ROMÂNEȘTI

Colonel dr. VASILE ALEXANDRESCU

Lupta poporului român pentru constituirea unui stat propriu, independent și suveran are în urmă o tradiție bimilenară, care urcă în trecut la primele entități statale ale geto-dacilor, la statul dac centralizat și independent condus de Burebista în secolul I î.e.n. și continuă cu puternicul stat al lui Decebal de la sfârșitul secolului I e.n. și începutul secolului II, contemporan și rival al celui mai puternic imperiu al lumii antice: Imperiul roman.

În tot cursul mileniului I, obștile și romanile populare, cnezatele și voievodatele au reprezentat în spațiul carpa-to-danubiano-pontic cadrul de organizare a luptei de rezistență a românilor împotriva populațiilor migratoare, asigurând existența neîntreruptă a ființei lor etnice, demonstrând constant forța politică creatoare și vitalitatea istorică a poporului nostru.

Afirmarea cnezatelor și voievodatelor, a „fărilor” — cum erau denumite în epocă — a marcat o etapă necesară în procesul spre formarea statului român unificat independent, proces puternic afectat de repetatele invazii străine venite din diferite direcții.

Întregul proces de înche-gare statală românească de sine stătătoare a fost puternic stînjinit în primele secole al mileniului al II-lea de ingerințele unor factori externi, cum erau puterea mongolă și, mai ales, politica de cîmpire promovată de regii Ungariei. Îndosebi acești factori au impus poporului român să continue a desfașura, ca și pînă atunci, o

luptă grea și de durată împotriva agresiunii străine, principala piedică în calea împlinirii aspirațiilor lor la o existență statală liberă.

Sub Basarab I, domnul Țării Românești Muntenia, s-au înlăptuit pași decisivi pe drumul unificării teritoriale firești. Într-o lungă domnie, de peste trei decenii, poziția internă și internațională a tînrului stat român dintre Carpați și Dunăre s-a consolidat puternic.

Exercitîndu-și plenar prerogativele de suveran al unui stat independent, domnul Țării Românești Muntenia a încheiat alianțe durabile, menite să contribuie la stăvilirea expansiunii regatului ungar și la lichidarea pericoului tătar. Autoritatea voievodului român și a statului în fruntea căruia se afla devenise atît de puternică încît un document din anul 1325 consemna opinia potrivit căreia forța politică și militară a lui Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, „nu poate întru nimic să stea împotriva și să se compare cu puterea lui Basarab”¹.

Afirmarea Țării Românești Muntenia pe plan economic și militar, dar mai ales politica independentă promovată de Basarab I au nemulțumit cercurile conducătoare ungare care, prin prestui diplomatie mai întii, au încercat să impună voievodului român statutul de vasal față de regele anglovin. Se pare că, pentru a evita un conflict armat, pentru care nu era suficient de pregătit, domnul român a acceptat inițial pretențiile

lui Carol Robert, întrucît diploma regală din 26 iunie 1324 îl numește pe Basarab I „voievodul nostru transalpin”. Recunoașterea suzeranității Ungariei drept suzeran — procedeu frecvent utilizat în raporturile dintre suzeranii statelor feudale ale Europei și care viza doar pe soana voievodului român — nu și întreaga sa țară — a fost de scurtă durată. La fața planurilor de expansiune ale Ungariei, relațiile dintre cei doi suverani s-au deteriorat rapid, astfel că, nu an mai tîrziu, un document oficial ungar se referă la „Basarab transalpinul necredincios al sfintei coro-ne”².

Anul 1330 avea să dea o rezolvare clară și categorică puternicilor contradicții existente între cele două state generate de politica regalității ungare de cuceriri teritoriale pe seama altor popoare. În format la timp asupra pregătirilor de război ce le făcea Carol Robert, marele voievod român a adoptat măsuri impuse de împrejurări pentru a da o ripostă zdrobitoare adversarului și a salva independența și integritatea țării.

Inspirat din tradiția bimilenară de apărare a pămîntului străbun prin războiul întregului popor, domnul de la Argeș a prezis în ingeniosul său plan de ripostă ca, alături de ostul țării, să fie chemată la luptă întreaga populație cîmpărească a armatei. Desfășurarea evenimentelor militare a fost firmat întru totul caracter realist și eficiența măsurilor preconizate de Basarab I. Regele Carol Robert de An-

jou, încăldind grosolan acor-
dările anterioare stabilite între
cele două țări, a invadat
Țara Românească în fruntea
unei puternice oștiri ungare,
sprijinite de un corp cuman.
Era luna septembrie 1330.
Agresiunea militară împo-
triva pașnicului său vecin,
neprovocată de domnul ro-
mân, își fixase ca scop poli-
tic „să alunge din țara aceas-
ta pe Basarab” și să o dea
în posesiune unuia din
curenții regelui angevin.

În încercarea de a evita
un conflict armat de amploare,
care ar fi fost însoțit de mari
pierderi de vieți omenești și
distrugerii de bunuri materi-
ale, Basarab I a apelat la o
soluție politică, exprimându-și
dorința de a începe trata-
tive. După cum relatează
celebra Cronică pictată de
la Viena, domnul român ar
fi oferit o sumă de 7 000
de mărci de argint, propunând
chiar unele concesiuni teritoriale.
Prin solia trimisă regelui
Ungariei, el îi avertiza însă
pe invadatorii: „Să vă în-
torceți îndărăt cu pace și
să ocoliți primejdia persoa-
nelor voastre, pentru că
dacă veniți mai mult în-
ăuntrul țării, nu veți putea
nicidecum să ocoliți
primejdia”¹³. Respingind pro-
punerile pașnice ale vecinului
său, trufașul rege Carol
Robert de Anjou a cerut so-
liei, în termeni jignitori la
adresa domnului Țării Ro-
mânești: „Să spuneși așa lui
Basarad, că el e păstorul
oilor mele și eu, din ascunzi-
șurile sale, de barbă îl voi
scoate”¹⁴.

Oastea regală și-a continuat
înmintarea prin Țara Româ-
nească Muntenia, atacând și
cucerind cetatea Severinului,
apoi îndreptându-se spre
Curtea de Argeș, capitala
țării.

În această fază a războiului,
oastea română a aplicat
adversarului o largă gamă
de forme și procedee de luptă
specifice războiului popular:
manevra în câmp strategic
și tactic, ripostele ofensive
și retragerile simulate, hăr-
țuirea și ambuscadele, atacuri
prin surprindere în punctele
obligate de trecere etc.¹⁵.

Ca și în epocile mai înde-
partate, populația satelor

și țirgurilor din zona prin
care se deplasau trupele in-
vadatoare a dat dovadă de
un înalt patriotism și spirit
de sacrificiu. Recolețele au
fost ascunse sau distruse, fu-
rajele arse, fântinile otrăvite,
casele incendiate, iar locui-
torii s-au evacuat în locuri
ferite. În felul acesta, armata
ungară a fost lipsită de sub-
zistențe și de așezări unde să
se adăpostească, și, după
cum notează autorul anonim
al aceleiași cronici, „nepu-
tind regele și ai săi să gă-
sească de mâncare (...) au
început să sufere în curînd
de forme regele însuși, os-
tașii și caii”¹⁶.

Demoralizate și epuizate fi-
zic, forțele ungare au fost
oprite în fața zidurilor ce-
tății Argeș, sub „Castro Ar-
gias”, fiind lipsite practic
de posibilitatea de a orga-
niza un asediu și cu atât mai
puțin un atac decisiv asu-
pra capitalei Țării Româ-
nești Muntenia. Prima fază
a campaniei împotriva ro-
mânilor se termina astfel,
fără ca invadatorul să-și
atingă scopul propus. Și
începea cea de-a doua etapă,
în care inițiativa a trecut
decisiv de partea lui Basa-
rab I.

În vederea bătăliei ho-
tărîtoare, voievodul muntean
a adoptat o tactică ingeni-
oasă, care reflectă înaltul ni-
vel atins de arta militară
românească din acel timp.
Basarab I a stabilit ca ar-
mata ungară, aflată într-o
retragere precipitată, pe cel
mai scurt drum, spre Tran-
silvania, să fie atrasă într-un
defileu adînc, lovită prin sur-
prindere și nimicită, punînd
astfel în valoare atît avantajele
terenului, cît și vitejia luptă-
torilor români. Locul bătă-
liei — intrat în istorie sub
numele de Posada — este
situat în Țara Loviștei, după
unele opinii între Sălătrucu
și Perișani.

Dispozițiunile de luptă a fost
structurate pe patru grupări
cu misiuni distincte: o pri-
mă grupare trebuia să în-
chidă intrarea defileului în
partea dinspre sud, după pă-
trunderea coloanei ungare,
folosînd în acest scop trun-
chiuri și crengi de copaci
și bolovani. O altă grupare

urma să închidă ieșirea din-
spre nord, din defileu, pre-
gătînd la gura acestuia șan-
țuri și valuri de pămînt
pentru apărare. Celelalte
două grupări, dispuse în
poziții de luptă de o parte
și de alta a trecătorii, pe în-
dîlțimi abrupte, aveau misiu-
nea să lovească trupele in-
vadatoare cu săgeți, sulite,
bolovani, stînci și tot ce aveau
la îndemînă. În felul acesta,
forțele lui Carol Robert,
odată pătrunse în defileu,
nu mai aveau puțin/ă nici
de înaintare, nici de retra-
gere.

După cum se consemnează
în Cronică pictată de la Viena,
bătălia de la Posada a
început vineri 9 și s-a înche-
iat luni 12 noiembrie 1330.
Agresorul, atacat prin sur-
prindere de pe versanți și
blocat la ambele capete ale
defileului, a intrat în panică.
Căldrași pe stînci, oștenii ro-
mâni aruncau săgeți și bolo-
vani asupra coloanei de că-
lăreși și pedestrași inamici,
care nu se puteau adăposti și
nici nu puteau adopta vreo
formație de luptă. „Multi-
mea — nenumărată a români-
lor — consemna cronicarul
— sus pe ripe a alergat din
toate părțile și a aruncat
săgeți asupra oastei regelui,
care se găsea în fundul unei
văi adînci, ce nici nu se pu-
tea numi vale, ci mai curînd
un fel de corabie strîmtă
unde din pricina înghesuiei
cei mai sprinteni cai și ostași
cădeau din toate părțile
în luptă. Căci din pricina
urcușului prăpăstios din acea
vale nu se puteau sui contra
românilor pe nici una din
ripele de pe amîndouă laturile
drumului, nici nu puteau
merge înainte, nici nu aveau
loc de fugă, fiind făcute acolo
prisăci, ci erau cu totul
prinși ostașii regelui ca nis-
te pești în virșe ori în mre-
jă”. Și a fost aici — spune
cronică — un cumplit de-
zastru, iar ostașii regelui „se
izbeau unii de alții precum
în leagăn se leagănă și se
scutură pruncii sau cum se
clatină trestiiile în vînt”¹⁷.

În cele patru zile cît au
durat luptele au pierit sau
au fost răniți, străpunși de
săgeți, tăiați de spade sau
zdrobiți de stîncile și copacii

prăvăliți de români asupra lor numeroși ostași din armata vrăjmașă, mulți demnitari de seamă din fruntea statului ungar și a bisericii catolice, unii din sfinicii apropiați ai lui Carol Robert. „Și însuși regele de abia a scăpat cu cîțiva inși”, care, „primeau asupra lor toate loviturile de sabie și de săgeți, numai să scape viața regelui de lovitură morții”⁸. Resturile oastei ungare, cu tot armamentul și bagajele — în care se aflau mari sume de bani în aur și argint și vase prețioase — au fost capturate de ostașii lui Basarab I.

Războiul din 1330 s-a încheiat, astfel, printr-o strălucită victorie a oastei române. A fost, după expresia lui Nicolae Iorga, „o biruință mare și întreagă, rodnică în urmări, fiindcă lupta se dădea în direcția naturală a dezvoltării noastre și pe pămîntul nostru, ocrotitor pentru ai săi”⁹.

Victoria repurtată la Posada de oastea voievodului Basarab I a avut o excepțională importanță politică în istoria poporului român. Ea a consacrat și consolidat independența completă a Țării Românești Muntenia, demonstrînd pe plan european viabilitatea statalității românilor. Se împlineau, astfel, pe teritoriul dintre Carpați și Du-

năre, aspirările la o existență statală liberă ale unui popor care luptase și se jertfise vreme îndelungată pentru acest ideal.

Înfăptuirea Țării Românești Muntenia ca stat de sine stătător a avut o însemnătate crucială pentru accelerarea dezvoltării ulterioare — economice, politice și culturale a românilor — și, totodată, pentru apărarea lor împotriva invaziilor străine. Ea a reprezentat o barieră în calea politicii de asuprire și dominație promovate de diverse state expansioniste în zona sud-estului european spre Dunăre și în adîncul Peninsulei Balcanice, îndeosebi în calea expansiunii regalității ungare, aliată cu biserica catolică. Totodată, statul independent Țara Românească Muntenia a devenit un factor important în procesul de unire a eforturilor popoarelor sud-est europene pentru eliminarea prezenței mongole din aceste teritorii, grăbindu-i acesteia declinul și retragerea spre spațiile de răsărit ale continentului.

Răsunătoarea victorie românească de la Posada din 1330 a demonstrat din plin că „în lupta pentru apărarea țării a fost aplicată tactica războiului întregului popor dus împotriva unui agresor

superior pe plan militar și că „metoda războiului întregului popor este singura soluție pentru apărarea independenței patriei”¹⁰.

Alături de Posada, au rămas de-a pururi în conștiința nemulii românești numeroase alte mărturii ale dragostei de libertate, independență și unitate națională — idei luri scumpe poporului nostru; ele se cheamă Rotunda Vaslui, Războieni și Căminul Cosminului, Jiliște, Călugăreni, Plevna, Rahova și Vidin, Mărăști, Mărășești, Otuz și multe altele, care au jalonat și pregătit drumul epocalului moment de acum șaptesecenii — Marea Unire din 1918.

- 1 Documenta Romaniae Historica, seria D, vol. I, p. 37—38.
- 2 Ibidem
- 3 Cronica pictată de la Viena, București, 1937, p. 234.
- 4 Ibidem
- 5 Istoria militară a poporului român, vol. I, București, 1984, p. 347.
- 6 Cronica pictată de la Viena, p. 234.
- 7 Ibidem, p. 235.
- 8 Ibidem, p. 236.
- 9 N. Iorga, Istoria armatei românești, București, 1970, p. 43.
- 10 General-maior dr. Ilie Ceaușescu, Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români, București, 1980, p. 77.

KULIKOVO, 8 septembrie 1380

Sub anul 1263 Istoria lucrurilor norvegiene, datorată lui Thormod Torfoens, consemna sosirea în îndepărtatul regat scandinav al regelui Haakon al II-lea a locuitorilor din preajma Permuli¹, fugari din fața mongolilor. Cu patru decenii mai devreme, la 16 iunie 1223, înfringerea forțelor cnezilor ruși la Kalka deschidea calea invaziei tătare în Europa. Către anul 1300 o hartă a Eurasiei înfățișa imensa împărăție mongolă întinsă de la est de bazinul carpatic și pînă la marea Chinei și de la golful Persic pînă dîncolo de paralela 60° latitudine nordică. Împărăție care se divizase deja în mai multe state, dintre care Hoarda de Aur domina teritoriile europene cucerite de mongoli, în principal stepele nord-pontice ale cumanilor (Deș'ti Qipçaq) și statele ruse. Dar către mijlocul secolului al XIV-lea, sub influența unui complex de factori — economici, politico-militari, epidemiologici, climaterici — dominația Hoardei

de Aur a început să se clatine. Primele lovituri au fost înregistrate la frontiera occidentală, aici mongolii confruntîndu-se cu ofensiva regatelor catolice, ungar și polon, apoi cu reconquista românească la est de Carpații Orientali². La Sinte Vodî (Apele Albăstre), un afluent al Bugului inferior, în 1362 sau 1363, oastea ducelui Lituaniei Olgerd (1345—1381) a înfrînt forțele a trei emiri tătari, statul lituanian întinzîndu-și stăpînirea între fluviile Nistru și Bug pînă la Marea Neagră³. Contestarea militară internațională, afirmarea lui Timur Lenk au sporit instabilitatea politică internă a Hoardei de Aur, patru-sprezece hani disputîndu-și puterea în deceniile șapte și opt ale secolului al XIV-lea la Noul Sarai de pe Volga. Influența decisivă în hoardă ajunsese să o aibă temutul termin (comandanți peste un tîmen, unitate de 10 000 de luptători) Mamai, proclamat în cele din urmă han.

Sub umbra marilor hani de la Sarai, în prima jumătate a secolului al XIV-lea, în lumea principatelor ruse s-a produs, printr-o „selecție naturală”, ascensiunea Moscovei. Adunătorul de pământuri, cneazul Ivan Daniilovič al Moscovei (1328–1341), poreclit „sac cu bani” (Kalita), a știut să profite de orice împrejurare, să folosească forța mongolilor, al căror tribut era, pentru a-și mări și întări statul. Insinuându-se cu abilitate în favoarea demnitarilor mongoli, Ivan Daniilovič a obținut iarlicul tătar (investitura) și pentru marele cneaz al Vladimirului, poziție preeminentă între cirmuitoarii ruși, consacrată și pe plan religios de prezența, aici, a mitropolitului numit de Bizanț.

Grație curajului și stăruinței mitropolitului Alexei la curtea mongolă de la Sarai, demnitatea a fost păstrată și de nepotul lui Ivan Daniilovič, Dimitri Ivanovič (n. 12 octombrie 1350 – m. 19 mai 1389)⁴, ajuns minor pe tronul marilor cnezi de la Moscova în 1359. În pofida „morții negre” (cumplăta ciumă din veacul al XIV-lea), Moscova a câștigat, prin forța armelor, competiția pentru supremație între cirmuitoarii ruși, înfrângând forțele cnezatelor Suzdalului (1363–1365) și Tverului (1367–1373). Marele cneaz Dimitri Ivanovič a refăcut în piatră Kremlinul, distrus anterior (1366) de oștile marelui duce al Lituaniei Olgerd, învingător al tătarilor (1363/1364) și intrat în competiție cu Moscova.

După ultimul drum al lui Dimitri Ivanovič la curtea mongolă (1371), care-i asigurase libertatea de acțiune „ca să supună celelalte cnezate, impunând voința sa tuturor cnezilor ruși”⁵, puterea Moscovei a intrat evident în contradicție cu aceea a Hoardei de Aur. După apărarea eficientă a noilor frontiere ale marelui cneaz împotriva raidurilor tătare (1373), forțele moscovite au atacat hanatul de Kazan (1376), impunând plata tributului și, după ce au înfrânt un mare raid mongol pe râul Voja (11 august 1378), au atacat Lituania (1379–1380). Conflictul cu Hoarda de Aur, lipsită de câțiva ani de principala sursă de venit — tributul cnezatelor ruse — strâns de Moscova, era deschis.

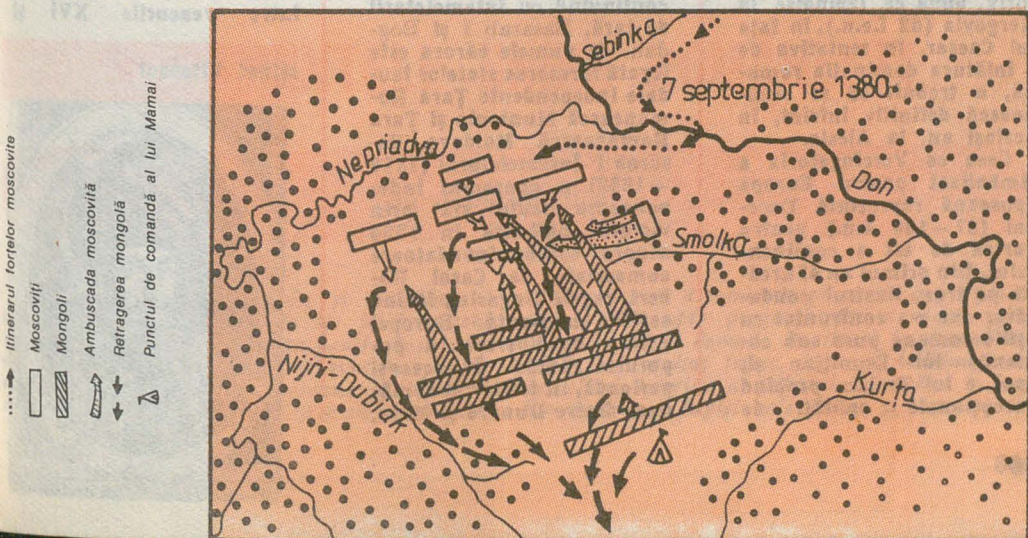
Invasia a fost hotărâtă de marele han Mamai în vara anului 1380, trimișii mongoli asigurând cooperarea Lituaniei și a Bizanțului împotriva Moscovei. Forțele ridicate de Mamai, apreciate de letopisețele ruse la 300–400 mii de oameni, au fost estimate de cercetările sovietice actuale la 60 000 de luptători⁶, reprezentând potențialul Hoardei de Aur, cărora li se adăugau câteva mii de bulgari de pe Volga, iașii (alani) și alte populații caucaziene. Marele cneaz Dimitri Ivanovič, prevenit, a dispus concentrarea oștirii proprii și a cnezatelor supuse — apreciată de cronicarii la 150–200 de mii de luptători. În fapt circa 70 000 — la confluența râului Moscova cu Oka, în preajma tirgului Kolomna. La 7 septembrie 1380, după un marș rapid, forțele ruse au atins malul stîng al Donului în dreptul vărsării râului Nepriadva. Un consiliu de război reunit de marele cneaz a dezbătut cu aprindere trecerea pe malul opus spre care se îndrepta hoarda tătară. În fața îndoielilor, marele cneaz a luat partea celor cutezători: „moartea cu cinste este mai bună decît o viață rea; ar fi fost mai bine să nu mergem împotriva acestor păgîni decît să venim, să nu facem nimic și să ne întoarcem; să trecem în această zi cu toții peste Don și ne vom jertfi întru credința pravoslavnică”⁷.

Pe malul apusean, unde a trecut prin vaduri în cîmpia „Fluierarilor” (Kulikovo), oastea moscovită și-a sprijinit dispozitivul de luptă pe cursul Nepriadvei, frontul de 5–6 km fiind flancat de păduri și de văioagele Nijni Dubiakului, Smolkăi și Kurței. Între aripile dreaptă (polcurile* cnezilor de Rostov și Starodub) și stîngă se afla polcul mare condus de boierul moscovit Timoftei Veliaminov. În polcul înaintat al cnezilor de Druțk hotărîse să lupte, după mentalitatea vremii, și maele cneaz Dimitri. O rezervă

■ SERGIU IOSIPESCU

* corpuri de oaste

(continuare în pag. 88)

Mari comandanți

Indiscutabil, Unitatea și Independența au fost și sînt cele mai de preț idealuri ale românilor; pentru cucerirea și menținerea lor ei s-au luptat fără conturare secole de-a rîndul și vor lupta cu prețul oricăror sacrificii. În aceste confruntări militare născute numai din dorința de a dobindi sau apăra ce ni se cuvenea — pentru că, așa cum spunea Nicolae Iorga, „sîntem singurul popor pe lume, poate, căruia nu i se poate reproșa că a luat ceva dincolo de dreptul său” — s-au impus mari comandanți de oști, cei pe care istoria i-a desemnat pentru a conduce întregul popor în înecstările pentru salvagardarea ființei naționale.

Sub Burebista (82—44 î.e.n.) a fost realizat statul dac centralizat și independent. Vigoarea comandantului de oști s-a imbinat cu abilitatea diplomatului în persoana „celui dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia”, cum a fost caracterizat Burebista, una din personalitățile de prim rang ale lumii antice, un adversar temut pentru însuși imperiul condus de Iulius Caesar. Și asta în anii în care galul Vercingetorix, după ce izbîndise la Gergovia (52 î.e.n.), în fața lui Caesar, în tentativa de a înlătura dominația romană, a trebuit să se recunoască definitiv înfrînt, în același an, la Alesia.

Ceea ce Vercingetorix a simbolizat pentru Europa apuseană reprezintă Decebal (87—106 e.n.) pentru partea de est a continentului. Din primul an al urcării pe tron, ilustrul conducător dac s-a confruntat cu oștile romane puse sub comanda lui Domițian și, apoi, a lui Traian, probînd excepționale calități de

conducător și organizator de oști în grelele lupte purtate cu cea mai experimentată, cea mai puternică și cea mai aureolată de victorii armată a epocii, pentru apărarea cu orice preț a libertății și independenței statului dac. Faptul că, în cele din urmă, temutele legiuni romane au copleșit rezistența dacilor după două epuizante campanii (101—102 și 105—106) nu scade nimic din genului militar al regelui dac, „priceput în ale războiului (...), viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrîngere”, după cum îl caracteriza Dio Cassius.

În vatra daciei, din impletirea civilizațiilor dacă și romană, s-a plămădit poporul român, a cărui devenire a fost susținută de lupta continuă pentru independență și unitate, pentru făurirea statului unitar al tuturor românilor, proces îndelungat, marcat mereu de necesitatea depășirii vicisitudinilor istoriei. Pe acest fundal s-au ridicat mari conducători, începînd cu Glad, Gelu și Menumorut, reprezentînd rezistența formațiunilor politice românești din Transilvania în fața expansiunii ungare, și continuînd cu întemeietorii de țară, Basarab I și Bogdan, de numele cărora este legată formarea statelor feudale independente Țara Românească Muntenia și Țara Românească Moldova. Basarab I întemeietorul (1310—1352) a consacrat independența noului stat prin victoria obținută în 1330 asupra oștilor invadatoare comandate de Carol Robert, regele Ungariei, făcînd astfel cunoscută Europei voința de libertate a poporului român. În aceeași perioadă, în teritoriul românesc dintre Dunăre și Mare,

Balica, Dobroțița și Ioanina au condus lupta pentru realizarea și menținerea statului independent.

Au urmat secole de lupte neîntreprinse împotriva imperiului otoman, timp în care, apărîndu-și țara și neamul, domnitorii români s-au aflat mereu în prima linie de apărare a „Europei creștine”. Eforturile și lăcrălele nenumărate date pe cîmpurile de bătălie pentru consolidarea statalității au fost permanente însoțite de dorința arzătoare de realizare a deplinei unități politice a românilor. Mircea cel Mare și Vlad Țepeș în Țara Românească Muntenia, Ștefan cel Mare și Petru Rareș în Țara Românească Moldova, Iancu de Hunedoara în Țara Românească Transilvania au conservat neatîns drepturile inalienabile ale poporului român la o existență de sine stătătoare. Marile lor biruințe de la Rovine, Podul Înalt sau Belgrad împotriva oștilor otomane, înțeleapta politică internă au făcut din țările române bastioane de netrecut pentru imperiul otoman, într-o vreme cînd întreaga Europă privea temătoare la înaintarea Semilunei. Performanțele marilor domnitori și comandanți de oști români pot fi comparate în Europa doar cu ceea ce Gjergj Kastrioti-Skanderbeg a realizat la mijlocul secolului al XV-lea în luptele pentru eliberarea poporului albanez de sub dominația otomană.

În 1600, la cîmpul de luptă între veacurile XVI și

Mihai Viteazul

XVII, spațiul românesc va fi reunit pentru o vreme sub sceptrul lui Mihai Viteazul (1593—1601), marele domnitor care a realizat unirea statelor medievale românești. Ca strălucit comandant, Mihai Viteazul s-a înscris în conștiința națională a poporului român ca biratorul care a realizat Unirea tuturor românilor — ideal al tuturor luptelor noastre purtate pentru independență, unitate și libertate. Dar au intervenit cu ostile imperiile vecine, care au dezmembrat iarăși organismul statal făurit de Istoria însăși.

Volința Viteazului, a întregului popor se va realiza parțial abia în secolul al XIX-lea, „secolul naționalităților”, cum l-a înregistrat istoriografia exprimând prin acest concept procesul legitim de cristalizare accelerată a statelor naționale. În America Latină, Simon Bolivar și Jose de San Martin, doi vestiți generali ai epocii, creditați cu numeroase victorii pe cîmpul de luptă, au condus mișcările de eliberare națională de pe acest continent, care au avut ca rezultat afirmarea statelor naționale Bolivia, Venezuela, Chile, Peru, Argentina. În Europa, numele lui Giuseppe Garibaldi s-a bucurat de o imensă faimă atît pentru faptele de arme ale „cămășilor roșii”, cît și pentru aportul privind făurirea Italiei moderne. În țările române, după revoluțiile naționale și sociale

Giuseppe Garibaldi (medalie comemorativă, avers, colecția Ioan Butum)

din 1784, 1821 și 1848, a urmat, la 24 ianuarie 1859, prin voința energică a națiunii, Unirea Munteniei și Moldovei, consfințindu-se

Tudor Vladimirescu (medalie comemorativă, avers, colecția Ioan Butum)

astfel făurirea statului modern România. Un rol însemnat în această operă a neamului l-a jucat Alexandru Ioan Cuza (1859—1866), domnitorul Unirii, a cărui înțeleaptă și cumpănită politică internă și externă a fost determinantă pentru

fortificarea tinărului stat român. De aceea, fără a fi purtat bătălii pe cîmpul de luptă, Alexandru Ioan Cuza se află la loc de cinste în galeria marilor conducători de oaste, ca fondator al armatei române moderne, instrument esențial al cuceririi independenței.

Alexandru Ioan Cuza

Sub stăpîniri străine se mai aflau, încă, importante provincii românești. După ce România a devenit independentă, ca stat, la 9 Mai 1877, totul era pregătit pentru bătălia finală a făuririi statului național unitar român. O pregătire care se făcea de secole, care ne-a costat imense jertfe și sacrificii, trudă a minții și înțeleștare a armelor. Numai așa se poate explica Marea noastră Unire din 1918, cînd seninul unei dimineți a Istoriei s-a întins pe cuprinsul României întregite.

■ ADRIAN PANDEA

MONUMENTELE UNIRII ROMÂNEȘTI

Dr. FLORIAN TUCĂ

Realitatea istorică, amplu și multilateral oglindită în documentele de tot felul, atestă adevărul potrivit căruia lupta pentru înfăptuirea unității național-statale a avut la noi, la români, un caracter de permanență. Înaltul ideal al Unirii a constituit, în toate timpurile,

o flacără care a luminat, generație după generație, calea spre progres, spre o viață mai bună, liberă și demnă. Realizată în decembrie 1918, ca rezultat firesc, legic al îndelungatei dezvoltări istorice a poporului român, și ca încununare a luptei sale dîrze și necurmăte

pentru a-și asigura dreptul de a fi liber și stăpîn în propria țară, Marea Unire este o strălucită împlinire a aspirațiilor de veacuri pentru care au militat și au luptat personalități ilustre și masele largi populare. Drumul spre înfăptuirea Marii Uniri din 1918 a fost marcat de o seamă de evenimente de importanță majoră pentru istoria poporului român, între care unele se înscriu ca momente cruciale. Este vorba, în principal, de tripticul: 1600, 1859 și 1918. Înfăptuirile epocale din acei ani și-au aflat o amplă oglindire și evocare în documentele de epocă, în vers și cîntec. Ele și-au găsit o răscritoare cinstire și prin „documente” în piatră și bronz, prin nenumărate monumente, obeliscuri și plăci comemorative. Presărate pe tot cuprinsul patriei, aceste însemne memoriale se constituie, simbolic vorbind, într-o neprețuită „arhivă” națională. La cîteva dintre monumentele dedicate tripticului unirii ne vom referi în cele ce urmează.

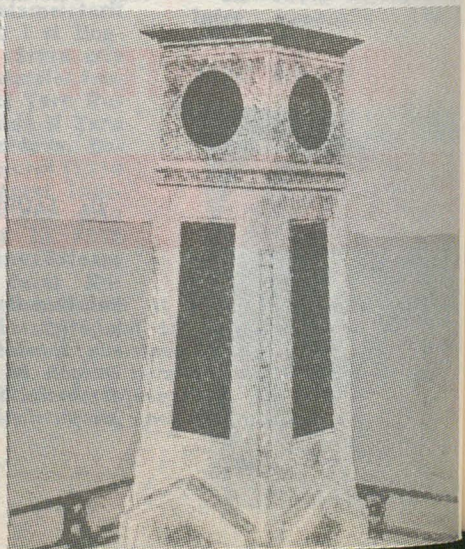
● **ALBA IULIA.** Statuia ecvestră a lui Mihai Viteazul. Se înalță maiestuoasă în centrul orașului, pe strada Mihai Viteazul, și este opera sculptorului Oscar Han. A fost dezvelită la 28 noiembrie 1968, cu prilejul festivităților consacrate semicentenarului unirii Transilvaniei cu patria-mamă. Participînd la solemnitatea dezvelirii monumentului, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă: „Statuia lui Mihai Viteazul constituie un simbol al voinței poporului nostru de a-și păstra independența și suveranitatea națională”. Fixată pe un postament paralelipipedic, înaltă de peste 6 metri, statuia îl reprezintă pe voievodul tuturor românilor într-o poziție impunătoare, plină de demnitate, cum impunătoare și demne i-au fost înfăptuirile și gîndurile: cu buzduganul în mîna stîngă, ridicat semeț spre cer, în semn de izbîndă, în culmea gloriei atinse în anul 1600, cînd prin fapta sa bărbătească și a întregului popor s-a realizat prima unire politică a țărilor române.

Monumentul din Alba Iulia dedicat ilustrului voievod al Unirii din 1600 are ca fundal un amplu basorelief realizat de sculptorul Horia Flămîndu și dezvelit în 1975, cu ocazia împlinirii a 375 de ani de la unirea politică a celor trei țări române surori sub sceptrul lui Mihai Viteazul. Realizat din bronz, avînd circa 6 metri lungime și 4 metri înălțime, basorelieful redă, în linii principale, istorica scenă a intrării triumfale în Alba Iulia a voievodului unificator. În partea de jos a lucrării plastice se află înscrisă următoarea inscripție: „Aici, la Alba Iulia, în anul 1600, ca simbol al dreptului istoric al poporului român de a trăi liber și independent, s-a înfăptuit prin luptă și voința neamului, prin vitejia geniului marelui voievod Mihai Viteazul, mărețul act al unirii politice a celor trei principate românești — Țara Românească, Moldova și Transilvania”.

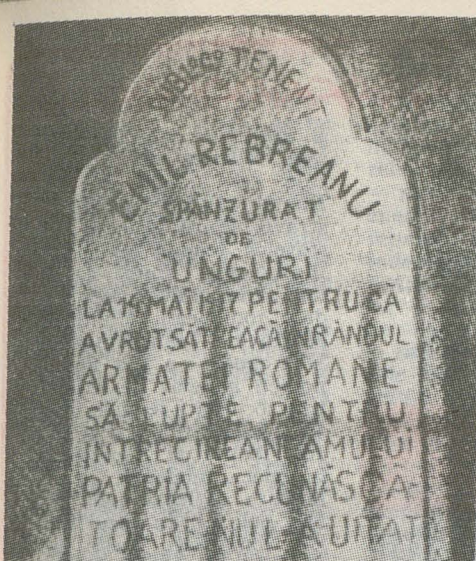
● **FOCȘANI.** Monumentul „Borna de hotar”. A fost ridicat din inițiativa Societății Culturale, pe locul unde s-a aflat, pînă la

înfăptuirea istoricului act al Unirii din 1859, pichetul de grăniceri de la hotarul care despărțise vremelnic două țări române surori: Moldova și Muntenia. Inaugurat la 13 septembrie 1931, însemnul memorial are forma unui trunchi de piramidă. Prin înfățișare și dimensiuni (circa 1 metru înălțime), el seamănă cu o bornă de hotar. Pe cele patru laturi ale monumentului sînt montate meplaturi de metal și plăci pe care s-au înscris texte cu profunde semnificații legate de aspirațiile de veacuri și de lupta hotărîtă a poporului nostru pentru realizarea unității național-statale. Meplaturile fixate pe fațada principală și pe latura din spate ale monumentului redau, sub genericul „Unirea face puterea”, două femei pline de gingășie și de frumusețe care își dau mîna, prin ele simbolizîndu-se de fapt unirea Moldovei cu Muntenia. Meplaturile de pe părțile laterale înfățișează stemele celor două principate române. Textele înscrise pe plăcile de metal fixate pe monument aparțin unor ilustre personalități românești care au militat și au acționat activ în favoarea unirii.

• **PALANCA.** Monument dedicat sublocotenentului erou Emil Rebreanu. Este așezat pe o înălțime din marginea localității prin apropierea căreia trece calea ferată Ghimeș-Palanca. Monumentul, realizat din beton, a fost inaugurat la 2 octombrie 1921; înalt de 2,5 metri, el se compune dintr-o bază de plan pătrat, care este surmontată de un volum masiv, de forma unei prisme pătrate. Pe fațada principală a însemnului memorial se află încastrată o placă de marmură albă pe care stă scris cu litere mari, vizibile: „Sublocotenent Emil Rebreanu, spînzurat de unguri la 14 mai 1917 pentru că a vrut să treacă în rîndul armatei române și să lupte pentru întregirea neamului. Patria recunoscătoare nu l-a uitat”. La declanșarea primului război mondial, ofițerul era încadrat într-un regiment de artilerie austro-ungar. Fiind trimis să lupte pe frontul românesc, în zona Ghimeș-Palanca, el s-a hotărît să treacă de partea armatei române, la frații săi de singe, de grai și de idealuri. Prins în momentul în care încerca să-și pună planul în aplicare, sublocotenentul Emil Rebreanu a fost arestat, judecat și condamnat la moarte prin spînzurătoare. În timpul procesului, exprimînd înalte sentimente patriotice de care era călăuzit, el a rostit în fața judecătorilor următoarele cuvinte: „Am vrut să trec la frații mei români. Mai bine să fiu împușcat decît să lupt contra frașilor mei”. Înainte de a i se fi așezat lațul în jurul gîtului, privind plin de demnitate către militarii aduși cu forța la locul execuției „pentru a lua exemplu”, bravul ofițer a avut tăria să strige aceste două cuvinte: „Trăiască România!”

Drama trăită de sublocotenentul Emil Rebreanu avea să fie zugrăvită de fratele său, scriitorul Liviu Rebreanu, în romanul „Pădurea spînzuraților” — un autentic monument al literaturii române.

• **BUCUREȘTI.** Arcul de Triumf (vezi coper-ta a IV-a). Glorifică nu numai lupta și jertfa generației anului 1918, ci și generațiilor înaintașe. Scria Nicolae Bălcescu, ilustrul reprezentant al generației revoluției de la 1848, la mijlocul secolului trecut: „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbăților noștri cei mari, care intrupărd în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii”. Iar ca ecou peste timp, în deplină consonanță cu cele scrise de Bălcescu, cuvintele de omagiu încrustate pe frontoanele monumentului circumscriu întreaga sa semnificație: „Glorie celor ce prin lumina minții și prin puterea sufletului au pregătît unitatea națională”; „Glorie celor ce prin vitejia și prin jertfa lor de singe au înfăptuit unitatea națională”. Vitejia și jertfa de singe ale celor care au luptat pentru apărarea independenței și unității patriei sînt evocate prin mai multe toponime și hidronime — săpate pe suprafața arcadei —, legate de bătălii grele și victorioase din 1916—1919.

Aflat pe Șoseaua Kiseleff, Arcul de Triumf a fost înălțat provizoriu în anul 1922, fiind executat din lemn acoperit cu stucatură. În anii 1935—1936, monumentul a fost refăcut integral, după proiectul arhitectului Petre Antonescu. Realizat din beton armat, placat cu granit de Deva, monumentul este conceput după modelul arcului de triumf clasic, cu o singură deschidere — 11 m înălțime și 9,50 m lățime —, înscrinduse într-un paralelipiped cu baza de 25 x 11,50 m și înălțimea de 27 m. Inițial, monumentul era completat cu opt statui din ghips, cîte patru pe cele două fațade, plasate în stînga și dreapta. Statuile de pe fațada dinspre Calea Victoriei — reprezentînd un ostaș dac și unul roman, un arcaș al lui Mircea cel Mare și un plăieș al lui Ștefan cel Mare — sînt datorate sculptorilor Oscar Spaethe, Frederic Storck, Cornel Medrea și Dimitrie Paciurea. Statuile de pe cealaltă fațadă reprezentau: un ostaș al lui Mihai Viteazul și un pandur din oastea lui Tudor Vladimirescu, un ostaș din timpul războiului de independență din 1877—1878 și unul din războiul de eliberare națională și întregire statală din 1916—1918, sculpturi ale lui Alexandru Severin, Ion Jalea, Ion Iordănescu și Dimitrie Mățăuanu. În forma sa actuală, monumentul este decorat cu basorelieful și medalioane datorate lui Ion Jalea, Cornel Medrea, Alexandru Călinescu, Mihai Onofrei, Constantin Baraschi, Mac Constantinescu. Pe fațada principală a monumentului, sub cornișă, se află următoarea inscripție: „După secole de suferință creștinește îndurate și lupte grele pentru păstrarea ființei naționale, după apărarea plină de sacrificii a civilizației umane se îndeplini dreptatea și pentru poporul român (...)”. Pe laturile din dreapta și din stînga, inscripțiile omagiale amintite mai înainte evocă prezentului și viitorului locurile de legendară vitejie, sfințite prin jertfa eroilor noștri din războiul de eliberare și reîntregire națională.

FALSUL ȘI DENIGRAREA nu pot schimba realitatea istorică inexorabilă a Marii Uniri din 1918

Dr. FLORIN CONSTANTINIU

Votul din 1 Decembrie 1918 al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia pentru unirea Transilvaniei cu România a încheiat procesul istoric obiectiv, legic și legitim al făuririi statului național unitar român. Plămădită în aria vechii Dacii, de-a lungul a peste 2500 de ani, națiunea română, care pusese bazele statului național prin unirea Moldovei și Munteniei (24 Ianuarie 1859), a luptat pentru a reinnoi fapta din 1600 a lui Mihai Viteazul, adică de a se regăsi în frontierele unui singur stat — statul național unitar român.

Participarea României la primul război mondial a fost determinată de dorința de a elibera teritoriile românești ajunse în stăpânire străină. În condițiile prăbușirii țarismului și a dezagregării Austro-Ungariei, românii din teritoriile aflate în componența celor două imperii și-au putut exprima, în virtutea dreptului la autodeterminare, în cadrul unor organe reprezentative, alese democratic, voința de a se uni cu statul român. Marea Unire din anul 1918 a fost, așadar, expresia voinței unanime a poporului român de a-și da structura politică și instituțională corespunzătoare, care, în raport cu stadiul de dezvoltare a

societății românești, nu putea fi decât statul național unitar. Tratatul de pace din anii 1919—1920 au dat recunoașterea internațională actului de voință al națiunii române¹.

Aceste adevăruri istorice, care pentru orice cercetător onest și informat țin de domeniul cunoștințelor elementare, sînt contestate sau prezentate denaturat în încercarea — sortită eșecului — de a nega legitimitatea istorică a statului național unitar român și, mai ales, drepturile sale asupra străvechiului pămînt românesc — Transilvania.

Cei care neagă caracterul istoricește necesar al statului național unitar român încearcă să-l înfățișeze ca un produs hibrid, născut din „cadourile” teritoriale făcute României pentru participarea ei la război alături de Antanta victorioasă. „România — susține Kövari Atilla — a luat ființă grație garanțiilor politice date de Franța, Anglia și Italia”, statul român reprezentînd, în frontierele sale din 1918, după opinia acestui emigrant maghiar în Israel, originar din România, „un clasic stat al naționalităților”².

Realitatea istorică se află însă la antipodul afirmațiilor lui Kövari Atilla

și ale celor care împărtășesc vederile sale. Teritoriile care s-au unit cu România în 1918 aparțineau străvechii arii dacice și apoi statelor feudale românești. Pluralismul statal — existența mai multor state feudale românești (Muntenia, Moldova, Transilvania și Dobrogea) — a fost un fenomen generat de realitățile societății feudale, care s-a prelungit (ca și în cazul Italiei și Germaniei) în epoca modernă, ca urmare a acțiunii unor factori politici. În cazul istoriei românești, acești factori au fost reprezentanții de marile puteri limitrofe, ostile unității poporului român, al cărui stat unitar ar fi stînjinit politica lor de expansiune în spațiul carpato-danubiano-ponctic. Asasinarea lui Mihai Viteazul, întîiul unificator al românilor, a constituit un tragic exemplu al atitudinii politice pe care, la cumpăna secolelor XVI—XVII, imperiile habsburgice și otomane, precum și regatul polon o aveau — indiferent de raporturile dintre ele — față de posibilitatea constituirii unui stat centralizat românesc.

Rășluirile teritoriale din vatra dacică, săvîrșite în perioada declinului puterii otomane de către imperiile austriac și țarist au creat noi obstacole în calea făuririi statului național unitar român. Tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Istoria, evenimentele ne învață că dominația străină, existența în vecinătatea țării noastre a unor imperii au întîrziat într-o perioadă sau alta dezvoltarea economico-socială a poporului, formarea națiunii române, a statului național unitar”³. Caracterul obiectiv, legic al procesului evocat de secretarul general al partidului s-a dovedit însă mai puternic decât

toate obstacolele și încercările de a-l bloca, astfel că în 1918 nu „garanțiile politice” ale Franței, Marii Britanii și Italiei au creat — cum afirmă Kővari Atilla — statul român unitar, ci cei 2500 de ani de istorie al căror produs este acest stat.

În lucrările de orientare revizionistă, care prezintă tratatul de la Trianon (4 iunie 1920) — prin care s-a recunoscut pe plan internațional unirea Transilvaniei cu România — drept o „gravă injustiție” comisă la adresa Ungariei, se susține că nu drepturile poporului român asupra unei părți a teritoriului său — Transilvania — au fost cele ce au determinat Conferința de Pace de la Paris să recunoască legitimitatea votului de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, ci „generozitatea” Antantei, care ar fi fost speculată cu abilitate de Ion I. C. Brătianu, primul ministru și reprezentantul României la forumul internațional din capitala Franței. Realitatea este — și de astă dată — la antipodul acestor afirmații tendențioase. Delegația română la Conferința de Pace de la Paris a avut de înfruntat tendințele celor „patru mari” — Franța, Marea Britanie, S.U.A. și Italia — de a trata micile puteri aliate ca parteneri minori, ale căror drepturi și interese au fost plasate pe o poziție secundă în raport cu cele ale marilor puteri învingătoare. Delegatul român a pledat nu pentru a obține teritorii ce nu aparțineau poporului nostru, ci pentru a asigura României — ca și Poloniei, Serbiei și Greciei — recunoașterea unui statut de egalitate cu cei „patru mari”. Așa cum arăta Ion I.C. Brătianu, când a formulat principiul că a accepta orice discriminare — între cei „mari” și cei „mici” — „ar

fi să abdicăm de la suveranitatea noastră de stat independent, domnul Venizelos (reprezentantul grec — n.n.) a răspuns foarte enervat că el nu se consideră reprezentantul unui stat independent; că marile puteri lucrau după placul lor și că ele țin în mînile lor condițiile ce voiesc a le impune și toate chestiunile referitoare la reparațiunile teritoriale”⁴.

A fost necesară o atitudine de mare fermitate din partea delegației române pentru a face recunoscute drepturile legitime ale poporului în fața celor care, călăuziți exclusiv de interesele lor de mari puteri sau uneori din incredibilă ignoranță⁵, erau dispuși „să uite” de propriile angajamente asumate în 1916, și, respectiv, să nesocotească drepturile națiunii noastre.

Nu „generozitatea” Antantei, ci lupta — de astă dată pe plan diplomatic — a României a fost aceea care a adus consacrarea internațională a Marii Uniri din 1918⁶.

Făurirea statului național unitar român nu a fost un fenomen izolat în Europa central-răsăriteană și de sud-est, ci ea s-a integrat unui amplu și complex proces desfășurat în această mare zonă a continentului, un proces la capătul căruia a reapărut Polonia, s-a constituit statul cehoslovac, s-a desăvîrșit unitatea națională a României, s-a creat statul iugoslav. Nici generozitatea teritorială și nici abilitatea diplomatică nu puteau determina mutații politico-teritoriale de o asemenea amploare. Istoria, cu exigențele ei, își croia drum, impunând împlinirea unor cerințe obiective.

Dintr-o perspectivă care, deși declarată marxistă, urmărește aceeași finalitate politică — contestarea rea-

lității istorice inexorabile și ireversibile potrivit căreia Transilvania constituie parte integrantă a statului român — este prezentă unirea Transilvaniei cu România în lucrarea „Erdély Története” (Istoria Transilvaniei), întocmită de un colectiv condus de Kőpeczi Bela (Budapesta, 1986). Autorii înfățișează hotărîrea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 ca rodul eforturilor unui grup al burgheziei române din Transilvania, soluție căreia ei îi opun o rezolvare „socialistă”, oferită — susțin ei — de Republica Ungară a Sfaturilor, în măsură, chipurile, să asigure soluționarea echitabilă a problemei naționale. Cele două teze de bază ale autorilor de la Budapesta sînt pe cît de eronate, pe atît de tendențioase. Evoluția istorică în spațiul românesc demonstrează însă că desăvîrșirea unității naționale a statului român, prin unirea Transilvaniei cu Țara, nu a fost rezultatul acțiunilor unui grup al burgheziei române din Transilvania, ci opera înțregii noastre națiuni, pentru care statul unitar reprezenta o aspirație legitimă, de vechime multiseclară. Pentru făurirea acestui stat, poporul român a luptat statornic, iar în anii 1916—1918 a dat un greu tribut de sînge. În ceea ce privește politica națională a Republicii Ungare a Sfaturilor, realitatea a dovedit că, în fapt, conducătorii ei urmăreau să păstreze integritatea vechii Ungarii și nesocoteau deci dreptul la autodeterminare al popoarelor din fosta monarhie austro-ungară. Indiscutabil, refuzul de a recunoaște dreptul la independență al românilor, poporul autohton și dintotdeauna majoritar al Transilvaniei, de a pune în aplicare propunerile puterilor aliate, care erau

favorabile guvernului ungar, ca și măsurile militare întreprinse de acesta împotriva vecinilor au provocat declanșarea unui conflict armat între Ungaria și România, conflict ce ar fi putut fi evitat dacă guvernul ungar ar fi manifestat realism în adoptarea unor măsuri politice majore⁷. A opune — așa cum fac autorii așa-zisei „Istории a Transilvaniei” — votul din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia unei preținse alternative socialiste reprezentată de Republica Ungară a Sfatului înseamnă în fond a nega necesitatea istorică a statului național ca structură politico-teritorială realizată prin voința și acțiunea legitimă a unei întregi națiuni. Mai poate fi vorba de o concepție ma-

terialist-istorică atunci când se contestă legitimitatea istorică a formării statelor naționale, cum sînt, în Europa, cele constituite după destrămarea monarhiei austro-ungare?

Indiferent de declarațiile de „principii” ale celor care contestă legitimitatea făuririi statului național unitar român, prezentînd denaturat desfășurarea acestui proces, indiferent de orientarea lor politică sau ideologică, acești preținși istorici — căci nu poate fi numit istoric cine încalcă adevărul — vor să nege o realitate istorică: statul național unitar român. Istoria și-a dovedit și își dovedește însă forța, astfel că falsificările și denigrările lor sînt sortite eșecului.

- 1 O documentată expunere a acestui proces, în lucrarea *România în anii primului război mondial*, 2 vol., coordonator principal, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, București 1987.
- 2 Kővári Atilla, *The Antecedents of Today's National Myth in Rumania, 1921-1965*, The Hebrew University of Jerusalem, The Soviet and East European Research Centre, Jerusalem, 1983.
- 3 Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste, multilateral dezvoltată*, vol. 24, București, 1983, p. 15.
- 4 Gh.I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919*, București, 1939, p. 72.
- 5 *Ibidem*, p. 46.
- 6 Pe larg la C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisuc, *România și Conferința de pace de la Paris (1918-1920)*, Cluj-Napoca, 1983; Hannan Pakula, *The Last Romantic*, New York, 1985, p. 268-278.
- 7 *România în anii primului război mondial*, ed. cit., vol. II, p. 668.

Reabilitarea lui Horthy?!

Dr. CONSTANTIN BOTORAN

Într-un studiu intitulat *Istoria este ea artă sau știință*, cunoscutul istoric român A.D. Xenopol ținea să afirme, încă la sfîrșitul secolului trecut, că preocuparea atentă pentru cunoașterea obiectivă a trecutului, pentru probitatea discursului realizat trebuie să caracterizeze activitatea tuturor celor ce-și propun să reconstituie imaginea istoriei ca știință. El atrăgea atenția asupra răspunderii ce le incumbă prezentarea realității istorice așa cum a fost ea, cu luminile și cu umbrele sale. „Pentru cine e de părere că scopul principal al istoriei este o frumoasă expunere, indiferent dacă acea expunere reproduce dezvoltarea vieții sau numai un basm, scria marele cărturar român, pentru acela istoria este o artă; pentru acel ce este încredințat că, cu toate greutățile ce sînt de învins, istoria trebuie să reproducă adevărul asupra mersului lucrurilor omenești, indiferent dacă expunerea lui este frumoasă sau nu, pentru acela, desigur, istoria este o știință.” Prin urmare, în viziunea

istoricului român, ca de altfel a istoriografiei românești în general, istoria trebuie să fie o știință a adevărului, decorează numai operînd cu adevăruri ea poate să se constituie ca parte a „memoriei omnirii”, poate să-și asume rolul de „magistra vitae”, oferind contemporanilor acel sumum de învățăminte care să le orienteze acțiunile în direcția progresului și civilizației, poate contribuie la mai buna cunoaștere și apropiere dintre popoare și națiuni.

Firește, fiecare popor își evocă trecutul perpetuîndu-l din generație în generație, acesta fiind patrimoniul său cel mai de preț. Este însă foarte importantă modalitatea în care istoricii realizează acest lucru, știut fiind că nu întotdeauna slujitorii muzei Clio și-au pus condeul în slujba înaltelor idealuri ale umanității.

Avem în vedere în primul rînd lucrările (studii, manuale, atlase istorice etc.) unor istorici unguri, publicate în țările occidentale, dar și în Ungaria, lucrări ce

caracter propagandistic, în care sint exprimate puncte de vedere ce contravin adevărului istoric și se încearcă acreditarea unor teze și aprecieri care absolvă, total sau parțial, regimurile sau politicienii unguri de responsabilitățile avute în erodarea raporturilor de bună vecinătate dintre poporul român și poporul ungar, în pregătirea și declanșarea unor stări conflictuale între cele două state vecine.

În istoriografia ungară contemporană proliferază acele studii care prezintă pe Horthy Miklós și regimul instaurat și patronat de el între anii 1920-1944 într-o lumină favorabilă, încercându-se astfel să-l absolve, în parte, de crimele comise atît împotriva poporului ungar, cît mai ales împotriva românilor, a umanității în general. Poate fi apreciat regimul horthyst ca un regim fascist? Istoricii unguri dau răspunsuri diferite la această întrebare. Mulți dintre ei sint de părere că regimul lui Horthy instaurat în Ungaria după înăbușirea Republicii Sfaturilor din 1919 n-ar fi fost un regim fascist, ci doar o „guvernare de dreapta” cu „tendințe fasciste care se interferează cu elemente caracteristice unui regim politic conservator”. Singura tentativă de a instaura în Ungaria o dictatură fascistă a fost făcută, după opinia lor, de premierul Gömbös Gyula în anii 1934-1936, dar ea „nu a fost primită cu entuziasm deplin” nici chiar în mediile politice, care, odinioară, speraseră să găsească în persoana sa „omul capabil de a aduce o soluție”¹. György Aczél, responsabil mulți ani cu problemele de ideologie, cultură și știință în conducerea Partidului Socialist Muncitoresc Ungar, apreciază că principalele trăsături ale politicii interne a regimului horthyst au fost „anticomunismul feroce, reducerea libertăților civice chiar în raport cu sistemul conservator liberal al Ungariei din perioada dualismului, alungarea și persecutarea forțelor democratice. Această politică contrarevoluționară s-a deschis din ce în ce mai mult spre extrema dreaptă pe măsură ce fascismul progresa în Europa”². Asemenea aprecieri, ca multe altele, manifestă o surprinzătoare tendință de a se diferenția de cele exprimate în istoriografia postbelică din Ungaria, care a relevat că din primele momente ale venirii lui Horthy la putere cuceririle reacționare ale burgheziei și moșierimii au urmărit cu asiduitate instaurarea în țară a unui regim politic totalitar-fascist.

Korom Mihály, de exemplu, într-un studiu apărut sub egida Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.S.M.U., scria următoarele: „Regimul horthyst, care a stăpînit un sfert de secol, a fost un regim pe de-a-ntregul fascist, dictatura fascistă a marii burghezii imperialiste ungare, născută din împletirea oligarhiei financiare cu oligarhia latifundiară pe baza contopirii capitalului in-

dustrial și financiar cu fosta aristocrație feudal-moșierească... Fascismul ungar nu a reușit să-și făurească o bază de mase trainică, și din această cauză a fost nevoit să mențină aparența parlamentarismului și, în afară de o opoziție fascistă de extremă dreapta, să tolereze și activitatea unor partide de opoziție de stînga”³. Nemes Dezső, cunoscut istoric ungar, apreciază, de asemenea, că încă din anii 1921-1922, „regimul ungar fascist, consolidat de către guvernul Bethlen la acea dată, l-a devansat apreciabil pe Mussolini în privința teoriei deschise și instituționalizate împotriva forțelor revoluționare”⁴. Aceste ultime aprecieri, potrivit cărora regimul horthyst a fost — alături de fascismul italian și nazismul german — regim reacționar de tip fascist, cu unele caracteristici specifice care nu-i schimbă însă cu nimic esența, sînt mult mai aproape de adevărul istoric. Faptul este confirmat de înșiși oamenii de bază ai acestui regim. Astfel, primul ministru ungar Teleki Pál, care a sprijinit dictatura teroristă a lui Horthy, își făcea un titlu de mîndrie din faptul că reacțiunea ungară a fost precursora ideilor și practicilor fasciste din Germania și Italia. După războiul mondial — scria el lui Mussolini — prin politica de promovare a luptei împotriva terorii marxiste evreiești din 1919, în jurul lui Horthy Miklós „se strîngeau și se inscriau conducătorii Gömbös Gyula și Teleki Pál. În rîndurile acestora și din lupta lor — releva Teleki — apar germele acelor idei naționale și sociale care au inspirat renașterea noii Germanii și a Italiei”⁵. La rîndul său, un alt prim-ministru, Kállay Miklós, nota cu vădită satisfacție: „Noi, ungurii, am fost inițiatorii, primii luptători ai ideii [fasciste, C.B.] care stăpînește azi Europa”⁶.

Desigur, este greu să se analizeze caracterul unui regim cum a fost cel instaurat în Ungaria de Horthy Miklós, mai ales datorită faptului că făuritorii acestuia au reușit să-i mascheze atît de abil adevărata esență printr-un șir de organisme aparent democratice. Rămîne însă contestabil faptul că, de la prima la ultima zi a existenței sale, acest regim care a făcut din Ungaria „țara celor trei milioane de cerșetori”⁷, s-a instaurat și s-a menținut la putere prin acte de teroare înspăimîntătoare. Dictatura lui Horthy a fost socotită, pe bună dreptate, ca regimul social și politic cel mai brutal și mai reacționar din Europa acelor ani.

Dacă în ce privește situația internă din timpul regimului horthyst în istoriografia ungară există mai multe păreri, această problematică interesînd, desigur, în primul rînd, pe cititorul din țara vecină, nu același lucru se poate spune cînd este vorba de aprecierea politicii externe

a regimului horthyst, politică ale cărei obiective le-au constituit, așa cum bine se cunoaște, revizuirea tratatului de la Trianon și reanexarea la statul ungar a teritoriilor care în 1918 se desprinseseră de Ungaria și se uniseră cu statele cărora le aparțineau de drept. Istoricii unguri nu găsesc nimic de criticat în politica externă agresivă a regimului horthyst, ci, mai mult, o justifică, considerând că tratatul de la Trianon este responsabil de orientarea reacționară, fascistă, a Ungariei și că pretențiile nedreptăți săvârșite de acest tratat au legitimat revizionismul și revanșismul guvernelor de la Budapesta în toată perioada interbelică. Ei reiau astfel aproape ai domo tezele vehiculate de ideologii revizionismului și revanșismului horthyst care, la vremea respectivă, pe bază de falsuri și minciuni, urmăreau să capteze bunăvoința guvernelor, a oamenilor de stat și a redactorilor unor mari cotidiane, propovăduind pretutindeni că tratatul de la Trianon a „mutilat Ungaria” și că statu quo-ul geopolitic „nedrept” creat prin sistemul tratatelor de la Versailles trebuia supus revizuirii. Iată câteva din formulele și frazele dese uzitate în studiile unor istorici ca Makkai Laszló, Köpeczi Béla, Ranki György, Szekelyhidi Agoston, Ruffy Péter, Bibó István, Gostony Péter, Glatz Ferenc, Ormos Maria, Pintei István și mulți alții: „Sistemul de pace, imperialist”; „Tratatul de pace semnat la Trianon „a cedat României un teritoriu ungar de 102 000 km²”; „Ungaria păstra în noile sale frontiere fixate la Trianon decât 32 la sută din *vechii săi teritorii* și 41 la sută din populația sa” (de când Transilvania, Croația, Slovacia, Ucraina subcarpatică etc. erau „vechi teritorii ungare?”); „Tratatul de la Trianon „a împins Ungaria pe drumul fascizării”; „Unele dintre noile state create la Versailles n-au făcut, adesea, decât să continue ele însele politica de opresiune practică de clasele conducătoare ungare, dar de această dată în detrimentul minorităților ungare”; „*Nedreptățile* făcute ungarilor care au rămas dincolo de frontierele de la Trianon au susținut iluzia Ungariei istorice intacte”; „Tratatul de pace de la Trianon a anexat importante teritorii *locuite numai de unguri* (aproximativ trei milioane) Cehoslovaciei, României și Iugoslaviei”; „*Frunta-riile etnice* ale Ungariei dinainte de 1918 s-au destrămat prin *dictatul de la Trianon*”; „O pace nedreaptă, imperialistă (cea de la Trianon, C.B.), deoarece a făcut concesii însemnate lăcomiei burgheziei venite la putere în cadrul noilor state naționale vecine”; „Faptul că destrămarea statului istoric ungar s-a făcut concomitent cu înfrângerea unor revoluții și cu aranjamente de pace ce au adus grave prejudicii naționale a împiedicat ca în țară (Ungaria, C.B.) să se instau-

reze o democrație”. Așadar, după opinia acestor pseudoistorici, regimul fascist al lui Horthy ar fi fost generat nu de factori interni rezultând din structurile economice și social-politice ungare de după primul război mondial, ci de tratatul de pace de la Trianon. Acordând lui Horthy și regimului său un astfel de alibi istoricii unguri încearcă în locul unei meritare condamnării să-l reabiliteze în fața opiniei publice interne și internaționale în scopul relansării unor teze nocive, antiromânești, în flagrantă contradicție nu numai cu adevărul istoric, dar și cu principiile relațiilor normale de bună vecinătate. Nu tratatul de la Trianon a determinat instaurarea regimului fascist horthyst în Ungaria, ci politica marilor moșieri și capitaliști unguri care au văzut în Horthy purtătorul și apărătorul aspirațiilor lor de a-și reface pozițiile economice și politice avute în timpul monarhiei austro-ungare, de a continua asupra și anexiunea altor popoare și teritorii.

Celor care îmbrățișează politica lui Horthy și a clicii din jurul său de a reface „Ungaria mare” sau „Ungaria Sfântului Ștefan” trebuie să li se amintească de fiecare dată când fac referiri la istoria poporului nostru că statul național unitar român făurit în 1918 nu a fost o creație artificială a tratatelor de pace, ci rezultatul unui proces legic, obiectiv și unanim dorit și înfăptuit de toți românii; că la data deschiderii Conferinței de Pace de la Paris (18 ianuarie 1919), existența statului național unitar român, ca și a celorlalte state naționale, făurite sau reintregite pe ruinele anacronice monarhii dualiste, era deja o realitate ireversibilă; că România devenise stat național unitar în urma hotărârilor adoptate de adunările plebiscitare de la Chișinău (27 martie/9 aprilie 1918), Cernăuți (15/28 noiembrie 1918) și Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918), care au hotărât unirea cu patria-mamă a teritoriilor aflate până atunci sub dominația imperiilor multinaționale vecine; că tratatele negociate în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (inclusiv tratatul cu Ungaria), ca instrumente internaționale cu putere juridică și politică, au dat învestitura de jure statului național unitar român, care la data semnării lor era o realitate de facto. Prin tratatul de la Trianon s-a recunoscut poporului român dreptatea istorică ce singur o înfăptuise după secole de luptă și îndurare.

Istoricul american Charles Seymour următoarele: „Cu puține excepții, frontierele acceptate erau în conformitate cu distribuția etnică a populațiilor. Acolo unde criteriul etnic era îndoielnic, se pare că balanța a înclinat ușor în favoarea vechilor naționalități dominante, germană și maghiară”. Acestea sînt fapte și mărturii indubitabile care

atestă că la Trianon Ungariei nu i s-a impus un „dictat” — adică un *act juridic ilicit*, întemeiat pe mijloace de constrângere, „care nu a ținut seama de dreptul popoarelor la autodeterminare, iar în multe situații nici de realitățile etnice”⁹, așa cum au încercat și cum încearcă să convingă opinia publică mondială ideologii și apologeții regimului fascist al lui Horthy Miklós — ci este vorba de un tratat de pace încheiat după ample negocieri cu delegația ungară și cu respectarea strictă a normelor dreptului internațional și a principiului naționalităților.

Luind ca punct de plecare acest tratat, istoricii unguri, în străduința de a reabilita politica nefastă a lui Horthy și a regimului său, prezintă revizionismul teritorial promovat în toată perioada interbelică de guvernele de la Budapesta nu ca o politică imperialistă, de tip fascist, ci drept una patriotică, menită să repare „nedreptatea” ce i se făcuse Ungariei. Promovarea politicii de forță și dictat, de revizuire a tratatelor de pace, a frontierelor; ralierea, în acest scop, a Ungariei la carul politicii revanșarde a Germaniei hitleriste și Italiei fasciste și transformarea ei într-un pion înaintat al imperialismului nazist și al reacțiunii internaționale în centrul și sud-estul Europei; refuzul constant de a da curs avansurilor prietenești făcute de statele vecine de a se ajunge la relații de bună vecinătate și colaborare; participarea, alături de Germania nazistă, la dezmembrarea Cehoslovaciei și cotopirea din această țară, prin primul dictat de la Viena (2 noiembrie 1938), a unui teritoriu de 12 000 km², cu o populație de 1 000 000 de locuitori; apoi cotopirea părții de nord-vest a României (42 243 km², cu o populație de 2 607 007 locuitori), locuită în majoritate de români, prin al doilea dictat de la Viena, din 30 august 1940; apoi, în 1941, la dezmembrarea Iugoslaviei prin ocuparea unei părți din teritoriul național al acestei țări; războiul purtat de Ungaria, alături de puterile Axei, împotriva Uniunii Sovietice — toate aceste acte agresive ale fascismului horthyst, care au contribuit la distrugerea păcii și securității internaționale, la pregătirea și declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale, sînt adesea trecute de către istoricii filohorthyști numai pe seama organizațiilor de extremă dreaptă și mai ales a conducerii armatei ungare impregnate de revizionism și anticomunism. „În rîndul partidului Crucile cu Săgeți, în aripa de dreapta a partidului guvernamental și în Statul Major al armatei, scriu autorii lucrării *Histoire de la Hongrie* (p.552), ideea de a angaja țara în război alături de Germania (în primăvara anului 1940, C.B.) cîștiga rapid teren”. Sub masca aruncării întregii responsabilități a agresiunilor, a crimelor și fărâdelegilor săvîrșite de regimul horthyst pe seama

numai a unor instituții ale acestuia se încearcă în fapt reabilitarea celui care s-a aflat în fruntea statului și a regimului — Horthy Miklós. Neîndoielnic că în conducerea armatei ungare s-au aflat cele mai reacționare elemente din rîndul burgheziei și moșierimii ungare, care au contribuit în mare măsură la a imprima politicii ungare un caracter agresiv și revanșard. Dar armata, ca principală instituție a statului totalitar fascist, nu poate fi scoasă din angrenajul regimului horthyst și făcută principala, dacă nu chiar singura răspunzătoare de politica reacționară și revizionistă promovată de Ungaria în toată perioada ce a urmat încheierii tratatului de la Trianon. Clasele dominante din Ungaria, reacționare și despotice în politica internă, agresive și dornice de revanșă în cea externă, își creaseră o armată după modelul lor, gata oricînd să le servească interesele. Concepînd planurile războinice care vizau integritatea teritorială a unor țări vecine, printre care și a României, fixînd direcțiile agresiunii și forțele destinate realizării acesteia, conducerea armatei ungare a transpus astfel în planul acțiunii militare concrete linia politică elaborată de politicienii horthyști și aprobată de șeful statului, Horthy Miklós. În ajunul dictatului de la Viena din 1940, cînd, din motive de strategie generală, conducătorii naziști au avertizat guvernul de la Budapesta că nu erau de acord cu agresiunea armată împotriva României, Horthy trimitea lui Hitler o scrisoare în care își exprima regretul că Ungaria nu era suficient de simpatizată în Germania, cu toate că „după război, cînd toată lumea s-a întors împotriva Germaniei, noi am fost singurii săi prieteni fideli, din recunoștință, simpatie și tovarășie, firește, și nu din motive de conjunctură”. El cerea fîhrerului sprijinul în anexarea Transilvaniei. „Stăpînirea Carpaților, scria Horthy, este pentru noi o problemă vitală. Ardealul este singura fortăreață naturală a Europei și va fi spre binele Germaniei dacă ea va fi sau nu în mîini sigure. Mai devreme sau mai tîrziu va veni vremea răfuiei dintre Germania și Rusia”¹⁰. Despre teroarea albă din anii 1919 — 1920 declanșată cu precădere împotriva populației evreiești și soldată cu asasinarea a cinci mii de persoane, și despre masacrele săvîrșite de fasciștii unguri în Voivodina după anexarea ei în 1941, unde, de asemenea, călăii lui Horthy au executat timp de cîteva zile peste cinci mii de oameni se fac unele referiri. Nu tot astfel procedează istoricii unguri cînd este vorba despre masacrele și atrocitățile săvîrșite de horthyști la Ip, la Trăsnă, la Sărmaș, la Moisei și în multe alte sate, în toamnele sîngeroase din 1940 și 1944. Unii le trec total sub tăcere ca și cînd n-ar fi auzit de ele, în timp ce alții amintesc doar de persecuții ale minorităților

naționale „care n-au întârziat să capete forme brutale de o parte și de alta”¹¹. Estomparea crimelor regimului horthyst printr-o inventată politică similară a autorităților române este exprimată și de autorii lucrării *Erdély története* (p. 1754): „A început astfel, scriu ei, așa numita politică națională de reciprocitate; la expulzări s-a răspuns cu expulzări de cealaltă parte, la internări cu internări, la închiderea de școli s-a răspuns cu închiderea de școli, creîndu-se o totală nesiguranță a soartei românimii din Nord, respectiv, maghiarimii din Sud”. Așadar, pentru a-l absolvi pe Horthy și regimul său de săvîrșirea acestor masacre, istoricii unguri pun semnul identității între situația celor două populații, trecîndu-se sub tăcere faptul că, dincolo de expulzări și internări, de care pomenesesc autorii, în nord-vestul României anexat de horthyști s-a dezlănțuit o teroare de o ferocitate fără precedent. Horthy Miklós a patronat înfăptuirea masacrelor cărora le-au căzut victime copii, femei și bătrîni, a ordonat internarea în lagăre de muncă forțată și de exterminare a românilor și evreilor. Este semnificativ că într-un timp relativ scurt, pînă la sfîrșitul anului 1940, peste 86 000 de români au fost siliți să treacă linia de demarcație în România, alte mii și mii fiind maltratați și deportați în Germania¹². În același scop istoricii unguri sugerează un paralelism asemănător și în privința evreilor din Transilvania în anii celui de-al doilea război mondial. Este deja cunoscut faptul că în Ungaria Horthy a aplicat soluția finală în „rezolvarea” problemei evreiești. Aplicarea acestei soluții s-a soldat cu deportarea din teritoriul Transilvaniei cîtorpiti de horthyști nu a unei părți însemnate (90 000 – 100 000, cum afirmă istoricii unguri), ci absolut a tuturor evreilor (160 000) în lagărele naziste, dintre care 84,5 la sută au fost exterminați. Cel mai adesea istoricii unguri nici nu simt nevoia să amintească în acest context numele lui Horthy Miklós. În ședința Consiliului de Miniștri din 29 martie 1944, care a declanșat avalanșa legilor antievreiești, procesul verbal începea prin „transmiterea” unei „decizii” a lui Horthy: „Potrivit declarației domnului prim-ministru, excelența sa regentul dă mină liberă guvernului de sub conducerea sa în legătură cu toate ordonanțele evreiești (antievreiești, C.B.) și în privința acestora nu dorește să exercite influență”¹³. Dar pentru rezolvarea problemei evreiești el i-a însărcinat pe cei doi subsecretari de stat, pe Baky și pe Endre, oamenii lui de încredere. „Te numeri printre ofițerii mei vechi din Seghedin, declara

el lui Baky cînd l-a numit subsecretar de stat la Interne. Știu că îmi ești devotat, mă încred total în tine. Urăsc evreii galbeni și comuniștii. Afară cu ei din țară! Afară! Afară!”.

Ar fi una dintre cele mai flagrante falsificări ale adevărului dacă s-ar pune semnul de egalitate între situația evreilor din Ungaria lui Horthy și din teritoriile cîtorpiti de horthyști și a celor din România. Profesorul universitar dr. Israel Gutman, director științific la Yad Vashem din Israel, a relevat, pe bună dreptate, că planurile naziștilor de a-i deporta pe evreii din România s-au lovit de „o opoziție energetică din partea poporului român și a autorităților românești, inclusiv a guvernului și dictatorului Antonescu... Refuzul lor de a preda pe evrei a crescut cu timpul și această rezistență este factorul care a salvat majoritatea evreilor români de «soluția finală» de concepție nazistă”. Într-adevăr, în timp ce în mai toate țările în care pătrunsese cizma hitleristă marea majoritate a populației evreiești — în unele pînă la 80–90 la sută — a fost exterminată, în România, marea majoritate a fost salvată.

Concluzia celor arătate mai sus se degajă de la sine. Horthy și horthyștii nu pot fi în nici un chip reabilitați. Condamnarea lui Horthy și a regimului său a fost validată demult de istorie. Încercările istoricilor unguri de a absolvi regimul horthyst de crimele comise împotriva umanității, de a minimaliza efectele nefaste ale politicii reacționare interne și externe prezentînd-o ca pe o politică patriotică, sînt sortite eșecului.

1 Vezi *Histoire de la Hongrie des origines à nos jours*, scrisă de șapte istorici sub coordonarea lui Ervin Fiameny, Editura Horvath, Budapesta, 1974, p. 519–520.

2 Francis Cohen, *Entretiens avec György Ágós sur un socialisme*, Editions Sociales, Paris, 1981, p. 18–19.

3 Korom Mihály, *A fasismus bukása Magyarországon*, (Prăbușirea fascismului în Ungaria), Editura Kossuth, Budapesta, 1961, p. 7–8.

4 Nemes Deszo, *A fasismus Kereskedése*, Magvet Kiado, Budapest, 1976, p. 122.

5 *Documenti Diplomatici Italiani*, noua serie 1939–1943, vol. V, Roma, p. 332–342.

6 Kallay Miklos, *Nagy idők szövegében*, II, kot. Budapest, 1943, p. 19–20, apud, Hollos Ervin, *Rendörseg esendörseg*, V.K., F. 2, Kossuth Könyvkiado 1971, p. 17.

7 Vezi Francis Cohen, *op.cit.*, p. 18.

8 Charles Seymour, *Ce qui passa réellement à Paris en 1918–1919*, Paris, 1923, p. 92.

9 *Erdély története*, vol. III, Akadémiai Kiado, Budapest, 1986, p. 1733–1734.

10 C. Neagu, D. Marinescu, *Fapte din umbră*, vol. IV, Editura Politică, București, 1983, p. 171.

11 *Histoire de la Hongrie*, p. 553.

12 Vezi pe larg *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României* (septembrie 1940 – octombrie 1944), București, 1985.

13 Vezi pe larg Dr. Oliver Lustig, *Denaturări și falsificări care rănesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste*, în „Magazin istoric”, nr. 5, 1987, p. 68.

„POVESTEA NEAMULUI ROMÂNESC” sau istoria primului film dedicat REÎNTREGIRII NAȚIONALE

În anul 1912, în consens cu starea de spirit dominantă în rîndul opiniei publice românești, favorabilă sprijinirii luptei naționale a românilor din provinciile rupte din trupul țării, armata a inițiat și realizat (împreună cu artiștii Teatrului Național) primul film artistic de lung metraj românesc „Independența României”^{*}.

Aceleași nobile idei i-au fost consacrate de către Serviciul Cinematografic al Armatei române șirul acelor vibrante „jurnale de actualități” care au consemnat pe peliculă, pentru viitorime, evenimente naționale din 1918: „24 Ianuarie la Chișinău” și „Deschiderea parlamentului din Iași”; din anul următor: „Deschiderea parlamentului din București”; din 1920: „Deschiderea Universității din Cluj”, „Deschiderea Universității din Cernăuți” sau „Servărilor de la Oradea Mare” ș.a. În aceeași perioadă, prin intermediul peliculelor realizate de cineasții militari, publicul viziona pe ecrane imagini privind lupta victorioasă a armatei române pentru apărarea statului național unitar în primii ani ai acestuia. Așadar, momente și documente istorice de valoare inestimabilă.

Realizarea idealului de unitate națională a făcut necesară și intensificarea activității de propagandă patriotică, la care armata s-a angajat concret și a participat entuziast. Un exemplu edificator, în această privință, îl constituie realizarea „Filmului național al României sau Povestea neamului românesc”, destinat să ruleze „în toate orașele și centrele comunale rurale”¹.

Este primul film documentar de sinteză din cinematografia națională, avînd ca temă evoluția istorică multimilenară a poporului român de la strămoșii geto-daci și pînă la Marea Unire din 1918. Scenariul și inserturile au fost scrise de Nicolae Iorga, care a realizat astfel o valoroasă sinteză a luptei necurmăte a poporului nostru pentru unitate națională și independență statală.

Structurat în „patru mari epoci” și avînd imaginea asigurată de operatorul Nicolae Barbelian (metopele de pe Columna lui Traian, obiecte și materiale arheologice, desene și stampe de epocă, documente din arhivele țării, dar și imagini filmate pe

fronturile primului război mondial și după aceea, în cadrul procesului de constituire a statului național unitar român), filmul cuprîndea, pe cei 2500 metri peliculă (o oră și jumătate de proiecție) conform scenariului, următoarele:

„Partea I. Globul pămîntesc în mișcare. Indicarea României pe glob. Dacii. Războaiele dacilor cu romanii. Colonizarea Daciei și nașterea poporului român. Dacia Felix. Invazia barbarilor. Renașterea poporului român. Invasia turcilor. Lupte între voievozii români și turci. Mihai Viteazul îi bate pe turci la Călugăreni și pe unguri la Șelimbăr. Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia. Austrieii ocupă o parte din provinciile românești. Răpirea Bucovinei. Horea, Cloșca și Crișan. Răpirea Basarabiei la 1812. Revoluția lui Tudor Vladimirescu

Partea a II-a. Antemergătorii revoluției de la 1848. Revoluția de la 1848 cu marii patrioți din acea epocă... Domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Unirea Principatelor. Înapoierea de către ruși a trei județe din Basarabia: Cahul, Bolgrad și Ismail. Incorporarea Transilvaniei la Imperiul Aus-

Marele savant Nicolae Iorga, autor al scenariului filmului istoric „Povestea neamului românesc”

* Vezi „Lupta întregului popor” nr. 2/1987, p. 56.

tro-Ungar... Războiul de Independență. Luptele românilor la Grivița. Independența României. Ieșirea României direct la Mare. Unirea Dobrogei. Rușii ne iau înapoi cele trei județe din Basarabia... România în marele război mondial... Luptele de la Mărăști și Mărășești...

Partea a III-a. Proclamarea Basarabiei ca Republică independentă. Unirea Basarabiei cu patria-mamă. Mari patrioți basarabeni... Unirea Bucovinei cu patria-mamă. Mari patrioți bucovineni. Unirea Ardealului cu patria-mamă în urma Adunării Naționale de la Alba Iulia. Mari patrioți ardeleni. România salvează Europa Centrală.

Lupte pe Tisa... Armata română construiește peste Tisa un pod de vase. Trecerea grosului armatei române peste Tisa... Armata română intră în Budapesta. Armata română aduce și distribuie hrană pentru populația civilă înfometată a Budapestei...

Partea a IV-a. După unirea Ardealului cu patria-mamă... În toate părțile, demonstrații românești. Bucurie și entuziasm delirant. La mormîntul marelui voievod Mihai Viteazul, corul ardelenilor intonează imnuri patriotice... La mormîntul marelui patriot Avram Iancu... Apoteoza neamului românesc. Sfînta catedrală de la Alba Iulia².

Premiera bucureșteană a filmului a avut loc la 16 aprilie 1923 la cinematograful „Teatrul popular”, în prezența unui număr mare public și a „celor mai de seamă intelectuali, profesori universitari, senatori, deputați”, care au „admirat cu entuziasm această operă”³.

Despre conținutul și valoarea filmului, despre modul cum a fost el primit de către spectatori stă mărturie încă un document aflat în patrimoniul Arhivelor Statului. Din el aflăm că „Pentru eternizarea adevărului istoric atât în țară cit și în străinătate în ceea ce privește evoluțiunea neamului nostru, din care se discern drepturile noastre sfînte asupra ținuturilor cuprinse între Dunăre, Marea Neagră, Nistru și Tisa s-a înjghebat în timp de un an de zile, cu mari sacrificii, cea mai de seamă — cred — operă națională cu caracter strict-educativ și cultural: «Istoria neamului românesc», un film cinematografic de la nașterea poporului român și pînă în zilele noastre”⁴.

O carieră glorioasă a înregistrat filmul în Transilvania. Conform Programului editat de Direcțiunea Cinematografelor Comunale din Timișoara, unde filmul a rulat între 23—26 septembrie 1923, la acest „mare eveniment cultural național”, privilegiat de „marele și înălțătorul film” realizat de cineaștii militari, au participat „toate autoritățile civile și militare din localitate,

corpul ofițeresc, școalele secundare și primare, trupele din garnizoană și întregul public românesc și minoritar din localitate, doritor să cunoască momentele culminante din istoria neamului”⁵.

Din Timișoara, în 24 septembrie 1923, ministrul cultelor și artei primea înștiințarea — de la C. Drăniceanu, impresarul turneului realizat cu acest film în Transilvania — că rularea lui va urma „în tot Ardealul, în Bucovina și Basarabia”⁶.

La cinci ani de la Marea Unire din 1918, filmul rula încă la Teatrul Național și în sala „Apollo” din Brașov, în cadrul unor acțiuni complexe organizate pe întregul teritoriu al României libere și întregite⁷.

Indiscutabil, „filmul național al României” a avut un mare succes și ecou în masă, demonstrînd legitimitatea marii epopei naționale din anul 1918.

■ MAIOR VIOREL DOMENICO

N. Barbellan, operatorul capodoperei cinematografice „Filmul național al României sau Povestea neamului românesc”

- 1 Arhivele Statului București, Fond Ministerul Cultelor și Artelor, Dosar 16/1923, f. 24.
- 2 Idem, f. 59—63.
- 3 Idem, f. 24.
- 4 Idem, f. 25.
- 5 Fototeca „Studioului Cinematografic al Armatei”.
- 6 Arhivele Statului București, Fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosar 16/1923, f. 37.
- 7 Idem, f. 38.

PROGRAMUL REVIZIONIST al regimului horthyst (7)

După revenirea delegației ungare de la München, tonul propagandei horthyste anti-românești a crescut în intensitate. Forurile conducătoare de la Budapesta au apreciat rezultatul convorbirilor drept un „semnal verde” pentru o violentă campanie de presă împotriva statului român, socotind — pe baza celor discutate în capitala Bavariei — că momentul producerii revizuirii nu poate să întârzie prea mult. Menținând în stare de luptă marile unități de la frontiera cu România, organe specializate ungare au efectuat o intensă pregătire psihologică a trupelor, difuzând în rândul soldaților și ofițerilor broșuri cu conținut incendiari, de genul *Nincs Kegyelem (Fără îndurare)*¹, pregătire care și-a arătat roadele după ce hoardele horthyste au năvălit în partea de nord-vest a României, ocupată în urma odiosului dictat fascist de la Viena.

Propaganda sovină a fost dirijată de Marele Stat Major ungar, însuși șeful acestui organism fiind un participant activ la acțiune. În cursul expunerilor făcute într-o serie de comandamente de mari unități inspectate în lunile iulie-august 1940, șeful Marelui Stat Major ungar, generalul Werth, făcea următoarele asigurări: la München, Teleki și Csáky au obținut „într-un mod care exclude orice dubiu” mină liberă în „problema transilvană”; relațiile sovieto-ungare erau apreciate drept „ireproșabile”. Werth arăta: „nu cu mult timp în urmă Molotov a declarat, chiar de mai multe ori... că între cele două țări nu sînt nici un fel de probleme controversate”². În aceste condiții, dacă statul român nu se supune pretențiilor, armata ungară trebuie să fie gata să aducă la îndeplinire programul politic al guvernului de la Budapesta³, potrivit planului stabilit în toamna anului 1939⁴. Scontindu-se că armata va putea interveni sau cel puțin Germania și Italia vor „arbitra”, a fost intensificată activitatea grupurilor teroriste în România și s-au transmis — așa cum se subliniază într-o notă a organelor de informații române — „dispozițiuni tuturor acelor cărora li s-au încredințat misiuni speciale pentru cazul unui eventual război [ca] să ia din timp toate măsurile necesare pentru a putea fi oricînd gata să ducă la bun sfîrșit însărcinările primite”. În vederea declanșării unei acțiuni antistatale, „fiecare organizație locală [iredentistă — n.n.] se va împărți în mai multe subdiviziuni care să cuprindă maximum zece

familii, în fruntea cărora se va numi cîte un delegat al conducerii centrale cu misiunea să supravegheze activitatea acestora și să transmită toate ordinele date de centrală”. Spre aceeași finalitate au lucrat și membrii legației ungare la București.

Concomitent cu intensificarea propagandei antiromânești și cu activizarea pregătirilor organizațiilor extremiste și ale comandourilor teroriste horthyste, Hitler a trecut — așa cum fusese stabilit în cursul întrevederii de la München — la exercitarea de presiuni directe asupra forurilor de decizie românești. La 15 iulie, el a adresat o scrisoare regelui Carol al II-lea în care, fără echivoc, arăta consecințele unei atitudini ferme a guvernului român: „Sfîrșitul, mai devreme sau mai târziu — și poate în foarte scurt timp —, ar putea fi chiar distrugerea României... Singurul [lucru — n.n.] pe care îl pot recomanda Maiestății Voastre este o înțelegere de bună credință cu Ungaria și Bulgaria”. El avertiza: „În eventualitatea că nu ar exista nici o posibilitate de înțelegere pașnică între România, Ungaria și Bulgaria, Germania — la rîndul ei — ar putea anunța în mod clar că de acum înainte ea se va dezinteresa total față de viitoarea evoluție în sud-estul Europei”⁵.

Presiunile și șantajul au fost reluate în cursul întrevederilor dintre Hitler, Ribbentrop, Ion Gîgurtu și Mihail Manoilescu, din 26 iulie. Ministrul de externe al Reichului a ținut să afirme că a sosit „marea perioadă a revizuirii tratatelor”, și „sfătuiește” guvernul român să fie de acord să înceapă de urgență tratative cu Ungaria, altminteri „consecințele ar putea fi deosebit de serioase”⁶. Șeful regimului nazist amenința: „Germania va cumpăni cu atenție interesele ei și ar putea să considere aceste interese atît de vitale încît, în anumite condiții, ar fi gata să lupte, în cazul cînd cineva le-ar leza”⁷.

O „primire” similară a fost rezervată delegației române și la Roma, unde Mussolini și Ciano au „consiliat” pe primul-ministru și pe ministrul de externe să satisfacă pretențiile horthyste. Același „tratament”, la Berlin, ca și la Roma, evidenția situația deosebit de gravă a României în vara anului 1940. Colonelul Szabó, atașatul militar la Roma, s-a prezentat în audiență la Mussolini, informînd pe Duce că „armata ungară abia mai poate fi ținută în frîu”. În cazul în care Ungaria nu va fi ajutată se va declanșa „o explozie ale cărei urmări sînt incalculabile — fie ce-o fi”.

Avind din partea guvernului său un larg mandat, Szabó László a promis că importante forțe militare ungare vor participa — după rezolvarea favorabilă a „problemei transilvane” — la ocuparea Iugoslaviei⁸. Într-un memorandum înaintat la 3 august șefului guvernului fascist italian, primul ministru ungar, Teleki Pál, a arătat că cercurile guvernante de la Budapesta resping ideea unui transfer de populație — avansată de regele Carol al II-lea în răspunsul către Hitler —, singura soluție pentru care ele luptă fiind „anexarea întregii Transilvanii și stabilirea frontierei dintre România și Ungaria pe întregul arc carpatic”⁹. În concepția conducerii militare de la Budapesta, armata ungară trebuia — chiar în cazul angajării unor tratative — să declanșeze acțiunile împotriva României, după ce pe teritoriul românesc ar fi izbucnit sabotaje, atentate și revolte antistatale, iar la 1–2 zile de la producerea agresiunii, urma să se producă „arbitrajul”. Apelul la Hitler și Mussolini a aparținut, așadar, Ungariei. Chiar Werth i-a comunicat generalului Fütterer — atașatul aero al Germaniei la Budapesta — că guvernul ungar acceptă arbitrajul¹⁰.

Agresivitatea și pretențiile teritoriale horthyste au fost amplu analizate de atașatul militar american de la București. „Ungaria — raporta ofițerul american la 7 august —, cu populația sa de 10 milioane, se consideră a fi o mare putere mondială și crede că destinul ei este să devină și mai mare [...] În această stare de spirit, ungurii nu cer nimic mai mult decât întreaga Transilvanie. După toate acestea ce altceva se poate aștepta de la guvernul feudal al Ungariei?” În ceea ce privește „tratamentul” pe care urmau să-l aplice, raportul este foarte sugestiv: „Cum vor face ne putem imagina prin atrocitățile comise de ei în Ucraina Carpată. Publicitatea a fost mică, dar este cunoscut că ei au lichidat inteligența (sic) și practic pe oricine altcineva în afara țăranilor simpli”. De asemenea, reforma agrară a fost anulată, pământul luat țăranilor și dat foștilor proprietari unguri, iar țăranii transformați în șerbi¹¹.

Politica ungară în Ucraina Subcarpată și atrocitățile comise față de populația de altă origine etnică au fost cauza declarației lui Schönburg, deputat în Parlamentul român, făcută unui grup de ziariști germani și italieni în august 1940: „Acest popor de origine germană [naționalitatea germană din România — n.n.] nu vrea să mai fie încă o dată supus stăpînirii ungare, după ce s-a bucurat timp de 20 de ani de toate drepturile și libertățile pe care le-a avut și le are în țara românească”¹². Un realist analist al stărilor de lucruri a fost și publicistul secui Gheorghe I. de Ferenczy, care sublinia în 1940 că „cetățenii României de azi sînt toți egali, fără deosebire de rasă, religie sau naționalitate/.../

Nicăieri în Europa n-a fost rezolvată atît de radical, atît de cinstit, atît de drept, problema pămîntului ca în România”¹³.

Sub presiunea statelor fasciste, guvernul român a trimis la Budapesta un emisar, în persoana diplomatului R.V. Bossy, fost ministru al României în capitala ungară, pentru o primă luare de contact¹⁴, dar ca răspuns la poziția fermă a diplomatului, presa ungară a declanșat o violentă campanie antiromânească iar puterile fasciste și revizioniste au exercitat „noi presiuni diplomatice asupra României”¹⁵.

Eșuînd în tentativa de a folosi misiunea lui Bossy drept o recunoaștere a pretențiilor sale, guvernul horthyst a înmînat, prin intermediul legației de la București, două note diplomatice în care își făcea cunoscută exigențele: 2/3 din suprafața Transilvaniei. În răspunsul român, aceste revendicări erau respinse cu hotărîre.

Într-o astfel de atmosferă, concomitent cu amenințările din nord și vest, statul român s-a confruntat cu violări ale celorlalte frontiere¹⁶. În urma situației create, de o extremă pericolozitate pentru ființa statală, guvernul român a fost obligat să accepte angajarea tratativelor cu reprezentanții Ungariei horthyste.

■ MIHAI RETEGAN

1 Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României, septembrie 1940 — octombrie 1944, București, 1985, p. 39.

2 Dombrády Lóránd, *Hadsereg és politika Magyarországon, 1938–1944*, Budapest, 1986, p. 119.

3 *Ibidem*, p. 118–120.

4 Mihai Retegan, *Programul revizionist al regimului horthyst* (5), în „Lupta întregului popor”, nr. 2/1988, p. 59.

5 23 August 1944. *Documente*, vol. I, 1939–1944, București, 1984, doc. nr. 58.

6 DGF, 1919–1945, series D, vol. X, doc. nr. 231.

7 *Ibidem*, doc. nr. 234; A. Simion, *Dictatul de la Viena, Cluj, 1972*, p. 148; Teroarea horthysto-fascistă..., p. 5.

8 Dombrády Lóránd, *op. cit.*, p. 131.

9 Dr. Mircea Mușat, dr. Cristian Popișteanu, dr. Florin Constantin, dr. Valeriu Dobrinescu, *Dictatul fascist de la Viena — expresie a politicii de forță reprimată de istorie*, în „Magazin istoric” nr. 6/1987, p. 22.

10 Dombrády Lóránd, *op. cit.*, p. 141.

11 Arh. Stat. București, microfilme S.U.A., rola 832, c. 1229–1230.

12 Vasile Gr. Bobocescu, *Naționalitățile conlocuitorilor din România anilor 40 ostile revizionismului. Lămuriri de poziție*, în „Lupta întregului popor” nr. 4/1985, p. 41.

13 *Ibidem*, p. 40.

14 Detalii privind misiunea lui R.V. Bossy în A. Simion, *op. cit.* p. 159–160; Teroarea horthysto-fascistă..., p. 9–12.

15 A. Simion, *op. cit.*, p. 160.

16 Grégoire Gafencu, *Preliminaires de la guerre a l'Est. De l'accord de Moscou (21 août 1939) aux hostilités en Russie (22 juin 1941)*, Paris, 1944, p. 361. La afara celor consemnate de fostul ministru român la Moscova, forurile de decizie politico-militară române aveau cunoștință și de faptul că într-o întrevvedere la Berchtesgaden, Hitler a comunicat generalului Jekov, fost comandant-șef al armatei bulgare, că li va sprijini pe bulgari în ocuparea părții de nord a Dobrogei (Arh. Stat. București, microfilme Anglia, rola 303, c. 564).

Dr. Ilie Ceașescu,
La Transylvanie ancienne
terre roumaine, **Tournai,**
Proff Editions,
1988, 139 p.

Primirea elogiasă de care s-a bucurat de la apariția ei în limba română, în anul 1984, lucrarea generalului-locotenent dr. Ilie Ceașescu, „Transilvania străvechi pământ românesc” își găsește o nouă confirmare în recenta ei tipărire în versiune franceză, în Belgia. Valoarea științifică și semnificația politică a publicării volumului în această nouă ediție este relevată de prefațatorul cărții, Roger Gheysens, el însuși o eminentă personalitate a istoriografiei militare belgiene (autor a numeroase contribuții privind istoria celui de-al doilea război mondial și redactor șef al revistei de istorie militară „Memo”). Historicul belgian, un foarte bun cunosător al trecutului românesc subliniază că generalul-locotenent dr. Ilie Ceașescu „expune sine ira et studio această istorie atât de zbuciumată a Transilvaniei care a fost pentru un timp «Alsacia-Lorena» românilor. Este vorba de o carte clară și bogat documentată, plasându-se în linia logică a istoriografiei române” (p. 13).

Cititorul român a putut aprecia, încă de la apariția originalului românesc, marile calități ale acestei cărți. Dedicată istoriei Transilvaniei, ea integrează obiectul investigației în contextul larg al istoriei poporului român punând astfel în lumină unitatea organică dintre trecutul Transilvaniei și cel al României. Pe temeiul descoperirilor arheologice și al informațiilor oferite de sursele scrise (cîteva dintre cele mai reprezentative sînt reproduse în anexa cărții), autorul a urmărit multimilenara istorie a acestui străvechi pământ românesc. Autohtonii și continuitatea românilor în Dacia sînt înfățișate cu dovezi peremptorii care spulberă interpretările tendențioase despre „vidul” de populație românească în spațiul carpato-danubiano-pontic după retragerea armatei și administrației romane din Dacia.

Autorul a urmărit procesul de constituire a statelor feudale românești și, în acest cadru, a reconstituit geneza cnezatelor și voievodatelor românești din Transilvania, rezistența opusă de ele atacurilor date de triburile ungare stabilite în anul 896 în Cîmpia Pannoniei. Sînt corect analizată e originea și evoluția voievodatului transilvan, a cărui existență, coroborată cu știrile oferite de Cronica Notarului anonim al regelui Bela, constituie unul dintre cele mai puternice argumente ale prezenței românilor în interiorul arcului

carpatic, în perioada pătrunderii ungarilor în Transilvania.

Individualitatea acestui voievodat, statutul său specific pînă la prăbușirea regatului ungar în urma bătăliei de la Mohács (1526), strînsele relații dintre țările române — Transilvania, Muntenia, Moldova — fac obiectul unei prezentări informate și al unor analize pe cît de profunde pe atît de limpezi.

Un spațiu important este acordat luptei de emancipare socială și națională a românilor transilvăneni, supuși, în cadrul formulei politice, întemeiată pe alianța dintre nobilimea maghiară, patriciatul săsesc și pătura conducătoare a secuilor (Unio trium nationum), unui regim de discriminare tot mai apăsător și mai umilitor. Revoluția populară din 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, acțiunea Supplex-ului, revoluția din 1848, rezistența românilor față de politica de opresiune și deznăționalizare, practică de guvernul de la Budapesta după instituirea dualismului austro-ungar (1867), acțiunea memorandiștilor, luptele politice pentru Unirea Transilvaniei cu România, care au culminat cu Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, al cărei vot de la 1 Decembrie 1918 a desăvîrșit unitatea națională a românilor sînt prezentate în înălțuirea și condiționarea lor istorică.

DR. ILIE CEAȘESCU

LA TRANSYLVANIE ANCIENNE TERRE ROUMAINE

PROFF EDITIONS

Dictatul fascist de la Viena (1940) găsește meritata condamnare, ca și eforturile Ungariei horthyste de a smulge din patrimoniul național-teritorial românesc acest străvechi și încercat pământ transilvan.

Lucrarea se încheie cu perspectiva luminoasă adusă în multimilenara noastră istorie de era nouă a edificării socialismului.

Cartea generalului-locotenent dr. Ilie Ceașescu apare în ediția ei belgiană într-un moment de recrudescență a denaturărilor și denigrărilor de esență naționalistă, șovinistă, privind istoria românilor, mai ales istoria Transilvaniei, parte integrantă a istoriei noastre naționale. Prefațatorul Roger Gheysens evo-

că și el acest context, subliniind că fără a angaja polemici, „La Transylvanie ancienne terre roumaine” este o ripostă argumentată dată acestor nefaste manifestări de contestare a adevărului istoric. „Lucrarea generalului-locotenent dr. Ilie Ceașescu — scrie el — este evident o carte de istorie, dar ea trezește deopotrivă o profundă rezonanță politică actuală” (p. 13).

Nu putem decât să subscriem la aprecierea istoricului belgian, care elogiind obiectivitatea științifică a autorului, stăruie asupra asocierii dintre dragostea de patrie și competența profesională, din care s-a născut acest admirabil volum

■ Dr. FLORIN CONSTANTIN

General-locotenent dr. ILIE CEAȘESCU, Romanian Military Doctrine: Past and Present, East European Monographs, Boulder Distributed by Columbia University Press, New York, 1988

Recent, a fost publicată în S.U.A. o valoroasă lucrare, intitulată „Doctrina apărării patriei la români: trecut și prezent”, autor general-locotenent dr. Ilie Ceașescu. Indiscutabil, prestigiul internațional al reputatului istoric este re-

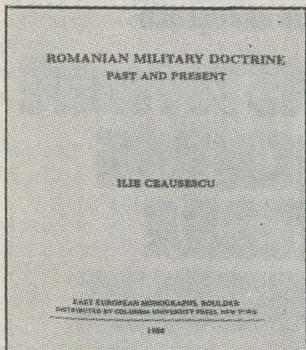
a subiectului tratat. Elaborată într-o manieră modernă și într-un stil atractiv, specifice unui autentic act de cultură, cartea reușește să redea cu fidelitate dimensiunile teoretice și practice ale procesului complex de constituire a doctrinei militare românești.

Lucrarea debutează cu evidențierea rădăcinilor istorice milenare ale doctrinei noastre militare, ale cărei începuturi s-au sedimentat treptat, o dată cu dezvoltarea economică și social-politică a societății geto-dace. Mărețele fapte de arme ale strămoșilor noștri — confruntarea cu imensa armată persană condusă de regele Darius în anul 514 î.e.n., luptele glorioase purtate împotriva oștilor lui Alexandru cel Mare și ale urmașilor acestuia, dîrza rezistență a poporului geto-dac, condus de Decebal, în fața expansiunii Imperiului roman — sînt considerate cu îndreptățire de către autor drept puncte nodale ale procesului istoric de acumulare a elementelor doctrinei războiului întregului popor. Este subliniată, firește, ideea-forță devenită însăși rațiunea de a fi a doctrinei militare a strămoșilor noștri — ca-

racterul defensiv, păstrarea o coordonată fundamentală a gândirii și practicii militare românești din toate timpurile. În paginile cărții este ilustrat convingător adevărul că vicisitudinile vremurilor tulburi din perioada migrațiilor nu au putut opri evoluția istorică a poporului român în străvechea vatră de locuire. Practica războiului popular a fost dezvoltată ulterior cu ingeniozitate și consecvență sub presiunea năvălirilor tătare și maghiare de către enezii și voievozii formațiunilor feudale autohtone, contribuind la formarea — pe temelia comunității de origine, limbă, viață economică și teritoriu — a statelor feudale românești Transilvania, Muntenia, Moldova și Dobrogea.

Lucrarea urmărește în continuare evoluția doctrinei militare în evul mediu, epocă de glorie militară a țărilor române. Epopeea luptei pentru unitate, libertate și independență, magistrat prezentată de autor, include faptele de arme ale unor domnitori patrioți de excepție — Basarab I, Bogdan I, Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Tepeș, Mihai Viteazul.

Investigînd nesecat tezaur al experienței istorice a românilor, cartea generalului-locotenent dr. Ilie Ceașescu se constituie într-o valoroasă cercetare privind structurile militare și au întruchipat doctrina războiului întregului popor, strategia și tactica luptei de apărare, formele rezistenței

confirmat prin noua apariție editorială, menită să facă larg cunoscute peste hotare adevăruri primordiale ale istoriei României.

Volumul se impune atenției cititorilor prin spiritul științific și înaltul profesionalism probate în selecția și interpretarea unui bogat material documentar românesc și străin, a cărui punere în valoare facilitează analiza multidimensională

populare ce s-au transmis prin veacuri drept mărturie vie a geniului militar al înaintașilor. Sunt relevate, totodată, cu autentică vocație sintetizatoare, principalele momente ale cristalizării teoriei războiului popular începând cu lucrarea de nivel european „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie” și elaborarea conceptului de apărare a patriei prin lupta întregului popor în climatul de puternică emulație spirituală generat de amplificarea luptei de emancipare națională și socială a românilor în perioada modernă.

Demersul analitic întreprins în această valoroasă monografie descriează cu acribie științifică logica evoluției doctrinei militare românești în permanentă corelare cu marile momente ce i-au jalonat cursul în epocile modernă și contemporană: revoluțiile din 1784,

1821 și 1848; Unirea Principatelor din 1859; războiul pentru cucerirea Independenței deplin de stat a României (1877—1878), războiul de eliberare și reîntregire națională (1916—1918), revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944. Epoca glorioasă inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român este perioada cea mai fecundă a dezvoltării gândirii militare românești, prin elaborarea de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a doctrinei războiului întregului popor pentru apărarea patriei.

Sunt relevate elocvent dimensiunile originalității concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu privind apărarea patriei, modalitățile de structurare a sistemului național de apărare, principiile conducerii apă-

rării de către partidul comunist și organele statului socialist, coordonate doctrinei ale înzestrării forțelor luptătoare, principiile relațiilor militare ale României cu alte state.

Profund cu argumente istorice incontestabile, bazate pe o cunoaștere temeinică a izvoarelor autohtone și străine, adevărul că formarea și dezvoltarea teoriei și practicii apărării patriei de către întregul popor coincide cu însuși procesul de afirmare a poporului nostru în vatra strămoșească, lucrarea generalului-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, pusă recent în circulație internațională, se înscrie ca o vastă și prestigioasă contribuție la cunoașterea peste hotare a istoriei și doctrinei militare românești, a caracterului pașnic, defensiv al politicii de apărare a României socialiste.

■ MAIOR SIMION BONCU

General TRAIAN MOȘOIU „memorial de război”

(august —
octombrie 1916)

În anul aniversării a șapte decenii de la făurirea statului național unitar român, apariția în prestigioasa Editură Dacia din Cluj-Napoca a lucrării *Memorial de război (august — octombrie 1916)*, sub îngrijirea profesorilor Alexandru Dragomirescu și Marius Pop, cu o prefață de prof. dr. Vasile Netea, constituie, după părerea noastră, un remarcabil eveniment editorial.

Consultând un mare număr de izvoare, toate menționate într-o cuprinzătoare bibliografie aflată la sfârșitul cărții, îngri-

jitorii ediției și-au făurit cu un exemplar spirit științific eșafodajul de idei și au reușit să realizeze un pertinent studiu introductiv, care urmărește viața și cariera militară a generalului Traian Moșoiu, participarea sa la campania din 1916, comentând însemnările de front ale autorului, pe care le încadrează în memorialistica română de război, elucidând apoi, succint, prezența memorialistului în campania din 1919, dar și reperiile activității sale politice până la moartea survenită în 1932.

Transcrierea jurnalului respectă originalul dactilogramei descoperite în arhiva familiei, cu unele modificări impuse de normele fonetice în vigoare. Remarcăm bogatul aparat critic al ediției, extrem de util în înțelegerea materialului, îndeosebi a importante contribuții aduse de memorialist la desăvârșirea unității statale a României.

Textul jurnalului prezintă fapte de arme și e-

venimente deosebite. Autorul notează într-un limbaj alert, concretizat uneori prin dramatismul imaginilor, episoade caracteristice frontului.

Gândirea militarului de carieră îmbracă adeseori tonul meditativ. Autorul nu este numai un cronicar fidel al evenimentelor, ci și un sensibil interpret al acestora.

Reținem, din paginile „Memorialului de război” al generalului Moșoiu, patriotismul și vitejia armatei române, care în timpul luptelor a avut o înaltă conduită umanitară: „Toate elementele care au luat parte la luptă s-au comportat foarte bine și cu un dispreț de moarte demn de admirat. Pierderile noastre au fost neînsemnate și puținii răniți ce am avut au fost îngrijiți de maiorul Preda, medicul Regimentului Vilcea, într-un mod deosebit. Asemenea, și răniții inamici s-au bucurat de aceeași îngrijire ca și românii” (p.70).

1916, pentru eliberarea orașului Sibiu, trupele Brigăzii 3 infanterie, de sub

comanda generalului Traian Moșoiu, duc lupte îndrjite. Reproducem un pasaj semnificativ, care reliefează eroismul și vitejia trupelor române comandate de generalul Moșoiu: „De la postul meu de comandă de pe Călugărul se putea observa infanteria germană înaintind val după val spre dealul Cioara. În acele momente nu simțeam nici o strângere de inimă, cunoscând bine eroismul apărătorilor ce stăteau neclintii pe poziție și susțineau un foc bine dirijat contra atacatorilor, ale căror rinduri se răreau. Germanii, care căutau să folosească pen-

tru căpătorește toate ghiurile moarte ale terenului, au fost respinși cu grenade de către ai noștri, care au pornit la un contraatac viguros, împingând pe inamic pînă la poalele dealului Cioara” (p. 98—99).

Indiscutabil, lucrarea aduce importante precizări referitoare și la poziția României față de marea conflagrație, dar mai ales la evidențierea caracterului popular al acestui război de eliberare a fraților din teritoriile ocupate și la eroismul cu care ostașii români au apărut pămîntul sfînt al patriei.

■ Căpitan GAVRIL PREDĂ

Adevăruri fundamentale ale istoriei naționale

UNIREA ROMÂNILOR ÎN 1918, ÎMPLINIREA UNEI LEGITĂȚI ISTORICE OBIECTIVE, EVENIMENT DE SEAMĂ AL ISTORIEI UNIVERSALE

(urmare din p. 59)

Faptele istorice demonstrează, fără putință de tăgadă, că teritoriul țării noastre — teritoriul românesc pe care s-au format și dezvoltat poporul geto-dac acum circa patru milenii și poporul român acum două milenii — are un caracter unitar, indivizibil. Pe acest teritoriu a muncit, a luptat și a creat poporul român, strămoșii săi geto-daci și înaintașii acestora, statornici din timpuri imemoriale pe glia străbună. Istoria nu consemnează nici o situație în care poporul nostru și strămoșii noștri să fi părăsit în vreo împrejurare aceste meleaguri. Dimpotrivă, sintem aici de la începutul începuturilor. Autohtonii, anterioritatea noastră, aici, comparativ cu alte popoare, continuitatea în spațiu și timp, lupta necurmată pentru păstrarea unității, independenței sînt realități ireversibile și nu pot fi puse în discuție de nimeni și în nici un fel. De aceea nu vom admite nimănui, în nici o împrejurare, să lovească în unitatea poporului nostru, să-l lezeze în vreun fel interesele, drepturile lui inalienabile asupra patriei teritoriale, calitatea sa preeminentă de a fi unitară, indivizibilă, liberă și independentă.

- 1 Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul dezvoltării construcției socialiste*, vol. 3, Editura Politică, București, 1969, p. 707.
- 2 Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 241.
- 3 *Cronici muntene*, vol. I, București, 1961, p. 68.
- 4 Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*, București, 1901, p. 57.
- 5 E. Virțosu, *Tudor Vladimirescu, Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, p. 102—103.
- 6 Nicolae Bălcescu, *Opere*, tom I, partea a II-a, București, 1940, p. 105.
- 7 *Acte și documente relative la istoria Renașterii României*, VI, 1, p. 63—68; 2, p. 28—29; cf. Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I, Editura Academiei R.S. România, București, 1983, p. 139.
- 8 George Bariț, *Scrieri social-politice*, București, 1962, p. 204.
- 9 General Gr. Crăiniceanu, *Despre istoria armatei române*, București, 1912, p. 53—54.
- 10 V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura Politică, București, 1964, p. 8.
- 11 Ion I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Cernăuți, 1923, p. 422—423.
- 12 *România în anii primului război mondial*, vol. 2, Editura Militară, București, 1987, p. 568.
- 13 *Idem*, p. 622.
- 14 *Unirea Transilvaniei cu România. 1918*, Editura Politică, București, 1978, p. 618—619.
- 15 *1918 la români. Desăvîrșirea unității naționale-statale a poporului român*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 56.
- 16 Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 17, Editura Politică, București, 1979, p. 275.
- 17 „Anuarul statistic al României, 1939 și 1940, 1940, p. 62.
- 18 „Monitorul oficial”, nr. 282 din 29 martie 1923, București, 1923, p. 3.

HELSINKI: 30 mai — 5 iunie 1988

CEL DE-AL XIII-LEA COLOCVIU INTERNAȚIONAL DE ISTORIE MILITARĂ

Maior dr. MIHAIL E. IONESCU

În organizarea Comisiei Finlandeze de Istorie Militară s-au desfășurat la Helsinki (între 30 mai și 5 iunie 1988) lucrările celui de-al XIII-lea Colocviu Internațional de Istorie Militară. Delegații din 25 de țări afiliate Comisiei Internaționale de Istorie Militară au dezbătut două mari teme: a) **Influența informațiilor politice și militare ale comandamentului suprem asupra deciziilor strategice și operaționale în Europa în cursul celui de-al doilea război mondial;** b) **Perioada de tranziție și perspectivele dezvoltării tacticii armatelor terestre de la mijlocul secolului al XVIII-lea până la începutul secolului al XIX-lea (1750—1830).**

Comunicările prezentate și dezbaterile care au avut loc au evidențiat problematici istorice complexe precum: rolul esențial al informațiilor, al interpretării corecte a acestora și al circulației lor rapide către eșaloanele de decizie în adoptarea oportună a unor hotărâri optime de nivel strategic și operațional; însemnătatea deosebită a decodificării de către aliații occidentali a mesajelor confidențiale ale inamicului (operațiile „Ultra” și „Magic”); schimbările intervenite în domeniul tacticii în timpul și ulterior războaielor epocii napoleoniene; evoluția gândirii militare în intervalul 1750—1830 și modelarea organizatorică a forțelor armate etc.

Comisia Română de Istorie Militară a fost prezentă cu două comunicări: **Rolul datelor informative din anii 1943—1944 asupra deciziei intrării României în războiul împotriva Germaniei**, autor: general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, și **Armata regulată sau „națiunea armată”: cazul unităților de voluntari români. 1768—1821**, autor: maior dr. Mihail E. Ionescu. Ambele comunicări s-au bucurat de succes, suscitând numeroase întrebări și comentarii în cadrul discuțiilor. A fost rele-

vată astfel contribuția majoră a țării noastre la obținerea victoriei asupra fascismului insistându-se asupra caracterului suveran, independent al actului de la 23 August 1944, și s-au prezentat argumentele care sprijină afirmația că România, prin efortul său militar, a scurtat războiul cu cel puțin 200 de zile. Totodată, dezbaterile privind natura și structura organismului ostășesc a evidențiat faptul că prima fază din „secolul revoluțiilor din istoria modernă” a României, început cu revoluția populară de la 1784, a finalizat un „răspuns” românesc original, corespunzător tradițiilor istorice și împrejurărilor concret-istorice (potențial economic, ostilitatea imperiilor vecine față de lupta poporului român pentru unitate politică și independență etc.). „Răspuns” concretizat în formarea unităților de voluntari care vor pregăti cadrele armatei regulate moderne.

În cursul lucrărilor colocviului de la Helsinki au avut loc, de asemenea, și ședințe ale biroului Comisiei Internaționale de Istorie Militară în care s-au dezbătut aspecte legate de organizarea Congresului Internațional de Istorie Militară de la Madrid (august 1990), precum și proiecte privind editarea unor reviste de istorie militară cu colaborare internațională (numere speciale din *Revue Internationale d'Histoire Militaire* consacrate muzeelor militare din comisiile naționale afiliate sau problematicii perioadei interbelice).

Gazdele finlandeze — colocviul s-a desfășurat sub patronajul președintelui țării și cu sprijinul substanțial al ministerelor Educației și Armatei — au asigurat o deplină reușită lucrărilor, evidențiindu-se încă o dată utilitatea schimburilor de vederi ca pîrghie esențială a cunoașterii reciproce în interesul păcii și colaborării internaționale.

COLOCVIU ROMÂNNO-ITALIAN DE ISTORIE COMPARATĂ

Orașul Milano a fost gazda unei importante manifestări științifice: Colocviul internațional cu tema „România și Italia, 1943—

1947. Pentru o istorie paralelă”. Inițiat de către gazde — Centrul de Studii și Cercetări privind Europa Contemporană (Ce.S.R.

E.C.) — și bucurându-se de participarea unor reprezentanți ai Comisiei Române de Istorie Militară, colocviul s-a desfășurat în prezența unui public format din cadre universitare, cercetători, studenți și ziariști.

În cadrul acestei manifestări științifice delegația română a prezentat comunicările: „De la Cairo la Stockholm. România între marile puteri în anul 1944” (dr. Florin Constantiniu), „Contribuția României la înfrângerea Germaniei naziste” (mr. dr. Mihail E. Ionescu) și „România la Conferința de pace de la Paris” (căpitan Ilie Schipor), iar partea italiană comunicările: „Rezistența italiană: mit și realitate” (ambasador Edgardo Sogno) și „Italia la Conferința de pace de la Paris” (dr. Sergio Chille, de la Universitatea din Milano).

Lucrările colocviului au fost conduse de către dr. Riccardo Ranzi și dr. Lauro Gras-

si, președintele și, respectiv, secretarul general al Ce.S.R.E.C., institut de cercetări ce s-a afirmat prin preocupările sale privind analiza pluridisciplinară a evoluției continentului nostru în epoca contemporană. Atât referatele, cât și dezbaterile au pus în evidență aspecte inedite privind evoluția politico-militară a României și Italiei în ultima parte a celui de-al doilea război mondial și până la încheierea Conferinței de pace.

Interesul manifestat de către public față de comunicările românești și istoria noastră națională, ecoul pe care această manifestare științifică l-a avut în presa italiană (*Corriere della Sera, La Repubblica*) și în alte mijloace de informare demonstrează prestigiul de care se bucură țara și istoriografia noastră contemporană pe toate meridianele globului

■ Căpitan ILIE SCHIPOR

KULIKOVO, 8 septembrie 1380

(urmare din p. 67)

parțială (cneazul lituan Dimitrie Olgerdowicz) se afla între polcul mare și cel din dreapta, înapoia acestora, iar în pădurea Zelionaiia Dubrava, dinspre răsărit, în ambuscadă, era dislocată rezerva generală sub cneazul Vladimir Andreevic din Serpuhov și panul lituan Dimitri Bobrok.

Către prinz ceața se acoperea cîmpia s-a ridicat: „și era groaznic să privești donă puteri mari care se apropiau una de alta pentru vărsare de sînge” — cum consemna înfricoșat cronicarul^{*}. Marele han Mamai își instalase cortul pe Colina Roșie, rîndurile pedestrilor săi fiind susținute la flancuri de cavalerie. După duelul singular între mirzacul* Temir și călugărul Andrei Peresvet, amîndoi căzuți în înecstare, atacul mongol s-a produs asupra corpului înaintat și a flancului stîng moscovit. Către orele 15, puternica sașară tătară, care zdrobise polcul înaintat și rezerva parțială, forțînd să se retragă polcul mare (centrul dispozitivului moscovit), contura o mare manevră de întoarcere a flancului stîng al adversarului. Cînd forțele mongole se angajaseră plenar în întoarcere, din pădurea Zelionaiia Dubrava au atacat detașamentele, pînă atunci neangajate în luptă, ale rezervei generale conduse de panul Bobrok. Surprînși din flanc, imediat contraatacați și de trupele polcului mare, mongolii au cedat. Retragera, antrenînd întreaga oaste a lui Mamai, s-a transformat în fugă. Urmărirea tătarilor s-a prelungit, 50 km, pînă la malurile riului Krasivaia Mecia, victoria moscovită fiind deplină în seara zilei de 8 septembrie. Marele cneaz Dimitrie Ivanovic a fost găsit într-un tîrziu teafăr printre cei prăbușiți pe cîmpul Kulikovo. Opt zile oștirile moscovite au rămas să îngroape

mortii, să pomenească pe cei mari căzuți — 40 boieri moscoviți, 12 cnezi din Belozero, 30 posadnici* novgorodeni, 20 boieri din Kolomna, 40 din Serpuhov, 30 pani** lituanieni, 20 boieri din Pereslavl, 25 din Kostroma, 35 din Vladimir, 50 din Suzdal, 40 din Murom, 70 din Riazan, 34 din Rostov, 25 din Dimitrovsk, 60 din Mojaysk, 30 din Zvenigorod, 15 din Uglețk* — și cei mulți din drujinele*** lor. La o etapă de menținere de locul confruntării, oștile lituane și din Riazan așteptaseră deznodămîntul.

Înfrîngerea a însemnat prăbușirea puterii lui Mamai: la Kalka hoarda sa a fost înfrîntă de Toqtamîș, protejatul lui Timur Lenk. Refugiat la Caffa genoveză, înfrîntul de la Kulikovo pierrea asupra asasinat din ordinul noului mare han¹⁰.

Victoria de la Kulikovo a marcat apogeeul domniei „marelui cneaz al Rusiei”, cum se intitula acum Dimitrie Ivanovič, birutorul de pe Don — Donskoi.

* membri în Sfatul Republicii Novgorod

** nobili

*** cete

- 1 M.d'Ohsson, *Histoire des Mongols*, vol. II, L. Haye, Amsterdam, 1834, p. 186.
- 2 Șerban Papacostea, *Triumful luptei pentru naștere: întemeierea Moldovei și consolidarea statelor feudale românești*, în *Constituirea statelor feudale românești*, București, 1980, p. 165—193.
- 3 Victor Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, București, 1982, p. 274—279.
- 4 V.A. Karascev, G.I. Oskin, *Dimitrie Donskoi*, București, 1953.
- 5 *Histoire de l'U.R.S.S.*, sub red. A. Pankratova, vol. I, Moscou, 1948, p. 115.
- 6 L.G. Beskrovnii, în *Kulikovskaia bitva. Sbornik statei*, Moscova, 1980, p. 224.
- 7 *Polnoe sobranie russkije letopisy*, vol. XI, Sankt Petersburg, 1897, p. 56.
- 8 *Ibidem*, p. 59.
- 9 *Skazanie i povesti o kulikovskoi bitve*, ed. D.A. Dimitriev, O.I. Lihaceva, sub red. D.C. Lihacev, Leningrad, 1982, p. 13.
- 10 René Grousset, *L'Empire des steppes*, Paris, 1960, p. 484—485.

* nobil tătar

SINTEZA DACO-ROMÂNĂ: UNITATE, CONTINUITATE, PERENITATE

(urmare din p. 13)

autohton, geto-dac, și puternica tradiție a acestuia, de mare vitalitate și dăinuire, pe care avea să se impune sigiliul Romei, cum a spus Nicolae Iorga.

Dacoromanismul poporului nostru nu-l putem înțelege dacă ne referim numai la provincia romană Dacia, fără a avea mereu în fața ochilor unitatea geto-dacilor ca în vremea lui Burebista și Decebal, cât și permanenta lor continuitate simultană cu structura militară și administrativă romană. Dacă, politicește, în 106 e.n., unitatea politico-statală a lumii geto-dace s-a sfârșit, din punct de vedere etnic și cultural însă ea s-a păstrat nealterată, și aceasta a constituit tăria etnogenezei noastre, ca proces unitar și ireversibil. Acest proces a cuprins, diferențiat, și pe dacii liberi, care înconjura pe trei părți provincia Dacia și aveau contacte directe cu dacii din provincie, cu romanitatea sud-dunăreană pe linia Dunării sau spre vest cu Pannonia romană. Hotărâtoare în această cuprindere a dacilor liberi în același proces au fost unitatea reală a dacilor și continuitatea pe întreaga arie de locuire a lor, indiferent dacă au fost sub stăpânire romană sau liberi. Așa că se poate spune că unitatea străveche s-a menținut. Dacii liberi au reprezentat în permanență factorul continuator al luptei pentru libertate și al individualității, originalității ființei și culturii poporului dac. În 275 e.n., când se retrag armata și administrația oficială romană din Dacia, locuitorii din est și din vest vor pătrunde în fosta provincie romană Dacia, așa după cum arată descoperirile arheologice din Tran-

silvania și Oltenia, ca cele din județele Bistrița-Năsăud, Alba și Vilcea. Se realizează astfel reîntregirea politică a Daciei. Evident, în fosta provincie se realizase contopirea daco-romană și devenise un factor de permanență, în continuă dezvoltare și perfecționare a vieții sociale și a propriei organizări în forme tradiționale, dacice și romane. Osmoza petrecută a dus la refacerea și vitalizarea vechii unități politice de dinaintea cuceririi. Dovada o dau culturile Chilia Militari, Sîntana-Arad, Medieșul Aurit, culturile Bratei, Poienesti și Lipița. Materialele arheologice — descoperite într-un număr impresionant de mare, atât în fosta provincie Dacia, cât și în Dacia liberă — oglindesc cu toată claritatea dinamica atotcuprinzătoare a prefacerii vieții indigenilor într-o viață daco-romană și apoi românească. Unitatea de odinioară se reface acum din Maramureș pînă la Nistru și la litoralul vestic al Pontului Euxin. Sinteza daco-romană este, de fapt, dovada grăitoare a continuității pe vechea temelie traco-geto-dacă și include, în coordonatele ei, lumea geto-dacă în ansamblul său.

Cînd începe perioada migrațiilor în aceste părți ale Europei, locuitorii din Dacoromania — în întregul ei — erau în posesia unei civilizații superioare migratorilor, dar de caracter preponderent sătesc și plină de vitalitate. Toate descoperirile arheologice din Transilvania (Apulum, Sarmizegetusa, Bratei, Sopor etc.) și din Oltenia (Verbița-Dolj) reflectă dezvoltarea continuă a acestei civilizații spre sec. IV, V și VI, cristalizîndu-se caracterul daco-ro-

manic al său și al creaturilor ei. În sec. VI-VII, această unitate romană a poporului român este documentată concret prin culturile Ipotești-Cîndești (descoperită anul acesta și în Transilvania, în județul Harghita), apoi Bratei în Transilvania și Costișă-Botoșana în Moldova istorică. Este perioada deplină maturizării a nucleului roman al poporului nostru. Limba latină devenise limba „din casă” și se îmbogățise mereu în conținutul ei, păstrîndu-și caracterul unitar al său în toată Dacoromania. Unitatea limbii române este consecința unității etnice, daco-romane, și a fondului premergător procesului de contopire daco-roman. Firește, se adaugă și unitatea și armonia mediului fizico-geografic, în cadrul căruia deja se formase poporul român, unul și același pe meleagurile lui străvechi, din imemoriale vremuri.

Adoptarea creștinismului sub forma latină și populară a reprezentat, de asemenea, ca și limba, o forță care contribuia la cimentarea unității românești, la lupta împotriva succesivelor valuri de migratori.

Așadar, daco-romanismul poporului nostru este rezultatul unui proces îndelung, diferențiat, adînc, dar unitar și ireversibil. Daco-romanii au dăinuit pe fostele meleaguri ale înaintașilor lor datorită forței lor proprii, luptei permanente pentru apărarea ființei etnice și a culturii celei noi — daco-romane —, care ducea mai departe moștenirile dacice și romane contopite într-un bloc structurat perfect unitar: poporul român.

Mărturii Mărturii

ROMÂNII, «EXEMPLU DE VIRTUTE MILITARĂ»

(urmare din p. 49)

și în Val Bella cu ambele plutoane alături de Divizia a II-a franceză; un pluton a luptat alături de Armata I pe Cimone; un pluton, alăturat Armatei a VII-a, nu se știe dacă a primit însărcinări. În luna august s-a format a treia companie pe lângă Armata a IV-a. Aceasta s-a comportat excelent pe Grappa".³

Comandantul Armatei a VIII-a a propus la 11 noiembrie 1918, să fie decorați cu Crucea de Război 129 oameni din prima companie română.⁴ La 22 noiembrie 1918, Caviglia, general-locotenent și comandant al Armatei a VIII-a, a conferit, în virtutea Decretului regal nr. 205 din 19 ianuarie 1918, „Crucea Meritului de Război” următorilor militari: „caporal major Neunțiu Gheorghe, voluntar român, atașat în timpul ofensivei noastre la un grup de informatori ai brigăzii, a trecut cu primele detașamente italiene peste Piave, înfruntând cu calm și răbdare efectele celui mai violent foc al inamicului, făcând dovada celui mai deosebit sentiment al datoriei, sfidând pericolul, și în liniștea cea mai desăvârșită interoga pe primii prizonieri austro-maghiari, de la care a cules informații și date de o importanță deosebită. Sergeant Lupoie Constantin, caporal major Haruța Gheorghe, soldat Boiaș Ioan, soldat Crișan Pantelimon, soldat Mitrea Ioan, caporal major Mihai Alexandru în toate acțiunile la care au participat au făcut dovada unui curaj desăvârșit, a unei îndrăzneții deosebite, reușind să fie tuturor un EXEMPLU DE VIRTUTE MILITARĂ și spirit de disciplină”.⁵ Motive asemănătoare l-au determinat pe același general să acorde „Medalia de Argint locotenentului Piso Emilian, aspirantului Vancea Victor, care, deși conștienți că în cazul în care vor fi capturați vor fi omorâți în modul cel mai infamant, totuși au participat voluntar la toate acțiunile detașamentului din care făceau parte, dînd dovadă de îndrăzneală și calm în toate luptele. Soldat Gavrilă Nicolae... s-a înrolat în armata care lupta împotriva opresorilor patriei sale, dînd dovada unui patriotism și curaj demn de toată lauda. A luptat două zile pe albia riului Piave și fiind făcut prizonier a știut să scape din trista situație la care era condamnat. Soldat Grădinar Nicolae, făcut prizonier în timp ce lupta în modul cel mai vitejesc, a știut să scape după ce

fusese condamnat la moarte. Caporal major al serviciului, Ludu Bartolomeu, rămas pe albia riului Piave din cauza rupturii podului, a cooperat la respingerea atacului inamic, a trecut riul în ziua următoare cu barca, numai după ce s-a asigurat că nu mai rămăsese pe malul celălalt nici unul dintre subordonații săi, salvînd între alții și pe un soldat grav rănit. Soldat Pop Victor a trecut Piave o dată cu prima patrulă și a luptat cu ardore deosebită. Înconjurat de forțele inamice, după o rezistență tenace, a revenit înotînd la pozițiile inițiale, reluîndu-și postul de combatant în compania sa”.⁶ De asemenea, s-a acordat „Medalia de Bronz soldatului Țiurean Dumitru, care a fost rănit, dar a refuzat să se ducă la postul de prim ajutor, rămînînd la datorie pînă la sfîrșitul acțiunii. Soldat Breb Dumitru, grav rănit, n-a vrut să părăsească linia de foc, cooperînd astfel la respingerea unui contraatac inamic, servind de exemplu propriilor camarazi. Caporal major Chiorean Vasile, oferindu-se în mod voluntar pentru acțiunea de recuperare a supraviețuitorilor rămași pe albia riului (insula Lucca), a trecut apa reușind să-și ducă la îndeplinire acțiunea pe care și-o propusese. La întoarcere a căzut lovit de gazele lacrimogene. Stegar Merlaș Ștefan, caporal major Ambasana Ilie, caporal Ștefan Gheorghe, soldat Bristian Ioan, soldat Căldărar Racoț, soldat Bîrsan Dumitru, soldat Doban Iosif s-au oferit ca voluntari într-o misiune de patrulare deosebit de periculoasă, din care au revenit numai după ce au cauzat mari pierderi inamicului, aducînd informații extrem de utile asupra pozițiilor de apărare dușmane. Sublocotenent Cosmin Mihai, sublocotenent Hossu Romulus, sergent major Răchită Grigore, pe deplin conștienți că în cazul în care vor fi capturați vor fi omorâți în modul cel mai infamant, au participat voluntar la toate acțiunile, făcînd dovada celui mai deosebit curaj și calm în toate luptele. Caporal major Iurcovan Adam a dovedit o mare capacitate chiar de la cele dintîi încercări de trecere a riului Piave peste podurile lovite de focul inamic. Deși podurile erau distruse, totuși el a știut să coordoneze în mod eficace, cu sînge rece și deosebit curaj, activitatea soldaților genști în acțiunea de trecere peste riul. A căzut grav rănit în acțiunea sa voluntară. Soldat Bustea Nicolae a trecut Piave cu prima patrulă și a luat parte la luptele purtate pe albia riului. Mutilat la brațul drept de o schiță de grenadă, n-a vrut să se retragă, pînă în

Mărturii Mărturii

momentul în care, epuizat, a căzut la pământ. Soldat Avram Ioan se lănsă cu primele trupe în acțiunea de trecere a râului Piave. Cu focul mitralierei sale atît de ucigătoare se aventură încît obligă pe asediatorii inamici la o retragere precipitată lăsînd în mîinile lui mulți prizonieri".⁷

Extrasele prezentate dovedesc hotărîrea de
care au fost animați românii transilvăneni

„ÎN OȘTILE NOASTRE NE STĂ VIITORUL“

Pentru opinia publică românească dintre Dunăre și Mare — asemenea, de fapt, întregului nostru popor —, înfăptuirea marelui ideal al unității naționale s-a constituit într-o dominantă a ultimului deceniu din secolul trecut și din primii ani ai veacului nostru, pînă la intrarea țării în războiul reîntregirii neamului. Exprimînd credința în justetea înfăptuirii acestui ideal, presa constănțeană scria că „românii de dincolo de Carpați” sînt „pădusa neamului nostru, căci, luptînd pentru limba și legea lor, luptă prin urmare pentru frăția noastră și pentru noi. Lupta lor e dreaptă și sfințită”¹, încredințîndu-și cititorii că „Nu e departe timpul cînd zile senine vor răsări peste poporul românesc și soarele libertății va răsări voios pe plaiurile Transilvaniei întocmai ca pe cele ale României libere”². La rîndul ei, presa tulceană arăta că „suntem dintre aceia cari și noi tremurăm cu dorul în suflet pentru înfăptuirea idealului scump tuturor românilor, și noi lăcrimăm de durere și tresărim în sufletul nostru cînd auzim vaierul de durere care străbate pînă la noi din înfînturile frumoase Transilvaniei și Bucovinei pustiite de tot ce au ele mai mîndru”³.

În preajma izbucnirii primei mari conflagrații mondiale și în anii neutralității (1914—1916), presa românească transdunăreană va contribui în cel mai înalt grad la întreținerea sentimentelor patriotice în rândurile populației. Pe lângă frecvențele știri și comentarii asupra situației românilor din provinciile aflate sub dominație străină, sînt inserate apeluri și liste de subscripții pentru ajutorarea morală și materială a fraților transilvăneni și bucovineni, sînt publicate articole de încurajare și îmbărbătare. La Constanța apare chiar și o publicație intitulată „România Mare” (1913—1916) — prima din țară cu acest simbolic și programatic titlu. În articolul-program, revista scria:

și bucovinenii ajunși în Italia, entuziasmul și bravura de care au dat dovadă pe câmpul de luptă, convingerea lor că în acest fel contribuiau la făurirea statului național unitar al tuturor românilor.

- 1 Arhiva istorică și diplomatică a Ministerului de Externe al Italiei cl. 78, fasc. 152
2 Arhiva Statului Major al Armatei Italiene
3-7 Ibidem.

„Toată suflarea românească de acum înainte să aibă o singură dorință, o singură cugtare, un singur gând: **România Mare: Reinchegarea vechei Dacii**”⁴. În același prim număr, sub titlul **Ungurimea își presimte sfârșitul**, se arată că „Pe noi (românii — n.n.) moartea nu ne sperie, pe noi ne-au exasperat suferințele frașilor noștri, de aceea cu drag vom pune mîna pe armă pentru a se curma odată cu aceste suferințe”⁵. Arătînd că „În aer plutește ceva”⁶ editorialul din primul număr releva că „nu e departe timpul cînd scînteia se va produce și

atunci... atunci nimic nu-i va mai sta în cale. Momentul acesta suprem va trebui însă să ne găsească pregătiți, încoți toți, cu o singură mișcare și o singură gândire, să pornim la lupta cea mare. Astăzi — continuă revista — frații noștri de pretutindeni au căpătat noi forțe, nou curaj și și-au fdcut mari speranțe în noi ceștia liberi. Datoria noastră este să nu-i dezamăgim, să nu-i desnădăjduim, ci din contră să le întărim simfămintele, ca așteptarea să nu li se pară prea lungă și prea grea. Și nu li se va părea prea lungă și prea grea când vor vedea că lucrăm cu toții pentru mîntuirea lor“.

Este de subliniat că, în viziunea revistei constănțene, izbucnirea primului război mondial este considerată ca un moment nefast în istoria europeană, căci „În veacul luminei și al civilizațiunei, cîțiva inconștienși ambițioși pun în primejdie, cu cel mai teribil sînge rece, mii și mii de vieți omenesti, pregătind groaznica tragedie ca cel mai abil regisor de teatru“⁶. În același timp, însă, se impunea — în fața desfășurării evenimentelor și în consens cu acestea — „Să îmbărbătăm masele și să le facem conștiente de datoria lor. Atunci cînd va suna ora, să ne apărăm moșia și să ne recîștigăm patrimoniul strămoșesc“⁷. Pentru patrioții dobrogeni, intrarea României în marea conflagrație nu era determinată decît exclusiv de înfăptuirea idealului național, așa cum credea și simțea, de altfel, o țară întreagă; sub titlul **Să se adune oștile** se arăta răscăpat că „Intrarea noastră în acțiune nu o vom face în interesul nici unui stat încîierat acum: nu vom fi nici pentru nemți, nici pentru ruși, vom fi pur și simplu pentru interesul neamului românesc“. Opiniei publice îi era insuflată, așadar, ideea că realizarea unității naționale nu depindea decît de însuși neamul românesc: „Să ne deprindem cu ideea că ne putem și ne vom ridica prin forța noastră, înșine, fără concursul nimănui. Prin noi înșine. Aceasta să ne fie deviza“⁸.

Și alte gazete dobrogene militau în sensul înfăptuirii aspirațiilor naționale ale românilor. Într-un articol intitulat **Pericolul german**, apărut în vara anului 1916, se releva că „După doi ani de zile se poate spune că unicul pericol actual și viitor, pentru noi, ca și pentru toată lumea, este nesăfiosul imperialism prusac, este pangermanismul“, căci „La lumina sinistră a grozavului război, dus cu o doctrină militară, din partea Germaniei, pe cît de hotărîtă pe atît de sălbatică, s-a văzut împede care e scopul final al Kaiserului și colaboratorilor săi“. Concluzia ce se impune în fața

expansiunii imperialiste reieșea cu deosebită claritate: „Să știm să luăm parte la opera aceasta de apărare a Europei și să ne luăm măsurile pentru ca să fim feriți în viitor de asemenea pericole. Pentru aceasta trebuie să ne întărim, să înfăptuim România Mare, alipind de ara noastră pe românii cari sunt subjugă i de unguri și austrieci și să căutăm să fim cît mai stăpîni în țara noastră, întărind cît mai mult bazele politice și economice ale României“⁹. La rîndul lui, un ziar tulcean scria, în 1915, sub titlul **Ceasul de veghe**, evidențind rolul armatei în desăvîrsirea unității naționale: „Vom ca ceasul de veghe să-și păstreze marea lui dirză, nepătat de nici o îndoială. Pentru ca mîine, armata, unitară sufletește, stăpînită de același ideal, să meargă cu aceeași convingere în dreptatea și triumful cauzei peste Carpați“¹⁰.

Același spirit patriotic promovează și gazeta constănțeană „Vardă“ încă de la primul număr apărut la 22 noiembrie 1915, pentru ca de la 7 februarie 1916 ea să se numească „Victoria“, căci „Victoria va fi simbolul luptei dusă de noi“. În paginile ei se vor vesteji racilele sociale, specula, acțiunile dușmănoase ale agenților austro-germani, însuflindu-se încrederea în victoria aliaților, nădejdea împlinirii aspirațiilor naționale fiind, însă, armata română: „Da, suntem foarte fericiti de aliații noștri și aceasta cu atît mai mult cu cît în orice timp îi vedem, căci precum în oștile noastre ne stă viitorul (subl. n.), în puterea lor și alor noștri strălucеște sfînta victorie“¹¹. De altfel, consului austro-ungar la Constanța știa în 1913 că atît cetățenii, cît și membrii corpului ofițeresc vorbesc pe față despre „apropiata împărire a Monarhiei austro-ungare, care, după părerea lor, se află într-o stare de completă dezagregare“, dacă „nu cumva iminenta revoluție a românilor din Transilvania și Bucovina o vor aduce în nemijlocită stare de prăbușire“¹². Se înmulțesc, în același timp, articolele mobilizatoare ce relevă patriotismul și devotamentul armatei române. Icoana sfîntă a țării: **armata**¹³, așa se intitulează un amplu articol, în timp ce altul, **Să cinstim armata!**, inserat într-o publicație tulceană, scie: „Nu știu dacă este vreo armată din lume care să merite atîta cinste cît armata română. Ea a cîștigat dreptul la această cinste prin virtute, care nu i-a lipsit niciodată“¹⁴.

În vara anului 1916, cînd momentul intrării României în războiul înfăptuirii unității naționale se profila ca fiind tot mai iminent, reflectarea în paginile presei

dobrogene a atmosferei în care era așteptat evenimentul relevă, o dată în plus, starea de spirit patriotică a românilor din această parte a țării. Sub titlul **Intrăm în acțiune**, ziarul constănțean „**Victoria**” relevă — cu o lună doar înainte de declanșarea operațiunilor de eliberare a Transilvaniei — că „*Toate, dar absolut toate cele ce se petrec la București, în rîndurile diplomaților, la granițele noastre, înăuntru și în afară, în rîndurile oștirii, în atitudinea regelui și a guvernului, fecunditatea sosirii munițiilor și atîtea multe altele, ne arată lămurit că azi, mine sau nu peste multă vreme vom intra în acțiune alături de aliați.* Aproape nu este om, pînă și d. Marghiloman e convins de aceasta. Noi suntem și mai mult, atît de mult convinși de faptul acesta, încît de pe acum salutăm cu sfințenie intrarea noastră în război, pentru îndeplinirea idealului național de veacuri.”¹⁵ Cîteva zile mai tîrziu, sub titlul **Zvonurile de mobilizare**, se consemna că „*Armata românească e mobilizată cu trup și cu suflet de la începutul războiului. Așa că atunci cînd vor suna trâmbițele de plecare, nu o să se știe cu săptămîni și luni întregi înainte, ci totul se va face într-o noapte, cînd luna va răsări în plin și cînd ornicul soartei neamului românesc va bate ora noastră.*”¹⁶

Și „**Ora noastră**” a bătut la mijlocul lui august 1916, cînd țara a pornit la „lupta cea mare” pentru întregirea unității sale de neam și teritoriale. În acel moment istoric, ziarul constănțean „**Dacia**” va anunța pe o pagină întreagă hotărîrea guvernului: „*Români, pornim la luptă grea și sîngeroasă. Lupta va fi mare, dar cu atît mai mare va fi și gloria noastră.*”

S-avem încredere în urmașii curcanilor dela '77 și să strigăm:

Trăiască armata română!

Trăiască „**România Mare**”!¹⁷

O zi mai tîrziu era subliniată încă o dată semnificația istorică a intrării țării noastre în războiul european, pas impus prin necesitatea logică a înfăptuirii statului național unitar român: „*Idealul nostru național, visul nostru de atîtea veacuri, prinde să ia ființă. Armatele noastre au pornit alături de puternicii noștri aliați spre granițele țării încrezătoare în puterea lor și sigure de izbîndă. Fiecare soldat e conștient de datoria sa și merge fără șovăire înainte, tot înainte.*”¹⁸

1. „Răvașul nostru”, I, nr. 2-3, august-septembrie 1906, p. 46.
2. „Conservatorul Constanței”, II, nr. 15, 2 mai 1910, p. 1.
3. „Lupta”, V, nr. 9, 20 iunie 1915, p. 1.
4. „România Mare”, I, nr. 1, 1 noiembrie 1913, p. 1.
5. Ibidem, p. 2.
6. Ibidem, I, nr. 7-8, iulie 1914, p. 1.
7. Ibidem, I, nr. 5-6, iunie 1914, p. 1.
8. Ibidem, II, nr. 36, 2 mai 1915, p. 1.
9. „Liberalul Constanței”, III, nr. 40, 29 iunie 1916, p. 2.
10. „Conștiința”, I, nr. 11, 15 mai 1915, p. 1.
11. „Victoria”, I, nr. 158, 6 septembrie 1916, p. 1.
12. Apud T. Pavel, *Miscarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale (1894-1914)*, Editura Facla, Timișoara, 1982, p. 247.
13. „Victoria”, I, nr. 17, 25 martie 1916, p. 1.
14. „Dunărea de jos”, I, nr. 15, decembrie 1915, p. 1.
15. „Victoria”, I, nr. 124, 14 iulie 1916, p. 1.
16. Ibidem, I, nr. 136, 28 iulie 1916, p. 1.
17. „Dacia”, II, nr. 133, 15 august 1916, p. 1.
18. Ibidem, II, nr. 134, 16 august 1916, p. 1.

„VIAȚA MEA E-A POPORULUI MEU”

Vă trimit aceste rînduri dorind să aduc și eu un omagiu și un semn de neuitare la Monumentul martirilor și eroilor dintotdeauna ai țării.

La 25 decembrie, în anul cînd poporul nostru consfințește vitejia și dragostea de libertate pe cîmpurile de luptă din războiul pentru independență (1877-1878), venea pe lume în satul Betfia, din județul Bihor, Ioan Ciordaș (Ciurdariu), cel ce avea să devină marele luptător pentru dreptate națională și socială a românilor din provinciile supuse Austro-Ungariei.

Apărător al dreptății, prin procesele ce l-au făcut celebru ca avocat în cetatea Sătmărulei, dr. I. Ciordaș se avîntă în lupta eroică pentru afirmarea dreptului la existență a populației românești, întreprinde acțiuni cu caracter social și economic pentru ajutorarea celor mulți și obiștiți, precum crearea băncii de ajutor „**Drăganul**”, înființarea librăriei și a unei tipografii românești la Beiuș, intensificarea activității reuniunii „**Lyra**” — promotoare a corului românesc —, intensificarea activității lăcașului de cultură românească „**Casina**” și a **Despărțămîntului Beiuș al „Astreii”**. Tot el a organizat adunări de protest împotriva legii lui Apponyi, la Beiuș, în aprilie 1907, și a pregătit victoria lui Vasile Lucaciu în alegerile dietale pentru parlamentul din Budapesta. Dr. Ioan Ciordaș a luptat pentru reintroducerea limbii de predare române la liceul din Beiuș și a unei reviste românești în același oraș (va apare în anul morții sale). S-a pronun-

Mărturii Mărturii

fat și a acționat împotriva maghiarizării și catolicizării forțate a românilor, iar aceste fapte îi atrag ura de moarte a șovinilor unguri, din care nu lipsește nici contele de tristă faimă St. Tisza.

În 12 octombrie 1918, a fost alături de Vasile Goldiș, Ștefan C. Pop, Al. Vaida-Voievod și A. Lazăr în ședința istorică de la Oradea, când s-a constituit Consiliul Național Român și a devenit președinte al secției din zona Beiuș. A organizat, la ordinul Consiliului Național Român, Garda Națională Română care a apărut ordinea și liniștea în condițiile efervescenței revoluționare premergătoare Marii Uniri a românilor de la 1 Decembrie 1918.

Participând ca delegat al Beiușului la Marea Adunare de la Alba Iulia, dr. I. Ciordaș a fost ales în Marele Sfat Național. Dar nu a trăit ziua deplină eliberării a Beiușului, deoarece în noaptea de 3 aprilie 1919 a fost ridicat din propria casă de o bandă de teroriști secui și omorât mișelește, împreună cu alți fruntași ai mișcării românești din zona Beiușului. Mai erau numai câteva zile până la sosirea armatei române eliberatoare. Cuvintele săpate pe monumentul dedicat memoriei eroului — „Viața mea e-a poporului meu” — confirmă pentru eternitate jertfa acestui erou, martir al Marii și veșnicei Uniri.

IZBÎNDA DE LA BEIUȘ, IZBÎNDA UNUI NEAM ÎNTREG

S-au împlinit, la 27 august, 81 de ani de la victoria unui român în alegerile dietale pentru parlamentul din Budapesta. Acesta a fost dr. Vasile Lucaciu, deputat al orașului Beiuș și al împrejurimilor sale. Aici, încă din 1828, luase ființă primul liceu cu limbă de predare română în cadrul provinciilor românești de la nord de Carpați. Cu câteva luni înainte, la 14 aprilie din același an, avusese loc contra înumaniei legi a lui Apponyi o adunare de protest împotriva căreia autoritățile au reacționat printr-o „vârsare de sînge”, cum scria „Tribuna”. Tot aici s-au ridicat mai mulți eroi ai Memorandumului și ai Marii Uniri din 1918. În sfîrșit, orașul Beiuș este locul unde dr. Vasile Lucaciu a cunoscut — și, prin el, întreaga populație românească, majoritară — un adevărat triumf. În ziarul „Lupta” care apărea la Budapesta în nr. 169 din 19 iulie 1918 dr. Ioan Ciordaș (Ciurdariu) scria articolul „Către alegătorii din Beiuș”:

„Privirile tuturor românilor spre voi sînt îndreptate, alegători ai cercului electoral Beiuș-Vaşcău!

Popor pe cît de frumos și blînd, pe cît de harnic și tare, pe atît de trudit și deznădăduit!

Povăfuitorul vostru și ocrotitorul adevăratei căi va fi acel care va lua și el pe umerii săi sarcinile grele care vă apasă pe voi și suferințele care vă seacă puterile... Acesta să fie semnul de pe care îl veți cunoaște!”

Și pentru prima dată în istoria acestor locuri, la 4 noiembrie 1918 a fost arborat tricolorul românesc. El flutura biruitor pe casa lui I. Ciordaș, azi muzeu, cum se

Beiuș. Monumentul celor doi martiri ai Marii Uniri

poate vedea în stînga imaginii. În prim plan, monumentul care prezintă „Martirii Unirii din 1918”: I. Ciordaș, N. Bolcas.

Manevrele organizate de regimul dualist în favoarea contracandidatului Kardoș (punerea pe listele de vot a unui fals Vasiliu Lucaciu, pentru a deruta alegătorii, iscarea unui incendiu pentru dereglarea alegerilor, atacul cu pietre asupra casei lui Ioan Ciordaș, devenită birou electoral pentru candidatul dr. Vasile Lucaciu, alte manevre și violențe care dădeau pretext intervenției jandarmeriei și, apoi, opririi alegerilor) au dat greș. Toate! O piatră aruncată în biroul electoral unde se afla Vasile Lucaciu a lovit pe Viora

Mărturii Mărturii

Ciordaș din Bihor, fiica memorandistului Vasile Ignat, poetă și activistă pe tărîm obștesc. Viora a spus: „Cînd dușmanul atacă femeile, cauza lui e pierdută!”. Și a avut dreptate. Cuvintele s-au adeverit. Dr. Vasile Lucaciu a cîștigat alegerile cu o majoritate de 804 voturi. Un succes zdrobitor, așadar. Izbînda de la Beiuș a lui V. Lucaciu a fost considerată ca o izbîndă a unui neam întreg, un pas mare spre afirmarea ființei naționale a populației românești, mereu majoritară și pe străvechiul pămînt al Bihorului.

MARTIRI AI MARII UNIRI ROMÂNEȘTI

Era în primăvara lui 1919. Bihorul încă se afla sub ocupație ungară; se știe că acest străvechi ținut românesc fusese încorporat Ungariei de circa o jumătate de secol, împotriva realității istorice, prin decizia anacronică a unei diete care fusese aleasă aplicîndu-se legea feudală din 1734. După cum constata reputatul și eruditul istoric francez Henri Gaidoz (1842–1932) în studiul publicat de „Revue de Paris” la 15 mai 1894*, situația etnică la nord de Carpați contrazicea flagrant această anexare ungară, întrucît „toată partea răsăriteană a Ungariei este românească, nu numai Transilvania, ci și comitatele din vestul Transilvaniei”. Într-adevăr, în acest teritoriu „se vede națiunea română formînd un cerc vast, compact peste tot, cu excepția centrului”, unde „se vede un grup de secui... și cîteva insule de populație germană, sașii, cum sînt numiți, descinzînd din coloniștii chemați de regii Ungariei în secolele XII și XIII. Tot restul este românesc de la Marea Neagră pînă în cîmpiile Ungariei și de la Nistru la Dunăre; dar acest vast domeniu a fost împărțit de istorie și prin ambiția marilor state”. Așadar, pe acești români „numai frontiera politică îi separă de frații lor din regatul României”. Istoricul nutrea convingerea că „reunirea într-un singur stat a pămînturilor românești... ar fi posibilă... după dislocarea monarhiei austro-ungare”. Ceea ce s-a și întîmplat, în 1918, după legîtima decizie a grandioasei adunări plebiscitare de la Alba Iulia. Dar pînă în aprilie anul următor, românii bihoreni au continuat să îndure suferințe inimaginabile, întrucît autoritățile reacționare ungare, folosind bande înarmate constituite din foști militari ai arma-

tei imperiale, au intensificat acțiunile teroriste și au comis crime abominabile. Închisoarea și schingiuirile înfrîtoare, culminînd cu uciderea românilor, au fost „răspunsul” celor care credeau că pot opri sau întoarce mersul ireversibil al istoriei. Dovezi găsim și în Arhiva „Cultul eroilor” fond Bihor, dosar 3/II, p. 367–368.

Ca un strigăt de durere adresat lumii, cuvintele din acele pagini sînt cutremurătoare. Ce spun ele? Că înainte de 1918 dr. Ioan Ciordaș, împreună cu dr. Nicolae Bolcaș — amîndoi din Beiuș — „mergeau din comună în comună în județul Bihor, unde în taină pregăteau populația pentru marea act ce aveau de îndeplinit”. Și Marea Dreptate Istorică s-a împlinit, într-adevăr, în 1918, prin cuget și faptă românești. Revețiți la casele lor — afirmă documentul — vor suferi pentru „sfîntul act național”, întrucît ocupanții unguri s-au dat la bestialități de nedescris. La Beiuș, de pildă, 45 de români au fost arși de viu de către soldații unguri conduși de Urmanczi Nandor. Alt exemplu: „căpitanul Verböczi și locotenentul Urmös ce comandau trupele din regiunea Vascău... arestează în noaptea de 2/3 aprilie pe dr. Ioan Ciordaș și dr. Nicolae Bolcaș și îi transportă cu tren special de la Beiuș la Lunca (în apropiere de Vascău — n.r.), unde după torturi groaznice mutilîndu-i în chipul cel mai oribil, i-au îngropat în afară de sat în fundul grădinii locuitorului Nicolae Hosan în marginea pîrului Vărzari”. Era 4 aprilie 1919. Peste cîteva zile, sosirea armatei române a pus capăt oprîmării.

Azi, la șapte decenii de la Marea Unire pentru care și-au dat viața atîția înaintași, rostim și noi îndemnul gravat pe monumentul care eternizează fapta acestor eroi: „Slăviți martirii dezrobirii și întregirii neamului ca jertfa lor de sînge să rămînă veacurilor spre vecinica pomenire”.

* V. pe larg „Lupta întregului popor” nr. 1/1987, p. 48–49.

■ Grupaj realizat de:
ANDREI BUSUIOCNEANU
Maior GHEORGHE VARTIC
AUGUSTIN CHIRILĂ
Dr. DUMITRU ZAHARIA
ȘTEFAN LASCU

Locotenent-colonel I.C. PETRIȘAN
Căpitan de rangul III
ILIE MANOLE

Semnal: MUZEUL DE INIMĂ

Înainte de sărbătorirea Marii Uniri de acum șapte decenii, țara trăiește marea bucurie izvorită din inaugurarea unui muzeu de inimă. Altfel spus, în București s-au redeschis porțile MUZEULUI MILITAR CENTRAL, în localul de pe strada Ștefan Furtună, la numărul 125—127. Din Gara de Nord, se poate ajunge după o plimbare pe jos, de zece minute (până la statuia fraților Golești și, apoi, la dreapta, încă vreo două sute de metri). Zona cuprinde liniile de tramvai 34, 35 și 44, de troleibuz: 68, 79, 92 și 93, de autobuz: 168, 279, 179 și 268. Telefoane utile: 49 27 73 și 49 39 93 (interior 21).

Despre această nouă ctitorie — despre istoricul ei și comorile ei — vom scrie în numerele noastre viitoare.

DIALOG CU CITITORII

● **ȘTEFAN LASCU, Constanța.** Studiile referitoare la Dobrogea în timpul ocupației și la starea de spirit antihitleristă, oglindită în arhivele constănțene, sînt bine documentate și sprijinite de iconografie, deci se află în atenția redacției. Celălalt studiu îl publicăm în ediția de față.

● **Prof. GEORGE POTRA, București.** Corespondența locotenentului Ioan Peticari din anii 1877—1878 are, așa cum remarcăm, informații de valoare privind războiul pentru independență. Altfel spus, pregătim articolul pentru tipărire.

● **Locotenent-colonel ing. I.C. PETRIȘAN, Timișoara.** a) În grupajul „Mărturii” din acest număr am inclus și articolul dv., precum și fotografia monumentului de odinioară b) Ne bucură invitația de a participa la festivitatea dezvelirii plăcii comemorative. Anunțați-ne din timp cînd se desfășoară evenimentul c) Întelegem mîhnirea dv. provocată de faptul că există încă persoane „care vor să ne scrie o altă istorie sau vor să o ștergă pe a noastră”. Indiscutabil, o asemenea acțiune a fost, este și va fi anacronică și zadărnica, aflîndu-se de-a curmezișul istoriei d) Întelegem și faptul că oamenii acestor tîneturi doresc ca „monumentul martirilor să fie din nou înălțat ca semn al demnității și cinstirii eroilor și sacrificiului lor de neuitat pentru patrie”.

● **Prof. ION MORARU, prof. ION BĂLĂ, Alexandria.** a) Am primit articolele „Monumentul independenței” și „Căpitanul Veli Alexandru”, pe care le pregătim pentru tipărire. Așteptăm și o imagine bună a monumentului. Celălalt articol nu este pe profilul publicației noastre b) Despre activitatea filialei teleormănene a Comisiei Române de Istorie Militară ur-

mează să scriem într-unul din numerele viitoare

● **Prof. GHEORGHE ȘELARU, București.** Materialul „În umbra spînzuraților”, fluent și temeinic argumentat, se află în studiu la Comisia Română de Istorie Militară.

● **Prof. VIOLETA NICULA, Turda.** a) Interesul deosebit pe care îl aveți pentru revista noastră este bazat pe faptul că publicăm „teme interesante și documentate”, pe care — cu bucurie aflăm — le integrați în lecții, contribuind la „educarea patriotică a elevilor” b) Studiul trimis îl vom publica într-unul din numerele în care vom aborda problematica revoluției din August 1944, cu ocazia celei de-a 45-a aniversări c) Așteptăm să primim de la dv. „Memoriile generalului Ludendorf”, pentru care vă mulțumim anticipat.

● **EUGENIA BERNESCU, Cîmpina.** Mulțumim pentru activitatea pe care o desfășurați, benevol, dar eficient, vizînd creșterea numărului de abonamente. Sugestiile pe care ni le-ați făcut ne sînt utile

● **ANDREI GROPĂ, Poiana Mărului.** a) Faptul că la Brașov nu ați găsit încă ier revistă noastră — „o publicație foarte bună, scrisă în folosul nostru” — dovedește că aceasta este căutată de cititori, deci... nu am întrerupt aparițiile, ci continuăm să acționăm pe frontul istoriografiei. b) Veți primi acasă „Almanahul oștirii '87”. Cel din 1989 se află în tipografie

● **IOAN BUTUM, Timișoara.** După cum vedeți, și în acest număr oferim cititorilor cîteva elemente de medalistică. Vă mulțumim pentru colaborare

● **IOSIF IEFTA, Ghilad.** Am primit materialul, care acum este în studiu la Comisia Română de Istorie Militară

■ REDACȚIA

COPERTA I: Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, 1 Decembrie 1918

COPERTA a IV-a: Eroism și sacrificiu în războiul de eliberare și reîntregire națională. București. Arcul de Triumf.

● The work of the RCP, General Secretary Nicolae Ceausescu, about the legitimacy of the Great Union of 1918. ● The truth, probity and dignity of history. ● The union before union. The Gêto-Dacian state, a remarkable historical reality in the European antiquity. The Daco-Roman synthesis: unity, continuity and perenniality. The Romanian people, unique and unitary on both sides of the Carpathians and the Danube, inheritor of the lofty traditions and virtues of its glorious forefathers. The state unity in the Romanian medieval political consciousness and action (the 9th—16th centuries). Michael the Brave, „Restitutor Daciae”. National unity — major goal of the political platforms in the century of the revolutions. The Romanians' resistance in face of foreign pressure, immixture and oppression. ● 1918. The Great Union of the Romanians — The Great Historic Justice. Union for all centuries. 1918, the year of the objective assertion of the nations' inalienable right to a free, independent development. The Great Union of 1918, the work of the entire Romanian people. In the Romanian national guards in Transylvania, „fighters for peace and liberty, for language, traditions and motherland”. ● Testimonies. ● The international acknowledgement of the 1918 Romanian Great Union. ● Fundamental truths of national history. The Romanians' union in 1918, the accomplishment of an objective historical law, momentous event of world history. ● Groundworks of national military doctrine. The entire nation's consensus in the fight for the defence of the Romanian unitary nation-state in 1919. ● Great battles. Posada, 9—12 November 1330. Kulikovo, 8 September 1380. ● Great commanders. ● Monuments of Union. ● Clarifications. Attitudes. Forgeries and denigrations cannot change the inexorable historical reality of the 1918 Romanian union. Horthy's rehabilitation? ● Memory of documents. „The story of the Romanian people” or the history of the first picture dedicated to national reconquest. ● Unbelievable, yet true... The revisionist programme of Horthy's regime (VII) ● Book of history. ● From the activity of the Romanian Commission of Military History. Helsinki. 30 May — 5 June 1988. The 13th International Colloquy of Military History. The Romanian-Italian colloquy of compared history. ● Dialogue with the readers.

● L'œuvre du secrétaire général du P.C.R., le camarade Nicolae Ceausescu, sur la légitimité de la Grande Union de 1918 ● La vérité, la probité et la dignité de l'histoire ● L'union d'avant l'union. L'Etat gëto-dace, une réalité historique remarquable de l'antiquité européenne. La synthèse daco-romaine: unité, continuité, pérennité. Le peuple roumain unique et unitaire d'une part et de l'autre des Carpates et du Danube, héritier des grandes vertus et traditions de ses glorieux précurseurs. L'unité étatique dans la conscience et l'action politique médiévale roumaine (les siècles IX—XVI). Michel le Brave, „Restitutor Daciae”. L'unité nationale — objectif principal dans les programmes politiques du siècle des révolutions. La résistance des Roumains face à la pression, de l'immixtion et l'oppression étrangère ● 1918. La Grande Union des Roumains — La Grande Justice historique. Union pour tous les siècles ● 1918, l'année de l'affirmation objective du droit inaliénable des nations au développement libre indépendant. La Grande Union de 1918, l'œuvre du peuple roumain. Les gardes-nationales roumaines de Transylvanie, les „combattants pour la paix et la liberté, pour la langue, la loi et le pays” ● Témoignage ● La confirmation internationale de la Grande Union roumaine de 1918 ● Vérités fondamentales de l'histoire nationale. L'union des Roumains de 1918, l'accomplissement d'une légité historique objective, événement important de l'histoire universelle ● Fondements de la doctrine militaire nationale. Le consensus de la nation toute entière dans la lutte pour la défense de l'Etat national unitaire roumain de 1919. ● Grandes batailles. Posada, 9—12 novembre 1330. Kulikovo, 8 septembre 1380. ● Grands commandants. ● Les monuments de l'union ● Attitudes. Le faux et le dénigrement ne peuvent pas modifier la réalité historique inexorable de l'union roumaine de 1918. La réhabilitation de Horthy? ● La mémoire des documents. „Le conte du peuple roumain” ou l'histoire du premier film consacré à la réunification nationale ● Incroyable, mais vrai. Le programme révisionniste du régime horthyste (VII) ● Le livre d'histoire ● De l'activité de la Commission Roumaine d'Histoire Militaire. Helsinki. 30 mai — 5 juin. 1988. Le XIII Colloque International d'Histoire Militaire. Le Colloque italo-roumain d'histoire comparée ● Dialogue avec les lecteurs.

● Проведения генерального секретаря Румынской коммунистической партии, товарища Николае Чаушеску в связи с закономерностью Великого Объединения ● Истина, целостность и достоинство истории ● Объединение перед Великим Объединением. Гето-дакийское государство — исключительная историческая реальность в европейской античности. Дако-римский синтез: единство, непрерывность, постоянство. Единный и единственный румынский народ по обе стороны Карпат и Дуная, преемник великой доблести и славных традиций его предшественников. Государственное единство в сознании и политических действиях румын в период средневековья. Михай Храбрый — „Restitutor Daciae”. Национальное единство — важнейшая цель политических программ века революций. Сопrotивление румын чужеземному нажиму, вмешательству и угнетению. ● 1918. Великое Объединение румын — Великая историческая справедливость. — Объединение навски. ● Свидетельства. 1918 год, год объективного утверждения права наций на свободное, самостоятельное развитие. Великое Объединение 1918 года — дело всего румынского народа. В национальных отрядах — „борцы за мир и свободу, язык, закон и отчизну.” Международное подтверждение великого румынского объединения 1918 года. ● Коренные истины национальной истории. Объединение румын в 1918 году, осуществление объективной исторической закономерности, важное событие всемирной истории ● Основы румынской военной доктрины. Единство всей нации в борьбе за защиту единого национального румынского государства в 1919 году ● Великие битвы. Посада, 9—12 ноября 1330 г., Куликово, 8 сентября 1380 г. ● Великие полководцы ● Памятники объединения румын ● Пояснения. Отношения. Фальсификация и оппорочивание не могут изменить неумолимую историческую реальность Великого Объединения от 1918 года. Реабилитация Хорти? ● Память документов «Повесть румынского народа» или история румынского фильма посвященного национальному воссоединению ● Невероятно, но... верно. Ревизионистская программа хортистского режима ● Историческая книга ● До сведения Румынской Комиссии по военной истории ● Диалог с читателями ●

● Das Werk des Generalsekretärs der Rumänischen Kommunistischen Partei, Genosse Nicolae Ceausescu, bezüglich der Legitimität der Grossen Vereinigung von 1918 ● Die Wahrhaftigkeit, die Integrität und die Würde der Geschichte ● Die Vereinigung vor der Vereinigung: Der geisch-dakische Staat, bemerkenswerte historische Realität im europäischen Altertum. Dakisch-römische Synthese: Einheit, Kontinuität, Dauerhaftigkeit. Das rumänische Volk: ein einziges und einheitliches Volk beiderseits der Karpaten und der Donau, der Erbe der hochstehenden Tugenden und Traditionen seiner ruhmreichen Vorfahren. Die staatliche Einheit im Bewusstsein und in der politischen Handlung der Rumänen im Mittelalter (IX—XVI.Jh.). Michael der Tapfere. „Restitutor Daciae”. Die nationale Einheit — hauptsächlichste Ziel in den politischen Programmen des „Jahrhunderts der Revolutionen”. Der Widerstand der Rumänen gegen den Druck, die Einmischung und Unterdrückung der fremden Mächte ● 1918. Die Grosse Vereinigung der Rumänen — die Grosse Historische Gerechtigkeit. Vereinigung für Ewigkeit. 1918, das Jahr der objektiven Durchsetzung des unveräusserlichen Rechtes der Nationen auf selbständige, freie Entwicklung. — Die Grosse Vereinigung von 1918, das Werk des ganzen rumänischen Volkes. In den rumänischen Nationalgarden Transsilvaniens, die Kämpfer für Frieden und Freiheit, für Sprache, Gesetz und Boden” ● Bekenntnisse ● Die internationale Bestätigung der Grossen Rumänischen Vereinigung von 1918 ● Grundlegende Wahrheiten der nationalen Geschichte ● Die Vereinigung der Rumänen von 1918: Erfüllung einer objektiven historischen Gesetzmäßigkeit, ein bedeutendes Ereignis in der Weltgeschichte ● Grundlagen der nationalen Militärdoctrin. Die Einheit der ganzen Nation im Kampf für die Verteidigung des einheitlichen rumänischen nationalen Staates von 1919 ● Grosse Schlachten. Posada, 9.—12. November 1330. Kulikovo, 8. September 1380 ● Grosse Kommandanten ● Die Denkmäler der Vereinigung ● klärungen Stellungnahmen Die Verfälschung und die Verleumdung vermögen die unerlöschliche historische Realität der rumänischen Vereinigung von 1918 nicht ablösen. Eine Rehabilitierung Horthy? ● Die Erinnerungskraft der Dokumente. „Die Geschichte des rumänischen Volkes” oder die Geschichte des ersten Films über die nationale Wiederergründung ● Unglaublich, doch wahrhaft! Das revisionistische Programm des Horthy-Regimes (VII) ● Das Geschichtsbuch ● Aus der Tätigkeit der Rumänischen Kommission für Militärgeschichte. Helsinki. 30. Mai. — 5. Juni 1988. Das XIII. Internationale Kolloquium der Militärgeschichte. Das rumänisch-italienische Kolloquium der vergleichenden Geschichte ● Dialog mit den Lesern.

● APARE sub egida Comisiei Române de Istorie Militară — supliment al revistei VIAȚA MILITARĂ
● ADRESA: Comisia Română de Istorie Militară, București, str. Drumul Taberei nr. 5—7, sector 6, tel. 31.30.44.
● ABONAMENTELE se fac prin oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții; revista apare de patru ori pe an.
● CITITORII DIN STRĂINĂTATE pot face abonamente adresându-se la ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București, Calea Griviței nr. 64—66, sector 1, P.O. Box 12—201, telex 10376

Redactori:

- SIMION BONCU
- EUGEN CÂMPAN
- ALESDRU DUTU
- MIHAIL E. IONESCU
- ION JIANU
- ILIE MANOLE
- NECULAI MOGHION
- MIRCEA SOREANU
- GHEORGHE VARTIO

Tehnoredactarea:

- LUCIAN TEODORE

Copertă:

- FLORIN CREANGA

Ilustrația:

- GHEORGHE CHIRU
- VIRGIL ULIERU

Tiparul executat la
Combinatul Poligrafic
„Casa Scintei”